

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

IO. MATTHIAE GESNERI,
ELOQV. ET POES. IN ACAD. GEORGIA
AVGVSTA PROFESS. PVBL. ORD. ACADEM. A BIBLIOTH.
SEMINAR. PHILOLOG. ET SCHOLAR. MAIOR.
INSPECT. SOCIET. REG. SCIENTIAR.
PRVSS. SODALIS

OPVSCVLA

MINORA

VARII ARGVMENTI.

TOMVS I

VRATISLAVIAE,

IMPENS. IO. IACOB. KORNII.
clō lō cc xxxxiil.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ALVON

V I R O
ILLVSTRI ATQVE EXCEL-
LENTISSIMO
CAROLO STEPHANO
IORDANO,

POTENTISS. PRVSSOR. REGIS
A CONSIL. SANCTIOR.
REGIARVM ACADEMIARVM

ATQVE GYMNASIORVM

CVRATORI SPLENDIDO

D. D. D.

E D I T O R.

Quum iussu tuo, vir illustris excellentissimeque, quotidie fere de rebus ad humaniores litteras pertinentibus tecum agam, minime omnium miraberis, opuscula haec tibi summa veneratione offerri ab eo, quem iam pridem innumeris maximisque beneficiis ita tibi deuinxisti, ut oratio finem non sit inuentura, si iis enarrandis vacare vellem, quod et modestia tua singularis, beneficiorumque multitudo plane prohibet. Nec opus esse videtur, ut commendare sustineam celeberrimum opusculorum auctorem, IO. MATTHIAM GESNERVM, illustris academiae Georgiae Augustae splendidum fidus, cuius eruditionem maximi semper, nec immerito, facere solebas. Argumenta praeterea, quae pertractat, ita sunt comparata, ut ad palatum, si bene te noui, sint, tuaque persona plane non indigna. Demandata tibi nempe a
poten-

potentissimo sapientissimoque nostro rege est prouincia videre, ne quid res publica litteraria detrimenti capiat, verum indies maiora habeat incrementa. Quid vero salutarius esse potest instituto, quod Gottingae florere laeti videmus. Constitutum ibidem regiis auspiciis est seminarium philologicum, eiusque cura GESNERO nostro imposita, cuius adeo rationem ipse opusculo sexto plane pleneque declarat. Et comode animum subit recordatio similis seminarii a gloriosissimae memoriae principe, FRIDERICO I Borussiae rege, Halae constituti, cuius vero hodie nil nisi nomen superesse, communis bene sentientium querela est. Alii nempe in eo homines dicunt, quibus conueniat idem, quod olim CAESAR * de Sequanis animaduertit, sodales nempe nihil earum rerum facere, quas

(3

ex

* *De bello Gall. I, 32.*

ex legibus facere deberent; sed
tristes, capite demisso, terram
intueri. Quid vero inde, nisi iactura
litterarum, vetusque barbaries,
quam nondum plane profligauimus,
iterum metuenda. Hinc Suffe-
nos hodie scholis passim obtrudi vi-
demus, quos pecoribus agendis ma-
gis idoneos iurares. Sed satis quere-
larum. Gratias iam tibi ago, quas
possum, maximas, pro tuis in me im-
merentem collatis beneficiis. Quae
quum demereri numquam possum,
gratum tamen spondeo animum:
adque Deum T. O. M. castissimas
pro tua tuaque familiae felicitate
quotidie preces fundere non inter-
mittam. Et quum totus semper fue-
ris in me ornanda iuuandoque: id
vt in posterum non intermittas, eni-
xe abs te contendo. Vale. Scrib.

Berolini V. Calend. Mai

clbcccxxxiii.

IO. MATTHIAE GESNERI

AD EDITOREM

E P I S T O L A.

Vide, quid agas, vir doctissime, et, quod rebus declaras, mei amantissime. Pergis publicare chartas meas, a me ipso, qui amare illas naturaliter debeo, fere neglectas. Quasi vero bene tibi cesserit, quam carminibus nuper meis praestitisti, obstetricia opera: quasi gratias tibi agat bibliopola, de procurata sibi vendibili merce: quasi non coquis modo, sed conuiuis etiam placeant coenae nostrae fercula. Vide, inquam, quid agas: vide, ne post aliquot menses, tentato emtorum gustu veniat ad te vir honestissimus, qui tuo suasu sumtum facit, et tuis se doctis dictis, tua de nugis nostris praedicatione, in fraudem inductum, expostulet: se iam satis habere chartarum, quae onerent frustra tabernam, quae foras spectent ad piperis ac salgamorum venditores; satis sibi esse, ὡς βιβλιοπωλικὸν ἔπος εἰπεῖν, maculaturae; albas chartas sibi relinquo potius et virgines, pretiosiores ante, quam compressae et inquinatae essent.

essent. Tolerabile hoc esset nobis, vir praestantissime, nisi adhuc grauiora dicerent boni viri: **stercus** appellant, aut si quid habent eo vilius, libros omnes, qui emtorum non inueniunt. Huc tu igitur me vocas, in eam committis aleam euigilatos nostro studio libellos, qui nobis certe duobus habere videntur aliquid, quod tolli, quod seruari mereatur, ut sterquilinum non vocentur modo sed fiant, furcillis eiecta e bibliopolorum, quae frustra aliquam diu onerant, horreis. Nonne illud metuis, ne Gesnerus tuus in Korniana taberna non contemptum modo, sed inauspicatum plane nomen fiat, et contrarium illi accidat, quod non sine risu quodam de I. * bibliopola H. * accepimus. Ut solebat iste, si quem paullo nitidiorem magistrum videret, subinde illum ita compellare, **Heus tu fac mihi Hubnerum, Heus tu fac mihi Rambachium**; petebat nempe libros sibi scribi aequae vendibiles, atque tum erant illorum virorum opera: ita, si de sumtibus faciendis libro cuicumque excudendo sermo sit, sibi caueat Kornius noster, **Modo noli mihi facere Gesnerum!** Tanto id quidem
mihi

mihi fatum tristius acciderit, quod non nimis infaustum, non scaeeui ominis illi generi visum adhuc esse nomen nostrum inde colligo, quod plures, quam quibus satisfacere possem, operam et nomen nostrum, id est praefationes, et accessiones alias, a me petiere, eamque velut coronam suae merci voluere suspendi. Quo diligentius curandum videtur, ne collectam artibus nescio quibus, hoc scio non malis, opinionem qualemcumque temere effundamus. Neque vero frustra aliquid metuimus. Fac enim vel poetica opuscula nostra, vel illa, quorum hic gustus datur, talia esse, qualia tibi, mihi, et amicis forte quibusdam videntur; fac esse neque argumentorum nullam vtilitatem, neque nullam gratiam orationis: tamen superest, ut etiam saeculum sit, ut mos vigeat, si non legere talia, certe emere. Haec duo enim multum sane distant: quidam libri emuntur tantum, alii etiam leguntur: quosdam libros laudant homines, ut pueri Iunonis aulam, et bibliothecas illis exornant, ceterum legendi causa illos attingere diligenter sibi cauent. Hoc nihil ad bibliopolam. Sed tertium genus est librorum, qui cum et ipsi laudentur, tamen neque emantur, neque legantur.

legantur. Et metuo ne ad hanc classem referenda sint recentiorum hominum ingeniosa opera Latino stilo consignata: ingeniosa voco, in quibus non tam argumentum aliquod iusto et consulto philosophis ordine, et verbis scholarum sollemnibus proponitur, quam vel sollemnia quaedam indicantur peraguntur, vel affectus aliquis exprimitur, vel, si tractetur materies disputationi apta, illa eo more et iis tractatur verbis, quae non philosophorum, qui nunc sunt, cathedras, sed antiquae spatia academiae, et Tullii nostri lecythos referant. Haec igitur, quae ingeniosa diximus opuscula, si quidem populari oratione, Germanica, ut hoc utar, sint scripta, emtores inuenire, sciunt Tryphones et Sotiae. Latina quoque olim probata, tot collecta orationum, opusculorum, poematum volumina docent. Hodie alio fere translata videntur hominum studia: siue non multa sint in genere illo ingenioso, quae saluam moueant hominibus, emunctisque illorum naribus placeant, siue magnus philosophandi geometrice ardor humaniori illi et vernustiori generi officiat; siue quaecumque alia causa sit, quod rari hodie proueniunt libelli, de quibus usurpare illud possis, materiem superabat opus.

Quae

Quæ cum ita sint, numquam equidem cogitabam de scriptionibus meis, quæ officio vel publico, vel priuato a me datae sunt, colligendis et euulgandis, vt vel inde apparet, quod sunt, quarum neque exempla seruari. Caeterum quando tibi visum est, V. praestantissime, mihi etiam impendere partem officiosæ illius diligentiae, qua de amicorum tuorum, siue viuant, siue mortui sint, honore et nomine vulgatis illorum scriptis propagando es sollicitus; quando inuenisti virum honestum, qui opuscula quaedam nostra colligere, eaque typorum chartarumque nitore emtoribus; ac perpetuitati adeo commendaret: parum homo, parum poëta, parum sim philologus, nisi cupide ad te mittam, quæ ad manus sunt. His tuo tu arbitrato vteris, et vel nullo, vel quocumque ordine disposita officinae typographicae trades vel omnia, vel quamcunque partem. In hoc enim sane vidit aliquid, quem mihi conciliasti, Kornius, quod paruo fasciculo gustum experiri lectorum voluit: qui si tuæ spei respondeat, si mereat pro suo modulo aera hic libellus; vnus alterque illum ex proximo sequetur. Si minus, in eo nos solabimur, multo maiora esse, quæ praeter consilium accidant, in quibus non respondeat spei euentus. Quidquid
autem

XII. 10. MATTHIAE GESNERI EPISTOLA.

autem futurum est, non possum non amare,
V. nobilissime, amorem illum tuum, quo vel
me prosequeris, et ideo scripta quoque mea
esse putas aliquid, vel libellos nostros, et ob
eos me quoque complectendum tibi sumfisti.
Habebis igitur me utroque tibi nomine de-
uinctum, et tuæ dignitatis studiosissimum:

Scrib. in Academia Georgia Augusta
idib. Febr. clōlccxxxiii.

I.

DISSERTATIO

DE

VI CONSVETVDINIS AC SAECVLI
IN STVDIIS LITTERARVM

AD

V. C.

SIGISM. IACOBVM
APINVM.

Cum aliis rebus iucundum mihi est munus bibliothecarium, a serenissimo hero mihi meo impositum, tum hoc praesertim nomine illo delector, quod subinde inde mihi nascitur occasio virorum doctorum congressibus ac sermonibus fruendi, qua nescio an humanior liberaliorue erudito homini voluptas possit contingere. Itaque vehementer gratum mihi nuper fuit, cum te etiam, vir celeberrime, cuius ingenium et doctrinam amare non nudius tertius

A

tius

tius coepi, in litterario itinere tuo hac etiam transeuntem, in illo praestantissimarum, quae vniquam fuere, animarum templo, videre, et sermones tecum de litterulis nostris miscere, mihi contigit. In his cum *Lexici* etiam *grammatici* mentio iniecta esset, in quo te occupari iam ante litteris tuis edoctus fueram, placuit tibi specimen eius communicare mecum, ita vt eodem tempore significares, non nolle te aliquid commentationis meae in fronte libri tui legi. Neque vero iis, quae vel pudor mihi meus, vel veritas adeo, contra tuam sententiam subiiciebant, moueri te dicebas, vt mutares sententiam. Cumque insuper idem sibi videri significaret vir et muneris sui, et virtutis nomine mihi suspiciendus, quoque impetrabilior etiam in difficillima causa orator apud me quidem esse vix possit, cui nimirum negare quidquam religioni mihi, propter maxima illius in me merita duco; malui equidem apud quosdam, qui parum me norunt, insolentis cuiusdam arrogantiae, et nescio quae alia crimina subire, quam praecise obstinateque recusando iis, quorum iudicium admodum reuereor, factum vnum non minore alio videri conculcare. Officii proinde religione quasi quodam proebio aut ἀλεξιφρόνῳ amuleto munitus, meaque, quam viris bonis alias probasse me spero, inuolutus modestia, quod recepi peragam, disputaturus pauca quaedam de argumento, quod non multum abhorrere ab hoc loco videtur, de vi moris publici (*Saeculum* credo TACITI auctoritate vocari posse) in re litteraria. Sed paullo libet altius rem repetere, et naturae nostrae conditionem hac etiam parte aliquando considerare penitius, qua quidem cogitatione vix aliam iucundiores arbitror, aut ingenuo homine digniores. Igitur, vt hinc potissimum ordiamur,

non

non opus esse videtur ARISTOTELIS *) testimonio comprobare, *natura hominem ad imitationem ferri, hoc ipso distare a ceteris animantibus, quod his omnibus perfectius quidquid velit imitetur, eorumque quae discit omnium imitando initia arripiat.*

Quis enim nostrum ita negligens eorum, quae ante oculos nostros numquam fere non versantur, spectator est, qui non obseruet, paruos, ubi primum aduertere oculos atque attendere, quae vident, coepere, imitando, quae possunt, aliorum primo vultus sequi, renidere arridereque ridentibus, minas autem ingredientibus torquere supercilia, plorante alio eiulare et ipsos, et quo plus virium accesserit, tanto ea quae obuiantur, perfectius imitari. Iam in hac praesertim aetatula naturam sublato quasi peplo nudam se praebere conspiciendam, peruulgatum est; quae prima naturae sint, hinc fere deriuantibus de porticu philosophis, et animalia muta quoque in subsidium aduocantibus, quae quanto facilius et frequentius imitantur, tanto ad humanam sollertiam accedere existimantur propius. Cumque nullum animantium genus ad nostri corporis figuram magis accedat imitatrice illa et pantomima bestia, habent, qui *signaturas* quas vocant statuunt, et impressos corporibus naturae suae characteres, vnde colorem suae sententiae arcescant. Sed redeamus ad hominem. Nonne artium initia saepe ab aliarum rerum imitatione ducta sunt. Vidit aliquis speluncam clausam vndique, nisi quod aditu vno modico ad rationem totius specus patentem, quae perfugium animalibus aduersus imbres et

A 2

ven-

*) Poët. post init. p. 20. *Victor.* Τὸ μιμήσθαι εὐμωδὸν τῆς ἀνθρώπου ἐκ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῆς φύσεως ποιεῖται διὰ μιμήσεως τῆς φύσεως.

ventos praestaret; et fodiendo, ac molitione quacumque alia, effecit aliquid speluncae simile, vnde postea omnis aedificandi ratio profecta est. Observata tergorum in ouibus praesertim, et quibusdam feris densitate, quae frigoris vim arceret; et sibi imitando pararunt homines, quod corpori fouendo esset accommodum. Pictorum et statuariorum artes, quid aliud sibi habent propositum, quam vt naturam imitatione exprimant, et reddant muta simulacra veris rerum exemplis quam simillima? Diuina illa poësis an vllare magis, quam naturae imitatione censetur? Praeter cetera verò imitanda quorundam animalium solertia res quasdam hominum vitae vtilissimas inuentas esse constat. Aedificandi rationem hirundinum imitatione perfectam, textrinorum autem principia ab araneorum telis repetenda; scarificandi auxilium ab vrsis, apes dedita opera laceissentibus, commendatum, alui liquore in intestinum rectum iniecto ducendae, morbi leuandi causa, auctorem medicis ibin fuisse; dictamnum a capreis Cretensibus, a ceruis seselin et aron, et alia medicamenta ab aliis bestiis monstrata hominibus esse, qui imitando illa propria sibi fecerint, vulgo creditur; et id genus plura alia: et vitium putationem Naupliensibus, arrosa vite, quae laetius deinde emicuerit, ostendisse asinus commemoratur. Sed quid multis opus est? quam re alia disciplina omnis eruditioque continetur tum ea, qua ad humanitatem tenera aetas formatur, tum qua corpus ad legitimos quosdam motus edendos molle et subactum redditur, tum qua artes quaecumque aliae siue vtilis, siue noxiae comprehenduntur, quam imitatione magistri? Fac non audire loquentes paruum, fac incedentes erecto corpore non videre, imitationem tolle,

tolle, et neque loqui discet, neque inter eundem erectos ad sidera vultus tollet; nisi forte casus aliquis, aut exiliens lasciuia eum illi gestum conciliauerit. Quis vero scribere aut legere vnquam puer, magistrum non imitatus, didicit? Neque enim fieri per naturam rerum potest, vt in ipsis elementis aliquis sit *αυτοδιδασκτος*. De saltatione, de palaestricis motibus,

de musicis, qui operam his dederunt ipsi, aut interfuere dantibus, idem non potuerunt non obseruare. Et quis, vt hoc vtar, sutor factus est, nisi et calceum, et magistrum imitatus. De primo inuentore hic sermo nobis non est. Hic enim animalium vngulas videtur imitatus. Tam late patet imitatio, quam ipsa vita hominum. In cibo, in vestitu, in gestationibus, in cultu omni corporis pariter ac animi, in ipsis virtutibus ac vitiis regnat. Hinc totus componitur orbis ad exemplum regis; hinc patrum fiunt nati similes, ac filiae matrum; hinc praeceptorum vel bona vel mala ad discipulos transeunt; hinc in religione ipsa factiones, hinc sectae philosophorum: imitantibus vulgo hominibus, ad quos fortuna illos quaedam appulit, sed quos ipsi nimirum putant reliquis praestare. In quo ridicula est quorundam affectatio, qui eorum, quos in admiratione hominum esse vident, bona persequi cum nolint, aut assequi nequeant, ea imitantur, quae deteriora sunt, quaeque ipsi illi magni viri a se remota esse velint. Haec vitia, hinaeui, illorum quidem virtutibus facile condonantur ac meritis; si qui vero acriores sunt, et acutiores, iis seruum pecus imitatorum tumultibus suis saepe iocum, bilem saepe mouet. Sed quorsum ista de imitatione disputatio? vt intelligatur illam ipsam primum fontem esse eius, quem *publicum morem et saeculum in re litteraria* diximus.

Si enim omnia imitantur homines, si ad aliorum exempla componunt, quid mirum si litterarum studiosi certum earum genus, exemplo quodam luculento inuitati diligentius sibi colendum aliquando et aliquamdiu fumant? Accedit nimirum ad facilem illam ad imitandum quasi procliuatatem alia humani ingenii conditio, quam vix commodiori nomine insignire posse mihi videor, quam qua vsi clarissimi huius et superioris aetatis philosophi sunt, cum *infini-
tum desiderium* nominant perpetuam illam animi nostri agitationem, quae praesentibus numquam ita acquiescit, ut non subinde alia atque alia cognoscere, habere, agere velit. Hinc naturale est hominibus ipsum, quod imitationi ex aliqua parte oppositum videtur, studium nouitatis, ut vel ipsi nouae rei auctores haberi velint, vel certe paucorum adhuc vestigiis tritam viam persequi. Ergo subinde aliquid non viurpatum ante, aut aliqua certe parte immutatum, innouatumque profertur ab iis, qui vel ingenio praestant aliis, vel felicitate. Multa enim egregia inuenta quin casui plus debeant quam prudentiae, non est dubitandum. Et si quid ab his prolatum est, certum, ne vltimus videatur fuisse vnoquoque laborante, alii arripiunt, tum nouitatis lenocinio illecti, tum natura tracti ad imitationem; iuuenes praesertim, quos praeterea inquieta aetas sollicitat, et elatior animus suiue fiducia ingenii, et seueritas praeceptorum impellit ad repugnantia his, quae adhuc tradita sunt. Recentibus igitur animis, tamquam molli cera deleri facile possunt nuper admodum impressa, alia autem insculpi: cum contra ea senes, aut si qui horum ex aliqua parte similes sunt, iuuenes, quae semel apprehenderunt, ea sibi eripi, et melioribus etiam permu-
tari

tari, non patiantur. Quae cum ita sint, satis indicasse mihi caussam videor, qui fiat, ut noui subinde mores; noua studia, regnare in litterarum, si quae est, aut ita dici potest, república, incipiant, qui ubi aliquamdiu in fastigio quasi steterē, senescant, et concedere aliis cogantur. Ac apud antiquissimos quidem, si a philosophantium sectis et successionibus discefferis, illa saeculi et publici moris mutatio non ita frequenter obseruata est, quod intra pauciores continerentur studia litterarum, quorum quidem memoria ad nos peruenerit, neque ut apud nos exercitus essent eruditionis certe nomen usurpantium. Facere tamen non possum, quia PLINII verba subiiciam, quibus medicinae pro saeculi captu mutationes, quas ea intra non ita multos annos subiit, persecutus est. *) *Dissederuntque eae scholae, et omnes eas damnauit Herophilus --- Deserta deinde et haec secta est, quoniam necesse erat in ea litteras scire. Mutata et quam postea Aesclepiades inuenerat. Auditor eius Themison fuit, qui quae inter initia scripsit, illo mox recedente e vita, ad sua placita mutauit. Sed et illa Antonius Musa -- Exortus deinde est Vesstius Valens - is nouam instituit sectam. Eadem aetas Neronis principatu ad Thessalum transfiliuit delentem cuncta maiorum placita, et rabie quadam in omnis aevi medicos perorantem - Crinas Massiliensis auctoritate eum praecessit. -- Hi regebant fata cum repente ciuitatem Charmis inuasit. u. t. l. Ita CATONIS auctoritas iuuentutem Romanam accendit, ut Graecis litteris operam certatim darent. Non ita multo post ad mulieres insania quaedam Graece loquendi transiit, quam lepide ut reliqua IUVENALIS ***) perstringit:*

Nam

*) *Histor. nat. XXVIII, 1.*

**) *Sat. VI, 158. seqq.*

*Nam quid rancidius, quam quod se non putat vlla
Formosam, nisi quae de Tusca Graecula facta est?
De Sulmonensi mera Cecropis: omnia Graece,
Cum sit turpe magis nostris nescire Latine.
Hoc sermone pauent, hoc iram, gaudia, curas
Hoc cuncta effundunt animi secreta. Quid ultra?*

Sed malo apud IUVENALEM legi cetera, quae nosti. Ita poëticae suauitatis non expertem videri Augusto imperante saeculum erat. Quo tempore cum summis imperantibus philosophi etiam coeperunt ad Christianorum sacra et religionem se conferre, Platonica philosophia regnabat; unde Platonismus in horum etiam sanctiorem philosophiam inuectus: quem aliquanto post loco mouit scholasticorum illa natio, quae diuinae humanaeque sapientiae inanibus nugis et male sana subtilitate corruptae deinde postulata est ab iis, qui non iam ex Arabum lacunis, sed ipsis Graecorum fontibus puriores doctrinae haustus aliis propinabant: et priorum *summis ac distinctionibus librisque sententiarum*, et *margaritis et quodlibetariis*, reuocatos ex situ et puluere veterum libros, criticaque opera expurgatos, vel concinnatos ad horum placita locos communes, opponebant. Exortus hinc magnus criticorum populus, qui nouas veterum scriptorum editiones variis lectionibus, coniecturis, commentariis, onustas ederent, de ceteris autem per partes saltem bene mereri studentes, *varias antiquas aut subsecivas lectiones, suspensionum, verisimilium, πειθαρων libros, aduersaria praesertim, symmictas, semestria, scilimenta, promulsidas, crepundia, praecidanea*

nea scriberent. Inter haec ipsa PLATONIS, ARISTOTELIS praesertim, aliorumque auctoritas, a primis illis doctrinae antiquae instauratoribus denuo constituta, senescere, et ut eos, qui viuunt, taceam, RAMO, CARTESIOQUE auctoribus conculcari; sed singuli horum non ita steterunt, ut non alii discessionem ab iis facere, et seorsim sibi sapere ac sentire ausi sint, suos et ipsi suffragatores nacti. Aetas nostra eclecticam philosophandi rationem ita amplectitur, ut vnus quisque fere eorum, qui docere alios audent, suum sibi corpus, seu systema appellare malis, philosophiae effingat, suum quemdam omnium, quae in philosophia docentur, nexum comminiscatur. Ingeniosissimus *narrationis de dolio* auctor ipsam Christianae religionis historiam, ac praesertim disceptantium inter se trium sectarum, (ut vnaquaeque vocat ceteras, vocari ipsa detrectat), rationes, perpetua allegoria immutatae vel conseruatae vestis satis eleganter proposuit. Si mihi de *saeculi* in litteras vi ac potestate simile quid dicere liceat, dum nostrum hoc cum aliis contendo, videor mihi videre in superioribus subinde quidem mutatas vestimentorum rationes, sed ita tamen, ut plerique locis temporibusque coniuncti eodem habitu vterentur, pileatique aut togati, braccati deinde et calceati, eundem fere in modum ambulant, aut intra duas certe, summum tres vel quatuor quasi factiones, coloribus, (ut quondam Circenses illae), et formis distinctas, continerentur: nostrum autem saeculum comparare posse Venetiarum illi celebritati, qua carni valedicere se ac deliciis voluptarii homines videri volunt, ubi nemo alterius more vestitus est, singulis id agentibus, ut ipsi novum quiddam et peculiare, sibi que proprium, excogitasse

gitasse videantur. Itaque alii pedibus pileos aptant, et braccas induunt brachiis, alii immani capillamento minutum imponunt et vix semiuncialem pileum; collare aut focale habet alius maius pallio suo, aut cum longissimis manicis vestem, quae vix dimidias nates tegat. Laruam faciei circumponit aliquis distortissimae anus, et habitum reliquum virginis tenellae sumit. Auium hic pennis vestem exornat, pellem alius induit ferinam. Diadema a Persis acceptum imponit aliquis capiti, thoracem Hispanico adstringit amiculo, in braccis femora natat iubet totius Heluetiae prolixissimis, et alteri pedi crepidam induit, alterum impedit ocrea, cumque ab vna parte barbam nigram Sinensium more in paucos quasi radios sparsam gerat, ab altera canam hircinum in morem dependere patitur. Huic panegyri similis mihi nonnumquam philosophantium hodie chorus videtur. Non quo ridicula illa est; neque enim ridiculae essent quos modo descripsi personae, aut si qua magis a moribus, qui nunc sunt, abhorrens excogitari queat, si quotidie oculis nostris obuersarentur; quod ridentur, est ab insolentia: sed quo varia et diffidens inter se et in hoc solo conueniens, quod non facile cuiquam cum alio conuenit, quasi id ageret vnus quisque, ne idem dicendo accessio videatur alterius, et ipsum hoc imitaretur in magnis viris, neminem plane imitari.

Sed non in vniuerso tantum genere litterarum illa saeculi et consuetudinis vis apparet, verum etiam in quibusdam earum partibus. Nonne fuit aliquando saeculum in scribendo imitari Lipsianam breuitatem; onerare omnia allegatis auctorum locis; tenebras offun-

offundere sermoni, archaïsmis, et aliis linguae Latinae sordibus? Intra senum prope nostrorum memoriam exortum est historiae, quam vocant, litterariae studium, ab ipsis disciplinis ante non seiunctum, paucis plures libros nominantibus, quam quibus ipsi vti essent, aut quis quid scripsisset potius laborantibus, quam quaerentibus quid quisque protulisset. Quot illud ab eo tempore ephemeridas vel epimenidas potius, si rei nouae nouum imponere nomen fas sit, peperit? Tum obseruata eius rei commoditate nonne in menstruas eiusmodi scriptiones transiit, quidquid fere vel seriae, vel ludicrae commentationis est, quibusque enarrandis aliae rursus ephemerides conditae sunt. Quanta post superioris saeculi initia vis Romanensium fabularum Galliam inundauit, et redundauit inde in Germaniam? Quot commentarii, quos *memorias* ipsi vocant, apud eosdem a COMINAE O inde editi? Quot apud Belgas cum excerptis, an discerptis? variorum notis, quot apud illos ac nos ad modum Minellianum, auctores classici editi sunt? Hubneriana historiae tractandae methodus ita quibusdam arrisit, vt historiam ecclesiasticam pariter, ac litterariam ita tractari, idque ipsum in titulo significari, videas. Quot Robinsonios intra paucissimos annos primus ille atque archetypus ex se quasi enixus est? Quot librarios esse apud inferos oportet, qui sermones illorum omnes descriptos tanto certamine ad nos perferant? Sciens praetereo, quae de rebus magis seriis, de vi saeculi in ipsa sacrorum disciplina, de diuersa legitimae scientiae tractandae ratione, prout vel auctoritate, vel rerum ex antiquitate repetitarum argumentis subnixa est, de mechanicorum et ceterorum in medicina factionibus, de

de Grotianae, Pufendorfianae, Thomafianae, Leibnitio - Wolfianae philosophiae faeculis et periodis, disputari poterant; de faeculo qualitatuum in naturali doctrina occultarum, quas corpuscularis illa ratio loco mouit, sed seruauit suas sibi hypotheses, quas vicissim cedere experientiae et geometriae aetas nostra subegit. Quae quidem cursim nobis indicasse suffecerit, festinantibus ad ipsum illud, cuius caussa quidquid hoc est disputatiunculae suscepimus. Lexica scribere, vel libros elementario ordine dispositos, faeculum est hodie, nec nomina tantum ita interpretari ad linguarum rationes expediendas; aut rerum singularium descriptiones tradere; aut hominum, locorumque memoriam ita descriptam conseruare; sed artes etiam ipsas, et scientias, quas hodie appellant, cum sua disciplina in partes quasi sectas proponere, quod genus librorum vel per se solum bibliothecae vicem sustinere potest. Ac de vniuerso quidem genere aliquid pronunciare velle, praecipitis et parum considerati esse videtur. Neque etiam de his, quae in prima classe modo a nobis constituta sunt, quaeri arbitror. Quid enim vtilius cogitari potest eo genere librorum, quo singularum aut vocum, aut rerum explicationes, quibus complectendis, et suo tempore reddendis, memoria nulla sufficit, ita apto ordine dispositae ac descriptae traduntur, vt interiecta vel nulla, vel breuissimi temporis mora, ad inexplicabiles aut difficillimas alioquin quaestiones responderi possit. Hoc genus librorum qui contemnunt, aut superciliose eorum collectores despiciunt, illis iustissimam credo poenam dixerit, qui iusserit, cum Latine intelligere vel scribere volunt, non adhibere nisi NONIVM aut PEROTTVM adeo; aut cum Graeca legere,

legere, vti tantum glossariis veteribus; de geographia antiqua aliquid requisituros Ortelianum thesaurum et huic similes non attingere, MELAE et reliquorum commentariis, vt in manu exaratis libris ad nos peruenere, contentos esse; cum de viro illustri, aut ignobili potius, superioris aut prisca etiam aevi quaeritur, vitarum scriptores percurrere, aut bibliothecarum omnes excutere forulos, praeteritis quae BAEII et aliorum in hoc genere industria et ingenio parta et reposita, vel prompta potius, habemus. Alterum genus illud speciosiore forte habet reprehensionem, vbi res natura ac disciplina coniunctissimas distrahi queruntur et lacerari, Absyrtique instar aut Penthei in minutas spargi particulas. Sed locum haberet illa reprehensio, si hoc sibi vellent eiusmodi librorum auctores, vt ex iis ipsis fundamenta disciplinarum prima iaciantur. Operam luserit fateor, si quis ex magni etiam geometrae lexico mathematico geometriam discere animum induxerit. Iam cum memoriae tantum eorum, qui aliquid obliti sunt, facile admonitione quadam reponendi, vel illorum curiositati consultum eatur, quorum tempora non permittunt adcuratius exquirere singula, vel qui nihil de artibus praeter id, quod historicum est, requirunt; eiusque generis hominum non contemnendus, quin maior forte, quam ceterorum numerus sit: quae inuidia est, libros etiam his accommodari, nulla cum iniuria aliorum, quos nemo certe adigit, vt vel emant, vel legant libros, qui ipsis displicent. Taceo illud, quod non paruum ea in re momentum habet, posse introductione aliqua et institutione effici, vt etiam ordine quadam ac via doctrinae connecti ea possint, quae distracta et seiuncta videban-

bantur, quale quid de philosophico lexico suo nuper fecit celeberrimus WALCHIVS. Maneat igitur, (modo cetera bene habeant, et in singulis, quos vocant, articulis non peccetur), ipsum genus lexicorum, quibus delectari saeculum nostrum videmus, minime reprehendendum esse.

Quae cum ita sint, vir celeberrime, tantum abfuit, vt improbarem consilium tuum de condendo lexico grammatico, cum per litteras de illo mihi significares, aut ipsius laboris tui bonam partem nuper praesens mihi ostenderes, vt potius gratulatus sim iuventuti, cui maiora indies praesidia suppeditantur, quorum ope facilius ad fastigium aliquod doctrinae conniti possint. Quid enim commodius illis, aut ad memoriam subleuandam magis appositum, quam elementario etiam ordine disposita habere non praecepta tantum grammatica, quae facile fuerit, si cui opus esse videatur, in vulgatum ordinem redigere, verum et magnam vim significationum singularium, constructionum, differentiarum, barbarismorum, quos purioribus permutent formulis; innumerabilem, vt breuiter dicam, obseruationum, quae vix commodius, quam enchiridii eiusmodi forma proponi, et in rem tironum verti possunt. Neque metuo, ne ita inhumani futuri sint homines, vt propter ea, quae iure iniuria reprehendi, emendarique adeo in vtilissimo libro possunt, vniuersum contemnere malint, quam comiter monstrare, quid sibi displiceat, quid et quo modo corrigendum arbitrentur. Si qua est litterata et liberalis opera, quae veniam facilem meretur, est profecto illa, quae lexicis congerendis impenditur; vno homine per summam molesti-

lestiam, thesauros congerente, quibus tamquam suis utatur deinde quicumque voluerit. Aliis libris ut amicis utimur, his tamquam seruis, qui semper nobis praesto esse, ut nomenclatores illi antiquis Quiritibus, coguntur.

Atque adeo quo contemtior apud parum intelligentes et superciliosos quosdam homines hic labor habetur, quoque minora pro portione praemia illi vulgo sunt proposita, tanto illi videntur magis nobis beneuolentia complectendi, qui per ista deterreri se non patiuntur a labore publice utili. Est enim profecto illa non humilis animi propositio, aerumnosum laborem, et praeterea inglorium fere et minime quaestuosum, ea sola causa suscipere, ut prodis quam plurimis, iisque ingratis. Sed nolo ego longior in hac oratione esse, ne non tam tibi videar gratulari munus voluisse, quo scholasticam pubem, quin viros etiam non paucos, afficere tibi placuit, quam meam causam agere, qui et ipse nuper in Fabriano thesauro recudendo operam posuerim. Igitur desino plura, hoc vnum si adiecero, vir celeberrime, ex animi me sententia cupere, ut huius tui laboris fructu excitatus tanto alacrius in alio instituto tuo perficiendo pergas, et quam primum in dias luminis auras exire iubeas illud alterum lexicon tuum, haud dubie gratum illis etiam futurum, qui hoc, quod nunc edis, se carere posse arbitrabuntur; in quo interpretaturum te recepisti, quae in vulgaribus lexicis Germanico-Latinis omitti vulgo solent, rerum nouarum nomina, vel nostra, vel ab aliis assumpta, ut sunt vestium, officinarum, artis militaris, e. i. g. a. proverbia item, et quidquid extra usum quotidianum positum, illis etiam

etiam nonnumquam, si non crucem figit, moram tamen aliquam iniicit, qui facultatem Romani sermonis non mediocrem affecuti sunt, si vel per iocum, vel serio de illis interpretandis rogentur.' Tum hoc igitur consilium tuum, tum quod de Camerarianis opusculis in lucem reuocandis nuper significasti, et quidquid denique egeris aut molitus fueris, illud omne feliciter et ex animi tui sententia euenire tibi

volo, iubeoque. *Vinar. a. d. XIII. Iunii*

M DCC XXVII.

II. ORATIO

DE
NEGATA HOMINIBVS FVTVRORVM
CONTINGENTIVM PRAESCIENTIA,
MAGNO DIVINAE PROVIDENTIAE BONO.

ACCEDIT
ACTIO, QVA RENVTIATI SVNT
ALIQVOT PHILOSOPHIAE
MAGISTRI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRO-RECTOR MAGNIFICE,
ILLVSTRISSIMI COMITES,
COLLEGAE CLARISSIMI,
HOSPITES VENERANDI,

TVQVE, AMOR ET CURA NOSTRA, FLORENTISSIMA AETATE, LITTERIS, MORIBVS, CONCIO.

Quem faustis ab ipso immortali Deo auspiciis,
saluo et fauente rebus nostris **GEORGIO II.** re-
ge augustissimo, patre patriae indulgentissimo,
B rectore

rectore suae academiae magnificentissimo; incolumi regnatrice familia, florentibus per haec ipsa rebus patriae, lactissimum hodie alacres obimus natalem academiae huius diem tertium; ille de collegii nostri sententia mea etiam qualicumque oratione celebrandus est. Cui dum materiem circumspectio, ab eruditissimorum humanissimorumque hominum auribus et animis non valde abhorrentem; illa inter alias me cogitatio aduertit, quod ab hominum pene memoria vsitatum videbam, diuinationis quoddam genus nataliciorum celebritati interponere.

Liceret, si illud ageremus, ab ipsis inde generis nostri incunabulis hoc repetere, ab illis ominibus, quae parentes ipsorum, qui nascebantur, nominibus solebant quasi consignare: proclive deinde fuerit ad illam Chaldaeorum rationem transire, qui praedictionem et notationem cuiusque vitae ex ipso natali illius die, atque hora adeo, instituerent; quae ipsa ratio totam etiam climactericorum, id est, scantilium, annorum legem et vanitatem peperit, ac ne hodierno quidem tempore, quod mireris, tota potuit suis cum radicibus extirpari. Nec difficile erat ostendere, ab hominum natalibus translata ad aliarum quoque rerum initia illam vanitatem, totumque inaugurandi genus, si non fuerit proprie in diuinatione, adiunctam certe implicitamque illam sibi habuisse. Nempe latissime fusa est illa hominum, ut sciendi omnia, sic futura quoque praesciendi cupiditas: inhians ille futuris cognoscendi ardor, nisi egregie fallor ego, pars est illius heu! connatae nobis, et ipsis quasi medullis insitae stultitiae, qua in vetitum nitimur omnes, et negata concupiscimus.

Sed

Sed quod in vniuersum quo quis diligentius attendit tanto cognoscit esse verius, amantissime nobiscum actum a caelesti prouidentia, et iis modo interdictum nobis esse rebus, quibus nostra vel euertitur, vel labefactatur certe felicitas; illud hac in re ita se habere, potest ostendi. A quo inde tempore intempestiuo et absurdo atque impio diuinitatis amore, suo nimirum scelere, primos progenitores nostros impleuit affectator ille diuinitatis daemon, diuinare volumus omnes, futura praescire ac praedicere quocumque pretio volumus. Adeo peruasit genus nostrum infelix illa diuinandi libido, vt centum amplius eius rei genera vir doctus collegerit; quae ipse vocat praecipua; quibus, si quis hoc agat, et populorum, qui a ducentis inde annis magis nobis innotuere, commenta adiiciat, is alterum tantum forte numerum confecerit. Tam ingeniosa, tam studiosa atque impigra in nostras molestias natio sumus. Vt superbi sumus, eaque re contemptum nobis, quem facile modestia vitaremus, arcessimus; vt auari medias inter opes egemus, moderando cupidine prauo futuri facile diuites; vt voluptatibus immoderate persequendis molestias inuenimus, dulcedinem abstinentiae propositam amittimus; sic futuris dum inhiamus, tormenta quaedam paramus nobis, quibus carere poteramus facillime.

Agite ergo, AA., bonus hodie dies est! natalis noster est! Non caueamus modo, ne illum anxia nobis futuri cura corrumpat; sed studeamus illam omnino ex animis nostris, vt herbam aliquam noxiam euellere. Quae mihi ad eam rem prodesse soleant; quibus cogitationibus illud prope naturale, sed importunum valde desiderium futura sciendi repellere

pellere consueuerim, ita proponam, vt pro hac qualicumque facultate demonstrem,

*negatam hominibus futurarum rerum praescientiam
magnum esse diuinæ prouidentiae beneficium.*

Si exstaret adhuc, quem lectum a se Tullius commemorat, magnus Dicaearchi liber, quo ille probatum dedit, melius esse nescire ea, quae euentura sint, quam scire; ad illum forte vos ablegarem, auditores; aut inde certe argumenta, quae potentissima mihi viderentur, depromerem. Sed quando illum nobis absorpsit ille superioris gurgis barbariae; neque notus mihi est, qui paullo sit copiosius atque disertius hac in re versatus: rogandi estis, vt hoc, non Catone, sed multum homine humiliore contenti esse, et me, quem plura debilitant, et, si forte rhetorem non omnino malum, oratorem tamen profecto probabilem esse non sinunt; patienter audiat; pro qua re, si nihil aliud, breuitate quidem et aurium vestrarum reuerentia placere vobis studebo.

Neque enim tractare animus est totam hanc de futurorum scientia quaestionem, longam, difficilem, spinis obsitam nescio an insuperabilibus: sed videbo, an accommodata ad popularem quoque intelligentiam oratione, et argumentis non tam e philosophiae opereto, quam e communis vitae consuetudine repetitis, efficere possim, minus vt ab illa futura praesciendi curiositate tentemur.

Sed constituendum ante est, de quo proprie futurarum rerum genere nobis sermo sit; nempe de eo, in quo peccant homines, in quo tota diuinorum hariolorumque natio elaborat. Neque enim hic cum acutissima astronomorum solertia nobis res est, qui
ratos

ratos illos fiderum et eisdem omnibus saeculis cursus sub suas leges vocarunt, quarum legum beneficio et exortus obitusque eorum, et concursationes, et interceptam mutuis oppositionibus lucem, et infinita in hoc genere, sine ullo, qui ipsius artis sit, errore, in saecula praedicunt. Quamquam honestissimae matris astronomiae et castissimae filiola parum pudica, ut aluit nonnumquam matrem suam inopem, ita illam apud incautiores infamavit: quale quid etiam sanctae arti mathesi, per illos falsi nominis, in quos leges armantur, mathematicos accidisse nouimus. Neque de ullo alio genere loquimur earum rerum, quarum vel causae naturales ac necessariae possunt inspicere; vel eae, quas morales vocamus, ab hominum voluntatibus nimirum suspensae, rationabili prudentique coniecturae ita nonnumquam patent, ut earum exitus praevideri ab homine praeterita comparare futuris solito queant: sed ea nempe intelligimus futura, quae fortuita veteres, recentior schola fere contingentia solet appellare, et necessariis e regione opponere.

Non ego hic illam disputationem ingrediar, A. A., sintne omnino in rerum natura id genus fortuita, haec enim diximus esse contingentia; an inuitabili quadam necessitate deincta omnia, ut nihil quod fit aut factum est, fieri aliter potuerit, nihil quod non fiet, possit ullo modo fieri. Non opus hic est ad rem nostram, ut in procellosum illud turbidumque mare inuehamur. Populari iam genere, ut dictum est, orationis utimur; futurum fortuitum siue contingens illud vocamus, cuius causas, vel quod in liberi agentis alicuius mente latent, vel quaecumque aliam ob rationem, videre atque inspi-

cere nullo modo possumus. Sic fortuitum fuerit, quot et qui illorum, qui iam in hoc templo sunt, ad finem orationis huius, totiusque adeo caerimoniae, sint hic mansuri? In quibusdam probabilis admodum coniectura est, non nisi finitis rebus discessuros; in quibusdam contra se res habet; multi, dum loquor, forte decreuerunt exire: nemo sine causa, quaecumque ea demum erit, discedet. Sed mihi tamen, et plerisque nostrum, hoc fortuitum est. Potest mechanica quadam necessitate, et caussarum serie iam olim nexa ineuitabiliter, accidere in proximo, vel in hac ipsa aede aliquid, quod vnum, quod plures, pauciores, vel omnes adeo, hinc euocer, quod caerimoniam hanc disturbet: fortuitum illud et contingens vocabo tam diu, quam caussae illius omnes, earumque inter se connexio, intelligentiam meam fugient. Illud quidem apparet, in hoc rerum fortuitarum ordine vel maxime ea referenda esse, in quorum caussis et veluti quadam genealogia, sunt etiam liberae voluntates implexae. Hae enim omnium minime possunt inspicere. Hoc usque eo verum est, ut ad futurorum huius generis praefensionem negandam ipsi Deo, a saeculorum inde memoria eruditi quidam homines progressi sint, metuentes illi nempe, ne parum liberae essent actiones nostrae, si possent praevideri. Quibus adfentiri eo minus nostrum est, quod diuinæ praestantiam naturae non fati intelligimus, quam nostrarum facultatum paruo modulo et breui decempeda metiri, et oceanum exhaurire velle cochleari videntur, qui facile nimis condunt axiomata, quibus ipsam quoque supremam naturam includant. Praevideri a Deo etiam liberos liberorum hominum actus, sacris de religione libris nostris

nostris credimus; immensae scientiae illud non putamus repugnare: si quid sit in ea re difficultatis, nostrae cognitionis limites agnoscimus, diuinae autem mentis immensitatem. Hoc interim maneat, in ipsa rerum fortuitarum definitione hoc quodam modo inclusum esse, ut praeuideri ab eo homine non possint, cuius respectu dicuntur fortuitae. Qui igitur postulet sibi dari fortuitarum rerum praescientiam, ille fortuita quae sunt, ea fortuita non esse postulat, ille rerum ipsam naturam peruertit, ille caelum tangere digito, aut si quod stultius votum est, concupiscit. Quis nostrum nouit, aut nosse potest adeo, quid ipse proximo quoque tempore cogitaturus sit? Quorū porro hominum quam variae, quam diuersis a causis et occasionibus excitatae cogitationes se inuicem ordine quodam excipiant, aut inter se concurrant, necesse est, dum tu aut munus consequaris, aut sponfam, aut diuitias, aut cetera, quorum euentum tibi cupis innotescere? Dicet fortasse aliquis: quid mea refert scire, quae intercedunt, modo ipsum illud, quod quaero, quod me in primis sollicitat, resciscam. Nec defuerit exemplum. Index horologii, automati, vel sciatherici umbra horam indicat non his modo, qui constructionem et rationem eius rei norunt, sed omnibus, etiam imperitissimis: e kalendario libello et lunae facies, eiusdemque et solis ac quinque stellarum processiones, stationes, retrogressiones, obscurationes, innotescunt etiam indoctis: ipsos illos kalendarios faciunt nonnumquam rerum omnium, quibus verus censetur astronomus, ignari. Nempe esse tamen oportet vnum aliquem, qui horologiarum rationem, et solis itinera, et orbis terrae situm atque nutum, et siderum vias perqui-

fita habeat, et suo ordine descripta: quem deinde ordinem pandat reliquis. Ceditne autem in hominem, illas futurorum euentuum quasi rotas, circulos illos, illa momenta, ita habere cognita, vt, quid inde euenturum sit, queat praedicere? vt quae fortuita iam sunt nobis, ipsi fortuita esse desinant? Aut Deumne aduocabimus, qui, quoties volupe est, illa nos edoceat? Tale quid certe commenti sunt, qui credulitati et superstitioni hominum illudere. Sed ne longius prouehamur, demus interim, quod sine impudentia postulari non potest, posse fieri, vt aliquis homo sit, et futura eius generis, in quo versamur, possit praecuidere, id est, vt volare possit elephantus per liquidum aethera, sine vlllo alarum vel simili remigio. Demus hoc, inquam: ecquid tandem illa ipsum facultas iuuabit? Scilicet de ea praesensione sermo nobis est, quae nihil mutet in ipsis euentis: alioquin nec vera fuerit diuination. Vt enim vera quae fuerunt in praeterito, ea iam mutari nullo modo possunt, nisi velis factum infectum reddi, et effici, vt ego, qui huc vsque locutus sum, non sim locutus, quod repugnare omnes agnoscunt: ita neque quod verum erit mutari potest. Neque haec est necessitas tamen; cum possint inter causas eius, quod verum erit, non tantum esse tales, quae efficientiam in se naturalem contineant, sed etiam, quae fortuito antegrediantur; non est haec, inquam, necessitas, sed verbi tantum interpretatio, vnde quid veri nomine intelligamus, appareat. Tam est igitur immutabile futurum, cum est verum, quam venisse: nec ob eam causam fatum aut necessitas extimescenda est. Iam ponamus, aliquem mala praecuidere sua. Respondeat deliberanti Agamemnoni
 Pythia

Pythia vel Amphiarus: „vxorem duces, Pielides, „formosissimam, nobilissimam, Iouis et Ladae genus, „Clytaemnestram: illa, te absente in bello Troiano, „Aegisthum admittet adulterum, illa istius opera te „e bello reducem iniectu togae implicitum interficiet.„ Dic, qualis redibit ab hoc oraculo Agamemnon? ut gaudebit vxore formosa, nobili! Sed potius, dices, abstinebit ab his nuptiis! At verum est, illas futuras! At non ibit in bellum Troianum, aut custodes ponet! Frustra erit! verum enim est, illum iturum, et interfectum iri! Quod si ita se habet, et non potest aliter: primo male mercatur de Agamemnone Apollo, qui tanto illum metu, tanto odio formosae vxoris impleuerit. Hoc ne homines quidem faciunt prohi, ut impendentes amicis calamitates praedicant, quas illi effugere nullo modo possint: ne medici quidem sine summa causa aegris dicunt, quamquam intelligunt saepe, illo morbo eos esse morituros. Angetur ergo Agamemnon; impendentem sibi, ut ille in Dionysii conuiuio Damocles, Aegisthi gladium videbit, euitare nullo modo poterit? amabit vxorem adulteram, viri sui parricidam? Haecne sponte sua faciet? Atqui faciet! Ergo cogendus erit. Ergo quod ante verum modo erat, illud iam a praedictione fiet necessarium. Facile est hoc ad omnes omnium euentorum tristium praedictiones et praesensionem applicare; sed non necessarium. Quid prodest igitur praescire mala nostra? si ea euitari non possunt! Nonne praecedentis etiam temporis hilaritatem intercipient, fructum omnem bonorum praesentium corrumpet talis praescientia? Nonne tota erit naturae nostrae ratio inuertenda; nonne cogendi erimus, ut quae nunc li-

bere vel facinus, vel vt nimis etiam finis liberales, facere certe nobis videtur, ea faciamus ingratiis? Nisi forte putatis, AA., ludam illum, qui dominum nostrum inimicis tradidit, si is prophetarum de se praedictiones ita intellexisset, vti nos illas post euentum intelligimus hodie, sponte sua iturum fuisse ad senatum Hierosolymitanum, et proditurum accepta pecunia magistrum? Non ille profecto, nisi vel mentem humanam, vel libertatem ante illi Deus eripuisset. Itaque admirabiliter, vt reliqua omnia, ita hoc etiam diuina instituit sapientia, vt, quas bona certaue ratione praedictiones fortuitarum rerum existare, tamquam expressa sui vestigia, voluit, eas illis inuolueret verborum atque rerum ambagibus, vt ante euentum nemo vel homo, vel malus daemon, plane illas posset intelligere. Verum hoc maius est, quam vt tractari obiter debeat. Illud quidem est perspicuum, rerum malarum praesensionem non tantum nihil commoditatis habere vel utilitatis, sed miseres longe efficere, quibus obtingat, libertatem tollere de vita, indignam denique patre beniuolo, qualem esse Deum in humanum genus, si quis dubitet, illum vel hoc solo nomine satis miserum putamus. Quid in bonis? At hic certe iucundum erit praevidere futuram felicitatem, et ea aduersam, quae modo incumbit, fortunam solari! At potius fructum futurae felicitatis libabit quasi spes longinqua et praecerpet. Videamus iterum, quid amici soleant inter homines, si quem bonum nuncium, aut beneficium adeo suum impertiri volunt: nonne hoc agunt, vt improuisum quasi illud quidquid est boni veniat? nonne falsi etiam aliquid comminiscuntur incommodi, et molestia quadam sollicitum reddunt ami-

amicum, ut laetus ille nuncius, tanto deinde iucundius illi accidat? Videmus hoc in fabulis ad imaginem quamdam vitae nostrae effectis. Quid ille Aeschini pater Micio? quo metu implet filium? ut suavius deinde illum de nuptiis suis nuncium accipiat.

Nota est Eginharti illa atque Emmae fabula, quo terrore Carolus consecuturam mox laetitiam quasi condierit. Veniamus ad vera et quotidiana. Quamnam alia causa parentes solliciti occultant a suis liberis natalicia munuscula, strenas, et id genus alia? nonne faciunt, quod in celebri illo candelabro, quod in capitolio Rom. suspensuri erant, Syriae reges Antiochi? Vulgo illud, Tullius narrat, ostendere, ac proferre noluerunt, ut et magnificentius videretur, cum suo tempore in cella Iouis O. M. poneretur; et clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perueniret.

Sed sumamus hic quoque exemplum illustre, minime fabulosum, ignotum nemini. Si Iosepho patriarchae illo ipso tempore, quo sollicitabat illum hera, tota series suorum euentuum nota fuisset, "calumniae te impudicae mulieris detrudent in carcerem: in illo tibi carcere nascetur occasio innotescendi regi, qui ex illo te ad secundum a se fastigium euocabit? Haec, inquam, si nota fuissent Iosepho, virtutisne fuisset reiicere a se et amoliri mulierem pulchram, cupidam, potentem? meritorusne erat illam laudem? conscientiae-ne erat tam lautis epulis in ipso carcere fruiturus? Non torquendus potius erat ipsa spei tarditate, nonne futurae magnitudinis imago squalorem carceris eo redditura erat intolerabiliorem? Video quid possit obici.

Ipsi huic Iosepho per somnium iam tum futurae maiestatis quaedam significationes obtigerant!

Nimi-

Nimirum ita obscurae, ita temporum locorumque notis omnibus destitutae, ut vim quidem habere possent aliquem contra desperationem in rebus aduersis; sollicitare animum, actioni ulli suum auferre decus, fructum conscientiae vel felicitatis ullum delibare non possent. Transferamus hoc ad magnas felicitates, quas vidit videtque saeculum nostrum, ad Catharinam nuper Russorum Augustam, ad Floridum cardinalem, ad Bironium Curlandiae iam principem. Ecquid putatis, AA., cuiquam horum iucundius fuisse, si totum illum fatorum suorum ordinem praevidissent? quam deinde fuit atque est retro legere ac remetiri quasi vias prouidentiae, et praesentibus conferendo praeterita, anteriora sequentibus, quod cuiusque euentus instrumentum, quae occasio fuerit, quam mirificis omnia inter se deuincta atque implexa nodis, inspicere? Est profecto illa inter iucundissimas, inter dignissimas hominē, philosopho, Christiano, occupationes, retexere ac replicare cogitando fatorum suorum ordinem, et qua quidque ratione ex antecedentibus natum atque ortum sit, peruestigare. Praeteritorum illa sapiens consideratio et suauitatis multo plus habet, et verae ad prudentiam viuendi vtilitatis, quam si quis sollicitè rimari futura, inhiare his, quae nondum sunt, tormenta sibi, taedia certe et impatientiam comparare studeat. Conferte inter se, hominem, qui quod olim sibi factis debitum scierat, annis pluribus cogitatione a se praeceptum, et varie tractatum bonum, expectatione longa fessus, tandem aliquando consequatur; et eum, qui praeter omnem spem suamatque opinionem subitum aliquod bonum nanciscatur, qui oculos ipse suos tangat, et, vtrum vere ac vigilans ista, quae sibi

sibi adsunt, videat? exploret. Et videte, an dubitare possitis, hunc hominem vel ipso hoc nomine feliciorum, quod quae iam habet bona, ea sibi evenitura esse, nescierit. Mihi quidem nemo temere eripiet, quod adhuc vobis quoque probare studui,

ignorationem negatamque hominibus futurorum praescientiam magnum esse divinae providentiae beneficium.

Accommodemus haec breuiter, si ita vobis videtur, AA., ad ea, quae agimus hodie academiae nostrae natalicia. Quis est temere, quem non illa hodie quoque cogitatio sollicitet: quis erit status academiae anno proximo? Quis post vnum alterumque abhinc lustrum? Pauci sunt verissima illa responsione contenti, talis erit, qualem Deus esse vel volet, vel patietur; qualem nos nostris vel vitiis, vel virtutibus faciemus. Inprimis illo adhuc fato usi sumus, ut pessima quaeque non tantum de nobis ominarentur homines partim superciliose prudentes, partim ieiune invidi, partim impie ingrati; sed etiam, quantum in se fuit, vera efficere illa sua omina studerent. Quantum quaeso mendaciorum, calumniarum, maledictorum in nos congestum! quae quidem vana fuerunt Dei virtute, eruntque porro: modo non sint - - hoc omen, quaeso, auerte Deus, hanc a nobis pestem profliga! modo non sint intus, intra ipsa quasi conseptra nostra, mali augures, faevi harioli, qui obscena nobis omina obnunciant, vel ipsi potius ementita sua obnuntiatione faciant! qui suas iniustissimas iras, suas stultitias, suam malam mentem, reipublicae eiusque rectoribus affricent, sua peccata accusare cum deberent atque emen-

emendare, statum calumniuntur ciuitatis! Hanc si scabiem, aut si quod turpius pestilenti malo nomen dari potest, porro auerruncet, quod optamus speramusque, Deus; reliquum hariolorum genus facile contemnenus, ipso rerum euentu, ipsa futura felicitate nostra facile refutandum. Vnum est auspicium optimum, AA., vnum est diuinandi genus, ab illo, quod modo reiecimus, plane diuersum. Est illud vt verissimum certissimumque; ita antiquissimum, non modo ab Homérico illo Hectore iam vsurpatum

Εἰς εὐνοῆς ἡγεῖστος ἀμύνασθαι περὶ πάντας

vnum augurium felicissimum propugnare pro patria, vires omnes, vitam spiritumque impendere patriae: sed ab ipsis prope generis nostri initiis repetitum. Miratur Cain ille, quod non litasset, quod non fausta placati numinis signa suo a sacrificio retulisset. Huic diuinum redditur oraculum: *si benē egeris, recipies!* recipies dignam factis tuis et cogitatis a diuina iustitia atque sapientia mercedem! Hoc augurio, per Deum immortalem, vtamur hodie, AA. Bene agamus! recipiemus! Consilia factaque nostra omnia ad ea referamus, quae bona esse, quae ad publicam salutem pertinere, nouimus; euentum committamus excubanti pro nobis prouidentiae; et quidquid euenerit, erit praefecto bonum! Bonum, inquam! qualecumque videatur his, qui sola sua praesenti voluptate, et stulto nonnumquam cupidine, bona metiuntur. Bona erunt! Nihil enim bono viro, nihil vniuersitati bonorum, mali potest accidere! Haec nisi fallit nos ipsa veritas! optima auspicandi, augurandi, diuinandi, ratio! Haec ratio bonum euentum praedicere certo potest, quia efficit!

cit! Ponite, nos, quibus docendae et regendae imperio ac consilio litteratae iuventutis prouincia imposita est, utroque illo munere nostro fungi, quantum studio et viribus conniti possumus: ponite vos, carissimae animae, qui ad capiendum ingenii cultum huc conuenistis, praecepta illa nostra atque monita placidis excipere animis, cupidis exsequi. Ecquis est, qui non intelligat, laetissimam inde academiae nostrae faciem, blanda quadam necessitate, quae nihil libertati deroget, exstituram: coetum hic futurum esse non infeliciū mortalium, qui speciosa nomina, litterarum, humanitatis, libertatis obtentui habeant ignorantiae, barbariei, obnoxiae, ac serui-enti vitiis omnibus licentiae, qui suam deinde peruersitatem, morbi instar, cum totis populis communent: sed sacrum quoddam et non minus venerandum quam amabile praestantissimarum animarum concilium, qui collectos hic doctrinae, modestiae, prudentiae, sapientiae, thesauros suis quique patriis impertiant, et quasi ipsi quasi colonias deducant fortunatorum hominum, eas comiter venerari hanc suam metropolin, hos Aborigines suos, doceant.

Hoc igitur te rogamus, aeternae pater, hoc vnum supplicibus a te votis hodie petimus; hanc serua mentem tuae inter nos maiestatis vicario, Georgio II. regi nostro et patri patriae optimo, hanc gloriam propriam esse iube sapientissimo ipsius consilio, hunc nobis omnibus animum tribue, serua, confirma, ut cogitemus semper, quae optima esse tuae ductu sapientiae nouimus, recte cogitata fortiter et prudenter perficiamus: nec alia nobis diuinatione opus erit, qua certi simus, feliciter iri hunc academiae nostrae
nata-

natalem a nobis pariter ac nostris posteris saepissime-
que celebratum.

Denuo in conspectum vestrum prodeco

PRO-RECTOR MAGNIFICE,

ILLVSTRISSIMI COMITES,

COLLEGAE CLARISSIMI,

HOSPITES, CIVES, AVDITORES OO. OO. HONORATISSIMI.

-- Sed non decet te, vir max. reuerende atque excellentissime, in hoc inferiore gradu, quem a tua occupatum modestia video, subsistere, escende quaesio, et hic iuxta collegam, collega honoratissime, consistens, eum ab initio statim actionis nostrae gradum tene, quem tibi augustissimus rex noster et rector magnificentissimus, cum huius ipsius togae iure, tribuit -- --

Denuo igitur, A.A., in vestrum conspectum prodii, non vt nouo vos exordio detineam; sed vt sine vllis ambagibus peragam statim amplissimi ordinis, quem ducere sum hoc semestri iussus, negotium.

Contigit nobis, in eorum albo, qui exornari ab ordine nostro voluerunt, petierunt, habere viros aliis iam honoribus muneribusque ornatissimos, quorum pronunciata ex hoc ipso suggesto sunt per duos hosce annos nomina, et monumentis numquam perituris consecrata.

Pro-

Pronuntiare hodie etiam licet, et publico praeconio huic illustri concioni indicare, doctoris philosophiae siue magistri honoribus ante hos aliquot menses a nobis summo suo merito ornatum esse virum consultissimum, excellentissimumque

CHRISTIANVM LVDOVICVM SCHEIDIVM,

L. V. D.

academiae huius professorem tum iuris publicum extraordinarium, iam vero inclutae Hauniensis academiae professorem iuris publicum ordinarium, qui tanto maiori, vti suae familiae honoratae et splendidae, sic nostrae etiam academiae, et huic inprimis nostro ordini, ornamento in posterum quoque erit, quo praeclarius de toto Daniae regno, et humano adeo genere merendi occasionem nactus est, formare studia ac sententias de maximis rebus serenissimi regnorum Daniae et Noruagiae heredis iussus.

Neque non mentio facienda est nobilissimi viri
CHRISTOPH. FRIDERICI TRAVTMANNI,

Hillerfensis Hannouerani S. theologiae cultoris,
qui et ipse lauream a nobis suo tulit merito.

Sed noua decora hodiernus dies ordini nostro conciliat. Iisdem honoribus ornandi sunt viri duo ipso augustissimi regis nostri, sapientissimique ipsius consilii, iudicio digni habiti, qui docendi publice bonas artes prouincia fungantur; et tertius praeiudicio quodam et praerogatiua gratiosissimi medicorum ordinis modo nobis commendatus.

Cum vnum illorum et quidem primum improvisus casus ab hac panegyri reuocauerit; tertius autem artis suae porro excolendae causa longe hinc absit: a solo te, exoptatissime collega, iam primum omnium peto, atque iure ordinis mei postulo, vt, quando

C

publi-

publica caerimonia, et ritu a maiorum institutis repetito, hunc tibi conferri honorem voluisti, quo sane ipso nomine bene de illo, qui tibi iam tribuetur, titulo, bene de ordine nostro, mereris; ante omnia iusiurandum in verba, quae tibi iam praelegentur, ordini nostro praestes. Age, vir nob. qui acta ill. ICtorum ordinis curas, verba ipsa e statutorum nostrorum libro clara voce praecito.

IVSIVRANDVM.

Iam, quod bene vertat, sacrae Caesareae maiestatis auspiciis, auctoritate potentissimi principis ac domini, domini GEORGII II. Magnae Britanniae, Francia, et Hiberniae regis, defensoris fidei, ducis Brunsvicensis et Luneburgensis, sacri Romani imperii archithesaurarii et electoris, domini nostri ac patris patriae indulgentissimi, academiae huius suae rectoris magnificentissimi, ego IO. MATTHIAS GESNERVS, philosophiae doctor rite creatus, eloquentiae et poëseos in hac academia P. P. O. philosophorum ordinis decanus et brabeutes lege constitutus

te, IO. FRIDERICVM PENTHER, augustissimi regis nostri consiliarium, et oeconomiae P. P. O. rei quae aediliciae primo loco praefectum, absentem,

tum te, CHRISTIANVM ERNESTVM SIMONETTI, philosophiae apud nos P. P. O. et reuerendissimae serenissimaeque abbatissae Quedlinburgensis a consiliis consistorii ecclesiastici, pastorem quae Gottingensis ad. d. Iacobi ecclesiae designatum,

te denique, CAROLVM PHILIPPVM GESNERVM, medicinae doctorem modo renuntiatum, absentem,

docto-

doctores ac magistros philosophiae facio, creo, ac renuntio, et iure omni, quod imperatorum pontificumque Romanorum legibus, vel populorum Christiani orbis consuetudine doctoribus ac magistris philosophiae tributum est, quoque vilius academiae doctores ac magistri philosophiae, qui optimo iure sunt, gaudent, vtuntur, fruuntur, gaudere, vti, frui, ea qua dictum est auctoritate volo, iubeoque; id quod ratum, felixque et faustum vobis et reip. suo numine esse iubeat Deus Pater, Filius, et Spiritus S. Amen!

Salve, vt professionis publicae, sic magisterii etiam collega exoptatissime, habe tibi primum hoc ab ipso ordine nostro *osculum*, ab ordine inquam nostro, non priuatae tantum iam gratulationis et amicitiae; sed quod etiam vtrumque nostrum admoneat, quam decorum sit, si bene conueniat inter fratres, inter ordines eiusdem homines, nos imprimis, quos ipsa philosophia humaniores, aequiores, sapientiores, debet, si recte illam didicimus, praestare. Non ignoras, collega optime, de Ioanne, Constantinopolitano episcopo, quod aurea illa legenda tradit, factum illum ab osculo b. Virgini Chrysostomum, cum aureus in ore viri circulus haerere videretur, aurea ab eo tempore orationis flumina ederet. Non possum ego tibi de hoc publico osculo tale quid praestare; sed nec opus est; cum ipsarum artium, quas modo in te honorauimus, et sacrae theologiae osculum, cum reliquis Dei in te muneribus coniunctum, vim tibi in animos hominum penetrandi olim, quantum e praeclearo nuper specimine potuimus iudicare, conciliauerit.

Peragone reliqua etiam in te sollemnia? Sic agamus, et ipso tuo viri grauissimi exemplo, hanc venerandae antiquitatis bonam caerimoniam huic con-
 cioni commendemus.

Pileum tibi trado libertatis, honoris, sacerdotii titulum.

Librum tibi *aperiri*, non miraris; qui non illum modo librorum omnium librum principem diurna nocturnaue manu verferis, sed nec aliis aliorum egregius scriptis tuam augere doctrinam negligas.

Verum neque *claudi* tibi *librum* molestum est, qui eos, diuinae humanaeque sapientiae ac doctrinae thesauros capaci pectore circumferas, de quibus aliquid ex tempore etiam, vel ubi librorum non est copia, depromere tibi non sit difficile.

Denique *annulo* tibi hoc doctrinarum illum orbem, quo inter se continentur artes nostrae, tum sapientiae quoddam felix connubium, aeternitatis denique in suum quasi orbem redeuntis considerationem, commendo.

Discedamus iam, si videtur, et locum faciamus nobilissimo iurium doctori, CLAPROTH; quando tibi placuit gratiarum, quas te debere putas, officium, in proximam, sollemnem ipsam quoque, occasionem differre. Discedamus, inquam, non sine votis tamen, ut Deus optimus maximus hunc nobis diem felici quoque fructu fortunatum esse, et similes illius multos illucescere propitius iubeat.

III. PRO-

III.

PROGRAMMA

DE

INTERROGANDI IN STVDIIS LITTE- RARVM RATIONE ATQVE VTILITATE.

Si quis attendere animum ad ea voluerit, quae communia omnibus hominibus sunt, et ad *prima* adeo *naturae*, quae appellant Stoici, referenda, ille deprehendet, maxime naturalem esse sciendi cupiditatem, eamque tanto maiorem, quanto quis praeckariore est ingenio, et quo generosiores habet ad caetera etiam, quibus homo homini praestat, impetus. Vidi mihi paruulum aliquem bene natum, vix e cunis prorepentem suis. Quam ille nititur, etiam cum ingredi nondum potest, si quid noui, sunt autem illi noua pene omnia, offeratur? quam deinde etiam cum periculo altiora loca escendit, quam tentat omnia, et ad omnes quasi sensuum aditus et instrumenta admouet? quam videre, palpare, gustare cupit, quidquid obuenerit? quam deinde cum prodire domo potest, pomparum caeterorumque spectaculorum est auidus? quam frigoris et aestus, sitis famisque patiens, dum expleat, quae numquam tamen expletur, discendi cognoscendique cupiditatem. Illa deinde cupiditas adeo non decrescit, vt potius, sicut reliqua nimirum desideria, cum aetate augeatur, licet ad alia in aliis transferenda.

C 3

Ac

Ac si recte vtantur maiores natu hac paruorum et adolescentium quoque curiositate, eamque arte quadam dirigant, veluti flumina ac riuos adhibere varii generis molis machinisque solemus: ex maxime compendiaria iucundissimaque ad optimarum rerum cognitionem comparandam via fuerit.

Nam vt mater quasi curiositatis ignorantia est, ita maxima natu illius filia interrogatio. Inspiciamus denuo puerum: haec enim aetas vim naturae ipsius nondum temeratae, aut vsu aliorum detortae, clarissime omnium ostendit. Vt ille loquax est in percontando? vt scire cupit rerum omnium, quas videt, nomina, causas, rationes, vsu? adeo quidem, vt molestus etiam importunusque, si in morosulos aut occupatos certe homines incidat, esse videatur. Est autem nihil verius Germanorum pro- uerbio, cum *percontando prudentiores fieri*, oraculo veluti prodidere. Ac mirari licet, vt in caeteris, ita in hac etiam re diuini numinis prouidentiam, quae non modo discendi, cognoscendi, sciendi, hoc est, interrogandi ardorem, inseruit hominibus, sed ab altera parte aptissime illi congruentem in his, qui iam sciunt aliquid aut scire se putant, respondendi docendique dulcedinem: quae radices egit in illa naturali suorum bonorum aestimatione, qua sibi videtur vnusquisque non infimus mortalis, et eminere se putat tantum prudentia, quantum satissacere aliis interrogantibus potest, quos ea ipsa de causa gradu quasi vno infra se positos tacite arbitratur. Hoc igitur vinculo colligantur inter se homines, vt dum discere alteri, alteri docere; hi respondere, interrogare illi cupiunt, vtrique sibi inuicem iucundi sint, vtrique inter se deuinciantur. Neque enim de morosis

rosis loquimur, paucis sane, si cum reliqua multitudine comparentur, quos barbaries quaedam, aut in solitudine viuendi consuetudo, aut frequens aliorum iniuria, aut quaecumque demum causa alia, efferauit: sed de iis, qui naturam ducem secuti, sociabiles et humani esse non desierunt. Illud iam subindicaui-
mus, quo quis plura scire sibi videatur, eo illum esse ad docendum procliuiorem. Itaque senes, qui non absurde ita arbitrari possunt, praeter caeteros docendis instruendisque minoribus delectantur: et honorificum erat Romae atque Athenis, si grauem annis, rebus gestis, honoribusque virum sectarentur iuuenes deducerentque, et corona quasi circumdarent, quos ille doceret, quae prudentia rerum vsu confirmata sibi subiiceret. Illa respondendi dulcedine dexterrime vsus Socrates, (quem ignorant, puto, qui non admirantur,) apud homines, qui sapere aliquid sibi viderentur, ad illos non erroris tantum sui conuincendos, sed in viam etiam reducendos. Verum de sapientissimo illo animorum obstetricatu iam non loquimur: sed

*de interrogandi in studiis litterarum ratione
atque utilitate*

pauca pro praesenti facultate in ipsa arena et mediis migrationis turbis deprehenso sub exemplo disputabimus.

Demandata nobis est a

GEORGIO II.

MAGNAE BRITANNIAE, FRANCIAE, et HIBERNIAE REGE, eodemque BRVNSVICENSI

et LVNEBURGENSI DVCE ELECTORE

PIO, SAPIENTE, FELICI,

cui addat Deus vitam, felicitatem, beatitatem!

C 4

de-

demandata, inquam, nobis est eloquentiae atque poëseos in hac litteraria vniuersitate publica professio. Hanc ita ornare animus est, vt tum demum non indigni regio beneficio, et sapientissimorum hominum, quos ipse in consilio habet, iudicio nobis videamur, si, quantum viribus totoque animo niti possumus, tantum prodesse studeamus confluenti, vt auguramur, et ex parte iam laeti videmus, ad nouam optimorum studiorum sedem nobilissimae iuuentuti. Ac reliqua, quae in hanc rem conamur, breuiter licebit indicare: vnum, quod minus adhuc videtur frequentatum, describemus paullo disertius. Nimirum patebimus vobis, *iuuenes generosissimi nobilissimique*, qui adestis, qui venietis, semper quidem pro eo ac debemus, ac tum maxime beati nobis videbimur, cum plurimum vos consilio operaque nostra iuuare contigerit; sed peculiari quadam ratione expositi vobis erimus binis in singulas hebdomadas *diebus, Mercurii et Saturni, ab hora inde secunda, et quæ sita vestra expectabimus.* Quod cum non valde sit, quod sciam, vsurpatum, iuuat rationem illius rei paucis quasi legibus comprehensam exponere.

I.

Quæret quod quisque volet, quod quidem ad intelligendos libros Graecos et Latinos veteres, vel in vniuersum ad eloquentiam et poësin pertineat.

Lectio priuata atque tacita non minus necessaria, quam viua docentis vox est, negligique a candidato artium nostrarum, vel cuiuscumque alterius, impune non potest. Legi par est ab omnibus, qui serio et feliciter cuiuscumque litterarum generi operam dare volunt, pleraque Latinorum aetatis aureae atque

atque argenteae monumenta, quaedam item Graecorum. Porro iustis singula praelectionibus explicari neque necesse est, et vix potest fieri. Non possunt autem non haerere in quibusdam optimorum scriptorum locis, qui primum eos legunt. Horum saepe retunditur industria, et ardor restinguitur, si non habeant, qui ipsos expediat. Contra ea si sit, quem interrogare lubeat, ipsum illud quaerendi propositum, studiumque inueniendi dignum vindice nodum, intendit industriam, attentionem auget, acuit ingenium: adeo ut vel ipsum quaerere voluisse profit, nedum proferre quaestionem et responsum accipere.

II.

Quaestionem voce proponet cui libuerit, aut scripto, idque scriptum mihi tradet, vel consciis aliis, vel soli solus, subscripto tamen vero nomine.

Vtraque res commoditatem habet: illa ad honestam loquendi inter plures fiduciam; haec, ut liberior, et nihil pudore impediante, aperiat aliquis in quo haereat. Qui nimium verecundantur, et, ne risui se exponant, iure vel iniuria metuunt, his non modo illud polliceor fide boni viri, tacitum a me iri vniuscuiusque nomen, qui hoc velle se significauerit; sed hoc etiam, ne responsurum quidem publice ac diserte, si quid habere videatur interrogatio, quo offendi auctoris pudor villo modo possit, sed fatis ipsi alia ratione facturum esse.

III.

Ad quaesita vnius horae, nisi talia sint, ad quae aequae commode responderi statim possit, proxima hora reponemus, vel non posse ea a nobis dissolui, fatebimur ingenuae.

C 5

Neque

Neque enim is sum, qui ad omnia a me responderi posse putem, quod ne sapientissimis quidem datum esse satis prouerbio nostro peruulgato indicatur: aut qui Gorgiae illius more audacter poscam, de quo quis statim audire velit. Et si quid possimus hac in re, illud alias potius experiemur. Non iactationi aut pompae, sed vestrae, commilitones, vtilitati, hic destinatus labor est. Caeterum si operae videatur esse pretium, quaestionem cum responsione nostra volentibus etiam dictabo.

IIII

Quaestiones friuolas, captiosas, aut cauillatorias deprecari nihil attinet.

Nam praeterquam quod vel silentio expiare et amoliri eas facile est, non suspicor quemquam vestrum, humanissimi iuuenes, ita futurum esse barbarum, ut promissione nostra ab studiosissimo commodorum vestrorum animo profecta ad proteruiam petulantiamque male abutatur; aut ita superbum atque contumeliosum, ut Tiberium imperatorem imitatus quaerat, *quae mater Hecubae? quod Achilli nomen inter virgines fuisset?* cet.

V.

Ne desit, quod interim agamus, si forte qui quaerat desit, aut breuiter expediri quaesita possint; sumemus reliquo tempore HORATIVUM, suauissimum vnum cultissimumque poetam, eiusque primum *artem poeticam*, deinde etiam alia quaedam, quantum opus erit, praelectionibus nostris illustrabimus.

* * * * *

Sed quid prohibet eadem tabula reliqua etiam proponere, in quibus industriam optimorum iuuenum,

num, si qui operam dare nobis volent, et nostram, exercere per hanc hiemem deereuimus.

Igitur reliquis quatuor hebdomadis diebus explicabimus

ill. HEINECCII Fundamenta stili cultioris,

libellum ita studiose arreptum, tritumque iuuenum ad haec sacra contendentium manibus, vt classicam prope auctoritatem consecutus esse non immerito videatur; libellum tanto maioris faciendum, quod earum rerum praeceptiones luculentas oppido continet, quibus subnixus magnus illius auctor ad id fastigium peruenit, in quo cum venerabunda quadam admiratione illum constitutum videmus. Atque ista quidem ratione *publico* muneri vtcumque satisfacere studebimus.

Si qui *priuatum* nos audire volent, iis praeter caeteros, qui ad aulicam eloquentiam et argutum atque subtile dicendi genus adspirant,

PLINII Panegyricum

illustrabimus, *quaternis* in singulas hebdomadas *diebus, ab hora VIIII.*

Cum vero *stilus unicus dicendi magister* vere dictus sit a Tullio, vno optimo eloquentiae magistro; neque operam nostram desiderari ab iis patiemur, si qui scribendo declamandoque exerceri voluerint, ei-que negotio tribuemus *horam VIIII. diebus Mercurii et Saturni.*

Denique Graecae etiam linguae studiosos eos, qui praeter grammaticae elementa percepta noui federis

deris libros iam legerint, iuuare pro virili parte conabimur, interpretanda

Chrestomathia Graeca,

quem libellum ex optimis Graeciae auctoribus a nobis excerptum doctis hominibus non displicuisse, et academicis praelectionibus adhibitum, cum aliunde nobis constat, tum bibliopola docuit, qui intra anni vnus decursus primae editionis exempla cum vendidisset, nos incitauit, vt alteram studiose iterum recensitam, et passim emendatam dederimus. Huic labori destinaui *horam III.*

Plura promittere iam nolumus, cum praestare plura vix posse videamur, propter *scriptores rei rusticae* Latinos, quos nimis diu debemus, et iam intra paucissimos menses, nisi vis maior intercedat, studio nostrø politos dabimus. Hoc labore et aliis turbis perfuncti, enixiorem etiam, si faueat consiliis nostris Deus, et excitent auditorum studia, operam in exornanda Sparta, quam nacti sumus, collocabimus.

Illud monendum superest, horas, quas diximus, non ita esse fixas, vt non mutari de plurium sententia possint. Initium autem operarum nostrarum, quod speramus nos facturos die xxv. Octobris, alia charta ex hoc ipso loco significabimus. Scr. *Gottingae a. d. xvii. Oct.*

CID ID CCXXXIIII

III. COM-

III.

COMMENDATIO

EPISTOLARVM CICERONIS AD DIVERSOS.

Quod aliis hominum consiliis optimis quoque non numquam solet accidere, ut plane aliter, quam voluerunt auctores, eueniant, illud in vna etiam re ita animaduertimus fieri, quae cum litteraria institutione coniuncta est. Quid poterat esse salutaris, quam teneris paruorum animis, ut sanctos religionum libros, ita etiam maximorum omnis aetatis hominum, Ciceronis, Caesaris, et caeterorum scripta mature tradi, ut illum deinde quasi suauissimum odorem, quo primum imbuta essent recentia vascula, fideliter reliquo tempore seruant, ut orationem pariter atque mentem formatam ad praestantissima exempla, tanto deinde felicius rebus gerendis adhiberent. Sed aliter vulgo rem cadere videmus. Non finguntur ad exempla illa tenerae mentes; sed ipsi libri nobilissimi nescio quid sordium atque contemptus, immeriti profecto atque indigni, ex puerorum consortio referunt. Vno utamur exemplo, quod ad rem nostram maxime pertinet. Sapienter omnino viri docti olim instituerunt, M. TVLLII *epistolas*, minores illas in primis a STVRMIO selectas, inter primos esse libros, e quibus et orationis Latinae, et prudentiae quasi quemdam fucum prima aetas hauriat. Sed prudentissimo instituto illud adiunctum est incommodi, ut illa molestia, quae primam comitari institutionem variis de causis solet,

folet, ipsum deinde cum epistolis suis atque omnibus adeo libris, premat Tullium. Ita est profecto. Amicissimum litteris et sanctum ac venerabile nomen fastidio quibusdam esse apparet et horrore adeo, non alia, iurare ausim, de causa, quam quod adiuncta, in subtilissimis illis cerebri loculamentis et recessibus, M. Tullii Ciceronis imagini imago immisericordis ac duri cuiusdam Orbilii, aut ridiculi ore atque supercilio Mathanassii, redire solet cum ipsa mentione atque nomine hominis vnius in reliquis virtutibus etiam lepidissimi, venustissimi, sed nimirum non ea parte, qua humanus et venustus est, illis cogniti; redire solet cum Ciceronis imagine imago sudoris, et molestiae, et circumscriptae naturalis libertatis, et increpationis iustae iniustae verborum atque verberum. Hoc si choro cinctus veniat Cicero; mirumne est, rogo vos, illum fastidiri, excludi, reici? Videndum vero est, vtrum obuiam iri queat malo, quod, ludicrum cum videatur, seria quibusdam damna adferre potest; vtrum efficere ratione atque disputatione queamus, vt horridis illis partim, partim contemnendis stipatoribus liberatus, talis Cicero, qualis est, appareat. Age inspiciamus, iucundissimi commilitones, vos praesertim, quos vel sanguinis et generis, vel animi sui nobilitas ad maiora agit, generosa pectora, inspiciamus, quam praeclarum opus sint, CICERONIS, quas *ad diuersos* scripsit, *epistolae*. Aio esse primum in his epistolis expressam imaginem viri inter paucos ab omni aetate maximi; nisi forte mediocris industriae et virtutis esse putamus, hominem nullis ortum maioribus, in re non ita laeta constitutum, in quem certe nulla largitionis, aut factionis, rerum Romae tum potentissima-

firmarum, cadat suspicio, solis ingenii atque diligentiae nervis nixum, inter competitores, aemulos, obrectatores, nobilissimos, ditissimos, eloquentissimos, factiosissimos, audacissimos, cum primum per leges fieri poterat, sine vlla repulsa, consentientibus omnium suffragiis, a primo inde honoris gradu ad eum, qui summus est, peruenisse; consulem populi Romani fuisse, populi orbem terrarum, hoc est, latissimum mediterranei maris circuitum, et quidquid eo tempore humanitate aliqua cultum erat, imperio complexi; hunc autem consulatum ita gessisse, ut pater patriae ab vniuersis ciuibus, liberis hominibus, et maledicere etiam ausis, diceretur, ut iuranti, remp. a se conseruatam, tota incredibili numero concio alta voce assentiretur. Talis ac tantus vir in rep. cum esset Cicero, qui neque suae, neque cuiusquam aetatis regi quidquam concederet, altius tamen inter doctos atque eloquentes, quam potentes inter atque nobiles caput extulit: cui principatum eloquentiae, (diuinae rei reliquaeque magnitudinis ipsius, ipso fatente, conciliatricis,) ita omnis consecuta aetas concesserit, ut nihil sapere, qui aliter sapiunt, videantur, ab insania autem non procul abesse, si qui cum illo contendere se dicendo posse abiretur. Huius igitur viri, quantus fere est, imaginem habent ipsius *ad diuersos epistolae*. Peruulgatum illud est non minus, quam verum, et ex ipsis naturae humanae penitissimis rationibus petitum, orationem hominis esse ipsum cuiusque foras prodeuntem animum. Sed ad epistolas hoc magis, quam ad alia orationis genera pertinere, manifestum est. Itaque illi, qui sunt caeteris ingeniosiores, qui picturam, qui poësin, qui musicam, qui reliquas ad-

simu.

simulandi artes amant, iidem fere epistolis legendis, colligendis, adseruandis delectantur. Recte sane. Qui enim scribunt ad familiares, ii vel hoc ipsum agunt, vt apertum quasi pectus, et ipsam animi sententiam amicis ostendant; vel non satis prouide se tegunt, cum vni se scribere existiment. Nusquam proinde melius, quam ex epistolis cognoscuntur homines; nusquam melius, quam ex *epistolis ad diuersos* TVLLIVS, qui nunc hanc nunc aliam animi sui partem quasi obuertit et contemplandam praeberet, prout cum amicis veris, cum simulatis, cum inuidis, cum dubiis, agere se arbitratur. Sed quantum hoc sit, penitus nosse talem virum, ii demum intelligunt, qui vim ingenii humani non ignorant, qua ad ea, in quibus contemplandis versatur animus, facile etiam conformatur. Quod enim de oculorum vitiis quibusdam tradunt, ea ipso adspectu communicari; quod de grauidis mulieribus creditur, imagines oculis atque animis haustas conceptui earum imprimi? illud de vitiis pariter animi atque virtutibus verum esse, satis constat, contemplatione ea atque consideratione communicari. Quid alioquin agerent, qui librorum impurorum lectione interdicunt, qui consuetudine improborum, iuuenibus? qui bonos honestosque sodales suis liberis vel magno pretio redimunt? Tales fieri solemus naturali quadam et necessaria ratione, et imitandi studio non simiis magis, quam nobis insito, quales sunt, quibuscum versamur. Si non hic tantus fructus ex Tullii epistolis legendis ostenderetur, at quantum illud est ad prudentiam, tum qua quisque sibi priuatim consulit, tum qua gubernatur res publica, quod in his epistolis quasi ex proximo intueri licet, quibus artibus, studiis, erroribus,

ribus, vitiis, vel gubernata, vel huc illuc impulsâ res Romanorum publica, Ciceronisque et aliorum privata, fuerit. Videmus in scenicis ludis curiosos pretio maiori soluto locum sibi redimere in ipsâ scena, et inter actorum gregem, ut melius interiorem rationem ludi, et quomodo imponatur spectatoribus reliquis, intelligant. Qui legis Ciceronis epistolas, intra velum, et in ipsâ adeo postscenia fabulae te admissum scito, quae, dum fuerunt homines, maxima acta est. Quam igitur vtilissimam voluptatem petunt homines liberaliter ad prudentiam formati ex commentariis Gallorum praesertim, quas *memorias* sua voce appellant; quam iucundissimam vtilitatem hauriunt legendis, ut nobilissimo potissimum exemplo utar, *Actis Pacis Westphalicae*, quae cum maxime decus pariunt editori suo, honorem urbi in qua viuit, gloriam regiae domui, cui ea inscripsit; quam, inquam, sunt hi libri in summa voluptate vtilis recte legentibus; tam sinceram voluptatem, tam certam vtilitatem praestabunt idoneis lectoribus Tullianae epistolae. Et nihil dum dixi de linguae atque sermonis incomparabili elegantia, nihil de verborum honore et venusta officiosaque humanitate, qua nihil habent hodie Itali Gallique delicatius. Verum praestant ista, quod dixi, Ciceronis epistolae *idoneis lectoribus*. Quid hoc sibi velit, intelligetur fortasse ex narratione breui, quam BVRMANNI | v. cl. verbis huc transferam, ex ipsius, quod arbitror, Graeuui ore exceptis. Venerat Io. Ge. Graeuuius, iuuenis cum esset, fortuna quadam ad Io. Fridericum Gronouium. Hic post alios sermones rogabat eum, an etiam Latine loqui aut scribere calleret? Iniuriam sibi fieri credens Graeuuius, qui non modo humanioris discipli-

nae curriculum absoluerat, sed et ad legum studium accesserat, sibi eius linguae satis idoneam facultatem esse respondit. Ergone, inquit Gronovius, Ciceronis epistolas iam tibi planas et intellectas credis? Magis miratus Graevius, sibi controuersiam de facillimi, ut iactari a suis audierat, et in quo legendo numquam haeserat, scriptoris intellectu moueri, periculum faceret respondet. Adlato volumine, primam statim inter epistolas, quae vulgo familiares appellantur, praelegere iubetur, cuius verba Latina cum totidem Germanicis redderet, se non falsum iudicio, Graeuiumque grammatice, non Latine scire, animaduertebat Gronovius. Coepit itaque pressius de vera vocabulorum vi et efficacia, quae ex plena historiae et rituum Romanorum cognitione dependet, cum eo agere, et ea stupentia narrare, quae ille numquam audierat: adeo ut vi veritatis victus, et ad doctissimi viri Suadam obmutescens, nihil se scire fateretur, sed telam, quam absoluisse se iam crediderat, hoc magistro se retexere paratum esse ostenderet. Et fecit, et ex hac disciplina talis euasit, de quo vere quidem, et sub maximis testibus, idem BYRMANNVS commemoret, *quis non vestrum* (adloquitur quidquid in funere Graeuii, magnorum partim et honoratorum hominum, aderat) *non nostrae nobilitatis florem modo, sed iuuentutis peregrinae principes, regnorum et principatum heredes, ex vniuersa Europa, ad Graeuium tamquam ad sapientiae oraculum, confluentes vidit? Nulla in Germania fere nobilioris prosapiae familia, nulla fere illustrior Baronum, Comitum, Principum, immo Regum domus, cuius non membra ab hoc artifice formata et expolita sunt. Decora et lumina gentium Danicae, Saxonicae, Brandenburgicae, Hassicae, Anhaltinae, Nassauiae, Badensis, et quarum non? hodie populis salutaria apparent sidera, quod olim a Graeuii, ut Achilles quondam a Chironis ore*

ore pependērunt. *Nonne ipse Gulielmus, Britanniae rex incomparabilis, qui iudicio illum suo elegerat, ut res suas eodem splendore et fama posteris traderet, quae illa eas spectante et stupente orbe gesserat, omnibus circumspectis, Graeuium vnum dignum iudicauit, cui principem serenissimum, Frisonem, unicam Nassauiae domus spem et incrementum traderet, ut, quem ille bonorum heredem destinauerat, a Graeuio virtutes et dotes in Gulielmo conspiciendas addiceret.* Haec paullo copiosius de viro, cuius maxima laus fuit recta Ciceronis et aliorum ex antiquitate scriptorum interpretatio. Hoc ego auctore, quin his auctoribus, non vereor, ne parum prudenter famae nouae academiae, aut vobis adeo, generosissimi nobilissimique illius ciues, consulere videar, cum offero vobis CICERONIS *epistolas ad diuersos* priuatis per hanc aetatem recitationibus, Gronouiano Graeuianoque more, quantum eius a nobis fieri potest, explicandos.

Sed quid prohibet eadem etiam commemorare reliqua, in quibus commodare vobis, optimi militiones, studebimus.

II. Publice igitur trademus *notitiam auctorum veterum Latinorum* ordine temporis, quo quisque eorum vixit, seruato, ita ut non tantum vitam, quoad cognita est, et scripta enarremus vnius cuiusque, optimasque nostro iudicio editiones indicemus, verum etiam argumenta et specimina singulorum proferamus, quo possint, qui operam dare nobis voluerint, notitiam eam optimorum virorum consequi, quae ad familiaritatem atque amicitiam aditum parare illis queat. Haec ab hora II. ad III. agentur quater hebdomadibus singulis: nam Mercurii et Sa-

turni diebus in Museo meo illis operam dabo, qui vel requirere aliquid de nostra arte, vel scriptum aliquod suum limae nostrae subiicere, volent: qua quidem de re peculiari programme superiore autumno, a nobis actum est, ad quod eos, quorum interest, ablegamus.

III. Si qui vero sint, qui enixiore et seria opera velint exerceri ad scribendi dicendique facultatem, illis campum aperiam satis amplum, et eo ordine, quem praescribunt *lineamenta artis oratoriae* nuper in hac vrbe recusa, paucorum foliorum libellus, scribendi Germanice pariter et Latine, declamandi etiam si qui volent, materiam subministrabo.

IIII. Graece discere volentibus inseruire studebo commentationibus in vnum alterumue *Noui Fœderis* librum philologicis et antiquariis: vbi illud opera dabitur, non vt variae de vnoquoque loco sententiae ambitiose referantur; illae enim vnde peti possint, breuiter potius indicabitur: sed vt quae vera nobis videatur sententia, ex vocum tum singularum, tum coniunctarum natura et vsu, aliisque adminiculis ostendatur, adhibitaque antiquitatis Hebraicae, Graecae, et Romanae luce, quae illa indigent, illustrentur.

Si quid praeterea sit, in quo iuuare cuiusquam honestam discendi voluntatem possim; aut si idoneae causae aliquid in his, quae proposui, mutandi existant, commodorum me vestrorum, commilitones iucundissimi, studiosissimum esse, rebus potius quam promissis demonstrabo. P. P.

Göttingae a. d. XVII. April.

CID ID CG XXXV.

V. RE-

V.

RECITATIONVM

INDICTIO.

Cum nondum maturum sit vna quasi tabula professorum omnium labores atque operas proponere, rationibus vestris adcommodatū putauī, generosi nobilissimique commilitiones, peculiari scriptione, quae nostro qualicumque studio vobis parentur in proximam hiemen munera, significare. Nimirum

L

Publica nostra opera versabitur in impertienda volentibus *notitia bonorum*, qui ita vocantur, *auctorum*.

Quod institutum nostrum non tantum habet breuem commemorationem temporis, quo quisque vixit, et quae praeerea de vnus cuiusque vita scire licet atque vtile est, caeteraque quae ad historiam litterariam pertinent, de cuius quidem vtilitate nemo hodie dubitat; sed hoc praesertim, vt argumentis singulorum operum ac librorum, itemque satis longis speciminibus propositis, propius aliquanto nosse illos discant studiosi, et caracterem orationis atque animi adeo vnus cuiusque inspicere. Quo deinde quasi gustu percepto iudicare aliquis possit, qui praeter caeteros sibi adcommodatus sit; et ad eum legendum et complectendum familiarius operam suam conferat. Ita non detrectauimus superiori

D 3

aesta-

aestate, qua curriculum hoc ingredi coepimus, integras Plauti, ut hoc utamur, Terentiique fabulas breuiter explicare, quin hebdomadas aliquot soli Tullio impendere; neque contenti fuimus ea tradere nostris auditoribus, quae non difficulter ex Bibliotheca Fabriciana ipsi depromsissent: sed nullum opus, nullam temere orationem praetermisimus, cuius non causam et argumentum, quantum eius fieri posset, ipsis Tullii verbis exponeremus, et specimen quoddam, e quo de tota re iudicari posset, proferremus. Eandem igitur rationem tenebimus in caeteris quoque, et de T. Liuiio, P. Virgilio Marone, caeterisque, ut ordine quisque suo se excipiunt, ita commentabimur hac hieme, ut si fieri possit inuitemus vnum alterumque nobilissimorum commilitonum, ut intimiorem quamdam familiaritatem cum summis omnis aevi ingeniis contrahere velint, et non tantum ex yngue, quod aiunt, leonem cognoscere, sed totos etiam Virgilios, Liuios, Horatios, et reliquas immortales animas, inspicere, atque in contubernio et quotidiana consuetudine habere cupiant. Animaduertent autem, qui experiri volent, non minus sibi hanc summorum hominum olim vita functorum notitiam in reliquo studiorum cursu decori atque oblectationi futuram, quam illorum amicitia his, quibuscum aetatem agebant, ornamento quondam, emolumento, ac voluptati fuit.

II.

C. PLINII *Secundi Panegyricus*

inter pretiosissimas veteris aevi reliquias suo iure referen-

rendus, siue quod solus fere quae Traiano sciuntur docet, siue quod Plinius, non contentus (quod ipsi obiiciebant aemuli) saeculi sui iam degenerantis eloquentia, ad Ciceronis se imitationem, quantum ferret ingeniorum atque temporum diuersitas, contulit, et plane in scribendo non vulgi iudicia, sed sapientissimos quosque arbitros, qua viuos qua mortuos, in consilio habuit, eo quidem successu, vt non ex saeculo, quo vixit, sed ex eo fere, quod imitandum sibi sumsit, aestimari debeat. Cum sub principatu vixerit, hoc est, eo tempore, vbi non iam promiscua multitudo suauis oratione demulcenda erat, aut graui et ardente inpellenda atque inflammanda, aut vehementi percellenda, aut varia denique et copiosa velut obruenda; sed prudentia atque beneuolentia, vel submissio potius, probanda principibus, eaque in re ita valuerit, vt effugeret, licet diues esset, et propter virtutem ipsam suspectus, Domitianum, Neruae probaretur, Traiano autem esset carissimus: apparet sane, eloquentiam ipsius magis quam eorum, qui libera re publica vixerunt, ipsiusque adeo Tullii, illorum rationibus esse adcommodatam, qui agere aliquando cum principibus, et his probari cupiant: ita breuiter, argute, et cum acumine quodam, et ingenii elegantis amoenitate omnia eloquitur, vt non tam docere videatur; (et versatur in rebus, quas nemo tum ignorabat,) quam sollertia ipsa et acutiori orationis genere delectare auditores, eaque ipsa re opes ingenii ac doctrinae demonstrare. Caeterum cum ita se institueret, in concisa praesertim dicendi ratione, fieri non potuit, quin obscura quaedam sint his, qui nondum ad illam subtilitatem, in qua diuinationi cuidam et sagacitati locus relinquitur, adfuescenti

D 4

sunt:

sunt: ex quo fonte non solum librariorum et veterum criticorum multae hallucinationes originem habuerunt, sed falsae etiam doctorum alioquin virorum nunc huius, nunc alterius loci interpretationes. Operae sane pretium est, nisi egregie fallimur, qui ad cogitandi quamdam et loquendi subtilitatem, certe ad facilem eorum, quae argute breuiterque enunciantur, intelligentiam adspirant, eos in hoc panegyrico exerceri, et hinc, quousque in eo genere progredi liceat, obseruare. Cum enim Plinius ipse laudem in plerisque, in paucis excusationem mereatur: qui hunc sibi quasi canona atque regulam sumserit, ad quem tum de aliorum existimet argutiis, et si quid ipse in hoc genere tentare velit exigit, ille et intelligendis diiudicandisque alienis scriptis acutius videbit, neque ipse a salubritate et modestia aureae aetatis nimium aberrauerit. Viderunt hoc olim viri docti, quibus docendae eloquentiae prouincia fuit imposita. Hinc Baudius, Boxhorniusque apud Belgas, in Germaniaque multi, interpretari suis auditoribus hunc librum utile duxere. Quorum nos exemplum secuti, vobis, ornatissimi comilitones, operam deferimus, fidelem quidem et industriam, studebimusque, ut volentibus nos audire non verus modo omnium intellectus, sublata verborum aut rerum obscuritate, appareat; sed digressionibus etiam, ubi commodum videbitur, quibusdam institutis, plura Romanae antiquitatis ac civilis doctrinae capita, quam solide quamque dilucide a nobis fieri potest, explicentur, et subinde, quomodo ad nostrorum temporum atque hominum rationes Pliniana vel verba vel sententiae ad commodari possint, ostendatur, ut adeo, qui ad civilem eloquentiam, et
cui

cui hodie quoque vsus esse, apud viros principes praesertim, possit, adspirant, inuenturi sint, quod illorum scopum atque rationes adiuuet. Habebitur autem vel maxima etiam linguae patriae ratio, dispiciemusque sollicite, quibus verbis nostris quam commodissime splendidissimeque reddi suus Plinio sensus possit, qua in re crebra erit occasio laudandi CHRISTIANVM TOBIAM DAMMIVM, v. cl. qui praeclare in Germanice interpretando hoc libello versatus est, vtilissimamque sane his operam praestitit, qui fructum ipsius diligentiae et ingenii capere velint, qua in re duces nos illis libenter praebebimus. Ne quid impedimento esset studiosis Plinii, curauimus, vt facilis copia eis fieri queat libelli elegantissimi, et in sinu semper ab iis, qui civilem argutamque eloquentiam amant, gestandi. Itaque non tantum, vt nitidissime typis Vandenhoekii nostri Belgicis exprimeretur, curauimus, sed etiam dedimus operam, vt eas eligerimus, sicubi variatur, legendi rationes, quae ad genium atque ad mentem adeo et consiliun Secundi nostri nobis viderentur ad commodatissimae. Qua in re summa laus tribuenda CHRISTIANO GOTTLIB SCHWARZIO, Altorfinae academiae, quin harum litterarum verissimo decori, qui ab aliquot inde annis luculentam operam ad emendandum hunc libellum attulit. Vt enim bibliothecam habet huius antiquae supellectilis ita diuitem, vt vltra fere priuati hominis sortem in ea regnet; ita conductas vndique eius editiones diligenter inter se contulit, codicis quoque sui, quem manuscriptum habet, et aliunde acceptam scripturae varietatem cum fide exposuit, pensauit, et optima quaeque elegit. Quibus quidem obseruationibus per quinque disputationes academicas sparsis vti proxime ad nouam plenissimamque

D s

tum

tum huius, tum reliquorum veterum panegyricorum editionem vtatur, vehementer optandum est. Prodiit non ita pridem satis splendida epistolarum Plinii editio, cui cum immortalis esset cl. CORTIVS, obstetriciam operam LONGOLIVS, vir et ipse doctus, praestitit. Si nostro voto res administraretur, alterum huic editioni volumen accedat Plinianus et reliqui duodecim panegyrici, laudatissimi Schwarzii cura ita facile poliendi, vt posterius volumen non minus cupide, quam prius, quin cupidius etiam distractum iri arbitrer, quo diutius auxilio erudito duodecim illi panegyrici caruerunt. Sed illud optare licet, praestare nostrum non est. Potius indicare pergamus, quibus in rebus praeter haec prodesse generosissimis nobilissimisque commilitionibus studeamus.

III.

Heineccianum nempe *de stilo* libellum denuo praelegemus volentibus, et ad praecepta illius non intelligenda modo, quod parum est, sed ad vsum ipsum transferenda, in quo sunt omnia, viam his, qui id sua interesse arbitrabuntur, (et interest profecto fere omnium, Latine aliquid vel scribere, vel iudicare certe de scriptis Latinis posse,) munemus.

IIII.

Si qui praeterea in Latino vel Graeco scriptore quocumque intelligendo, in Germanicae eloquentiae cultu, in exercitatione scribendi, loquendi, dicendi, in antiquitatis cognitione, vti nostra opera atque studio voluerint, iis pollicemur, numquam fidem, diligentiam, officium nostrum defuturum.

Horas vero unicuique labori destinatas paullo post ex consueto loco indicabimus, quippe quas maioris partis desideriis adcommodare, si fieri possit, optamus.

P. P. *Göttingae a. d. II. Octob. c1810 cc xxxv.*

VI. PRO-

VI.

PROGRAMMA

QVO

POST BREVEM PROLVSIONEM

DE

FELICITATE DOCENTIVM

IN SCHOLIS

SEMINARII PHILOLOGICI

REGIIS AVSPICIIS

IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

CONSTITVTI

RATIO PAVCIS DECLARATVR.

I.

De miseria atque infelicitate eorum, qui in scholis pueritiam atque adolescentiam formant, adeo plena sunt omnia, vt videatur paradoxa scribere, vel Dornauianum sapientiae Socraticae theatrum augere velle, si quis contra de felicitate illorum aliquid promittat. Ne quis forte tale quid propositum nobis existimet, in limine iam profitemur, non omnino vanas nobis videri illas querelas; multos esse paedagogos miseros et abiectos; scholisque ipsis contractam apud vulgus inuidiam, quasi infelices in illis reddantur homines. Fecit hoc credibile multis suae pueritiae in scholis transactae recordatio; adempta primum illa perpetuo ludendi libertas, imperium illud seuerum, nec sine clamoribus verberibusque exercitum, squalor, imago tristis cum betularum fasce, et baculo columno hominis, ita penitus insedit animis,

mis, ut carcerem quemdam et ergastulum scholam imaginentur, poenarum locum, in quo contundenda puerorum ferocia, per homines eo ipso nomine miseros, quod in alienis suppliciis viuere cogantur. Accedunt quotidianae querelae quorundam magistrorum, qui, ut est humanum genus in augendis suis malis ingeniosum, ita solent vitam suam describere, ut ex inferis poetis reperant poenarum formas, Sisyphæum saxum, et Danaïdum dolia, quibus se non tam excrucii dicunt, quam ipsi misere excruciant. Cui autem magis fides habeatur, quam illi, qui se dicat esse calamitosum?

II. Nos tamen certo consilio, *de felicitate docentium in scholis* iam agemus, non ingenii exercendi causa; neque enim ludere lubet in alienis, aut nostris adeo, malis: neque eo solum consilio, ut persuasione ipsa iuueamus quosdam; quamquam id quidem satis magnum fuerit, si efficere obiter queamus; cum nemo miser sit, nisi qui sibi videatur; felix autem, quicumque fortunatum se putet: verum ea praesertim causa hoc quidquid est operae suscepimus, ut non fontes modo quosdam miseriæ ostendamus, sed etiam ad obstruendos illos obturandosque solidi aliquid auxilii adferamus. Qua in re fidem nobis habitum iri eo maiorem speramus, cum de iis agamus rebus, quarum a triginta amplius annis usum aliquem, in magna varietate iactati, habemus.

III. Vix autem commodior perficiendi instituti nostri ratio, quam ut propositis quibusdam miseriæ generibus (omnia enim persequi ipsum miseriæ fuerit) ea diluamus, eleuemus certe, oppositamque iis felicitatem indicemus.

III. Vnde

III. Vnde autem incipiamus potius, quam ab iis rebus, quas primas nobis commendasse videtur natura, a voluptate atque delectatione, cuius quo quis plus habet, eo felicior putandus est, quanto magis ea caret, tanto infelicior. Duplex autem voluptatis, ut nunc eam sumimus, vis est, in quantum vel molestia caremus, vel sensum quemdam et motum, qui nos iuvat, percipimus. Hic suas primo nobis molestias narrant praeceptores. Quam ingratus labor, totos dies versari inter pueros, inter inuitos plerumque, et substrictis veluti auriculis horam, quae se carcere emittat, expectantes; inter petulantes, morosos, pigros, reluctantes disciplinae! At id operam demus, o boni, ut inter lubentes versemur, inter gaudentes doceri, inter metuentes, ne nimis mox audiatur hora, inter alacres, attentos, observantes nutum nostrum. Hoc totum quidem nemo temere perfecerit: sed illud adspirante Deo efficiet aliquis, et efficere plures, ut maior pars puerorum (nominemus enim paruorum et eam aetatem, cuius doctores praeter caeteros videntur molestiae multum sustinere) maiore parte temporis, lubens adsit: quo facto reliqua facilius consequentur. Efficitur autem ita, si lubentes ipsi primum adsint doctores, et alacritatem quamdam, atque amorem in pueros, vultu, verbis, toto actu institutionis, prae se ferant.

V. Qui squalorem, odorem molestum, puluerem, querunt, partim illud accusant, quod mutare penes ipsos est, si munditiam diligenter voce, exemplo, castigando commendent; si non temere solos relinquant, et tumultuari patiantur pueros; partim non intelligunt, illum de puerilibus corporibus et sanis, mundisque vaporem, ad sanitatem et pro-

producendam adeo vitam multum valere, eamque ipsam inter causas non vana ratione referri, quod multi in scholis ad crudam vegetamque senectutem perueniunt. Cui totum hoc, versari cum pueris, molestum est, ille non debebat ad illud se vitae genus applicare, ut nauta fieri non debet, qui aquam perhorrescit.

VI. Quid iniucundissimum in schola mihi visum sit, fatebor: illam eadem pensa retractandi, eodemque vicies vel tricies scriptorum errores corrigendi necessitatem. Sed ista molestia ut minui possit, in lege noua scholis per Germanicas potentissimi regis nostri prouincias scripta, cautum est, quo vel solo nomine, amabilem illam futuram doctoribus speramus, eosque gratias acturos prouidentiae regiae, et sapientiae eius ministrorum. Deinde illud in primis aegre ferebam, si cum boni me viri officio functum esse putarem, expostulatum venirent mecum et questum iniuriam ii, quorum me liberis optime consuluisse, mihi constabat. Sed pro ea molestia illud etiam euenit aliquoties, quo vix sincerior voluptas videtur, ut mutata sententia redirent, festinas se se agnoscerent, suosque mihi traderent. Vidi etiam qui magno redempturi fuerant, mihi non repugnasse, qui meas iniurias, grauissime ipsi in se viciscerentur. Hoc quin aliis etiam euenerit, dubium nullum est, et vix poterit non accidere, si quis recta via pergat, non suam rem agat, sed publicam, vovulas et rumusculos imperitorum contemnat, suas iniurias non persequatur, aequabili quodam amoris ac disciplinae tenore complectatur vniuersos.

VII. Iam

VII. Iam vero parum mihi non dicam generosus, sed humanus videtur, cui non maximam voluptatem adferat ingens, quae in schola offertur, bene faciendi occasio. Ducuntur in scholas, et fidei praeceptorum committuntur, parui homines, rerum omnium imperiti et rudes, ad vitia omnia proclives. Quod maius praestant vel ipsis, vel parentibus ipsorum et cognatis, vel rei publicae adeo, beneficium potest, quam si rudibus animis ea instillantur, unde pro stupidis prudentes; pro mutis, infantibus certe, facundi; pro malitiosis et turpibus benefici fiant et honesti; pro impiis denique Christiani? Si doctorum opera fiant boni viri, qui et suis superesse rebus, et praesidio esse suis familiis, et ornare rem publicam, pro captu quisque suo, possint? Equidem liquido confirmare possum, hac me vel sola cogitatione, saepe absterfisse, quae offerebantur molestiae: satis compensatos labores iudicasse meos, si vel ad vnum alterumque ille fructus, quem modo dixi, perueniret.

VIII. Quid sincerius vulgo putatur voluptatibus agricolarum? Non habuit ipse rerum pater vitae genus, quod magis iuuaret eos, qui primum manu illius exierant, homines: in horto eos collocavit, spectatores esse iussit suorum operum, non illos profecto plane otiosos, sed qui admota manu regerent plantarum incrementa, et opere etiam suo atque industria delectarentur. Cato ille Tullianus, ut ostendat, senibus non deesse voluptatem, ad agricolas prouocat, et in eo argumento sic versatur, ut vel legere eum locum, ipsum magna voluptatis pars sit. Sed ingrediamur coetum paruorum puerorum, videamus primo, ut diuersa plantarum genera, sic for-

mas

mas inter se dissimiles corporum, paucis oris partibus atque lineamentis discretas non modo facies, sed ipsa quoque animorum indicia. Hic sedet paupere de casa eductus ingenui vultus et sereni animi puer, cui ob iucunditatem suam adulari etiam videas diuitum liberos; illic seuerus et toruus, qui repellat acriter iniurias, neminem ipse vltro laedat; idem acer in discendo, taciturnus, figuris quibusdam considerandis intentus, vel quas ipse fecit, vel quas ab alio factas vult imitari; hic alius inquietus, igneus, blandus, sed idem irritabilis, qui sceleriter arripiat, quae traduntur, sed saepe aliud agere deprehendatur. Hic iuxta sedere videas paruum aliquem Democritum, qui materiem sibi risus faciat Heraclitiscum aliquem vicinum, ploratorem, querulumque: iam liberales in hac parua re publica obseruare, et auaros, superbulos et humiles, duriores et molliores, amantes munditiae, et qui suis sordibus porcellorum instar delectentur, verbo, formas omnes ingeniorum non minus, quam corporum, ita ex proximo inspicere, liberalissimae profecto cuiusdam voluptatis est.

VIII. Iam regere, et manu quasi formare, teneras plantas, vnam luxuriantem nimis seueritatis quasi falce coërcere, alteram cunctantem incitare, humi procumbentem erigere, inflectere nimis rigidam, incrementa omnium videre, translatarum in hortos alios fructus insignes vel conspiciere, vel gustare ipsum, ita profecto iucundum est, vt pauca sint, quae aequè animum ingenuum adficiant.

X. Sed plantae in hortis non repugnant: dicet vir bonus aliquis. Repugnant et illae, si non recte tractes, quaedam etiam inconsideratius flexae in ipsum agricolae vultum resiliunt. Sunt spinae in horto,
sunt

sunt viticae, sed tanto cautius tractandae videlicet. Si habeat schola etiam ex hoc genere quosdam, et nulla forte ita felix, quin habeat; hic quoque prudentes imitemur agricolas; tentemus omnia: si frustra plane fuerimus, neque vero temere abiicienda spes est, illud agamus, ut quam minimum potest officiant aliis, ut quam minima cum noxa eos amoliamur.

XI. Agamus nempe, quod parentes agere solent, quorum maximam esse ex liberis voluptatem, si quis negat, is aut pater non fuit, aut infelix pater fuit. Hi non modo parua liberorum suorum vicia moderate ferunt, *Strabonem appellat Paetum pater, et Paullum male paruus. Si cui filius est, cetera, notus enim est locus HORATII*: sed etiam maiora quantum possunt tegunt, molliunt, emendare student; vomicas fatentur, sed suas tamen. Quemadmodum igitur, quod sunt liberi quidam immorigeri (et pauciores essent, si prudentius tractarentur) hoc non impedit, quo minus in summis voluptatibus ponatur ea, quae percipitur ex liberis; sic quod sunt in scholis peruersa quaedam ingenia, et nulla arte tractabilia, hoc non potest tollere illam, quam indicauimus iucunditatem, idque eo minus, quod liberis quidem malis non liberat parentem nisi mors alterutrius, cum intra annos paucissimos discipulo malo defungi liceat. Taceo, quod, quos natura nobis commendauit, eorum multo sollicitior curatio est: cum praeceptoris officium, intra angustiores aliquantum limites contineatur: unde fit, ut voluptas illius ex varietate, quam dixi, ingeniorum considerata augeatur, minuatur molestia: ut tanto impensius gaudeat, in quibus bene succedat cultura, non indele-

E

sta-

Statu tamen abeat, ubi secus aliquid, in primis praedictum a se, acciderit.

XII. Interea videt sub oculis suis, inter manus quasi suas, explicari, tamquam plantarum gemmas, tenera ingenia, subinde aliquid adiici incrementis, et non ita multo post florem videt fructumque, eumque a gratis hominibus sibi quoque adscribi, sibi eo nomine gratias decerni, non sine pertentante honestum pectus gaudio, animaduertit: quo quidem tempore ipsae etiam molestiae, quas viuax illud et inquietum ingenium, luxurie quadam exultans, obiecerat, materia fiunt suauissimae recordationis, et iucunditatis mirificae. Adde his tranquillitatem animi, e bona rei recte gestae conscientia ortam; adde somnum ab ipso labore placidum; adde feriarum ab omni cura vacuarum dulcedinem: ac dices voluptate paedagogorum vitam minime carere.

XIII. Sed miserum est paupertas, quae comitari hanc vitam putatur. Est id iam obseruatum SENECAE (*Exerpt. controu. VIII, 3.*) *numquam magnas mercedes accipere eos, qui hermeneumata docent*; quo nomine linguarum et philologiae studia intelligi, apparet. Sed ne quid de eo dicam, esse tamen in hoc ordine, qui liberos aliquot honeste aluerint, atque ad dignitatem magnam perduxerint; exstare catalogos bibliothecarum memorabilium, ab huius ordinis viris collectarum: illud quidem numquam fatebor, malum esse honestam, et sua luxurie non contractam, paupertatem. Mala facere paupertas docet non nisi malos; bonis quidem multorum bonorum fidelis magistra pariter et ministra est. Sumamus, quae deesse videntur, a frugalitate nostra, et
non

non tantum oneri non erit paupertas, sed magnum etiam ad rem bene gerendam praesidium.

XIII. Nimirum paupertatem intelligo, non quae plane rebus necessariis destituitur, quae quidem mendicitas est, a qua si qua ciuitas non prohibeat suorum liberorum doctores, illius dedecus maius quam horum fuerit: sed illam, qua parca, quod satis est, manu fere tribuitur pueritiae magistris. Haec non tantum non deprimere debet animos bonorum virorum, sed potius erigere atque incitare, ut opes ingenii tanto ipsi maiori studio colligant, tanto liberalius impertiant suae disciplinae alumni, ut ipsi in tenui licet re constituti, tamen diuitum patroni, amici diuitum, et diuitiarum cum laude parandarum aliis monstratores sint. Habet talis bonorum virorum paupertas, quae ad adulationem et parasiticam turpitudinem se non abiicit, sed suum fastigium, suam serenitatem seruat, nescio quid amabile, et honorificum etiam in historia, quod Croesi diuitiis multo equidem (rideat qui volet) duco potius. Ad diuitias vulgus modo hiat: virtutem, paupertatis licet sororem et alumnam, amant et colunt, quicumque recte de rebus maximis sentiunt.

XV. Verum hic demum maxima querela oritur, de contempta nimis abiectaue conditione eorum, qui in scholis docent. Paupertatem se ferre aiunt; ad molestissimum laborem animis se corporibusque obduratos: sed illud nimis esse miserum, contemni; ad ipsum statim nomen scholae et scholasticorum hominum, nauscare plerisque, adeo ut satis sit paedagogum esse ad hoc, ut ludibrio lepidorum hominum aliquis sit expositus. Vtinam minus veri haec querela haberet! vtinam non in scholas interdum

detrussi tamquam in ergastulum aut valetudinarium essent homines poena digni, aut aliqua sanitatis integritatisque parte destituti! vtinam non contagione puerorum ante senectutem repuerascerent non nulli! vtinam non ipsi suis se moribus ad ultimos mortalium quidam abiicerent! vtinam non paucorum culpam apud imperitos luerent vniuersi!

XVI. Sed non eo usque tamen omnia hic corrupta et lapsa sunt, vt non sint honoratorum etiam in schola hominum frequentia satis exempla: honoratorum, inquam, ab his, quorum iudicium de virtute nostra proprie honoris nomen meretur. Non difficile fuerit nominare, qui summorum in re publica virorum, ministrorumque imperii in conuietu et prope contubernio nuper vixerunt, qui elegantissimorum hominum, ciuitatisque suae honoratissimorum ad conuiuia, non vt lepidi scurrae, sed taciturni homines et verecundi, perpetua quasi lege adhibiti sunt et adhibentur, quos vera amicitia dignantur viri primarii. Quam multi ad prima ecclesiae munera euocati, aut cathedris academiarum impositi sunt? Viuit hodie, et viuat opto diu feliciter! commilito quondam in theologiae et philosophiae studiis meus, qui mediocris scholae rector cum fuisset, per paucos gradus, paucio interiecto spatio, eo euasit, vt iam in summo sacratissimi imperatoris consilio locum obtineat, tueaturque splendidissime.

XVII. Per se igitur non obstat honoribus schola, non adfert contemptum magistris, apud viros quidem sapientes. CATO certe ille, qui *Sapiens* dictus est, inter commoda et honores senectutis summis rei publicae muneribus perfunctae hoc reponit, vt adolescentulas deceat, insinuat, ad omne officii manus instruat:

quo

quo quidem opere, inquit, *quid potest esse praeclarus?* Praeclarum profecto est, et honorificum, ingenia formare ad humanitatem, iis artibus instruere tene-ros animos, quibus deinde nixae, vtilem rei publi-cae operam nauare possint.

XVIII. Vtrum ista disputatiuncula vim aliquam habitura sit ad minuendas non querelas modo, sed ipsam adeo infelicitatem eorum, qui in scholis humi-lioribus docent, non equidem dixerim: non quo non vera putem, quae prolata sunt, sed quod non ita facilia proponuntur, aut *μεμψιμοιρία* hominum, aut ipsis in multiplici adeo genere malis remedia. Sed bene est, quod fortiora validioraque proponit ciuibz suis rex noster augustissimus. Vt enim ni-hil intermittit omnium, quibus indulgentissimum se parentem publicum probet, vt ipsam hanc litte-rarum vniuersitatem publicae vtilitati dedicauit: sic de sapientissimi consilii sui sententia scho-lis etiam humilioribus prospicit, quo nimirum in iis adolescant, inde huc mittantur, quibus prodesse doctrina academica possit. Hinc est quod legem* scribi iussit, ad quam institutio omnis et pu-blica et priuata, tum qua meliores fieri, tum qua do-

E 3

ctiores

* Titulum libri apponamus, qui aliis etiam, quam quibus proprie scriptus est, vtilis esse poterit: Schul-ordnung vor die churfürstliche Braunschweig-Lüneburgi-schen Lande. Darinnen sonderlich 1) eine allgemeine und zusammenstimmende Lehrart alles dessen, was in den Schulen tractiret werden soll; 2) die Art die Zucht und Disciplin zu führen, 3) die Einrichtung des Seminarii philologici zu Göttingen, 4) die Pflichten der Eltern und Vormünder, deutlich vorgeschrieben worden. Göttingen, 1738, 8. 15. B.

etiores debent, quantum eius fieri potest, conformetur, eiusque legis quasi custodem quemdam et exactorem perpetuum scholis omnibus praefecit. Hinc est maximum et diuinum, quod laeti nunc omnibus annuntiamus, beneficium, de quo in aliis academiis cogitatum noui aliquoties*, an quid usquam perfectum sit, non habeo dicere.

XVIII. Ne desint idonei homines, qui ad legem illam conformare institutionem possint, qui, quae docere debent alios, primum fideliter ipsi didicerint; *seminarium* in hac academia sua iussit constitui, quod *philologicum* a praecipua, in qua versabitur, occupatione dicimus, *scholaestheticum* si quis nominare velit, non errauerit, cum ad scholas priuatas pariter et publicas iuuandas maxime pertineat. Vt instituti tam salutaris cum notitia ipse etiam fructus tanto pateat latius, cum indicatus supra libellus tardius forte ad plures peruenturus sit; publica hac scriptione illud explicare visum est, totamque rem, seruato ipsius legis tenore, proponere.

XX. Iubet itaque augustissimus rex noster, in academia sua Gottingae esse in posterum seminarium, *nouem* initio *iuuenum*, theologiae studiosorum, qui regio stipendio eam ipsam ob causam alantur, ut per duos tresue annos in iis litteris elaborent, ea meditentur, quibus opus est, ad pueritiam atque adolescentiam

- * Quid egerit BYNDENVS Ienae, circa annum saeculi XIII, ex praefatione ad *Institutiones rei scholasticae*, quas eo tempore consilio illius scripsimus, apparet. Publice quidem adiutum illud vel simile institutum, mihi non constat; ne dicam, non adiutum, constat.

scientiam feliciter instituendam, ad scholas ipsas vel regendas, vel inspectione moderandas. Promittit enim augustissimus rex his, qui docendi in scholis officio per aliquot annos, bene et re publica functi sint, illud, futurum, ut ad ampliora ecclesiae munera, quibus et a voluntate, et a facultate apti sint, admoveantur.

XXI. Huius seminarii cura delata est professori eloquentiae in academia Georgia Augusta, quo nomine more olim recepto totius doctrinae humanioris, et philologiae studia qui profitentur, intelligi, constat. Huic igitur iniunctum est, exquirere homines, instituto tam salutari cum ab ingenio et exercitatione aptos, tum moribus iis, de quibus sperari aliquid boni in posterum possit: hos deinde commendare consilio regis, tum receptos in numerum, diligenter binis in singulos dies horis, quarum altera publica est, altera ipsis peculiariter destinata, exercere in rebus scholae necessariis; hinc observare et in peculiari libro scribere, tum quas progressiones in litteris faciant singuli, tum quibus moribus professionem suam, vel ornent, vel dedecorent: ut inde referre ad consilium regium possit, non tantum quoties aliae id causae postulabunt: sed in primis, cum loco aliquo in scholis per hunc Electoratum patefacto, de sufficiendo idoneo viro cogitabitur: cum haec etiam prouincia, commendandi patronis scholarum idoneos magistros, serenissimi regis decreto eidem imposita sit.

XXII. Videre igitur iubetur inspector huius collegii, et curare, ut praeter partes praecipuas doctrinae caelestis, catecheticae praesertim et positivae, at-

que *exegeticam*, quae in primis adcurata linguarum sanctarum cognitione nititur, audiant

I. cum qui *curfus mathematicus* vocatur, saltem Arithmeticae, Geometriae, Astronomiae, Cosmologie, seu Astronomiae et Geographiae generalis, Mechanices denique, fundamenta fideliter discant.

II. Naturalem doctrinam rationibus et experimentis fundatam.

III. Historiam vniuersalem, adiunctis, priuata praefertim industria eius duobus oculis, Geographia atque Genealogia.

III. Partes Philosophiae reliquas; in quibus omnibus ipsi praeceptores sibi deligant licet, ita tamen vt ad iungendam cum rerum cognitione orationis elegantiam IO. AVGVSTI ERNESTI v. cl. *Initia doctrinae solidioris* peculiari hora ab inspectore explicari audiant, vel potius ipso praesidente explicent, et disputationibus priuatis singulis hebdomadibus excutiant.

XXIII. Praeter haec ab inspectore ista peculiaribus recitationibus siue collegiis tractanda sunt:

I. Totus scholasticae eruditionis ambitus vt sub vnum quasi conspectum veniat, I. M. GESNERI *Institutiones rei scholasticae* explicantur, ita vt perpetuo ad nouam legem Electoratus Brunsvicensis, iisdem fundamentis superstructam respiciatur: ea, quae peculiaribus lectionibus in hoc ipso seminario persequenda sunt, breuiter modo percurrantur, enixior opera detur in his, quorum alias tractandorum non est occasio.

II. Ratio Latinae Grammaticae, cum pueritia tractandae, et ad bonos auctores adplicandae, cum aliis

aliis primae in lingua Latina institutionis compendiis et adiumentis ostenditur.

III. Idem circa linguae Graecae fundamenta agitur.

III. *Chrestomathiae Graecae* GESNERI ope notitia sermonis optimorum Graeciae scriptorum comparatur. Adduntur alii libelli Graeci, vel poetarum, vel aliorum.

V. Exercitationes *Oratoriae* ad *primas lineas* eius artis *Gesnerianas* instituntur; censura scriptorum, nemini grauis, utilis omnibus peragitur.

VI. Poëseos ratio et natura generalis ostenditur, exempla Germanica, Latina, Graeca, proferuntur, et diiudicantur: scripta ipsorum auditorum sub censuram vocantur.

VII. Cursoriae lectionis ratio in Cicerone, Caesare, Liuiio, Quintiliano, aliis ostenditur. Loca exstantiora conuertenda, ediscenda, recitandaque, imitanda denique proponuntur.

VIII. Idem circa Poëtas agitur: iudicium de pulcro, et ille, qui gustus vulgo dicitur, formatur; conferuntur inter se eiusdem argumenti diuersorum loca, itemque interpretationes antiquae et recentiores, cet.

VIII. Antiquitatis ratio ad NIEVPOORTVM illa quidem, sed ita tractatur, vt ad aliarum quoque gentium antiquas rationes respiciatur, et quantum hoc ad interpretandos veteres scriptores vim habeat, idoneis exemplis demonstretur: libri optimi laudantur, imaginesque rerum antiquarum vel ostenduntur, vel, vnde peti possint, indicatur.

XXIII. Super has discendi occasiones illud etiam iniungitur seminarii sodalibus, vt horam quotidie

vnam ipsi pro se conueniant, eaque tractent, quae sola exercitatione, sine doctoris opera, peragi possunt. Praelegente v. c. vno CASTELLIONIS interpretationem *Sacrae Scripturae*, vel Ebraeam veritatem, vel Graeca, vel si de Nouo Testamento sermo sit, Syriaca etiam, vel quamcumque denique versionem, inspiciunt reliqui: si quid dubitationis occurrat, scribunt, et ad doctorem aliquem deferunt. Sic Geographiae studium tractant, praelegente vno libellum aliquem, caeteris in suspenfa charta geographica situm locorum requirentibus. Sic alia, quae commode in tali collegio tractari possunt. Ne quid in his conuentibus facile turbetur, interest senior aliquis, magistri philosophiae honore auctus, cuius auctoritate, vel desinere disputationem, vel plane discedere iubeantur, si quos aestus aliquis longius prouehere videatur.

XXV. Verum non discendi modo occasio praebebitur sodalibus, sed etiam docendi aliquam facilitatem ipso vsu sibi vt parare possint, curatum est. Nam praeter eas, quas ipsi circumspicient, instituendae vel gratis pueritiae occasiones, negotium datum est scholae oppidanae directori, vt commendatos sibi ab inspectore seminarii sodales, prout res fert, ad docendi certis horis prouinciam admittat. Qua in re cautio adhibebitur diligens, ne quid ab alterutra parte turbetur, sed cum sodalium vtilitate, etiam oppidanae scholae profectus coniungatur.

XXVI. Reliqua ex ipsa lege scholastica petent, quorum interest. Illud hic moneri debet, praeter eos, qui stipendio regio in hoc seminario militant, a quo nemo excluditur, qui spem de se praebet bene collocandi beneficii; admitti etiam alios, qui suo
illi

illi quidem sumtu vivere, sed tamen institutionis frui beneficio, eae ipsa occasione probare se dignos regiae liberalitatis candidatos, velint.

XXVII. Habetis igitur, commilitones optimi, quotquot vel scholasticae vitae praeparari, vel enixiorem quacumque de causa philologiae studiis operam dare decreuistis, facultatem, quae nescio an facile alias offeratur, animo illi vestro obsequendi, et quae elegantiores litterae vocantur merito, eas commode et iucunde tractandi. Vos praesertim, nobilissimi viri, ad quos primos beneficii regii fructus peruenit, hoc agetis, quantum effici a promptissimo animo, et enixa voluntate potest, ut experimentum primum rei bene succedat. Vestra nomina vel hac causa in publica tabula proponuntur, ut hoc testimonio constet, non defuisse vobis, quae modo optari possunt remedia, consequendae eius facultatis, qua opus est his, qui bene rem gerere in schola debent et volunt, ut, si quid, in posterum desideretur, nemini culpa, nisi vobis ipsis possit tribui.

XXVIII. Equidem hoc publice profiteor, et denuntio omnibus, quemadmodum in commendandis vobis illustrissimo regis augustissimi consilio, nihil aliud in consilio habui, quam fidem meam, religionem, et publicam utilitatem, ita eas res solas porro spectaturum, neque commissurum, ut mea culpa, in quantum ea praestari a viro muneris sui non imperito potest ac debet, meo certo dolo, regium beneficium conferatur in indignum. Hancque meam professionem vim sanctissimi iuris iurandi habere volo, ut si prudens quidem aliquid contra faciam, Deo iniustus sim, hominibusque turpis et indignus ea fide, quam habet mihi consilium regium, videar. Hoc ego

ego quasi clypeo munitus aduersus omnes, quas habere potest hoc munus, inuidias, suspiciones, calumnias, bono animo, et ab inani timore libero, suscipiam, quae agenda sunt, et, Deo bene iuuante, peragam. Nihil superest, quam ut nomina primorum instituti huius et collegii sodalium, promiscuo ordine, hic proponam, cum illud solum monuero, initium ipsum totius instituti collatum esse in ipsum aestiuarum praelectionum huius anni **CIO IO CC XXXVIII.** principium, et quae pensa huius operae singulis semestribus spatiis absoluenda sint, qua in re praesentem semper vtilitatem spectabimus, ea in catalogo praelectionum academicarum indicatum iri.

XXVIII. Nomina sodalium primorum seminarii philologici, in academia Georgia Augusta, haec sunt:

I. M. IO. CHRISTIANVS BROESTEDT, Silesius.

II. RVDOLPHVS WEDEKIND, Hannoueranus.

III. IO. CAROLVS KOKEN, Hildesienfis.

IIII. CHRISTIAN. GOTTFRID ERNST, Einbecensis.

V. CAROLVS LVDOVICVS HARDING, Hamelenfis.

VI. HENR. CASPAR ERASMVS BAVRMEISTER, Gramissa-Hildesienfis.

VII. IO. DANIEL SCHVMANN, Mundenfis.

VIII. IO. ROGER. CHRIST. CORWANTE, Celenfis.

VIIII. IO. AVG. STOCK, Odagfia-Hannoueranus.

Faue Deus operi huic tuo, et ut finem suum consequantur destinata regum optimi, et consilii ipsius sapientissimi, animos nostros tuo spiritu imple et gubernat! P.P.
in academia Georgia Augusta a. d. VI. Febr. CIO IO CC XXXVIII.

VII. IN-

VII.

INVITATIO
AD DISPUTATIONES

IN

IO. AVGVSTI ERNESTI
INITIA SOLIDIORIS DOCTRINAE

A

SEMINARII PHILOLOGICI SODALIBVS
HABENDAS.

OBITER VERBUM ALTERCOR CVM
DERIVATIS TAMQVAM SPECIMEN NOVI
THESAURI LINGVAE LATINAE PROPO-
NITVR.

Disputationes priuatas, domi meae, in cl. ERNE-
STI *Initia solidioris doctrinae*, a seminarii phi-
lologici sodalibus habendas nupero program-
mate promisi. Praestiti etiam, quantum in me fuit.
Sed eam quorundam commilitonum nostrorum ala-
critatem et ingeniosam sollertiam deprehendi, quam
produci in publicum, et ostendi theatro maiori,
aequum videtur. Quod quidem consilium tanto
magis placuit, cum sic non tantum illustrari nobilif-
simorum iuuenum virtus, non tantum pluribus prod-
esse studium nostrum; sed temporis etiam praelectio-
nibus destinati commodius haberi ratio possit. In
posterum enim quinae in hebdomadas horae solidae
libro, quem laudauimus, interpretando tribui poterunt,
in

in quibus non interpellabunt nos scilicet obiectiones, quales adhuc fere prolatae fuerunt, eruditae et speciosae, et quibus diluendis interdum maiorem temporis partem impendere coacti sumus: sed solae quaestiones ab itinere non numquam deuertere aliquantum cogent, quibus breuiter expeditis, redire statim ad opus nostrum liceat. Quod igitur fortunet Deus, disputationes instituemus singulis hebdomadibus publicas, in quibus examinentur pensa superioris hebdomadis, placide quidem et modeste, quod decet professionem nostram; sed acriter tamen, et conatu, quantum vnius cuiusque vires permittunt. Leges ea in re nobis diximus tum quascumque bonae disputationis esse intelligimus, tum has praeterea duas, quae, ut vim quasi syngraphae habeant, hic quoque proponentur. *Primo* praefationes quaeuis, et verba honoris ac beniuolentiae declarandae, aut plane omittentur, aut conferentur ad paucissima: eorumque verborum in locum surrogabuntur partim ipsae res, ipsi affectus, quibus significandis ea solent adhiberi; partim argumenta, et sermones negotio nostro magis proprii. *Deinde* opera dabitur sedulo, ut emendato, quantum eius in extemporali bonam partem sermone fieri potest, orationis genere utamur, et quod a stilo cl. auctoris, optimos quosque scriptores secuti, non nimis abhorreat. Cum de sententia nostra ista quoque philosophiae pars sit, *ἐνθυμήματα* esse, et iis uti verbis, quae ad res significandas olim a sapientibus viris adhibita, decus quoddam orationi auctoritatemque concilient, quaeque etiam extra disputantium coetus, atque umbram istam auditoriorum, locum habere, intelligique a consuetudinis Latinae non imperitis possint.

Caete-

Caeterum quando vix solet scriptio eiusmodi proponi, in qua non aliquod simul doctrinae caput, quo lectores instrui vel iuuari possint, proponatur: libuit de praesenti copia aliquid arripere, et de opere, in quo nunc elaborando perpoliendoque versamur, decerptam particulam speciminis causa proponere, vnde illud pateat, nondum ita vel ab aliis, vel a nobis, qui non indiligenter hoc egimus, exhaustum esse illum Latinae linguae copias congerendis, disponendi, explicandi laborem, vt non tantum nobis relictum sit, quod diligentia et sollertia non mediocri opus habeat. Age igitur sumamus verbum, quod ad ipsum argumentum nostrum pertinere, etsi a paucis animaduersum, apparebit.

* * * * *

ALTERCO, *as*, et *vsitatus* **ALTERCOR**, *aris*, idem fere fuit initio, quod *alternatim loqui, sermones ferere*. V. Gl. *Altercatur*, *ἀλλήλοισιν ἑκαστὸν*, *διὰ μὴ ὁμοῦ*. *Studiosissimus antiquitatis* Apuleius Met. 2. p. 12, 11. Pric. Dum hunc et huiusmodi sermonem altercamur, *i. alternamus, quod frustra quidam substitutum iere*. *Loquitur de blandissimis sermonibus*. Sic Met. 9. p. 200, 16. Pric. Iam his poculis mutuis altercantibus, *i. blande colloquentibus, et se inuicem inuitantibus*. Ipse Caesar B. C. 3, 19. T. Labienus prodiit: submissa oratione loqui de pace, atque altercari cum Vatinius incipit.

§. 2. *Ad iudiciorum sermones alternos, interrogationes ac responsiones, refertur, de quibus dicemus iam sub Altercatio, n. 2.* Cic. de cl. 159. c. 43 Crassus in altercando inuenit parem neminem. Quinct. 6, 5. Quidam in dicendo mediocres hac altercandi praestantia meruerunt nomen patronorum. Plin. Ep. 3, 9, 24. Quibus toties agendum, toties altercandum.

§. 3. *Hinc ad contradictiones disputantium, expostulantium, vel rixantium adeo adhibetur.* Ter. Andr. 4,

I, 29.

1, 29. Cum patre altercasti dudum, *ubi formam actionem ut inusitatam notat* Priscian. 8. p. 797. Putsch. *Imitatus est* Apul. met. 2. p. 40, 10. Pric. Mente sacrilega coarguenti marito resistens altercat. *Etiam* Non. 7, 12. cum Mercero p. 470, 7. *legendum ex* Pacuvio, Cur-hic mecum altercas? *Sed depon.* Liu. 3, 68. Altercantur inter se mulierum ritu. Hor. Sat. 2, 2, 57. Altercante libidinibus tremis ossa pauore, *i. contradicente, repugnante; quamquam simpliciter ad alternas vices utriusque affectus potuit respici.* Sic in illo Apul. Met. 10. p. 245, 31. Elm. His et similibus altercati conuiciis, *actionem vox conuiciis indicat, verbum altercari patere latius.*

ALTERCATIO, ὄνις f. V. Gl. ἀντιμαχία, ἀμφιβολία, ἀντιστήσις, ἀμειβόμενος λόγος. *Quam ultimo loco ponunt glossae significationem, ea prima fuisse videtur, quod de verbo modo observatum est. Nempe significabat initio vices sermonum, interrogandi et respondendi. Superest vestigium in titulo libelli, Altercatio Hadriani Augusti et Epicteti philosophi, quem a Lindenbrogio editum inseruit Bibliothecae Gr. Vol. 13. p. 557. Fabricius. Add. mox Altercabilis.*

S. 2. In foro atque adeo in senatu altercatio est perpetuae orationi vel actioni opposita, atque interrogatione fere ac responsione constat, cui in testibus praesertim atque aliis probationibus locus est. Huius artem et praecepta copiose tradit Quinctilianus 6, 4. int. Saepe Cicero mentionem facit, ut iam videbimus. Nempe ad Att. 1, 16. ante med. Clodium praesentem fregi in senatu cum oratione perpetua. tum altercatione eiusmodi, ex qua licet pauca degustes: *deinde ex utraque quaedam profert.* Id. Att. 4, 13. Abfuisse me in altercationibus, quas in senatu factas audio; fero non moleste. Et Fam. 1, 2. pr. Dies magna ex parte consumptus est altercatione Lentuli cos. et Caninii, tribuni plebis. De clar. 164. c. 44. Nulla est altercatio clamoribus unquam habita maioribus. Quinctil. 2, 4, 28. Altercationibus velociter occurrere,

rere. Et 10, 1, 35. Altercationibus atque interrogationibus oratorem futurum optime Socratici praeparant. *Add.* 6, 3, 4. Auctor dial. de orat. c. 34, 1. Altercationes quoque *magni oratoris* excipere *tiro-nem iubet.* Apul. Met. 10. p. 215, 4. *Pric. de lite et iudicio agens* orationes altercationesque coniungit.

§. 3. *Sed et omne genus disceptationis, ortarumque adeo inde rixarum, hoc nomine interdum comprehenditur.* Plaut. Aul. 3, 5, 11. In maximam illud populi partem est optimum: in pauciores auidos altercatio est, *i. contra auaros ista disputantur.* Cic. de nat. deor. 1, 15. c. 6. Oritur mihi magna de re (*de natura deorum*) altercatio (*amica disputatio*) cum Velleio. *Sed ad iurgia et rixas retulit* Liu. 1, 7. Inde cum altercatione congressi certamine irarum ad caedem vertuntur. *Sic* Liu. 35, 17. Dum suas quisque nunc querelas, nunc postulationes inserit, aequa iniquis miscentes, e disceptatione altercationem fecerunt. *Contra* Tac. Hist. 4, 7. Paullatim per altercationem ad continuas infestasque orationes prouecti sunt. Val. Max. 9, 1, 4. Cn. Domitius L. Crasso collegae suo altercatione orta obiecit. Sueton. Caes. 71. Masintham tam enixe defendit, vt lubae regis filio in altercatione barbam inuaserit. Id. Tib. c. 2. Claudii quidam in altercatione et iurgio tribunos plebis pulsarunt. *Hinc Festus, Altercatio, iurgatio. Vid. mox Altercum.*

ALTERCATOR, ōris, m. *Patronus, in quantum altercatione, de qua n. 2. viitur.* Quinct. 6, 4, 10. Bonus altercator vitio iracundiae careat, et f. 15. Ne turbidus et clamorosus sit altercator, quales fere sunt, quilibet nesciunt.

ALTERCABILIS, e. Arnob. 5. p. 156. *de colloquiis Iouis cum Numa, Altercabilem conseruisse sermonem.*

ALTERCVM, i, n. herba. Plin. 15, 4. Herculi eam quoque adscribunt, quae Apollinaris, apud Arabas (*melius MSS. quidam alios*) altercum siue

F

alter-

altercangenon (*duo posteriora verba omittit Hardui-
nus*) apud Graecos vero hyoscyamus appellatur.
Plura eius genera, cet. Scribon. 181. Altercum - qui
biberunt - mente abalienantur, cum quadam verbo-
rum altercatione: inde enim hoc nomen trahit al-
tercum. *Meminit praeterea comp. 52. 53. 90. 173. 220.*

ALTERCVLVM *eiusdem herbae nomen apud Apul.
de herb. c. 4. ubi plurima eius nomina et virtutes.*

** * **
* * *

Specimen dedi operis, quod molior, MATTHIA
meo adiutore, laboriosissimi: sed obiter (voc. AL-
TERCATOR) ostendi, quid maxime cauere in al-
tercationibus, quas hic denuntio, nostris optemus.

Nihil superest, nisi vt nomina proponam iucun-
dissimorum sodalium meorum, eo collocata ordine,
quo prodire in publicum, nisi quid interpellet, de-
creuere.

IO. CAROLVS KOKEN, Hildesienfis.

RVDOLPHVS WEDEKIND, Hannoueranus.

CAROLVS LVDOV. HARDING, Hamelenfis.

HENR. CASPAR ERASMVVS EAVRMEISTER,
Hildesienfis.

IO. DAN. SCHVMANN Mundensfis.

IO. AVG. STOCK, Hannoueranus, seminario
philologico omnes adscripti.

GEORGIVS FARKAS, Neogradia Hungarus, qui
adiungi nobis voluit, meruit.

IO. ROGER CHRIST. CORWANTE, Cellenfis.

CHRIST. GOTTFR. ERNST, Einbeccenf. qui
seminarii beneficio et ipsi fruuntur.

GE. LVDOVICVS FRIDERICVS de WVLLEN,
Lonouia-Hannou. qui reuerendissimi ab-
batis Luccensis, auunculi sui, auctoritate
seminarii se legibus, magno, quod confi-
dimus, suo cum fructu adstrinxit.

Denique qui candidatum se seminarii professus
est, legesque interim subiit,

IUSTVS CHRISTIANVS SPRENGER, Hilde-
sienfis.

Inter haec nomina, aliis, quod auguramur, re-
bus suo tempore illustranda, nondum comparet cla-
rissimus senior noster, M. IO. CHRISTOPHORVS
BROESTESDT, Silesius. Hunc scilicet, vt in
Graecorum gymniciis ludis tamquam ἐφ' ἑδρον * re-
feruamus, qui, si forte desit qui contra dicat, pro
sua copia et facilitate, aliquid obiiciat; vel praesi-
dendi etiam vices, si qua ego impediatur, suscipiat,
cui se muneri parem, luculenter demonstrauit.

Has ergo *disputationes singulis Mercurii diebus ab
hora inde prima in philosophorum auditorio habendas*, qua-
rum materia semper ex hoc loco significabitur, ini-
tium autem fiet a. d. XVIII. Iunii, vt cohonestare

F 2

non-

* Vid. LYCIAN. *Hermot.* c. 40. p. 783. nouae, quae
in Belgio paratur, editionis.

84 VII. INVIT. AD DISPUT. IN ERNESTI CET.

nonnumquam praesentia, vel, si placuerit, opera quoque sua et contra nos disputandi humanitatè, velint viri, quos habet haec academia, ciuitasque nostra doctissimi, et aliis titulis suis condecorati; in primis vero ut generosi nobilissimique commilitones frequenti praesentia atque humanitate sua animum spiritumque nobis addere non dedignentur, omni contentione ab iis petimus ac rogamus. P. P.

in academia Georgia Augusta a. d. xv. Iun.

CID ID CCXXXIII.

VIII. PRO-

) 85 (

VIII.

P R O L V S I O

DE

Q V I N C T I L I A N I

S I P A R I O.

Indicamus his, quibus vel rationem reddere occupationum nostrarum debemus, vel approbare illas cupimus, vel testibus, fautoribus, et sociis adeo illarum, uti optamus, *disputationes, de philosophiae quibusdam locis habendas* ad ordinem *Initiorum* excellentissimae doctrinae viri IO. AVG. ERNESTI, professoriae etiam, quam olim meruit, cathedrae bono Lipsiae et litterarum fato, nuper impositi. De ipso instituto cum alias a nobis dictum sit, statim licet ad illud veluti corollarium venire, seu xenium appellare malis, quod talium inuitationum lectoribus impertiri moris est. Aulacis exornant in quibusdam academiis locum disputationi publicae destinatum homines beati, ut tanto lubentius adesse velint hospites, litterati muneris ac certaminis spectatores: certe picturas magnificas aere insculpto expressas in charta vel serico, quibus ut tenuis limbus vel lacinia haerent ipsa de quibus disputatur enunciata, circa domos dimittunt eorum, quos sic potentius ad suos ludos inuitant. Hoc genus magnificentiae an profusionis? nemo a nobis expectat: et tamen ex eo genere aliquid offerre lectoribus nostris visum est, *separata in foro Romae disputantium picta*. Est de illis locus

qui

F 3

qui locus cum nondum satis a nobis illustratus idoneo inter paucos iudici nuper visus esset, statim consilium arripui proxima, quae se daret, occasione illud, quantum licet, agendi. Ponamus primo verba FABII VI, 3, 72. diuisionis nostrae:

Refutatio cum sit in negando, redarguendo, defendendo, eleuando; ridicule negquit Manius Curius. Nam cum eius accusator in sipario, omnibus locis, aut nudum eum in neruo, aut ab amicis redemptum ex alea, pinxisset, ergo ego, inquit, numquam vici?

Cum perpetua annotatione illustrandam summissem institutionem oratoriam, hic illud tantum monebam, quod videbatur maxime dubium; quid sibi vellet illud, omnibus locis: adscribebam igitur, „oportet „siparium illud seu velum pictum in plura quasi loculamenta lineis diuisum fuerit, et in singulis pictus alio in loco, „apud alios homines, aleator idem Curius. Sollemne est „vnius eiusdemque hominis diuersas quasi scenas diuersis „picturis deinceps collocatis repraesentari, ut aforti illius „apud S. Lucam, nunc discendennis a patre, nunc epulantis genialiter, nunc pascentis porcos, - e. i. g. a. „ Haec putabam sufficere posse ad intelligendum certe iocum, qui inest in *ridicule negando*. Hoc enim voluit Curius, *debebas me etiam pingendum curare, ubi viceram, ubi laude excipiebam collusores.*

Sed antiquitatis curiosi homines merito plura hic requirunt, honestissimo studio satisfacere conabimur. Quaeremus igitur, quis ille Curius? quid siparium? quid sibi vult siparium in foro? An alias quoque imagines in forum litigantium prolatae.

De prima quaestione gratiam forte facile nobis faciant curiosi. Quis enim personas omnes veterum

mo-

nouerit? Sed non est tamen dissimulandum, videri eum, qui hic *Manius Curius* vocatur, litteris omnibus expressis (n etiam in *Iensoniana* duplicato) esse eundem illum Catilinariae coniurationis proditorem, de quo SALLUSTIUS *Catil.* 23, 1: *Sed in ea conventionione fuit Q. Curius, natus haud obscuro loco, flagitiis atque facinoribus coopertus, quem censores senatu pro-bri gratia amouerant, cet.* Illud probrum non ignorare nos patitur ASCONIUS PEDIANVS, qui ad finem reliquiarum orationis, quam in toga candida habuit CICERO, *Q. Curium, hominem quaeſtorium*, ita describit, *Curius hic notissimus fuit aleator, damnatusque postea est.* Habemus igitur *Curium aleatorem notissimum*. Sed quid fiet de praenomine? Possem ad varietatem librorum Sallustii prouocare, vbi *Lucium* vocant aliqui, quae ipsa varietas sit corruptionis indicium. Sed haud paullo melius videtur, si huc adhibeamus Spanhemianam doctrinam de praenominibus quibusdam, in quibus etiam est hoc *Manius*, in gentilium nominum locum interdum ita adscitis, vt nouo praenomini locus sit. Vid. *Diff. X. operis immortalis* p. 27. *seqq.* Fuerit itaque hic noster ex familia antiqua, quam M. Curius Dentatus ille praesertim nobilitauit. Fuerit totum illius nomen, *Q.* aut *L.* adeo *Manius Curius*. Fuerit ipse aleator ille coniuratorum Catilinae proditor. Videamus reliqua.

Quid *siparium* esset, satis docent Lexica, et plenius *Thesaurus* noster, quam adhuc factum est, explicabit. Breuiter, velum est, quod scenam, in qua agunt mimi, histriones, tragoedi, diuidit a post-scenio, hocque adeo oculis spectatorum intercipit. Est etiam, si DONATVM audimus, *velum mixticum*, quod populo obſistat, dum fabularum actus commutantur:

vbi adeo pro *aulaeo* ponit, quod nec dissimulat. Hic illud obseruare lubet. Laudatus est a BURMANNO ad h.l. *Schol. Iuuen. VIII, 186.* non satis accurate: qui enim dissimuletur? Sed nec ipse totum emendauit, qui reprehendit Burmannum, CAPPERONNERIVS. Legendum vero sic putamus, collatis SCHVRTZFLEISCHII obseruationibus cum lectione PITHOEI: *si-
parium velum est, sub quo latent Paradoxi, cum in sce-
nam prodeunt: aut ostiarium mimi, aut quod appellatur
conopium.* Pro quo vulgatum est, *aut hostium mimi, aut
quod appellatur comicum.* Nempe *ostiarium* est velum fori-
bus obtentum *παπακέρτασμα*, vt recte explicat in *Glossario*
CANGIVS. *Conopeum* seu *conopium* veli et ipsum ge-
nus esse, culicibus arcendis excogitatum apud Aegy-
ptios, satis notum est.

Sed *siparium* illud scenicum iam non tractamus. Quid vero sibi vult in foro *siparium*? Haec in primis quaestio est, quae antiquitatis curiosum potest sollicitare. Vt intelligantur, quae dicenda sunt, etiam ab his, qui harum rerum non satis sunt consulti, primo ponendum est, forum nos intelligere publicum, sub dio, locum vrbs Romanae, oblongum fere, porticibus quantum ad longiora latera, quod ad breuia autem, templis, basilicisue inclusum, aptum ad magnam hominum multitudinem capiendam, qui vel spectacula alia videre, vel caussis agendis interesse vellent. Architectonicam descriptionem dedit VITRUV. V, 1. Enumerare, quot et quae fora id genus Romae fuerint, nostrae breuitatis non est, in praesentia tamquam de vno loquemur. Hoc forum igitur ludorum tempore magnifice etiam aulacis et tabulis pictis ornati solitum esse, satis constat. Vt aha omittamus, ASCONIVS Ciceronem, qui *Verr.*
I, 22.

I, 22. huius rei mentionem iniicit, sic illustrat, olim enim, cum in foro ludi populo darentur, signis ac tabulis pictis partim ab amicis, partim e Graecia datis utebantur ad scenae speciem, quia adhuc theatra non fuerant: quae inter Ciceronis et Asconii aetatem plura exstructa esse constat. Sed etiam extra ludorum sollemnia hoc factum, locuples auctor docet PLIN. XXXV, 4. §. 8. Tabulis externis auctoritatem Romae publice fecit primus omnium L. Mummius. Deinde video et in foro positas vulgo. Hinc enim ille Crassi oratoris lepos, agentis sub veteribus, cet. Quam narratiunculam cum Ciceroniana de orat. II, 66. et Fabiana contrulimus ad ipsum FABIVM VI, 3, 58. etiam in Addendis. Et §. 10. Super omnes diuus Augustus in foro suo celeberrima in parte posuit tabulas duas, quae belli pictam faciem habent, et triumphum. Habemus tabulas pictas in foro. Visne etiam vela? praestabuntur. Commodabit ea, porticibus quidem, quales circumdant forum, PROPERTIVS II, 23, 8.

Scilicet umbrasis sordet Pompeia columnis

Porticus, aulaeis nobilis Attalicis:

vela extenduntur inter columnas umbrae faciendae causa: ipsi autem foro litigantium PLIN. XVIII. 1. §. 6. Mox Caesar dictator totum forum Romanorum intexit. Deinde et sine ludis Marcellus Octavia sorore Augusti genitus u. d. Calendas Augusti velis forum inumbravit, ut salubrius litigantes consisterent, cet. Itaque tabulas pictas in foro videre, vela, aulaea, siparia, videre; non debet fuisse insolens. Et poterat aliquis his, quae diximus, solis etiam cognitis, imaginari pictum in sipario omnibus locis Curium: sed propius ad ipsum tribunal veniamus, videamusque, an non ibi suum siparia locum proprium quasi inueniamus.

F 5

Tribu-

Tribunal fuisse locum sub diuo eleuatum, in quo et sella curulis praetoris esset, et subsellia iudicum, fatis notum est. Forma illius intelligi potest aliquo modo ex VITRUV. V, 1. licet illud sit intra aedem seu basilicam, *hemicycli schematis, minore curuatura formatum*. Eius autem *hemicycli in fronte est interuallum pedum XXXVI, introrsus curuatura pedum XV*: quod ita dicunt hodie, est segmentum circuli, cuius chorda seu subtensa habet pedes XXXVI, sagitta autem XV. Hinc intelligitur, quod sit *cornu tribunalis*, de quo LIV. XXV, 3. *Fortē in cornu primus sedebat Casca*, proximus nempe et maxime expositus coronae adstanti. Sermo est de comitiis in area Capitolii habitis, quibus praesiderent tribuni plebis. Nempe ipsa quoque *Rostræ* sedes propria tribunorum pl. a quibus ipsum nomen loci ortum videtur, *tribunali praefixa, fori decus ercant*. *Tribunali* iudicum aperte *cornu* tribuit TAC. Annal. LXXV, 1. de Tiberio, *iudiciis assidebat in cornu tribunalis, ne praetorem curuli depelleret*. Haec igitur *curulis sella* in medio videtur posita, vt episcopalis sedes in media abside chori. Quod *cornu* TACITVS, *partem primorem* SVETONIVS appellat Tib. c. 33.

Fuit proinde tribunal velut scena quaedam, in qua agerentur fabulae. Alludit eo CIC. pro Cluent. c. 34. *Gradus illi Aurelii tum noui quasi pro theatro* (id est spectaculis seu gradibus vnde spectatur) *illi iudicio aedificati videbantur; quos vbi accusator concitatis hominibus complerat, non modo dicendi ab reo, sed ne surgendi quidem potestas erat*. Tribunal illud non ex marmore aut solida certe materia fuisse, sed compactum e tabulis, ostendunt illa loca, vbi ad tumultuarii funeris honorem cum *subselliis tribunalis* arrepta et cremata di-

dicuntur, Clodii apud ASCON. PEDIAN. *Argum. Milon.* Caesaris vero apud SVETON. c. 85. Haec igitur tribunalia vt cancellos habuere et loricas, ita non dubito, quin etiam velis quibusdam et sipariis locus fuerit, quibus instrueret tribunal, prout e re sua esset, actor. Mouet me vt hoc credam, recentiorum praesertim tribunalium ratio, in quibus *secretarium* quoddam erat iudicium, *velo* clausum, de quo imp. CONSTANTINVS L. 1. C. *Th. de offic. rect. prom.* Non fit, inquit, *venale iudiciis velum.* Et imperr. HONORIVS et THEOD. L. 6. C. *Th. de naufrag. de submersis nauigiis* decernunt, vt *lenato velo istae causae cognoscantur*, admissis nempe omnibus, qui interesse velent. Illustrauit praeclare vtrumque locum ex CHRYSOSTOMO et BASILIO, et *secretarium* illud iudicium aperuit IAC. GOTHOFREDVS. Nos illud probabile putamus, iam in veteri tribunali tale quid fuisse. Applicatum v. g. tribunal ad porticum aliquot gradibus eleuatum: ex ea porticu velut in pontem quemdam procurrentem proditur in tribunal. Ipse ille progressus inter duas columnas munitus est cancellis, obtentus sipario, obsessus apparitoribus, ne ex publica porticu multitudo irruat in tribunal, turbet iudicium. Hoc siparium, tribunalis ingressui obtentum, hoc *ostiarium*, hoc *πρὸ πύλης* accommodare ad causam suam permissum non numquam litigantibus.

Verum illud in mentem potest alicui venire, picturam in linteo pigmentis constantem non ita antiquam videri, vt huc conueniat: neque rursus textilem picturam Attalici operis aut futilem Phrygioniam tam vilem, vt credibile sit, tantum impensae factum esse
in

in rem ludicram. Huic etiam obiectioni non ita satisfacere tentabo, ut dicam, carius redimi ab hominibus fuit voluptates, quam utilitates verissimas: sed nego satis constare de nouitate picturae in linteo. PLIN. XXXV, 7. f. 33. *Et nostrae aetatis insaniam ex pictura non omitam. Nero princeps iusserat Colosseum se pingi CXX. pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. Insaniam vocat, id est monstruosum ob magnitudinem opus, ut insane substructiones et similia dicuntur. Et hoc ipsum, pictura Colossea, non pingere in linteo fuit incognitum. In linteo etiam fuisse videtur pictura, qua inuestiuit ibidem libertus Neronis publicas porticus Antii. Et qui in pariete pingere poterant, calce adhuc madida, quidni facile fundum et rigorem suum telae conciliarent ad accipiendam picturam. Draconem in longissima membrana depictum in gratiam Lepidi triumviri, memorat PLIN. XXXV, 11. f. 38. Cum Ioannes Grammaticus illustraret Aristotelem, consuetissima, quae picturas acciperet, materia erat linteum. Laudauit locum ex Com. in Nat. Ausc. ER. IVNIVS. de pict. vet. II, 3. p. 170.*

Quod si nondum etiam satisfactum alicui videatur: huic illud, puto, debet sufficere, neque alias fuisse insolens adferri in tribunal a litigatoribus picturas. Vtemur exemplis ab ipso potissimum acceptis Fabio. Nec longe discedere opus est. Libro VI, 1, 3. corruptus quidem locus caeteroqui, sed qui hoc sine dubio loquatur, *pictam adfuisse in iudicio tabulam, imaginem rei, cuius atrocitate erat iudex commouendus. Ibid. 4. Alius imaginem mariti pro rea proferre magni putauit. Et f. 49. laudat CICERONEM, qui contra imaginem Saturni in iudicium allatam egregie dixerit:*

xerit: qui locus exstat pro C. Rabir. c. 9. Idem CICCERO pro Sext. c. 43. de Gabinio, villam aedificare in oculis omnium tantam, tugurium ut iam videatur esse illa villa, quam ipse tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat, (fallor, an haec etiam in lineo pictura fuit, quae explicari, et euolui posset:) quo fortissimum ac summum ciuem (Lucullum) in inuidiam homo castus ac non cupidus vocaret. Ponamus igitur, si alii sipario locum in tribunali ordinarium concedere nolimus, hanc picturam in sindone ita magnam, ut pro sipario esse, et foribus tegendis facta videri, potuerit, allatam ab accusatore Curii in iudicium.

De hoc fatis. Superest ut nomina fodalium in philologico seminario meorum indicem, qui publicis disputationibus exerceri per hanc aetatem volunt. Sunt illi viri sua virtute atque eruditione, quidam etiam aliis iam speciminibus publicis, inter nos nobiles et conspicui

10. DANIEL SCHVMANN, Mundanus.

10. ALBINVS KRIES, Gothanus.

GE. GVILIEL. OEDER, Anspacensis.

10. GVILIEL. SEIDLER, Mindanus.

DIETERICVS IVSTVS SCHILLING, ex agro Hannoueran.

10. CAROLVS BAVMEISTER, Gothanus.

Hi

Hi singulis Sabbathi diebus in auditorio publico philosophorum propositiones aliquot suo cuiusque respondentium iudicio ex laudati ERNESTI *Initiis* excerptas, vel a se etiam additas, inter se inuicem, praeside me, disceptabunt. Inuitamus vero etiam doctos, humanosque vel commilitones vel hospites, si cui placeat non spectatori tantum certaminum nostrorum esse, sed illis etiam placide et honeste immisceri. Agite ergo, generosi nobilissimique commilitones, frequentes adeste, et erudite altercantibus fauete. Similem humanitatem etiam a patribus academiae et reliquis viris in vrbe nostris doctis et honoratis, si cuius res et negotia patiuntur, officiose expetimus. P. P. *in academia Georgia*

Augusta a. d. XXII. April.

CIO IO CC XXXII.

EPISTOLA

AD

IO. CAROLVM KOKEN

ECCLES. AD D. MARTINI HILDE-

SIENSIS PASTOR. DESIGN.

Non volui in tua disputatione licere mihi, quod alias iure sibi suo sumunt, qui vocantur praefides, ut illam vel ad mentem et sententias meas, vel ad verborum rationem, quam mihi sequendam puto, conformarem. Plura sunt, quae illud dissuadere: illud primum, quod tu is iam es, qui tuo ingenio, tuis doctrinae et eloquentiae opibus, quibus te florentem nouit haec academia, censeretiam apud alios debeas: deinde hoc quoque, quod idem specimen esse voluisti legibus seminarii philologici debitum, in quo vel ipsa speciminis natura postulabat, tuum esse quod sic proponebatur. Scis, hanc ipsam causam esse, quod praesidium illius abs te imponi mihi passus sum, quod in disputatione inaugurali leges ordinis nostri ei deferunt alioquin, cuius est illam doctrinae partem, de qua agit disputationo, publice docere: qua in re humanissimam facilitatem coniunctissimi collegae mei Hollmanni, viri excellentissimi, cui multo maiora vterque debemus, sumus experti, cum videret, per subitam conditionis tuae mutationem, festinationemque minime reprehenden-

prehendendam ciuium tuorum, qui te frui cum primum potest cupiunt, fieri non posse, vt et quae caetera tibi peragenda sunt, agas, et duas dissertationes intra paucissimarum hebdomadum spatium in lucem proferas. Atque vtinam huic vni etiam plus aliquando temporis et studii potuisses impendere, neque coactus fuisses particulas illius ab atramento tuo madidas tradere typographis: quaedam haberemus, si bene te noui, tum cura maturiore perpensa atque examinata, tum magis aliquando eliminata et perpolita. Scilicet hoc specimen est, quid in magna temporis penuria, curis pluribus districtus, possis. Alio tempore ostendas, quid per otium et tranquillitatem queas praestare. Ego ne plane nihil conferam disputationi tuae, ante etiam, quam totam illam legi, sententiam apud te et lectores tuos de argumento dicam eo, quod nec a tua disputatione, nec a munere, ad quod accingeris, abhorreat. Quae-ramus, si videtur, vtum consultum sit demonstrationes, ad philosophorum formulam, rigidamque vult Polycleti regulam exactas, illas praesertim, quibus esse Deum efficitur, vel Christianae fidei veritas ac diuina origo stabilitur, in concionem indoctae multitudinis proferre? Non autem agam hic theologicæ; non inuadam prouinciã, si minus a studiis meis, certe a professione seiunctam: sed intra circulos hominis eius manebam, quem cum obseruatio non negligens hominum, eiusque quam vitam quotidianam vocamus, tum oratoriae artis praecepta pariter et exempla praestantissima, debent aliquantum ad hoc acuisse, vt videre possit, quid agatur inter homines, quid ad animos hominum oratione mouendos magis minusue valeat. Iam primum omnium scis,

KOKE-

KOKEN doctissime, et per trium amplius annorum consuetudinem, quam binis ternisue in dies singulos horis mecum habuisti, edoctus es, non me eum esse, qui vel philosophiam, caeleste munus, contemniam; vel non gratus praedicem magnos viros, quorum beneficio reducta est in scholas geometria, hoc est, qui non tantum ut verissimam ingeniorum cotinualam commendant adolescentiae geometriam, sed etiam quantum eius fieri potest, ad eam formam redegerunt, quidquid in scholis discitur, qua vti geometrae effecerunt, ut ipsi pene soli certum possiderent, et carere litibus, viderentur. Sed hoc vereri, quod non ignoras, soleo, ne illa sollemni ingeniorum praesertim iuuenilium intemperantia et leuitate, ne imitandi illo, quod genti nostrae ac patriae obii-citur, nimio et pene seruili studio abrepti homines, demonstrando efficiant denique, ut plane in odium vel ludibrium, res vna, si suo loco usurpetur, maxima, et homine erudito dignissima, adducatur: ne multa, de quibus nemo dubitauerat, demonstrando conuellantur potius, quam confirmentur. Loquor de his praesertim, quae non in sola contemplatione ac scientia versantur, sed ad actum vitae, ac totum, ut ita loquar, hominem pertinent. Est enim homo non mens aliqua aut animus corporeae concretionis expers, atque idem tamen dominus ac rector corporis, qui solo vero pascatur, qui, quidquid pulcrum esse ac bonum conuictus sit, idem statim studiosè amplectatur, quidquid amplexus ipse sit, statim imperet velut seruo corpori. Non sunt hae, quas vocamus vulgo, mentis nostrae partes seu facultates in ipso actu vitae ita diuersae et seiunctae, ut satis sit vnā flectere, impellere, regere, quam deinde sequan-

sequantur reliquae. Homo vnus multitudo est et quasi populus diuersissimis ex rebus concretus et coagmentatus: animus ita immersus corporeae machinae, vt alterum sine altero mouere vix possis. Bona pars hominum ab educatione hoc habet, vt vix admittere possit ad animum illa nuda corporibus, illa abstracta a singularibus, quae indiuidua vocamus, verba, praecepta, theoremata, sine quibus demonstratio confici non potest, a quibus illa vim omnem suam atque robur habet. Sume de media turba hominem non de stupidissimis vnum, sed qui opificio suo vel sellularia arte se et familiam bene tueatur, qui ad vitam honeste et prudenter agendam, ciuiliaque munera obeunda, satis sit alioquin subactus, sed numquam in vita de illis philosophiae mysteriis audierit: et de illis rebus cum eo loquere, quae in demonstratione metaphysica prima sunt. Irrideri se putabit. Sed interroga illum deinde, an putet aliquid de instrumento suo, malleum verbi causa, terebram, perpendiculum, fieri potuisse, vento et turbine quodam agitatiss diuersi generis puluisculis, et temere sibi inuicem adhaerescantibus? deinde, an gramen vnum, vel stipula sic oriri possit? an possit ex gallinae ouo agnus nasci? et infinita ex eo genere. Interroga, an possit putare, terebram non factam esse ad forandum, ferram non ad discriminandum pectinem? deinde non oculum ad videndum? aurem ad audiendum? ad reliquos vsus membrum vnum quodque? Videbis profecto sine demonstratione formularia eo illum peruenire feliciter, vnde suis demonstrationibus inuicem deturbant philosophi. Porro propter illam admirabilem partium, et facultatum, quibus constat homo, commixtionem et temperatio-

tionem, propter ipsam negotiorum naturam, quae non sunt ideae, non vniuersalia, non axiomata, aut theoremata, sed res, sed multitudo siue acervus quidam diuersissimarum notionum, qualitatum, quantitatum, relationum, modorumque, quineque per- uideri omnes, multo minus in ratione et demonstra- tione poni possunt, in quorum vnoquoque tamen magna saepe vis est, ad euertendum quae videbantur firma, certa, solida; propter haec, inquam, omnia, in rebus non ad defixam in vna aliqua re contempla- tionem, sed ad vitae actum pertinentibus, vix ac ne vix quidem locum habet demonstratio, et si ad ea ap- plicetur, parum inde effici, experimentis satis con- stat: nisi putamus qui logicam metaphysicamque di- dicerit, (de quarum artium honore, illorumque qui eas profitentur, quos partim facio ob sapientiam suam aliisque nominibus maximi, nihil equidem de- tractum cupio;) nisi igitur putamus, logicum bo- num metaphysicumque, neque circa vitae genus, neque circa vxorem, vt hoc vtar, diligendam regen- damque, neque circa alios amicos, neque in re fa- miliari, nullaue alia in parte vitae errare posse; quod quidem secus se habere, nisi sentiunt, et norunt, qui ista legunt, ego verbis vincere non postulo, bellum, pax, foedera, magnae maximarum hereditatum suc- cessiones an formularia demonstratione peraguntur? *Quid de his rebus ita magnis dico? Vide, KOKENI optime, res multo simpliciores. An demonstratio- ne perficimus, vt pueri parentibus obsequantur, (et

G 2

qua

* Lepide BRVMOEVS *Theat. Graec. Tom. V. p. 190.*
Si demonstrandum fuisset Graecis et Troianis,
Helenam esse pulchram, numquam ortum fuisset
bellum Troianum.

qua demonstratione efficies, Caium esse patrem Titi?) praeceptoribus discipuli, milites ducibus, praefectis suis rustici? Demonstraturne puero, erecto esse incedendum, non quadrupedi; modeste cibum carpendum, et sexcenta in eo genere? Demonstraturne litteras esse discendas? sic esse pedes ponendos, ne linea directionis cadat extra basin corporis? Demonstraturne ex primis principiis, impetus animi esse coercendos, voluptati resistendum, domandam iram, neminem laedendum, suumtribuendum vnicuique? Misera fors nostri generis, nisi assuefactione, visuque ipso, haec talia perficiantur. Quid in adultis? Demonstra rigida apodixi, virtutem esse amabilem. Laudabunt eam forte quidam, ut pueri Iunonis auem: ut quidem ad virtutem ipsi animum serio applicent, aliis rebus est efficiendum: poenis, praemiis, felicitate boni viri, et scelerati miseria, ita proponendis, et oratione effingendis, ut et coram spectari videantur, et in ipsum non animum modo, sed etiam sanguinem auditoris descendant, eumque conturbent, ut pro stimulo aut scrupulo certe, in ipsa phantasia relinquantur imagines viuidae, efficaces, quae deleri statim non possint: ut illae imagines vel harum similes subinde instaurentur. Hac in re maxima vis inest artis oratoriae. Hoc qui potest, ille inflectet, impelletque auditores. Profundus ille disputator, demonstrator ille subtilis, in auditoriis iuuenum studia aemulantium multum boni, si caeteroquin vera proferat, quod hic ponimus, efficiet. Videbit etiam sapiens catechetes, quousque liceat sibi progredi, utetur certe praesidiis, quae vberissima geometrica illa philosophia suppeditat, ad hoc, ut initio facto a simplicissimis, facillimis certe rebus, ad

ca

ea progrediatur, quae difficiliora per se, ipso ordine et via clariora fiant et certiora. Sed in concionibus ad populum, ad promiscuam multitudinem, ille rem multo geret profecto felicius, qui diligenter etiam atque etiam meminerit, non cum intelligentiis puris, non cum seunctis a corporea compage mentibus, ne cum subactis quidem logica et metaphysica disciplina hominibus, sibi rem esse; sed cum iis, quos *carnem et sanguinem* vocare Iudaea consuetudo solet: qui videri possint interdum et probare meliora, et deteriora tamen sequantur, nisi maiori quadam vi, et iis armis res geratur, quae phantasia, quae sanguinem, quae hominem totum tangere possint, et in potestatem quasi nostram redigere. Caelestem illam vim et supernaturalem verbo Dei adiunctam ut minime excludimus, sed primas illi tribuimus merito; ita in hac disputatiuncula non commemoramus. Quorsum data nobis est religio, quorsum patefacta fides, mi carissime KOKENI, nonne ad hoc, ut toti fiamus meliores? ut voluntati Dei primum euangelicae, deinde euangelii viribus legali etiam, quoad eius licet, obsequamur, et illa ipsa re boni ciues huius quasi magnae ciuitatis, ac deinde aeternum felices simus ac beatissimi? Quid? tu opus esse putas, ut bona pars orationum, quas ad populum habent legati Dei, in eo consumatur, ut subtiliter ostendant, Deum esse, et Scripturam Sacram esse ipsius ad homines epistolam, et hoc ostendant in eo coetu, in quo saepe ne centesimo quidem in mentem venit, ea de re dubitare? in quo multo maior pars nescisset, esse qui dubitent, nisi a legato audisset? Nonne tibi, si quis hoc agat, similis illi videatur legato, qui missus ad multa magni momenti negotia expedienda, quoties

illi senatus detur vel concio, illud demonstret summa arte, primo suum principem in rerum natura esse, deinde illa mandata, quae ipse proferat, illius principis sui esse. At hoc ostendendum tum aliis rebus, tum ipsa magnificentia et apparatu, qui in tenebrionem fallacem non cadat. Tu iam, ubi de hoc fides facta est, legate, si vis placere tuo principi, illud effice, ut, quae vult princeps tuus, ea illi faciant, ad quos missus es. Ad eundem modum videtur mihi consultius esse, si legati Dei magnificentia diuinorum operum explicanda, caelos gloriam Dei enarrantes commemorando; miraculis Seruatoris, et testium illius veracitate proferendis, dominum suum et esse, et venerabilem esse subinde ostendant. Caeterum subtilem disputationem necessariis aliis occasionibus referuent. At sunt hodie multi etiam in plebe athei, contra quos pugnandum est. At hi vel non venient tuam ad concionem, vel hoc dicent, facile esse ex eo loco contra se disputare, ubi contra dicere non liceat. Ut accuratius agam, duplici fere in genere sunt athei. Maior pars profligatae homines libidinis, et voluptatibus ita dediti obrutique, ut emergere ex illo se luto non possint, et oblineo sibi aliquam diu patiantur oculos, atque aures obturari. Hos si forte in concionem maxime demonstratiuam consuetudo, curiositas, imperium alienum, detulerit, praeteruehentur illos argumenta, quibus aures et mentes non accommodent scilicet. Facilius illos terror aliquis, et viuida poenarum aut extremi iudicii praesentatio, illo suo luto excutiet: cuius rei exempla habemus non infitianda. Si qui sint, quos perniciofa quaedam philosophia et male consultata sapientia in illum gurgitem detruserit, illi vel fugiunt, et odere, vel ridend

dent eiusmodi conciones, quam diu amant errorem suum, et illam sibi, si dis placet, tranquillitatem nolunt eximi. Si quis autem illos vrat scrupulus, si animaduertant, quam ipsi turbidi, quam beati illi sint, qui, quia Deum metuunt, nihil metuunt; quia Deum habent, nihil vehementer appetunt; quia Deum amant, amabiles se praestant bonis omnibus: tum profecto vltro circumspicient vel libros, quorum tanta hodie copia est, vel amicum eruditum et bonum, quicum de re tanti momenti agent. Illud quidem mihi fatis certum videtur, atheos philosophos, et hos qui deistae vocantur, frustra fere subtilibus illis armis, et ad geometricam cotem politis, pro concione oppugnari. Hoc et ratio, et vsus aliquis vitae me docuit. Quare soleo equidem, quod scis, sodales meos monere, demonstrare discant; geometriae praesertim elementis, quam optimam logicæ meditationem vocare soleo, animum subigant, quo capere demonstrationem, vimque illius experiri, et impertire aliis condiscant: sed etiam atque etiam caueant, ne formulariam illam demonstrandi rationem temere extra auditoriorum limen efferant, ne vitae negotia vniuersalium cognitione intelligi aut administrari posse putent, ne ea studia omittant, quae indiuiduorum sunt; hoc est, ne historia omnis generis contemnenda pueri barbati, et dicendi artibus neglectis infantes loquaces fiant; ne denique, de hoc enim nunc agimus, in sacram concionem temere, et nisi summa quaedam ratio suadeat, cogatque adeo, (potest enim omnino tempus aut locus incidere, ubi vir sapiens illud consultum arbitretur) demonstrationem formalem afferant: formalem dico, non eam, qua Paullus, Chrysostomus, Moshemius, uti so-

lent: sed eam, quae a sensu et indiuiduis nimis remota, aut somnum adfert auditoribus de vulgo; aut efficit, ut post demonstrationum demum dubitare incipiant. Harum admonitionem te testem habeo, KOKENI optime, atque animo meo carissime, et quicumque operam mihi dare tanti putant. Has appendiculam tuae dissertationis exstare volui, cum gratulatio et testimonium, quod tibi debebatur, scribere omnino aliquid me iuberet. Caeteroqui de his cum nemine mortalium contendam. Reliquis defungar breuissime. Quid de te sentiam, sciunt et nostrae rei publicae et tuae proceres, quibus te commendasse non pudori mihi, sed honori in posterum quoque erit. Quid tibi optem, non magis opus est hic commemorari, quam quid mihi meisque liberis contingere ab immortali Deo velim. Vale igitur, sodalis optime, et nostrae consuetudinis memor, etiam illis, quae e seminario philologico retulisti, praefidiis adiutus tanto felicius rem gere: scholasticamque rem, in qua magna iam operae pretia fecisti, cuius ornandae tua tibi Hildesia in sacerdotali etiam munere, campum aperit, curae cordique tibi semper habeto. Vale iterum, et me ama. Scrib. in academia Georgia Augusta a. d. VIIII. Ianuarii,

CIC IO CC XXXI.

* * * * *

X. AD

X.

A D

GE. LVDOV. OEDERV

EPISTOLA.

Poterat nomen meum plane ab hac disputatione abesse: poterat. Oederus tuus, ut solus sua Minerva et excogitavit, et scripsit, quidquid hic est animadversum; ita etiam solus, nemine vel praesidente, vel subueniente, defendere: neque futurum puto, ut in ipso actu eruditae disceptationis vox mea audiat, qui praesentiam commodare illi decreuerim, momentum temporis nullum auferre, in quo ipse explicare vires ingenii et doctrinae copiam possit. Neque vero opus est tibi commendari filium, quem ipse talem tuo Hambergerianoque sanguine genitum, tua cura qua patris, qua praecceptoris formatum, et generoso illo Christianoque honesto imbutum, ad nos miseris, ut mirum sit, si desicere a vero et recto possit, non mirum, si, qua pulcre coepit, ea porro ire pergat. Quin nec aliis ut ipsum laudem, opus videtur, quem frequentia poeseos utriusque linguae, et alia specimina, quae Teutonicae societatis, vel seminarii philologici legibus dare solet, vel in publica disputantium palaestra edere, non inter florentissimos modo commilitones nobilitent, sed patribus etiam academiae, et per hos ipsis fortunarum illius arbitris satis commendent:

G 5

dent:

dent: id quod non priuati modo amoris, sed publica etiam non vna causa mihi vehementer gratum esse, non potest dubitari. Hic igitur certe desinere poteram, nisi partim dulce esset tecum confabulari diutius, partim vtriusque nostrum interesse videretur, ut cognoscant, si qui velint, quo federe inter nos coniuncti simus, cum *fedus inter nos initum* ex tenebris suis aliquis nobis nuper exprobrauerit. Lege igitur, OEDERE, quae olim nostri, eo scripta ad te consilio, ut, qui te norunt, me non item, fidem mihi facilius habeant, apud te mentiri non ausuro; si quibus autem ego, quam tu, notior sim, illi vel ex mea oratione te inspicere propius possint. Non ex alto nimis repetam illud fedus nostrum, ab amicitia illa, quam inter tuum patrem et auum meum paternum, vicinorum pagorum sacerdotes, intercedere memini: non a commilitio lenensi, cuius hac ipsa hieme suauissima animum meum recordatio subiit, cum duos Oederos tuos eandem in Homericis praelectionibus operam mihi dare viderem, quam tu ante aliquot supra viginti annos dare adolescenti adolescentens, Homerum itidem, uti tunc poteram, explicanti, non dedignatus fueras. Ne affinitatem quidem commemorabo, quod sororem meam consobrinam, Hambergerorum filiam et sororem, in matrimonio habes, beatæ sobolis (audi votum Deus!) parentem. Sed illud modo dicam, quod propius ad rem nostram facit, et causæ huius scriptionis coniunctum est. Post longam satis intercapedinem addidit illud, ut tibi, in patrio gymnasio secundo loco docenti, primus ipse adiungerer, qui nihil haberem, praeter paucos forte annos, quo tibi, bene iam aliquam diu de schola illa merito, praeferrī deberem.

Hic

Hic tantum abfuit, vt, quæ follemnis ſcholarum peſtis eſt, æmulationis te aut doloris ſtimuli, quos ipſa alias ſanguinis aut affinitatis iura acriores ſolent, reddere, contra me incitarent, vt potius collegii neceſſitudo vetera illa vincula arctius in dies ſingulos adſtringeret. Nec obfuit illud amicitiae, quod multis de rebus diuerſas omnino habebamus ſententias. Fecit te natura tua, vt multum, quam ego ſum, ingenioſiorem et velecioſiorem, ita aliquantum acriorem quoque et magis in diſputatione ardentem, magis, quæ tibi videntur vera, perſuadere cupientem aliis. Scilicet eccleſiae te doctorem deſtinauerat providentia, et caeleſtis veri contra varios variorum conatus deſenſorem. Mihi vel natura mollior, vel magiſtra vita, vel imbecillitatis meae conſcientia, vel vetus cum M. Tullio conſuetudo, perſuaſerunt, vt minore impetu placidiuſque, vt ego interpretabar ſcilicet, vt tu rectius forte dicebas, timidiuſ gelidiuſque miniſtrem omnia, et ad dubitandum, retinendamque firmam aſſenſionem, ſim propenſior. Recentes tum erant Leibnitianae Wolfianaeque controuerſiae. Videbatur mihi, ſcripta, vt tum edebantur, non indiligenter legenti, familiariterque pluribus vtriuſque partis vel principibus, vel propugnatoribus uſo, nouam quidem conſuſionem, quod recorder, nullam, nouae ſapientiae nihil adferri: ſi quid in methodo ac docendi demonſtrandique via immutatum videretur, illud ipſum quoque, partim uſurpatum iam ab aliis, et recte atque ordine factum, partim eius modi eſſe, vt ferri certe debeat, cum ſua tempora, ſuum velut ſaeculum, vt veſtium modis, ita philoſophandi quoque rationibus eſſe ſoleant. Hoc nempe animo etiam Vinariae cum viverem, et familiari beniuolentia atque

que vſu Marſchalli Greiffii florere; cui tum Ienenſis etiam academiae cura commiſſa erat, huic patrono meo ſemper moderationis et tolerantiae, humilis equidem, ſed tamen non ſutilis auctor fueram, rogare virum magnum ſolitus, ne accommodare auctoritatem et opes ſuas vellet his, qui, quod Halae factum erat, vi et impetu extirpatum iri nouam ſectam vellent. Oſtendebam, numquam feliciter illis armis contra vel veritatem, vel errorem pugnatum eſſe: niti in vetitum homines, nec eſſe certioſiorem rationem ſtudia adoleſcentium in doctorem aliquem commouendi, quam ſi noua cum periculo moliri, accuſetur. Hanc igitur animi ſiue moderationem, ſiue affectionem certe, cum Onoldum attuliſſem; tu metueres, ne detrimentum e noua philoſophia caperet res eccleſiae et litterarum; ego negarem, imputanda eſſe cuiquam, quae iuſta etiam conſecutione, ſed quam ipſe non agnoſceret, ex illius ſententiis ſequerentur: erant quidem quotidianae fere inter nos concertationes. Accedebat, quod in librorum ſacrorum interpretatione multa tibi in mentem veniebant, pro ſecundo illo ingenio, quotidie, quae ego vel aſſequabar tardius, vel probare, idonea, vt putabam equidem, de cauſa, non poteram. Etiam de hoc inter nos non ſatis conueniebat, quod mihi recte tu quidem dicere videbaris, ex logicis libris omnibus neminem vquam bene ratiocinari diſcere poſſe, niſi vſus ille accedat, qui etiam ſine tali libro poſſit facere ad ratiocinandum ſatis acutos, et ita de reliquis artium libellis: ſed in hoc aliquantum videbaris vltra terminos progredi, quod libellos id genus omnes, praeter mathematicos et phyſicos, hos enim eximios

mios semper habebas, e scholis exulare tu melius aut putabas, aut disputandi caussa dicebas: cum ego vetarem te ex tuo illo magno et capaci ingenio, et summa facilitate, argumentum ducere ad omnes, et eripi adolescentulis nollem illa praesidia, ad quae certe instituere exercitationes et reuocare suas possent. Magna itaque quotidianarum nobis disputationum materies: quas praesentibus adolescentulis submissa voce, blande, et hilariter, domi liberius et maioribus clamoribus agitare solebamus, ut metuerent interdum mulieres, ne ardor ille animorum, quorsum nollent, exiret. Verum enim vero in fine disputationis videbant, se falsas animi fuisse, cum numquam non amiciores, et maioris alter facientes alterum, discederemus. Absurdum putabamus, et parum ab insania distans, odisse eum, vel te odio illius dignum facere, cui persuadere aliquid ipse velis, qui tibi velit aliquid commendare suae sententiae. Si enim amabile omne verum est, si magnum bonum est, immo maximum; quid absurdius est, quam odisse eum, qui tibi tantum bonum, ut ipsi certe videtur, impertiri velit; aut cui tu thesaurum illum velis tradere, eum abs te asperitate tua abalienare? Admirabilis profecto ratio illorum est, et dubium, risu ne, an misericordia, odio, an contemtu, dignior, qui de vero, de minutissima interdum veri particula, ita disputant, ut non tantum nimium altercando, quod ille ait, ipsum verum attittant, sed etiam

etiam virtutem, humanitatem, felicitatem? Laudat FABIVS (II, 1, 70.) Ciceronis sapientiam, qui in caussa Muraenae ita *mollī articulo tractavit Catonem aduersarium*, -- *ut inter eos non forensē contentionem, sed studiosam disputationem crederes incidisse.* Quo magis illi sunt condemnandi, qui de vero, de exigua, ut modo dicebam, fusi illius per omnia veri particula cum disputant, ita agunt, non ut contentionem litterariam, non forensē quamcumque litem, sed de ipso capite ac vita acerrimam atrocissimamque dimicationem intercedere existimes. Sunt et alia quaedam, quae multum de honore eruditorum hominum minuunt; sed nihil, quod magis illos contemtibiles, et pene despuendos hominibus aliud vitae genus, erectius praesertim honestiusque, professis, reddit, quam impotentes illae, et olerum pisciumque venditricibus quam grauib. viris digniores, rixae, quas saepe de rebus illis habent, quae vel grauitate sua modestiam et verecundiam quamdam postulabant; vel, quod exigui ad felicitatem momenti sunt, tanto minus incitare et perturbare debebant disputantium animos. Hoc est, quod comoedias agendi occasionem Luciano praebuit, hoc, quod hodie hinc ludibrio et contemtui, hinc inuidiae odioque eos exponit. Hoc inter tua decora memorabunt candidi posterī, quod non tantum ultro ipse contumeliis laceffiuiſti neminem, sed non semper modeste ipse tractatus ab aliis, tamen mitem illum animū

num, qui et prudentem virum, et Christi qua discipulum, qua legatum deceret, numquam excuti tibi passus es. Hanc laudem pro virili parte ego quoque tueri non desinam, et sodalibus meis voce pariter et exemplo commendare. Non hoc efficiet cuiusquam importunitas, ut gradu nos illo deiciat, ut tamquam velites scurras in mediam nos velut caueam trudat, ubi populo litterato, quin illitteratae etiam plebi, sumus spectacula. Quod si quis ridere patientiam nostram velit, non dicam equidem domini nos nostri non ἀντιλόδοξοντος exemplum solabitur, quod in ludicra prope re, nimis graue est, sed Socratis illius lenitas, quae nemini non hodie maioris animi fuisse videtur, quam illa Aristophanis in ipsum petulantia. Caeterum si quis forte eorum, qui hanc epistolam legent, vel tu ipse adeo, V. M. R. sententiam de hac ipsa filii tui disputatione exquiras: licebit respondere, quod in aliis mihi quibusdam locis tum sacrorum scriptorum, tum externorum usu non numquam venire, non dissimulo, *mihi nondum liquere*. Neque quisquam cogere me potest, ut, quod nescio, illud sciam, aut scire me mentiar. Si quis me propterea vel indoctiorem habeat, vel hebetiorem, nihil intercedo, neque suam iudicii acrimoniam, et *detisuum*, quod vocare solent, *ingenium* cuiquam inuideo. Interim talem sententiam vestram opinor, quae in mentem venire viro ingenioso et docto potuerit, quae, si vera sit, difficilem

nodum

nodum et speciosam obiectionem soluat, quae defendi pietate conseruata, eaque quae sacris litteris debetur, religione possit: quam proinde pro cathedra defendere, si res ita ferat, nullus dubitem, licet, quemadmodum dixi, futurum non putem, vt vocis meae praesidio Oederus tuus, immo noster, indigeat: sed de qua contendere scripto cum quoquam neque velim, neque opus esse arbitrer, saluis illius auctoribus et patronis, quos sat ipsos disertos esse, nemo negauerit. Vale, V. M. R. et tua liberorumque tuorum virtute, quin Saluatoris nostri fauore beatus, felix et tranquillum, in mediis etiam turbis, acuum exige. *Scrib. Gottingae a. d. XVI. Mart.*

C1D 1D CC XXXXII.

XI.

EPISTOLA

AD

CHRISTOPH. HENRIC. ANDR.
GERET,

S. R. M. BORVSS. A CONSIL. IN
CONSIST. SAMLAND.

INCL. CIVITAT. TORVNIENSIS

SACRORVM ANTISTITI.

Tradit tibi sua cum disputatione* hanc episto-
lam vir praestantissimus, IO. ALBINVS
KRIES, quem tibi iam non commendo.
Qualis enim sit, iam satis tu mihi credidisti, tibi et
mihi credidit illustris et magnificus senatus Torunien-
sis, qui illum florentis a duobus inde saeculis gymna-
sii sui professorem honestis conditionibus euocauerit.
Illud tantum dico, quod vestra scire interest, hanc
ipsam commentationem, licet academica lege meum
etiam nomen praescriptum habeat, in solidum ipsi
vestro iam Kriesio sic deberi, vt neque in rebus, ne-
que in ordine, neque in verbis adeo, quidquam
meum sit, vt nihil plane mihi debeat hic Kriesius,
H nisi

* *De hymnis veterum, maxime Graecorum, disser-
tat. in aug. publice defensa Gotting. a. d. 15. Sept.*
CIC IO CC XXXXII.

nisi quod libris meis pariter et iis, quos bibliotheca publica habet, vtendi facilem viro copiam tribui; quod praesidium academicum ex lege et more illi praestiti, cum ipse, quae suo Marte scripsit, etiam suo solius ingenio et lingua defenderit egregie. Habet itaque vestra res publica hunc libellum verum Kriesii sui specimen, et primitias quasdam, e quibus, quid sperare ab illo debeat, coniecturam facere liceat non fallacem. Sanum certe quiddam, et sobrium, et exquisitam accurationem mihi deprehendere in hac scriptione visus sum, quod iptum proderet, nisi aliis quoque indiciis mihi constaret, animum in doctrina solida minime desultorium, sed constantem, et grauem, et acrem, et cautum, atque in omnes partes attentum, i.e. talem, qui etiam has virtutes leui aliquantum per naturam suam adolescentulorum aetati commendare exemplo suo et institutione queat. Felices, qui disciplinam mitissimi viri suscipere, et ad eam se conformare summa ope elaborabunt. Felicem vero Kriesium tum sapientia principum ciuitatis vestrae, qui sine dubio sua in nouum ciuem beniuolentia atque honorifica tractatione et alacritatem illi addent, et conciliabunt apud studiosos adolescentes auctoritatem: tum tua praesertim, vir venerabilis, humanitate, quem ita ab adolescentulo inde exercuit fortuna, vt non ignarus, quid animi sit peregrinis, patriam velut quamdam domum tuam illis aperire soleas, et commendatam episcopis Φιλοξενίαν in te esse, nec sine rei familiaris detrimento ostendas. Sunt pluscula, quae familiariter agere tecum, vir venerabilis, gessit animus, vt illud de ludo velut quodam prouidentiae caelestis, quo factum est, vt nihil propius fuerit, quam vt pro Kriesio, quem beneficiis fibi

sibi deuinctum aegre dimittebat patria, mitterem tibi sororis nostrae consobrinae filium, Oederum, summo ingenio et doctrinae minime vulgaris iuuenem, quem optimum optimi patris filium dicerem, nisi tres fratres ipsius dubium facerent, vnusne illorum recte dicatur optimus, cum hoc nomen aequaliter omnes mereri videantur; in quo commendando non metuebamur neque tu neque ego, ne vnquam audire a quoquam cogeremus, plus sanguinis coniunctioni, quam recto iudicio a nobis datum esse. Dicere lubebat per hanc occasionem de illis providentiae caelestis operibus, quae te e patriae sinu abstractum in dissita adeo vrbe collocauit, et per summa illa praesentissimaque Toruniensis pericula tragoediae (quam lectorum etiam animus meminisse horret, nedum qui pars illius fuere) seruauit incolumen, et alia multa impendentia capiti tuo discrimina auertit, et ea per te Toruniensi ecclesiae bona praestitit, quae tanti facit illa, vt euocatum te ad primariam in patria nostra, id est in Onoldino Brandenburgicorum Marchionum principatu, sacerdotium e complexu detrahi suo non sit passa, sed machinis velut omnibus retinendum, tamquam Palladium quoddam, censuerit. De his, inquam, rebus, magna excubantis pro amicis suis diuinae providentiae documenta habentibus, iucunde tecum, frater, familiariterque disputare mihi volupe esset, et suauitate tecum agendi prouecto ad ipsam tuae adolescentiae, pueritiae autem meae redire deinde memoriam, atque inde vsque repetita commemoratio-
ne gradus velut vitae tuae, actorum, perpeffionum, laudum tuarum persequi. Sed cum de tuis me laudibus, apud te praesertim, commemorare parum gra-

grauitatis habeat, qui habeas epistolam commendaticiam ex Paullino illo genere, scriptam in animis tuorum ciuium, lectam probatamque ab omnibus, ad quos nomen tuum peruenit: cum haec mea scriptio in illum temporis articulum inciderit, vbi alia quaedam me vrgent, finem hic faciam in eo, vnde ipsa mihi scribendi nata occasio est, Deum veneratus, vti quod te interprete egit illustris et magnificus senatus Toruniensis in euocando Kriesio, quod ab omni parte integra mente et optimo consilio actum esse ipse nouit, illud feliciter euenire Toruniensi rei publicae iubeat, vt gaudeat nouo suo professore et gymnasium et ciuitas, institutumque a sapientissimo Georgii II. consilio in hac academia seminarium philologicum per praeclarum hunc sodalem suum ad illud vsque mare fructus proferat exoptatissimos vberrimosque. Vale, vir venerabilis, et vt virtutis omnis, qua boni censentur episcopi, ita felicitatis etiam singularis exemplum posteris praebeto. Scrib. in aca-

demia Georgia Augusta a. d. XIII. Septembr.

CIO IO CCXXXII.

IO. MATTHIAE GESNERI,
ELOQV. ET POES. IN ACAD. GEORGIA
AVGVSTA PROFESS. PVBL. ORD. ACADEM. A BIBLIOTH.
SEMINAR. PHILOLOG. ET SCHOLAR. MAIOR.
INSPECT. SOCIET. REG. SCIENTIAR.
PRVSS. SODALIS

OPVSCVLA

MINORA

VARII ARGVMENTI.

T O M V S II.

VRATISLAVIAE,

IMPENS. IO. IACOB. KORNII,
clō lō cc xxxxiij.

VIRO
ILLVSTRI ATQVE EXCEL-
LENTISSIMO
CAROLO STEPHANO
IORDANO,
POTENTISS. PRVSSOR. REGIS
A CONSIL. SANCTOR.
REGIARVM ACADEMIARVM
ET GYMNASIORVM
CVRATORI SPLENDIDO
S. P. D.
IO. MATTHIAS GESNERVS.

Patere, VIR ILLVSTRIS, vt
hic etiam legatur splendidum
nomen tuum, quo cum ex-
ornasset clarissimus VHLIVS no-
ster primam horum opusculorum
partem, ea ipsa res illi pro hedera
fuisse, et, quod metuebam, solitu-
dinis fatum ab ea auertisse, videtur.
Quidni enim ad tutelam eandem
se conferat frater, qua saluum esse
fratrem natu maiorem intelligat?
Equidem non metuo, ne hac tibi
epistola molestiam faceßam, cum
ille tuus familiaris, amicus meus,
qui sensum tuum probe nosse de-
bet, libellos priores nostros tibi
offerre non dubitarit.

Tanto etiam minus videri im-
portunus possum, cum ipsa tibi
muneris ratio suadeat ad minutias
id genus conuertere nonnumquam
oculos, et videre non modo quid
per MAGNI REGIS, cui fidem
addi-

addixisti tuam, prouincias in litterarum ac sapientiae maioribus officinis agatur, sed etiam, si quid geratur apud vicinos vestros, quod vel fugere, vel consequi et imitari e re publica sit.

Quod ergo corpusculum forte perlustratione dignaturus fueras, VIR ILLVSTRIS, si vndecumque allatum tibi esset, illud tantominus contemnes, quum splendorem a nomine tuo et commendationem aucupatur.

Atque vtinam sint quaedam in illis, quae acerrimo iudicio tuo probari, et tuum mereri calculum possint! In talium enim virorum suffragiis plus, quam in multitudinis plausu, inesse veri honoris, semper existimaui. Quid? quod ipsa quoque multitudo sequi talia velut praeiudicia nonnumquam

):(3 fo-

solet? Et sane, si qui per se de literis nostris iudicare satis perite non possunt, in eo tamen non fallentur, si putent, boni aliquid inesse debere illis libellis, quos IORDANO non ingratum munus fuisse, indiciiis quibusdam cognoscant.

Erat nempe hic locus, VIR ILLVSTRIS, plura de ingenio tuo et doctrina, de virtutibus item tuis aliis, commemorandi. Sed habes praeconem scholasticis omnibus hominibus incomparabiliter maiorem, in illa statione ac praesidio collocatus ab eo rege, cui etiam inter ingeniosos et eruditos sapientesque viros regnum aliquando deferret posteritas: et collocatus non aliena commendatione, sed per te et usu longo probatus ac cognitus. Quorsum ergo laudes hominum nostri ordinis?
suspe-

suspectae praesertim, certe apud illos, qui me non norunt, et spem aliquam interpretari possunt simplicem bonarum rerum admirationem. Tanto magis igitur fronti tuae parcam, VIR ILLVSTRIS, nec te morabor diutius, virum salubriter occupatum, angustiis temporum ipse quoque, dum haec scribo, oppressus. Quod nisi ita esset, sique haberem liberiora paulum a diuersi generis negotiis tempora, olim profecto studuissem inclutae apud vos Societati regiae declarare, quanti faciam honorem ab ea mihi habitum, et qualicumque opusculo voluntatem certe meam legibus illius obsequendi comprobassem: quod officium differre cum alia quaedam me cogunt, tum assidua opera in Thesauro linguae Latinae collocanda necessario, nisi deco-
):(4 que-

quere, et malum videri nomen
volo. Hoc si me onere exsol-
uero, quod multo, quam puta-
bam, maius me inuenisse, non
diffiteor, et viuere diutius conti-
gerit; cum quid Plinio prae-
stari a me possit, serio dispiciam,
tum alia quaedam ad otium ma-
turae aetatis reseruata conabor,
tum hoc agam sedulo, ne plane
inertem me sodalem illustris illa
societas habeat, cuius meae pro-
missionis, te, VIR ILLVSTRIS,
interim vadem veluti dari, quae-
so permitte. . Bene vale, et feli-
citatem maximam, numen ac
nutum suum annuente REGE
PHILOSOPHO, litteris ac litte-
ratis apud vos, quotquot ea pro-
fessione non sunt indigni, procura.
Scrib. Gottingae a. d. VIII. Aug.

clō lōccxxxiii.

XII.

PROGRAMMA

DE

CELEBRANDO NATALI

REGINAE CAROLINAE.

Satis ex sententia procedunt, quidquid invidia
comminiscatur, Göttingensis academiae prin-
cipia. Nondum sex menses effluerunt inte-
gri, ex quo augustissimi regis imperio aper-
tae sunt Musarum apud nos fores: pauci adhuc su-
mus, qui eruditas explicare merces studiosis earum
coepimus: nondum potuere, quae ad commodi-
tatem novorum civium providentissime instituta
sunt, ita perfici omnia, ut non hinc inde occur-
rant, quae temporis medicinam expectent. Et sane
cum arborum animantiumque maximarum minima
sint et contemptibilia admodum principia; cum ce-
leberrimarum incrementa urbium a tenuissimo ini-
tio exorta sint; cum regnorum, quae deinde vix
ipsa se ceperunt, humiles plerumque fuerint origi-
nes:

nes: intemperantis profecto fuerit postulare, ut eodem tempore et nascatur tam praeclara res, et perfecta numeris omnibus prodeat. Igitur non miramur, quaedam adhuc abesse nobis ad plenam, qua censentur litterariae vniuersitates, felicitatem: nondum numerum vel doctrinas promittentium, vel volentium discere aequalem aliis: nondum esse ephemeridas nostras (vnde enim annales nobis, qui vix menses aliquot numeremus?) actis litterariis posse impleri: haec, inquam, noua nobis et inexspectata non accidunt. Sed illud potius cum submissa diuinæ prouidentiae veneratione admiramur, tot obiectas vndique difficultates, tot ingeniosorum hominum, successibus nostris inuidentium, lepida commenta, non potuisse rebus nostris ita officere, ut non valuerit Dei consilium, qui eam mentem augustissimo regi, auctori, patri nostro dedit, ut Gottingam nostram in posterum sedem hospitiumque litteris omnibus atque doctrinis esse iuberet; qui amicos regis et fidos consiliorum ipsius administratos excitauit, ut summo studio atque enixa opera constantiaque singulari hoc agant; qui studiosum bonarum artium populum ea adhuc impleuit modestia, ut non tantum nihil adhuc habeant aliae academiae, in quo se nobis praeferre possint, sed etiam nos habeamus, ubi ad exemplum a nostris capiendum inuitare earum ciues queamus. Caeterum in ea, quam fassi modo sumus, doctorum paucitate, quae et ipsa paullo post cessabit, nihil tamen est temere, quod apud nos disci non possit. Neque eorum modo hic iuuenum copia est, qui primis doctrinarum, quae superiores vocantur, elementis velint imbui, sed etiam qui paullatim prodire

re gestiant, et collectos doctrinae fructus, spem quidem certissimam, ostendere. Non frigere apud nos humanitatis et earum artium studia, quas bonae vel pulcras Europae melior pars cum appellat, prope per se expetendas esse fatetur, luculentum modo specimen proferimus. Oratio habebitur panegyrica de eo argumento, quo nobilius esse nulum potest, a quo auspicari nos hoc sollemnium atque celebrationis genus, exoptatissimi ipsum auspicii loco est.

Exhilarat hunc diem et laetissimum nobis candidissimumque facit natalis memoria SERENISSIMAE AVGVSTISSIMAEQVE PRINCIPIS AC DOMINAE, DOMINAE

WILHELMINAE CAROLINAE,

MAGNAE BRITANNIAE, GALLIARVM, ET HIBERNIAE REGINAE, DVCIS BRVNSVIGAE ET LVNEBVRGI cet. nascendi iure MARGGRAVIAE BRANDENBVRGICAE rel. REGINAE ATQVE MATRIS CASTRORVM NOSTRORVM INDVLGENTISSIMAE,

cuius in tantum virtus, et parta summis meritis gloria enituit, vt reginarum reginam qui dixerit, is a vero aberrasse minime videatur. Non ipsa modo exquisitum emendatissimae formae decus, natalicium prope pignus familiae suae, a teneris inde vnguiculis ea exornauerat modestia atque dignitate, quae vel sine magna forma capere maximi cuiusque principis animum posset; sed mentem etiam vere regiam illis innutriuerat cogitationibus sermonibusque et studiis, vt nihil non summum in eo quasi

fundo enasci posse omnibus appareret. Adiunxerat illam erga populum, in quo viuebat, comitatem, vt spectaculum hominibus praeberi iucundius non posset, ad quod proinde, licet minime rarum, sed quotidie fere propter incredibilem humanitatem expositum, ita confluerent, vt in magnis vrbibus, ad ea, quae vix singulis annis offeruntur, solet concurrere. Inter haec maiestatem satis tuebatur caelestis ille oculorum vigor, qui adiunctam haberet pudoris castitatisque vere virginalis reuerentiam, cum contra ipsam intueri liberior nemo auderet, quin fulgore illo virtutis perculsus oculos animumque dmitteret; tuebatur illa in maxima comitate elucens tamen digna principe, digna summo imperio grauitas: quibus rebus fiebat, vt amor ipsa quidem esset ac deliciae populi sui, sed simul eam religionem atque venerationem, quam sanctissimae vniquam habuerunt statuæ atque imagines, apud omnes obtineret. Scribo ea, quorum mihi in prima adolescentia testi esse licuit, et aegre a commemoratione diuellor earum rerum, quarum cogitatio non vna de causa mira animum suauitate perfundit. Hic enim se campus aperit dicendi, quam praeclaris rebus regina diuinum animum ea tempestate impleuerit; quantum ipsi fixa intimis medullis doctrina de vero Dei cultu, qua vel naturae ipsius voce declaratur, vel diuinis prodita est oraculis, in maximis rebus profuerit; quam admirabiliter ceciderit, vt quod ipsa fastigium religionis aduersus immortalem Deum causa deprecata fuerat, ad illud tamen deinde conseruata pietate atque sanctitate adscenderet; quam felicitatem in domum regiam, regnumque adeo attulerit. Verum perfunctorie ista tam
magna

magna tractare, non temerarium modo, sed prope sacrilegium fuerit. Veniet forte aliquando tempus; cum continget eloquenti viro non cum gloria quidem reginae augustissimae paria facere, quae omnes omnium laudes supergressa sit; sed tam illustri documento persuadere hominibus, et esse in regio solio virtuti locum, quam quaestionem fere dubiam fecit multorum perversitas, et virtuti commitem esse atque asseclam felicitatem.

Quem producimus hodie oratorem, generosae nobilitatis adolescentem,

IVSTVM LVDOVICVM DE FABRICE,

EQVITEM LAVENBVRGICVM,

in quo Fabricius sanguis atque spiritus virorum regibus suo merito carorum, et Fabriciae apud Romanos gloriae aemulorum, proferre se, atque clara sui signa dare incipit, is nec ipse totum laudum reginae augustissimae pelagus ingredi ausus est, sed intra ea se ipsius decora continebit, quae cum litterarum et sapientiae studiis coniuncta sunt. Quem ut benevole audiant vir magnificus, cui academiae nostrae commissa sunt gubernacula, tum quidquid in hac urbe est vel togatae, vel sagatae militiae honoribus conspicuum, in primis generosi atque nobilissimi in sacris litterarum certaminibus commilitones nostri, non tam nostris precibus, quam demississimae in augustissimam reginam pietati suae

dabunt. *Gottingae a. d. 1755 Mart.*

clbcccxxv.

* * *

I 3

XIII PRO-

XIII.

P R O G R A M M A

A C A D E M I A E

O R A T I O N I S E Q V E N T I

P R A E M I S S V M.

Videt et coram veneratur hoc etiam anno, quod vix sperare ausa fuerat, indulgentissimum parentem suum pia ac fidelis patria: laetatur salute atque incolumitate augustissimi

G E O R G I I,

cui salutem et incolumitatem se debere documentis infinitis intelligit: nuperam commorationem hilarem regi, salutarem rei publicae fuisse, vel ex hoc ipso coniicit, quod solito citius sacri vultus intuendi copia sibi datur. Exultat hoc praesertim nomine ac triumphat, quod cum alias res illo tempore magnas institutas perfectasque constat, tum inter eas forte maximam, et non his modo terris atque hominibus, non Britanniae tantum regno, sed toti Europae saluberrimam, et in felicissimis temporum nostrorum euentis commemorandam.

Vidit quippe nuper Londinium, urbium decus, spectaculum, quod intra ducentos et aliquantum amplius annos non viderat Britannia. Principem Walliae, regni florentissimi heredem olim, nunc hono-

honorem ac voluptatem, sponsum vidit regia vrbs, et nouum maritum salutauit laeta laetissimum felicissimumque. Rarissimum sane spectaculum, et ne in octauo quidem Henrico vsurpatum, quod vulgares libros quosdam si inspicias, existimare possis. Ille enim Walliae princeps cum esset, Catharinam, Catholici Ferdinandi filiam, quae ab Arthuro fratre vidua esset relicta, desponsatam sibi quidem a patre habuit, sed nuptiae eo demum tempore, quo solium iam conscendisset, celebratae sunt: nec ab ea inde tempestate nuptias principis Walliae spectauit Britannia. Quo magis arrecti atque intenti animis oculisque nuper fuerunt beatae vrbs ciues atque hospites, cum serenissimo principi

FRIDERICO LVDOVICO,

PRINCIPI WALLIAE, ELECTORATVS BRVNSVICENSIS ET LVNEBURGENSIS HEREDI, sponsa veniret exoptatissima, serenissima princeps

A V G V S T A

e Saxoniae Ducibus, FRIDERICI III. Gothae feliciter imperantis soror, SECVNDI autem FRIDERICI filia, virtutis omnis, quae in summi inter mortales loci virginem cadit, exemplum. Haec, fauente rebus nostris diuina prouidentia, sapienter electa, petita decenter, feliciter impetrata; deinde fausto itinere atque adspirante secundissimos per turbidum paullo post mare flatus eadem prouidentia, placide occurrentibus, et gratulantibus quasi Thamesis vndis, intra quartam decimam horam, ex quo a Belgico litore soluerat, celerrimoque adeo post hominum memoriam traiectu, excepta, et Grenuici exposita est, vbi primum im-

mortaliter est gauisus celsissimus illius sponsus, cum primum suis oculis videret, talem sibi sponsam a caelesti et gubernatrice rerum humanarum sapientia delectam, quae famam omnem, picturaeque ad veritatem factae venustatem, sua praesentia longe exsuperaret, et in cuius ingenio atque moribus perennem sibi et inexhaustum liquidissimae voluptatis, et ipsum animum diuina quadam suauitate permulcentis, fontem apertum, pro sapientia sua ac iudicandi de ingeniis facultate, intelligeret: quemadmodum contra ipsa eum sibi sponsum diuinitus contigisse, tacito cum gaudio, intimosque pertentante sensus, certis indiciis, et nihil eam fallente mentis praesagio augurata est, a quo in summo, quam capit vita, felicitatis fastigio collocaretur. Non potuit igitur fieri, cum paullo post per Lambethanos, et trajecto Thamesi per regiones hortos in d. Iacobi palatium et conspectum regis et reginae delata esset, quin inter ipsam diuinam illam animorum conciliatricem modestiam emergens et intermicans laetitia adeo illam commendaret augustissimis saceris et adfinibus regiis, et quibuscumque praeterea nouae hospitis videndae esset copia, ut ab eo inde momento quasi adamantinis catenis deuinctos sibi omnes haberet. Numquam tota vita iucundius prandere se meminit sponsus serenissimus, quam illo ipso die, quo primum mensae suae in cubiculo suo adsidentem, cum serenissimo fratre et sororibus regiis, serenissimam AVGVSTAM suam habuit. Ab hac communi primum mensa, spe bona et futurae felicitatis cogitatione pleni, ad sumendum ornatum nuptialibus sollemnibus decorum consurrexerunt serenissimi principes, in quo praeter regias copias,

copias, dignamque tantis opibus et illo die magnificentiam, albus etiam color, maiestatis, innocentiae, candoris, et liberalitatis index, conspiciendus esset. Sic inter plausus ab amore maximo et aequali gaudio profectos, ad altaria Dei et ipsum coniugii sacramentum, sponsus quidem celsissimus inter Wilmingtonum, sacri consistorii, et Scarboroughium, stabuli nuper, comitum principes, medius incescit; sponsa autem serenissima a celsissimo Cumberlandiae Duce, alacritatem illam prae se ferente et amabilem hilaritatem, quae delicias illum populi sui praestant, deducta est, regale syrma sustinentibus quatuor primae nobilitatis virginibus sumtuosissimo gemmarum cultu ornatis. Hic rem sacram faciente reuerendissimo episcopo Londinensi, inter suauissimos symphonicorum concentus, et consentientia spectatorum vota, foedus ictum est sacrum, perpetuum, laetum ciuibus ac salutare, tremendum hostibus atque aemulis, toti terrarum orbi et serae posteritati, ad fructus vberrimos et felicitatem gentibus inde orituram, insigne et commemorandum. Videres pulciores inde et augustiores redire sponso felicitissimos, quos triumphans laetitiis omnibus pompa, per confertissimam in atris spatiosissimis hominum magnifice vestitorum turbam, in triclinia reduxit regia; vnde post coenam, quae claritatem istius diei deceret, in nuptialem thalamum deducti sunt, quem non minus, quam reliqua huius diei sollemnia, augustum splendidissimumque reddidit regis ipsius et reginae praesentia atque comitas, cum ipse filium, nurum ipsa vestibus exuerent, et in geniali toro suis ipsi manibus, inter pia oscula et amplexus, laeti laetos col-

locarent, ac deinde cum regia familia torum ipsum circumstarent, spectatum gratulatumque admissis ad horae circiter spatium omnibus felicis aulae incolis. Exoptatissimam noctem vrbs tota per laetitia et plausus celebravit, quos tormentorum fragores, et campani aeris sonitus, accensique locis omnibus ignes et lumina, et si qua praeterea publicae hilaritatis vel signa sunt, vel incitamenta, subinde instaurarunt. Nullum autem luculentius erigi ad gaudia hominum prouocanda signum potuit, quam quod eo, qui primus post nuptias illuxit, et proximis aliquot diebus, non modo gratulantes primorum ordinum incredibili comitate atque alacritate, plenae cuiusdam felicitatis indice, noui coniuges celsissimi exceperunt; sed eodem etiam curru per vicos vrbs inuecti, sui videndi salutandique copiam omnibus, etiam infimis, fecere. Itaque in horas adhuc pene singulas creuisse narrant, quibus e proximo videre illa contigit, hinc admirationem diuinæ cuiusdam virtutis in regia nuru, verni floris in modum, magis magisque explicantis se atque demonstrantis; hinc amorem coniugum notorum mutuum. magis iam ut oculis se arbitrorum subducat, frustra quidem, laborantem, quam ut se prodatur apud alios ambitiose studentem; hinc regiae totius domus alacritatem et laetitiam, ad omnes tum vrbs tum regni ciues, instar exundantis cuiusdam maris, se diffundentem: quam quidem non effictam ab adulatione, aut tristi quadam gaudendi necessitate expressam, sciunt, qui ingenium gentis, qui temporum felicitatem non ignorant. Scilicet, quemadmodum inter summa, quibus PRIMVS GEORGIVS populos suos adfecit, beneficia vel
maxi-

maximum illud fuit, quod talem genuit et formavit, qualem illi nunc maximo suo bono habent, ac fruuntur; quemadmodum ipse potentissimus rex noster illa re immortaliter de ciuib. suis omnibus promeritus est, quod ex se et CAROLINA natos, eaque disciplina, qua nulla cogitari potest melior, imbutos liberos, futurae tranquillitatis pignora, dedit rei publicae: sic profecto maxima res acta est, nec vana gaudendi nata materies, cum industria in domum regiam AVGVSTA nura, iustissima spes exorta est continuandae, atque ad seros posterios propagandae illius felicitatis, qua nunc placide fruitur conscia bonorum suorum et modeste illis vtens Britannia. Si igitur nemo sanus est in tanto imperio, quin salutem ac dignitatem Britanniae, et Europae otium in eo contineri arbitretur, si ad Hannoueranae domus formulam porro administratur res publica: potestne res gratulatione dignior euenire Britannis, omnibusque adeo, quibus sub placido et miti principum nostrorum imperio adquiescere contigit, quam firmata auspiciatissimis nuptiis fiducia continuandae per posterios, magnis et beneficis parentibus simillimos, publicae securitatis. Est illa ingenuae et piae cuiusdam voluptatis plena cogitatio, quae animum nostrum non numquam subit, quod publicam vtilitatem regnorum ac nationum ita priuatis principum commodis innexam diuinitus implicitamque obseruamus, vt tanto ipsi sint feliciores principes, rebusque omnibus beatiores, quo maius studium ad rem publicam tuendam ornandamque attulerint, et ipsa, ab altera parte, imperantium felicitas maximum ad ciuium commoditates momentum adferat. Habet hoc GEOR-

GIVS

GIVS rex, quem **Deus** amet, et bonis omnibus augeat! habet igitur hoc quasi praemium curarum suarum, et impensorum in publicam rem laborum, ut parta per ipsum felicitate fruituros nepotes suos, et qui ab his nascentur, augurio minime fallaci praecipiat, et gaudio atque bona spe, senectutis, ad quam peruenire ipsum votis omnibus optamus, fomento iucundissimo, inde adficiatur. Habent hoc ex laetissimis Hannoueranae domus incrementis, qui modeste illi parent populi, ut similes optimis, natos nimirum nascendosque ex optimis, educatos item ab optimis et educandos reges, quasi iure suo suis posteris expectare, et iucundissimum illis spectaculum, improbas aemulorum spes in perpetuum refutatas prostratasque, polliceri possint. Sed quantum bonorum ex fortunatissimo **FRIDERICI** nostri, et **AVGVSTAE**, quod mirifice gaudeamus, iam nostrae, coniugio ad publicam rem redundet, explicare, quantum eius fieri potest, conabitur.

IO. MATTHIAS GESNERVS,

collega noster, eloquentiae et poëseos professor publicus ordinarius. Fatetur ille quidem, vehementer se laborare in digna tantis rebus oratione inveniendâ: sed illam certe commoditatem ipsa argumenti dignitate consequutus est, ut, si etiam quantum potest dicendo connisus fuerit, tamen excessisse modum, et ultra quam par est auxisse rem vel ornasse, nemini temere videatur.

Passi sumus aliquantum temporis inter ipsa augustarum nuptiarum sollemnia et nostram gratulationem intercedere, non vulgari nos quidem excusatione

tione freti, quod sera quoque gratulatio reprehendi non soleat; sed eam praesertim ob causam, ut simul purpuram indulgentissimi regis nostri ex proximo adorare, et patriam suam atque nostram benefici sideris instar reuidenti subiectissimae pietatis honorem habere possemus. Huius igitur pietatis nostrae et publicae gratulationis duplicis interpretem, *illustrissimi comites, collegae optimi, carissimi ciues, et quidquid Gotingae habet honoratorum hominum, et a Musis non aversum*, audituri die proximo louis

A. D. XXI IUNII, HORA X.

IN AUDITORIO MAGNO

conuenite, et vota nobiscum facite, ut laetus Germanicis populis suis intersit rex augustissimus, ut auspiciatissimarum, quas nuper celsissimo filio parauit, nuptiarum fructum capiat exoptatissimum, ut nepotum ex hoc et celsissimae Ducis Arausionensium coniugio suorum, filios et qui ex his nascentur, felicissimus ipse videat bonis rebus omnibus circumfluentes et ex omni parte beatos, atque in illis re-diuiuam tum suam, tum diuinae CAROLINAE suae imaginem summa sua cum voluptate adspiciat et complectatur. Satis hoc modo, satis beati nobis ipsi liberique nostri videbimur, qui nihil adiacere partae per GEORGIVM temporum felicitati potuisse censemus, praeter illud, quod his ipsis nuptiis consequuti sumus, continuandae altero quoque saeculo prosperitatis fiduciam. *Gotingae a. d.*

17. Iunii. clbcccxxvi.

* * * * *

XIII.

XIII.
O R A T I O
Q V A
G E O R G I O II.
PRAESENTIAM IN GERMANICA PATRIA
E T
N V P T I A S
F R I D E R I C I
W A L L I A E P R I N C I P I S
C V M
A V G V S T A
G R A T V L A B A T V R
A C A D E M I A G E O R G I A A V G V S T A.

Cum caeteris in rebus laudari se homines, hoc est, de bonis suis praedicari, adeo aegre non ferant, ut potius omni studio ad gloriam incitentur, laudarique se et sua omnia vehementer gaudeant, easque laudes ne vitae quidem terminis circumscribi velint, sed ad omnis posteritatis memoriam propagari: qui fit

MAGNIFICE COMMISSARIE

ILLVSTRISSIMI COMITES

VIRI ILLVSTRI AC REVERENDA DIGNI-

TATE, EXCELLENTISSIMA DOCTRI-

NA,

NA, AMPLISSIMIS MERITIS CONSPI-
CUI, SVIS QVISQVE NOMINIBVS AC
VIRTVTIBVS HONORATISSIMI,

qui fit,

GENEROSI ATQVE NOBILISSIMI COMMI-
LITONES, DECVS NOSTRVN, ET VO-
LVPTAS VNICA,

vt felicitatem suam, quam in bonis tamen vel maxi-
mis ponerent, multi semper fuerint, qui verbis ex-
tollî; aut commemorari adeo nollent. Possem ego,
si schola nunc habenda esset, aut doctrinae antiquae
ostentanda supellex, a Pythagora inde ac Solone
facto initio, sententias et exempla proferre homi-
num, qui sapientes omnium iudicio haberentur,
et iidem a felicitate vel sua vel aliorum praedicanda
vehementer abhorrerent; possem de Nemese dea,
quam Rhamnusia nomine placabant Attici, de
auertendis fascini, hoc est, si rem prope videas,
caelestis inuidiae malis, et quae ad eam rem ridi-
cula partim, vana quidem omnia, commenti sint,
referre: possem Romani oratoris religionem, et
quam ille suspensa manu ad tractandam Pompeii
Magni felicitatem veniat, commemorare. Sed
fontem potius illius rei paucis verbis in praesentia
lubet aperire. Inest ille, quod non dubito equidem,
in ea humani ingenii ratione, qua diuinam naturam
ex suis vel virtutibus vel vitiis aestimare solent, et
quibus se rebus in hanc vel illam partem adfîci sen-
tiunt, eas eodem modo ad supremæ illius naturae
sensum allabi arbitrantur. Iam quid frequentius
inter homines illa contentione, qua aegre patiun-
tur eminere alios; qua ii praesertim, qui fastigium
quod-

quoddam consecuti sunt, eodem alios, quantum possunt, arcent; si quae sunt humiliores animae atque ieiunae, in vniuersum bonis alienis dolent, et iniquis oculis adspiciunt aliorum, innoxiam licet sibi, felicitatem. Vitium hoc, et vt mitissime loquamur, aegritudinem hanc animi, ad ipsam deinde Dei naturam transferebant, et eum, qui totus amor est, totus vt supra metum ita supra inuidiam positus, sacrilegis vocibus malignitatis cuiusdam postulabant. Porro quod accendi inuidiam nostram iactatione bonorum alienorum et superba commemoratione animaduernerent, et contra placari eandem, nocendique cupiditatem retundi non alia facilius ratione obseruarent, quam si ille, cui inuidebatur, ad humiliorem conditionem redactus, vel turpitudine aliqua ridiculus contemnendusque adeo videretur: etiam in hanc stultitiae humanae partem vocare Deum ausi, varia commenti sunt, quibus vel irritaretur illa Nemesis, vel contra mitis et placata redderetur. Hinc illae inuidiae deprecationes, hinc in sinum despuendi suum consuetudo, hinc ridicula illa et turpia amuleta, hinc denique, quod meticulosa quadam cautione, et religione misera, de sua pariter et amicorum felicitate loquerentur. Nos rectiora olim edocti, AA. adeo non offendi Numinis diuini maiestatem secundarum rerum nostrarum commemoratione arbitramur, vt eum potius verissimum illius hymnum censeamus: nisi forte putare fas est, irasci Deum his, qui opera sua praedicent. Sed alia quoque causa subest, cur verbis extolli fortunas suas quidam nolint. Putant virtutis suae laudibus decedere, quidquid fortunae adsignetur. Sed hi fere sunt, qui

qui suae sibi ieiunitatis conscii, quamque tenuis sibi
 et parca propriarum laudum materies, non igna-
 rit, cum pulvisculo colligi velint omnia, et ne quid
 omittatur vsquam, misere metuunt. Generosae
 contra mentes, et decorum suorum securae, quem
 ad modum nihil alienae sibi laudis arrogant, ita fa-
 cile patiuntur de diuinis in se aliosque beneficiis,
 haec enim, si rem putemus, est felicitas, verba fieri.
 Quae cum ita sint, AA. cumque amplissimi senatus
 decreto oratio mihi habenda sit, qua praesentiam
 augustissimi regis nostri, et auspicatissimas celsissimi
 Walliae Principis nuptias, prosequatur deuota nu-
 mini maiestatique regiae academia: nihil dubitavi
 argumentum illud sumere, quod primum cogitanti
 vndique se ingereret. Inuisit Germaniam suam rex
 potentissimus; familiam suam indulgentissimus pa-
 ter inspicit; venit cum integro virtutum suarum
 comitatu; iustitiam secum suam adducit, amorem
 suorum, liberalitatem, pietatem, sapientiam, hoc
 est, toridem publicae felicitatis architectas quasi et
 effectrices. Valet communis pater noster animo
 et corpore, ac longae nobis vitae suae, crudaeque
 aliquando senectutis, moderatione sua atque tem-
 perantia spem facit, hoc est, continuandae per plu-
 rimos annos secundum vota nostra eius, quae nunc
 fruimur, prosperitatis. Nuptias nuper celebrauit
 filii, cuius ipso adspectu, patris imaginem referente
 nimirum, recreantur populi, cuius cogitatione tri-
 stem mortalitatis cogitationem consolantur: huius,
 inquam, nuptias celebrauit GEORGIVS, id est,
 spes nostras, atque tranquillitatis futurae fiduciam,
 ad horum etiam nostrorum et alterius tempora
 produxit. Quid inter haec tot ac tanta pu-
 blicae

K

blicae laetitiae argumenta in mentem venire aliud orare iusso potest, quam felicitatis cogitatio? Potestne ea vel cuiquam nostrum grauis esse, vel ipsum summum bonorum nostrorum auctorem atque munerarium, Deum, offendere? Sed mihi nimis graue onus fuerit, si quae tetigi modo leuiterque perstrinxi felicitatis argumenta, pro dignitate persequenda sint omnia. Circumspiciendus erat modus quidam, intra quē se contineret oratio. Delecta est illa pars nostrae prosperitatis, quae longissime in futurum prospicit. Praesentiam patris nostri indulgentissimi ita celebrabimus, ita gaudebimus ipsius incolumitate, vt maxime tamen dicamus

de felicitate ciuium GEORGII II. *ex nuptiis*
celssissimi PRINCIPIS WALLIAE.

Neque vero opus esse videtur, AA. vt audientiam a vobis humili oratione eblandiar. Dabitis enim hoc, scio, vestrae in publicum patrem eiusque serenissimum filium pietati, quin ipsi in patriam communem amori, vt libenter de rebus secundis nostris verba facientem audiat, et, si qua minus commode videantur dicta, ea incitata ab ipsa laetitia mente, vel non animaduertatis ipsi, vel immoderatus gestienti excidisse, cum quadam ad ignoscendum facilitate existimetis.

Si, quae promisi vobis, AA. altius descendere in animum nostrum, et non tumultuosam tantum exultantemque temere laetitiam excitare, sed solidae cuiusdam durabilisque voluptatis praebere fundamenta velimus, paullo res altius repetenda est. Hic ego non exilem vobis perplexamque felicitatis finitionem inculcabo. Conscii nobis sumus omnes, in
conci-

concilio quodam et consensu rerum et euentorum plurium extra potestatem nostram positarum, quibus rebus atque euentis ea consequamur, quae maxime optamus, positam esse illam, quam animo informatam habemus, felicitatem. Sed res ipsa notior scilicet est, quam ut finiendo possit declarari. Illud potius est, ut ipsam regiae domus felicitatem, unde nostra manat, verecunde nos quidem, libere tamen, ut decet saeculum GEORGII, paucis describamus. Fortunatam aio regnatricem Magnae Britanniae domum, illo ipso primum nomine, quod regnatrix est. Inspicite quaeso, qui non in praesenti memoria habetis, ne ascendam altius, generis atque stirpis Britannorum regiae tabulas. Deprehendetis, Elisabetam, Iacobi primi filiam, quae in Palatinam domum innupsit, non ita multum spei attulisse vel perueniendi aliquando ad fastigium, in quo patrem vidisset, vel heredes illius solii pariendi. Porro inter ipsius tredecim liberos, si quis sperare aliquid de Britannia posset, ad quem spes illa pertinuisse videbitur? vtrum ad SOPHIAM filiam ipsius liberorum nascendi ordine duodecimam? ante quam praeter quinque sorores nati essent, fratres sex ad iuuenilis robur aetatis omnes adulti? vtrum ad huius filiae posteros, quae septimum et vicesimum aetatis annum iam egressa erat, cum de nuptiis illius cogitaret ERNESTVS AVGVSTI, e Brunsvici et Luneburgi Ducibus Osnabrugensis Episcopus, quartus fratrum suorum, qui mariti omnes, duo etiam patres tum essent? cuius adeo liberis posterisque non nisi tenuis et remota longe spes Guelficae hereditatis erat relicta, nedum ut de summo rerum etiam Britannicarum fastigio in mentem venire illis posset.

K 2

Sed

Sed quod nepotibus suis sperare ipsa improbum putauerat, hoc ipsa vidit sapientissima Princeps et felicissima. Vidit maritum suum Calenbergici Ducatus defuncto IO. FRIDERICO fratre heredem; vidit S. R. I. Electoratum ab eodem marito suo domui huic primum illatum; vidit Cellensem etiam Ducatum imperio filii sui adiunctum; vidit diuerfas Guelfici olim patrimonii partes longissimo post intervallo et postliminio quasi ad familiam, cui innupserat, Guelficam, redeuntes; vidit denique tribus post mariti obitum annis, saeculi huius autem primo, lege sollemni senatus populique Britannici delatam ad se suosque posteros regni florentissimi successionem: et vidisset, si ad duos menses producere vitam illi licuisset, aut quartum et octogesimum vitae annum, qui non longe a meta illi currebat, implere, ipsum capiti suo impositum diadema, quod ANNA regina, saeculi nostri anno quarto decimo, reliquerat. Vidit interea, quod longe maximum est, filium, nepotem, pronepotem, reges, nondum illos quidem sceptris in manus traditis, sed declaratos pleno successionis iure reges, ingenio, dignitate, rebus gerendis late reges, et felicitatis alteri saeculo auctores futuros ipsos fortunatissimos. Felicitati ista cum adsignauimus, AA. nemo ita calumniator erit, qui excludi a nobis providam supremi Numinis curam dicat, vel illud mussitet, quod Hadriani VI. Rom. pontif. elogio atque imagini adscriptum fuisse aiunt, *hic Deus nihil fecit*. Cum enim ea, quae extra potestatem nostram posita, secunda et ex voto nobis eueniunt, vel ob id ipsum, quod potestati nostrae exempta fatemur, diuinæ providentiae tribuamus: tum in hac ipsa Brunsvicensis domus felicitate aper-

tissima

tissima gubernatricis rerum humanarum sapientiae vestigia deprehendimus. Voluit illa regnum esse, in quo praestantissimum libertatis genus, Deum pro suo captu et absque factione colendi facultas, seruaretur incolumis, quodque illi, quam Roma parat atque intentat populis omnibus, seruituti, propugnaculi cuiusdam robustissimi instar, obiceretur. Deprehensum est in Britannia aliquoties, quantum reliquae etiam libertati periculum ab his immineret, qui ipsum inuadere caput atque arcem libertatis, et animo atque religioni iniicere vincula auderent. Iure populus ingeniorum gloria secundus nulli, plerisque superior, excussit tandem illum intentati toties iugum metum, a regnandi apud se omni spe exclusit, quicumque profiterentur, esse aliquem humana specie, et humanis saepe vitiis obrutum, potestate ac maiestate Deum, qui plus etiam, quam ipse rerum auctor moderatorque Deus postulet, quippe qui imperare audeat, ut verum toto pectore putemus, quod falsum esse norimus, qui possit efficere decretis suis, ut dixerit aliquis, scripserit, cogitauerit, quod numquam in mentem illi, vel os, vel calamus venerit: hunc qui prono obsequio colere, huius qui in verba, neque cognita sibi, neque intellecta, iurare, et secus sentientes ferro, flamma, ope omni oppugnare, extirpareque si possit, funditus, nolit; illum, ut a sancta Christianorum ciuitate exclusus oberret, quin per cruciatum pereat, aeternisque etiam post mortem suppliciis mactetur, commisisse. Felicem ter et amplius populum, qui superioris crudelitatis horrore libertatem sibi suam praeclara adeo lege, et vindicauit, WILHELMO et MARIA auspiciis, et in posterum constabiliuit

non tam ipsa lege, quam illa, quae ex lege consequetur, serenissimae SOPHIAE, et posterorum illius successione introducta: in qua illud, gubernante ita diuino consilio, intellectum est, frustra iactari ab Romanae aulae obnoxiiis perpetuam quamdam magnificamque eorum, qui iugum illud subeant, felicitatem. Illud enim apparet: nisi plures ex Elisabethae, Iacobi filiae, posteris ad Romana illa sacra transissent, qua in re quid spectauerint, penes ipsos existimationem relinquimus; et nisi Sophia illa sapientissima in ea, quam a maioribus acceperat, libertate perseverasset: humana quidem sapientia non perspicit, quomodo id futurum fuisset, quod iam a Deo populorum felicitati concessum videmus, regnare GEORGIVM, et salutem populorum cum magna totius Europae commoditate suaeque immortalis gloria administrare. Non magis itaque serenissimam SOPHIAM suae constantiae poenituit, quam male cessit augustissimae CAROLINAE, quod sollicitationibus quorundam hominum, hinc religiosam seruitutem, hinc splendidissimum diadema ostendentium, fortiter resistit, exemplum ad omnem posteritatem futura, ut diuinæ cuiusdam sapientiae ac virtutis, sic etiam raræ felicitatis, qua non modo nurus, vxor, mater, auia regum celebrabitur apud posteros; sed magnam ipsa partem publicae tranquillitatis sua prudentia, comitate, humanitate, ac robore animi vere heroico, effecisse. Felicitatem in his rebus reginae nostrae praedico. Neque enim profecto hominum ingenia et mores regere, et ad fines, quos statueris, applicare, ex eo genere artium est, quae circa res versantur necessitate quadam coniunctas, et inuitabili consequentia copulatas, quas

res

res proponere, definire, diuidere, componere, praedicereque adeo quid efficiatur, possis, ut ea, quae numeris lineisue vel rectis, vel curuis continentur, in quibus proinde, certum facilius obtinetur, error excluditur. Contra ea semper casus, semper fortuna, hoc est, semper diuina prouidentia, regnat in iis, quae voluntatibus hominum et actionibus constant. Neque vero ita iniquus erit quisquam, qui tantum derogari a nobis putet prudentiae, quantum tribuimus prosperitati. Numquam profecto ea effecerit stupor, imprudentia, temeritas, quae GEORGIUS vterque suis praestitit, praestat, ciuibus: numquam ita animis imperauerit regina, si qua sit nostrae dissimilis, ut eos ad voluntates suas adiungere, sicut ipsa, possit. Sapientiae ista sunt opera; et tanto nobis carior GEORGIORVM alterius memoria, vita alterius atque incolumitas; tanto magis CAROLINAM studiis nostris votisque complectimur: quo plura diuinae cuiusdam sapientiae illorum specimina habemus. Sed verum etiam illud est, felicitatem diuinitus adiunctam esse huic familiae, praemium recti illius et intenti ad publicam salutem et veram gloriam animi: qua factum est, et fit, et fiet, ut volentibus imperent et gaudentibus, qui apex est prosperitatis; et si qui moliri contra aliquid audeant, ii ab euentu destituti perficere destinata non possint. Similis prope ratio est eorum bonorum, quibus fruuntur, qui pareat regibus nostris; quae cum sapienti et magnifica regum opera contingere dicimus, non excludimus fortunam: sed nec sapientiae et bonitati regiae detractumimus, quum in eisdem felicitatem ciuium agnoscimus, hoc est, diuinam prouidentiam. Sentiendi

illa, et quod sentias eloquendi libertas, quae calumniandi propter sententias, et opprimendi homines alioquin innocentes facultatem reprimi ac retundit, haec inquam Britannicorum civium libertas, ingeniorum nutrix et magistra inueniendi, in regis nostri summis haud dubie numeranda beneficiis est: sed id ipsum ad felicitatem civium pertinet, quod cum illis regem, quod regi illam mentem, dedit Deus, ut Deo, quod suum est, animorum ius, et conscientiarum arbitrium, relinquat. Ex eodem genere est, quod aliis quoque rationibus cultum ingeniorum promouet sapientissimus rex noster, cuius, inter innumera alia, vnum maximum argumentum habemus, hanc ipsam academiam, sed de qua tacere hic praestat, quam vel parce nimis ac tenuitur, vel ad inuidiam usque vere, commemorare: sicut neque de regina hic dicimus, quae si prisco vixisset aevo, Mineruam rediisse terris, et inter homines praesentem versari, non poëtae, sed seueri homines arbitrarentur. Ex eodem porro genere est commerciorum, negotiandi, et artem cuiusque suam nemine impediante exercendi libertas, qua incitatur diligentia, atque industria accenditur, artesque omnes poliuntur magis magisque et perficiuntur, praesertim in illa ab avaris asperisque tributorum exactionibus immunitate, quorum necessitatem praeuertit regia, quae maximi vestigialis instar est, frugalitas: qua fit, ut sibi arare se, sibi ferere ac metere, sibi se suscipere alereque liberos, sibi suisque procurare commoda, cum sciant homines, tanto alacrius ac laetiore studio aggrediantur omnia, et succedere sibi experiantur. Sunt illa omnino indulgentissimi patris patriae beneficia, sed ideo non desinunt esse

mune-

munera diuinæ prouidentiae, hoc est, fortunæ. Hoc quidem minime dubium est, tanto nos esse beatiore, quanto illi succedant omnia melius, quanto plura ipsi ex animi sui sententia contingant. Quandoquidem enim omnes ipse actiones suas, studia, cogitationes, ad magnam quasi familiam suam tuendam ornandamque refert; apertum est, quidquid fortunæ ipsi eueniat, illud ad magnæ huius familiae res secundas pertinere. Inuisit ad Germanicos ciues suos GEORGIVS, Britannis interim sapientissimæ reginae commendatis. Scilicet hoc declarat, Germanicis etiam ciuibus optime se cupere, libenter in illorum quasi sinu versari, salutem illorum procurare, delectarique spectanda illa ex proximo. Aduentus igitur regis nostræ felicitatis pars est, quem cum illi gratulamur, nostra prædicamus commoda, nostra nobis bona continuari diuinitus optamus. Late patet, AA. ac diffusa est ista ratio: atque alteram quoque gratulationis nostræ partem continet. Inter ea, quæ a mutis animantibus nostrum seiungunt genus maxime, futuri etiam cogitatio est, quod cum voluptate vel dolore, cum spe vel metu, præcipimus et quasi occupamus; cum nihil illa, quod quidem obseruari possit, olim futuris vel bonis vel malis commoueantur. Haec futuri præsensio eam habet vim, ut præsentem quidem molestiam leuet, ac tolerabiliorem reddat futuræ felicitatis cogitatio; sed metus etiam imminentis magnæ cuiusdam incommoditatis præsentis fructum gaudii corrumpat: adeo quidem, ut qui miserrimi videantur in præsens, futura vnice spectanda felicitate tranquilli sint, alacres etiam, et ob id ipsum beati; contra ea miseri et calamitosi alii in media rerum, quæ bonæ

putantur, omnium adfluentia, propter eam, quam sibi, faxi cuiusdam more minantis ruinam, impendere vel norit, vel fingat animus, calamitatem. Quae cum ita sint, informate, AA. animis populum, cui rex contigerit magnanimus, sapiens, felix, beneficus autem ita, ut in hoc se solo maiorem credat aliis ac beatiorem, quod maiorem habeat bene quam plurimis faciendi facultatem; ne minus sim, regem cogitate GEORGII nostri quam simillimum. Sed nunc illam etiam adiungite cogitationem, vel orbem esse liberis bonum illum regem, dubiumque vehementer, quem aut qualem aliquando post contentionem civilem ac caedes successorem habiturus sit; vel habere illum quidem liberos, sed turpes, iniustos, immanes, sed nostri regis liberorum quam dissimillimos. Poteritne liquida satis et sincera voluptas ex optimi illius regis beneficiis ad ciues peruenire? poteruntne solidum gaudere gaudium? nonne interueniens laetis illis atra futuri cura omnium praesentium commodorum suauitatem inficiet, et tristi quadam amaritudine corrumpet? Nonne vnumquodque regis illius optimi beneficium, praesertim si is aetate aliquantum sit prouectior, aut imbecillior viribus, ciues admonebit, quam triste futurum sit non ita multo post tam praestantis boni desiderium? Nonne amittendi metus dulcedinem fruendi omnem intercipient? cum fieri non possit, quin tanto acerbior animis malorum sensus accadat, quanto maiorum illi bonorum voluptate ante perfusi et quasi deliniti fuerant. Iam redeamus animis, AA. ad nostrum regem, ad regis nostri familiam. Non potest, quod nemo nostrum non gratus agnoscit, cogitatione atque animo infor-

informari GEORGIO nostro melior. Quantum igitur illud esse putamus, quod altera illa cura leuati; spem certam animis concipere possumus, propriam futuram nobis, (faue Deus pietati!) propagandamque etiam ad liberos posterosque nostros illam felicitatem. Meruerat propter diuinam virtutem CAROLINA, si sola fuisset, si orba, amorem omnium atque admirationem. Verum enim vero immortaliter hoc etiam nomine, Deo quidem fortunante, de genere humano est promerita, quod peperit GEORGIO GEORGII sui que simillimos vtriusque sexus liberos, qui non sanguinem modo illum purissimum Germaniae generosissimumque, non illud modo decentissimi, et regiam dignitatem adpectu ipso prae se ferentis, corporis praeclarum instar; verum illam quoque summae virtutis indolem ab utroque parente acceperunt, hauserunt, expresse-
runt: quod regiam subolem institutis, praeceptis, sententiis, moribus denique illis a tenerrima inde aetate vel imbuuit ipsa, vel imbuendos curauit, quibus et ipsi beati esse, et felices reddere alios possint, si quis vel sancto connubii vinculo adiungatur iis, vel ipsorum aliquando imperio subiiciatur. Hic igitur primus quasi spei nostrae de futura etiam felicitate gradus: cui nouum succedere laeta iam fiducia videmus, id quod ipsum alterum hodiernae gratulationis argumentum est. Nuptias auspiciatissimas celsissimi Principis ac domini, domini FRIDERICI, Principis Walliae, Electoratus Brunsvico-Luneburgici heredis, domini nostri indulgentissimi, cum serenissima Principe ac domina, domina AVGVSTA, e Ducibus Saxoniae, dominae nostrae et ipsius indulgentissimae laeti alacresque celebramus:
qua

qua in re ipsa nobis mora, quae reprehensione aliqui forte non careat, commode et ex animi sententia euenit. Si enim ipsum nobis earum diem obcundum sumissemus, non ita plenis gaudii fiduciaeque velis inuehi nobis licuisset, cum nondum constaret, interuenissetne forte aliquod maris infortunium, aut alia ex transuerso calamitas, quae speratam nobis felicitatem interturbaret, vel spes nostras in herba quasi elideret. Iam cum peracta omnia feliciter nobis constat, cum ita breui tempore coaluisse animos magnorum sponsorum nouimus, ut illa nobis consociatio plus bonorum, quam illae beneficorum siderum celebratae astrologis conjunctiones, promittat ac polliceatur: quantum tempore posterior est gratulatio nostra, tanto plus seriae solidaeque hinc hilaritatis, hinc fiduciae, non potest non habere. Quamquam diuinationi hic non difficili locus fuit. Mirifice placitum AVGVSTAE FRIDERICVM suum, suo AVGVSTAM FRIDERICO, quibus contigerat vtrumque sponsorum aliquam propius nosse, omnes facile augurabantur. Noueramus e sanctissimo coniugio natum FRIDERICVM, aurea plane vitae stamina ab iis duxisse parentibus, a quibus nisi ordinem suum natura desereret, nihil nisi praestantissimum, nisi amabile, nisi dotibus omnibus corporis animique instructum, proficisci posset. Noueramus primum in tenero diuinæ matris venustatem, tum procedentibus annis dignitatem atque agilitatem augustissimi patris exsplenduisse: quae res ipsum variis mouendi corporis artibus, mirifice ipsum decentibus, aptum reddidit; sicut vicissim illarum meditatione robur insigne membris accessit, ut heroicum quiddam hoc

hoc etiam nomine in ipso appareat, et iucundissima spes nos teneat, futurum, ut paternae auiae suae patrem, eundemque maiorem patrum, GEORGIUM WILHELMUM, qui vnum supra octoginta annos viuendo expleuit, sicut felicis omnis similitudine, ita viuacitate etiam referat. Non potuit esse obscurum, quam feliciter educatus esset, curam caelestis pignoris ipsa primum sapientissima matre, antiquo more, et ad prisca seueritatem aevi suscipiente, cui deinde etiam paterna auitaque accessit disciplina, quae virtutis omnis et prudentiae non adumbrata simulacra, sed ipsam quasi formam profundis, et quae deleri numquam poterunt, vestigiis, tum per se, tum per idoneos sapientesque viros impressit: in quibus IO. FRIDERICI, L. B. GROTE, Cellensis Ducatus seneschalli supremum magisterium in primis celebratur. Illud quidem vna voce praedicant, quibus contigit, quamcumque vel artem vel linguam illi praeire, nihil fuisse celsissimi Principis ingenio celerius ad arripiendum, ad iudicandum acutius, tenaciusque ad retinendum. Quam minime mollis, quam fortis contra et plane virilis fuerit disciplina regiae domus, vel inde constat, quod potuit imperare serenissima mater, quae scilicet fortiter amaret suos liberos, variolos inferi tum primae regni spei, tum reliquis pignoribus; digna vel hoc nomine aeternitatis memoria, quae illo periculo non suis tantum liberis, sed maximae aliorum hominum multitudini partim vitam, partim formae decus et intaminati vultus honorem seruauerit. Scilicet eadem est, quae amabilem FRIDERICI nostri fratrem natandi arte imbui, tene-
rumque adhuc aetate corpus ista exercitatione du-
rari.

rari, iubere potuit. Nimirum eadem est regina, quam a nulla parte sapientiae, doctrinae, virtutis, sexus suus umquam exclusit. Ab hac natura, ab hac disciplina, prosperante vtramque Deo, habet celsissimus Princeps non hoc modo, quod amat cultum doctrinae, quod legit, quod intelligit atque diiudicat ea etiam, quae difficilia putantur in artibus optimis; sed multo maius illud, quod mira est ac semper fuit in suis pietate: sicut aui mortem multis lacrimis et acerbo luctu prosecutus est ea aetate, quae minus alias tangi tali luctu solet; ne quid de ipsius in magnos parentes, in fratres ac sorores regias incredibili amore dicamus; quin maximum illud habet, quod nobilissima omnium sapientia, vero de diuina maiestate sensu pariter et cultu imbutum gerit animum; quod neque temere se talem tantumque natum, neque sua solius causa destinatum tantis rebus arbitratur, sed a communi aeternoque omnium parente eo consilio in hanc lucem editum, tantoque virtutum atque opum instrumento ornatum, ut nunc quidem maximam partem felicitatis parentum suorum, publicaeque spei et voluptatis efficiat, aliquando autem salutem et incolumitatem regnorum gentiumque procuret. Hinc prolixa illa et vere regia humanitas, quae cum ad humiles se demittat, nihil tamen sui perdat fastigii, et alios voluptate atque honore extollens nihil ipsa inde deprimatur. Hinc illa praecipue aduersum eos comitas, quibus propius ipsum contingere, et admoueri ministerio iucundissimo, datum est: quos longo post interuallo nouit, et minutorum etiam officiorum seruat tenaciter memoriam, quae effluxisse olim crediderant, qui praestare tum

gaude-

gaudebant. Hinc illud, quod solum fere sufficit ad felicitatem principis pariter et populi sui, quod capax amicitiae pectus gerit, et suo etiam exemplo illos refellit, qui negatum regibus dicunt hoc maximum fortunae aduersae praesidium, secundae condimentum. Scit profecto serenissimus FRIDERICVS noster, et eligere sapienter amicos, qui adulatorem et alienae famae arrosorem a se remoueat; et parare humanitate sua atque beneficiis; et constantia atque commoditate retinere. Hinc magnifica illa excelsi animi inductio, quod magnitudinem Principum bene faciendi facultate aestimat, et eo angustiores quemque inter suos, magisque formidandum hostibus arbitratur, quo plurimum sibi animos beneuolentia et liberalitate deuinxerit. Vnde illum suo merito fructum consequitur, ut in amore ac deliciis sit omnium, et quo quisque magis agnoscit temporum felicitatem, quo quisque maiora se debere GEORGIO, patri populorum suorum, existimat, tanto ardentiore studio filium prosequatur. Quod cum alias saepe intellectum est, tum ante hos aliquot annos, cum noctu inter mediam hilaritatem, institutasque post traharum ludum choreas, potentissimi patris nuntio in Britanniam euocatus Hannouera discessisset, absentiamque Principis aliquanto prius animaduernerent homines, quam discessurum quisquam suspicatus esset: prouidente patriae, pignus illud sanctissimum impense amanti, regia indulgentia, ne imminentis absentiae praesensione angeretur. Qui tum fuerint animorum motus, qui concursus, qui piorum ciuium sermones, quae vota inter amoris lacrimas pro absentis felicitate suscepta, facilius boni alicuius poetæ carmine, quam

quam nostra oratione describitur. Neque vero minus carum esse Britannico populo, experimentis tum aliis multis constitit; tum publica illa nuper in nuptiis faustissimis docuit laetitia, in qua nihil fictum, nihil adulationi, spei, metui datum, pluribus luculentisque signis deprehensum est. Quidni igitur serenissimae AVGVSTAE suus placeat FRIDERICVS? Sed quidni celsissimus FRIDERICVS in amorem suae rapiatur AVGVSTAE, quae illustrissimum gentis suae splendorem, quae Saxonicum et Ascanium sanguinem adeo non destituit, ut potius inter decora illius habenda fuisset, etiam si nunquam ad illud, cui destinata est, fastigium adspirasset. Non poenitenda ERNESTO Pio proneptis AVGVSTA, Principi inter optimos ab omni memoria patriarum suarum patres numerando, cuius institutis seruandis et quasi vestigiis persequendis Gotha floret hodie, et tantum inter alios Germaniae principatus eminet, quantum inter regna caetera caput Magna Britannia extulit. Est in illa Pii ERNESTI disciplina hoc praecipuum, quod verum de rebus diuinis humanisque sensum, et quidquid aliud discitur, in tantum studet impertiri hominibus, in quantum inde vel ad ipsorum, qui discunt, animum, vel ad corporis valetudinem aut robur, vel ad aliorum publicamque adeo felicitatem, conferri aliquid constat. Hoc agebatur edictis, legibus, libellis, apud imos pariter ac summos, hoc adhuc agitur, eo quidem successu, ut in pagis etiam, et inter humillimam plebem ordine quodam ac ratione tradantur pueris et puellis non prima modo litterarum et religionis elementa, sed etiam quaedam aliarum rudimenta artium, perpetuo ad ipsam vitam et

et mores habito respectu, (norunt, qui aliquam diu in illa ditione vixerunt, vana a me non adferri) et continuata etiam in adultis disciplina: ut eam humanitatem, modestiam, prudentiam, in urbibus aliarum provinciarum saepe desideres, quam inter rucolas Gothanae ditionis, atque eos qui vocantur agrestes, passim inuenias. Hanc *Pius* ille ERNESTVS rationem domui primum suae, deinde ciuibus reliquis commendauerat; haec in Fridensteiniana arce, quam sedem imperii sui condidit ERNESTVS, redices egit ante omnia, et principes tulit laude omni cumulos: haec ut fieri solet naturaliter, quemadmodum lingua et ipse vocis sonus, tenacius fere in muliebri sexu solet haerere, quo minus nimirum summi etiam fastigii virgines extrathalamum, extra sinum matris progrediuntur. Quod serenissimae praesertim AVGVSTAE nostrae contigit, in cuius serenissima matre, quemadmodum reliqua omnia summa laude digna sunt, ita hoc praesertim, quod filias suas accuratissima diligentia ipsa educavit, et quibus litteris, artibus, sententiis, moribus, imbuerent, prouidit sapientissime, procurauitque adeo, ut non felicitatis tantum ipsa in se, hoc est, in virtute sua praesidia haberet certissima, sed praeter caetera optimam marito, quicumque felix ille esset, dotem adferret, purissimam sanctissimamque ex conuictu illius, amicitia, et perpetua vitae consuetudine, voluptatem. Cum enim ipso auctoris naturae nostrae consilio alter sexus ad hoc natus factusque sit, ut illius ope, illius dulcedine atque humanitate, quae aspera habet etiam summorum principum vita, emolliantur et reddantur tolerabiliora, tum vix fieri potest, quin virgo nobilissi-

L

mo

mo Germaniae sanguine orta, dotibus omnibus ingenii et venustate admirabili praedita, et in hoc ipsum accuratissime sapientissimeque educata, ut felicem reddat maritum suum. - - Sed quid ambagibus opus est? fieri non potest, quin serenissima AVGVSTA incredibiliter multum allatura sit ad perpetuam celsissimi FRIDERICI sui vitae iucunditatem; idque tanto magis, quod in singulos dies nova sui mariti decora, novas generosi pectoris motus, nova crescentis in ipsam amoris pignora, novam gratulandi materiam, novas gratiarum agendarum occasiones, laeta inueniet: quemadmodum ille vicissim recentes quotidie castissimi amoris illecebras, nova purissimi atque integerrimi animi documenta, nova amabilissimae cuiusdam comitatis atque obsequii experientia, hoc est, totidem fomenta amoris, totidem felicitatis suae argumenta et accessiones, obseruabit. Neque enim in reliqua tantum rerum natura ita constitutum est, ut quodam quasi caussarum agentium, ut loquuntur, et reagentium orbe, motus atque incolumitas earum contineatur, ut illud, quod effectum paullo ante fuerat, nunc eius rei, certe similis, causa fiat, a qua est productum: sed eadem in moribus quoque ratio et animi motibus obtinet, ut quemadmodum ventus flammam excitat, a flamma ventus augetur; ita amorem venustas et comitas accendat, qui amari se sentiant, tanto maiori conatu, a quo amari se gaudent, ei studeant placere: quo fit, ut, si quos bonae honestaeque rationes vel coniugii vel amicitiae alterius vinculis copularunt, amor illorum vetustate non minuat, sed noua potius ab ipso tempore incrementa sumat, non flammae similis, quae, ubi magno impetu stipulas depopulata est, et anescit, et sordidi pauxillum cineris relinquit; sed illis

illis ignibus, quibus caelestia corpora per saecula
 cum ardeant, a suis ipsa vaporibus, in eos reciden-
 tibus, ali haud vana forte coniectura creduntur.
 Sic CAROLINAM amat GEORGIUS, sic ab illa
 amatur: sic populus suus GEORGIVM complecti-
 tur et CAROLINAM: sic AVGVSTA FRIDERICVM
 suam amat, sic AVGVSTAM FRIDERICVS; sic
 vtrumque et qui nunc viuunt ciues, et horum po-
 steri amabunt. Experti in CAROLINA sua Britan-
 ni, quantum sibi solidi boni, quantum verae felici-
 tatis e Germania venerit; tanto cupidius videntur,
 vt Palladium quoddam missum sibi diuinitus, com-
 plecti caeleste pignus futurae incolumitatis, AVGV-
 STAM: immo in ipso, quem nunc habent, augustissi-
 mo rege non minus, quam nuper in diuo illius patre,
 mille experimentis edocti, quid sanguis, quid disci-
 plina, quid moderatio, quid sapientia regnatricis
 domus sibi profuerit, gaudent profecto eam sibi
 continuari, et felicitatem suam agnoscunt in auspi-
 catissimo hoc coniugio maximam, vnde longam se-
 rie regum optimorum, hoc est GEORGIIS simil-
 limorum, posteris suis pollicentur. Superiorum
 barbarum, quibus agitata est Britannia, memoriam
 sperare qui voluerint, illi intelligunt, bonam par-
 tem ortas esse ex eorum regum coniugiis, qui in to-
 ti et vitae regnique societatem receperant principes
 Romanae persuasioni seruientes, cui quam male cum
 populorum et regum ipsorum libertate conueniat,
 sic in primis intellectum est. Neque hodie inuenias
 regem, qui parum adeo videat, vt hoc non videat,
 incolumitatem Britanniae in eo agi, vt emissarii Ro-
 mani nihil in ea possint; Europae autem libertatem,
 vt hoc perpetuo intelligat Britannia, et immunem
 ipsa

ipsa ab illa se seruitute praestet. Quantum vero capitali illi prudentiae obstituerunt et offecerunt quasi Romanae professionis reginae, tantum illam iuuant iuuabunt illae Principes, quae a sapientissima primum institutione, tum a sua caelestique adeo sapientia hoc habent, vt intelligant, inimicum esse humani generis, qui vi et armis cogendos esse homines dicat, vt vel hac, vel alia ratione Deum colant; impudentia autem non carere, qui inculcare aliis audeat, vnum aliquem hominem falli non posse. Numquam celsissima AVGVSTA, hoc prognata sanguine, hisce proavi sui, tum paternis maternisque praeceptis imbuta, in hanc sapientissimae reginae, et suae in hoc genere sapientiae constantiaeque fructum, qui summus est, consecutae, amicitiam conuictumque recepta: numquam illa profecto in mentem sibi venire patietur quidquam, quo iuuari importuna illa in animos dominatio vlla ex parte possit: numquam ex illa audiet verbum FRIDERICVS suus, quo minus diuinam, quam veneramur in regibus nostris ac principibus, imaginem atque exemplum hac etiam parte referat ac sequatur. Non potest profecto ignorasse rerum auctor, quam male abufuri homines, quin maior pars hominum, essent libertate; et libertatem tamen a magno illo opere atque munere suo, quem mundum vocamus, seiungi non debere, pro inenarrabili sapientia sua iudicauit. Abutantur etiam illa sentiendi, et, quae sentiant, dicendi facultate homines; in stolidas quidam, et somniis febricitantium aut delirantium sermonibus similes nugas incidant: modo ne quid moliri aliud perniciosum possint, impediuntur: non magis illos suppliciis adficiendos putabunt reges nostri atque
princi-

principes, quam si qui alio morbo laborent. Felices, qui bona sua norint, ciues omnes; felicem etiam et beatam augusto hoc coniugio academiam. Non potest non amare magni patris sui opus celsissimus FRIDERICVS: non potest non fauere illi AVGVSTA, quam cordi esse magno socero suo intelligat; qua delectari CAROLINAM sentiat, castrorum nostrorum matrem, et veri omnis atque pulcri patronam incomparabilem. Qui tantum ex bonis litteris et voluptatis hauriant, et capiant fructus, celsissimi coniuges, et ipsi beneuolentia sua complectentur templum earum atque officinam; et quam ipsi praestabunt populis felicitatem, huius etiam armamentarium quoddam et promptuarium litterariam hanc vniuersitatem reputabunt, dignam propterea, quae ad aliquam curae ipsorum partem pertineat. Gaudeamus igitur licet, AA. et serio triumphemus: magna res acta est: magna et solida, Deo fortunante, fundamenta futurae etiam felicitatis nostrae iacta sunt. Viuit GEORGIVS, et aurea illa mediocritate diu viuendi nobis spem ostendit. Viuit in filiis, patris sui, quod ad laudem vel solum sufficit, simillimis: viuet, quod ominari iam maiori cum fiducia licet, cum in aliis, tum praesertim in FRIDERICI et AVGVSTAE posteris: viuet etiam, cum inter nos versari, et praesens colidifinet, aeternis omnis, quodcumque post futurum est, aevi laudibus, in quibus huius quoque Georgiae Augustae vocem perpetuo et quam latissime exaudiri, spes et votum est. Hoc tu votum audi, Deus, hanc tu spem nostram ratam habe, et ut nos salui ac felices simus, saluum et felicem cum familia regia praesta regem

GEORGIVM!

L 3

XV.

XV.

PROGRAMMA
ORATIONI
IN HONOREM
WILHELMINAE CAROLINAE
HABITAE
PRAEMISSVM.

In luctu, quem incredibiliter magnum bonis omnibus ciuibus obiecit fatum nobis acerbissimum CAROLINAE, reginae incomparabilis, dum hic illic auocamenta doloris quaerit animus, illud non numquam occurrit quaecumque mortalitatis solatium, quo antiquissimi ab omni memoria homines vsi deprehenduntur, vt ad caelum eueherent praedicatione, atque inter sidera collocarent eos, quorum, dum viuerent, magna admiratio, vel egregia merita, atque ob id ipsum mors acerbissima, iucunda esset memoria. Visum est, huic ipsi rei commentando aliquam diu immorari, cum spes sit, futurum, vt alii quoque, dum ista legunt, vel communi hominum conditione cogitanda, vel vanitate et multum ineptis opinionibus integrorum populorum recognoscendis, alleuamenti aliquid, certe aberrata-

aberrationem a dolore ac sollicitudine non nullam, inueniant. Quare altius patullo, et ex ipsis quasi naturae nostrae rationibus, illum morem sideribus adscribendi homines, repetemus. Nimirum principio non potuit non fieri, vt erecti ad caelum et sidera contemplanda homines, cuius rei illos ipsum illud *os sublime* et tota sui corporis conformatio admonebat, non admiratione quadam iucundissima complerentur, ipso primum per vastissima spatia caerulei coloris, tot lucidissimis quasi gemmis oculisque distincti, spectaculo, seu quis in serenam subito noctem exiret, seu post solis occasum, intendentibus paulatim se tenebris, in conspectum prodire videret initio puncta quaedam micantia, tum plures subinde ignes maiores minores, viuidos omnes et scintillantes, ordinem quemdam inter se seruantes plerosque, sed stabili tamen gradu et lento, verum vno agmine se circumagentes: et inter has stellas certis temporum interuallis magnifice incedere tamquam reginam aliquam, cui decedere ad spatium quoddam videantur reliquae, et paucae, caeque illustriores tantum circa illam velut in officio conspici; esseque aemulas illius reginae aliquot alias, illustriores caeteris, sed extra reliquarum chorum procedentes, insistentes, retro cedentes, progredientes iterum: totumque illum exercitum, sub solis exortum, quo quaeque vel propior orienti, vel minor est, eo prius decedere de statione, et videri desinere, donec sol abiens locum iis denūo relinquat. Hanc igitur pulcritudinem, quam nubilae non numquam, vel in vniuersum, vel partibus suis, noctes commendabant, cui varietatem suauissimam conciliabat regina illa luna, contemplati homines,

ii praesertim, qui his ipsis rebus inter alios homines excellerent, ob quas genus nostrum mutas pecudes antecedit, in admirationem rapiebantur merito; quae creuit, quo magis ad ordinem, quo continetur mundus, attendebant, ubi animaduertunt verbi causa, ipsam illam lunam, ipsas quinque alias, quas vagari temere, et nullo ordine ferri, initio arbitrati fuerant, ratos dimensosque seruare cursus, et nihil esse, quod non aeterna quadam lege ita deuiunctum videatur. Necesse fuit eo maiorem illam admirationem fieri, quo magis intellectum est, hinc, quam horribili hiatu a nobis distent, et quam ex altissimo loco nobis immineant sidera, hinc quam immensas moles esse oporteat, unde ex tanto intervallo lux ad nos allabatur. Inde porro lapsu temporis illud consecutum est, ut immortalia esse, aeterna, corruptioni nulli obnoxia, sidera putarent, in quibus nemo quidquam immutatum tot saeculis obseruasset, sed ratos contra perpetuosque cursus, qui praedici exquisitissima ratione possent; lucem vel eandem semper, vel aequabiles certe, et seruantes orbem eundem, vices. Hinc peruulgatum illud, quod dicerent, quae infra lunam sint, ea tantum mori, corrumpi, interire posse; supra eam nihil non constans, perennique vita praeditum. Viuere enim sidera vitam aeternam; quin vitam inde ad nos demitti, et illud ipsum, quo mouemur et agiles sumus, ab astris esse; quae antiquorum poetarum pariter et philosophorum sententia ad illos, qui theosophos splendido nomine se appellant, Paracelsi, Boehmiique familiam, usque deriuata est, apud quos de fidereo illo et astrali spiritu, omnia animante, inculcari multa videmus. Nimirum cum quanta
solis

solis vis esset, ad eorum, quae terra oriuntur et aluntur omnium, vitam, incrementa, motus, quotidianis experimentis constaret; cum oppositos fere his effectus, quos nocti et umbrae melius tribuissent, lunae transcriberent; cum solis simile quiddam habere stellas inerrantes, argumentis quibusdam colligerent; cum multarum rerum, ut tempestatum, ventorum, et quae in aëre geruntur reliquorum, causas non satis perciperent; cum ipsam animorum nostrorum originem non intelligerent: in eam deueniunt opinionem, ut putarent, illa ab astris effici omnia, hos ab astris inde in corpora nostra demitti. Iam naturae ita pulchrae, ita seruantes ordinis, ita magnae, aeternae porro atque immortales, ita efficaces denique, quo alio nomine, nisi deorum immortalium, appellarentur ab hominibus, caelestis doctrinae luce destitutis, qui vel non satis adsequerentur illam Dei monarchiam, vel communicari posse Dei illius supremi atque vnius honorem nomenque cum aliis, in ordine humiliore constitutis, arbitrarentur. Haec priscorum hominum de sideribus sententia. Iam de se ipsis, suoque adeo genere, quam magnifice sentire mortales soleant, satis superque notum est. Superbi sumus natura, alta petimus, eminere supra alios volumus; porro nimium saepe nugaces, et creduli eorum, quae vera esse cupimus. Numquam enim, ut argumento vno certissimo utamur obiter, numquam tantum proficerent adulescentes, numquam sic ludibrio alios haberent, nisi quales illos dicunt adulescentes, tales ipsi esse misere cuperent. Sed pergamus. Quales ipsi esse vel videri prae vanitate cupiunt homines, tales etiam esse viderique eos, volunt, gaudent, credunt,

quos proximo a se loco amant. Habemus, nisi fallimur, originem et fontes atque riuulos illius consuetudinis, de qua quaerere instituimus. Cum nihil haberent poëtae, primi vt sapientiae et doctrinae, sic adulationis etiam et vanitatis auctores, mundo ac sideribus illustrius, pulcrius, maius, beneficentius; his primo comparabant homines, quos illusterrimos, pulcerrimos, maximos, beneficentissimos vellent ostendere: deinde ornandi fingendique studio prouecti, quos similes sideribus dixerant, illos iam ad sidera hinc abiisse, et locum sibi suum inter ea vsurpare, mentiebantur illi quidem, quod numquam sanior quisquam crederet; sed suauiter mentiebantur, sed ita, vt vera, vero certe similia, ab his praedicari homines optarent, ad quos adulatio illa maxime pertinebat. Cum vero diuersi locis, temporibus, studiis, homines in hoc vno conuenirent, vt colonos quasi nouos in caelum mitterent, et nomenclaturam quamdam siderum paulatim efficerent: mirum non est, magnam hic quoque, vt in caeteris rebus, quae a diuersorum hominum pugnantibus inter se voluntatibus proficiscuntur, exortam esse diuersitatem. Nisi quod cultior Graecia auctoritatem sui Arati multum secuta est, quem deinde Cicero, Caesar Germanicus, alique, Romanis suis cum impertiissent, reliquorum commenta his fere cesserunt, praeter quam quod posteriorum adulatio aliquid non numquam vel addidit, vel immutauit. Hac igitur via, his gradibus in caelum iuere, qui septem planetis hodie dant nomina sua, Saturnus, Iupiter, reliqui. Qua in re dubites merito, ridendusne magis, an deplorandus sit hominum error, qui tam friuolo commento nixas astrologorum,

rum, et vulgares calendarios scribentium, praedictiones adhuc amplectuntur; neque recordantur, fictitium esse, et paucorum adulatione primo exco-
gitatum, ut nomine Iouis stella appellaretur, quae Phæthon ab aliis dicta fuerat: deinde huic stellae adtributos esse effectus, non quos experti essent homines, (qui enim possent?) sed quales ab illo proficisci ingenio putarent, quod Ioui suo ante, vero an falso, adsignauerant. Sic de Saturno, Marte, reliquis. Sed hoc non agimus, qui illud modo, iam quidem, habeamus propositum, peruestigare, quo modo in caelum venerint, et sideribus adscripti sint, homines. Cum antiqua illa et vagarum et inerrantium stellarum nomina origines habeant a memoria eorum, qui veras certasque nobis historias tradiderunt, remotiores, atque poetarum fabulis interpolatas varie a): iuuat ea praesertim huius rei exempla inspicere, quae recentiora, certioribusque consignata monumentis sunt. Dedicat igitur Berenice, Ptolemaei Euergetae soror eademque coniux, capillum suum in templo Veneris Zephyritidis: (quo nomine Arsinoë, Aegypti et ipsa paullo ante regina, colebatur) perit ille furto, vel casu, vel adulatoris consilio. Praesto est Callimachus poeta, qui raptum diuinitus et ad sidera translatum diceret, prouocaretque ad Cononem astronomum, qui inter reliquas illum stellas vidisset. Ac siue primus auctor commenti fuit Conon, siue in partes eum traxit

a) Harum, ne de HYGINO dicamus, ipsoque ARATO et eius Graecis Latinisque interpretibus, conspectum quemdam habemus antiqui scriptoris Graeci in Ptolemaeorum aula viuentis, ERATOSTHENIS, quos *Catasterismos* vocat.

traxit Callimachus: ab eo certe tempore in fideribus locum tenuit coma Berenices *b*). eum, quem Lesbii antea virginum *c*) vocarant. Sic Iulii Caesaris post mortem quae stella crinita fulsit, eam esse animam ipsius in caelum recepti, vulgo creditum, illudque Iulium sidus dictum, nummo etiam peculiari expressum *d*), eademque de causa et simulacro ipsius, et capiti in nummis, qui sunt post illius mortem cusi, in vertice stella additur, quale quid in aliis etiam nummis consecrationis suae ἀποθεώσεως memoriam seruantibus conspicitur *e*). Inter honores Antinoi, qui forma, ut plures, caelum meruit *f*), hoc est, ut nummi quidam imminentem capiti illius stellam praeferant. Quin nomen etiam illius seruat hodie quoque sidus aquilae vicinum, quod Ganymedem vocarant alii. Modestior, religiosiorque aetas recentior, diuinis illa quidem honori-

b) Vid. *Fragm. CALLIMACHI*, p. 434. edit. Graeu. vbi reliqua dat BENTLEIVS.

c) Sic certe scholiastes Latinus ad Germanici interpretationem *Arati* p. 146. vbi Graecus, anonymum ante fuisse sidus, cum ipso poeta narrat.

d) Quem cum alii passim exhibent, tum PATINVS ad *Sueton. Iul. Caes.* c. 88. vbi etiam de cometa, creditumque est, inquit, animam esse Caesaris in caelum recepti: et hac de causa simulacro eius in vertice additur stella. Quod vero etiam viui Caesaris capiti stella apposita conspicitur, illud ad iactatam ipsius a Venere originem pertinere, constat.

e) Quod monere non oblitus sunt IO. BYRC. MENCKENIUS, et IO. DAN. SCHOEPFLINVS, VV. CC. in suis de consecratione imperatorum dissertationibus.

f) Quos laudat V. I. EZ. SPANHEMIVS de usu et praest. num. diff. XI. p. 332. vbi plena manu agit de Antinoo.

noribus pepercit; at hoc seruauit tamen, vt caelo atque fideribus, qua posset, infereret, quos magno aliquo honore aliciendo, quorumue conseruandam memoriam putarent. Quid enim sibi volunt aliud *Scutum Sobiescianum*? quid *Robur Caroli*? quid *Bourbonia*? aut *Medicea*? quae eadem *Brandenburgica*, aut *Barberiniana*, vel *Vrbanoctauiana* fidera? nisi vt indicetur digna immortalitate, et aeterna saeculorum omnium memoria, principum illa nomina videri.

Quod si vnumquam de mortalium genere quicumque vel formae praestantia, vel virtutis admiratione, vel beneficiorum magnitudine, vel quacumque maiestate alia, meruit in caelum recipi, fideribus nomen dare, immortalis apud omnes posteros gloria celebrari: ea profecto fuit, heu fuit! reginarum decus, et exemplum CAROLINA, quae si prisco illo aeuo, et fabulis iam olim obscurato, vixisset, ante omnes Andromedas, Cassiopeas, Ariadnas, Berenicas, locum acceptura suum inter fidera fuerat: quam summo studio Romani, ante Liuias suas, Plotinas, Marcianas, Sabinas, Faustinas denique, consecraturi erant: *fideribusque receptam g)* praedicaturi: ad quae nimirum excelsa mens illius sciendi cupiditate adspiraret; ad quae sublimi fortunae ac gloriae fastigio quasi accederet; quorum purissimo fulgori virtutum illius splendor similis esset; a qua bonorum in mortalium genus tanta vis deriuaretur; quam numquam mori, interire numquam, incredibili desiderio multa hominum millia optarent. *Diuum* quidem appellarent sua sponte omnes, non expectatis consecrationis sollempnibus. Quin ne nos quidem, in hac religiosae scientiae luce, dubitamus

g) Vt Faustina minor in nummis,

tamus *diuam* CAROLINAM vocare. Si enim, recenti adhuc fidei de superstitione victoria, vbi coronatum esse, ludos spectare, parum Christianum videbatur, *diuos* tamen vocare *Magnum Constantinum* cum filiis, *diuum Iouianum* et caeteros ad *Valentinianum* vsque *Secundum* non priuata adulatione, sed in publicis monumentis fas fuit b): quae vel inuidia, vel religio erit, *diuam* dicere, quae diuinis se virtutibus exornatam, diuino actam spiritu, et *diuinæ participem naturae* i), dum viueret, probauerit; iam vero supra corruptelam e terreno contagio omnem, supra peccandi metum posita, corporis etiam, quo instrumento virtutum suarum vsa est, eum splendorem ex diuinis oraculis secunda expectet, qui solis atque siderum luci nihil concedat, et formam gloriosi corporis ducis sui Iesu Christi referat. Haec nimirum ipsa causa est, quod moderatius ferimus casum, qui iacturam nobis, patriae, regi nostro, orbi terrarum, irreparabilem attulit. Ita de nobis promerita est *diua* CAROLINA, vt desiderium tantae virtutis nobis numquam possit elipi; vt lacrimas excutiat iacturae, quam fecimus, cogitatio. Sed eam ipsa felicitatem consecuta est, quam vel inuidere illi videamur, vel parum credere, si lamentationum et lacrumarum modum non adhibeamus. Igitur a fletu nihil profuturo, et querelis inanibus, hinc ad imitationem virtutis, ex oculis quidem ereptae, sed quae animis numquam effluet; hinc ad praedicationem illius beneficiorum, conuersi nos, qui litterarum et sapientiae studiis dediti sumus, hoc agamus sedulo, vt quemadmo-

b) Collegit ea SCHOEFFLIN. l. c. c. 2. p. 49. seqq.

i) Sic 2., Pet. I, 4. *diuam naturam* habere.

dom vitia omnium se felicitati natam probauit, ita postquam esse inter nos desiit, exemplo iuuat et ipsa commemoratione posteros. Dedimus primas huius rei partes collegae nostro, IO. MATTHIAE GESNERO, tum quod ipsa muneris illum ratio vocat non ad praecepta modo eloquentiae tradenda, sed ad proponenda etiam exempla, nobilissimumque illius usum, commendandae virtutis, ostendendum: tum quod illi contigit, ut a pueritia inde spectator esset decorum, et admirator virtutis diuinae CAROLINAE, in ea regione natus, et educatus in vrbe, quam lucidissimum hoc sidus primum suo fulgore impleuit. Prodibit ille in concionem vestram proximo die Iouis, hora X. in templo academico, in quod pompam ex area collegii via consueta ducemus. Vos, illustrissimi Comites, et cives reliqui, speramus, tum aliis rebus ornatos caerimoniam atque pompam nostram, tum ita oratorem nostrum audituros, ut cogitetis, numquam digniori in argumento, numquam in persona post obitum etiam amabiliore, versatam esse cuiusquam eloquentiam. In primis fauete linguis atque animis, cum, vobis illum pro indulgentissimo rege nostro, et rectore suae academiae magnificentissimo, nuncupantem audietis, ac nobiscum diuinum Numen implorate, ut solatia tanti luctus praestare ipsi velit, incruentum valetudinis statum, vitam longaeuam, beatam, populos fideles, atque per ipsum regem, et quaecumque sapientissimi optimique principis vota sunt. Hoc facient nobiscum etiam hospites ordinum omnium exoptatissimi, qui hac tabula, quam humanissime potest, inuitantur. Göttingae a. d. 20. Ian. clbcccxxxviii.

XVI.
ORATIO

QVA

WILHELMINAE CAROLINAE
REGINAE

NOMINE ACADEMIAE

AD XXIII. IAN. 1808

PARENTAVIT

I. M. G.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR MAGNIFICE,
ILLVSTRISSIMI COMITES,
VIRI GENEROSA, ILLVSTRI, REVERENDA,
ATQVE NOBILISSIMA DIGNITATE,
EXCELLENTISSIMA DOCTRINA,
AMPLISSIMIS MERITIS CONSPICVI,
IN HIS VOS PRAESERTIM, COLLEGAE HONORANDI,
GENEROSI ATQVE NOBILISSIMI COMMILITONES,
DECVS NOSTRVN, ET VOLVPTAS VNICA,
QVORVMCVMQVE ORDINVM AVDITORES
HONORATISSIMI.

Quam

Quam diuersam paucis adeo interiectis mensibus
 formam destinata haec sacris academicis
 aedes subiit! Vt nuperum illius decorem,
 festumque habitum, quocumque inciderint oculi,
 requirunt! Septembri mense superioris anni, hoc
 ipso in loco, spectaculum vidimus laetissimum:
 actioni interfuimus, vnde maxima ad omnes, qui
 aderant, aderant autem, quot vix caperet hic lo-
 tus, voluptas hilaritasque perueniret. Natalem
 ipsum celebrauimus huius academiae primum diem;
 beneficia in illam Dei, regis, praedicauimus. Fe-
 liciter omnia et ex animi sententia peracta, cum
 summi sensu gaudii, inter laetos concentus, hac
 ipsa voce interprete declaratum est. Heu quam di-
 uersa rerum nunc surgit facies! Tunc omnia aderant,
 quae incitare dicentem, et minus etiam disertis sub-
 licere verba, spiritumque addere poterant. Nunc
 nihil fere est, quod non ad deprimendum magis
 animum, ad contundendos, si qui sint etiam gene-
 rosi impetus, valeat. Tristi quasi vmbra velata
 sunt omnia, deiectionis omnium vultus, silentium ipsum,
 aut murmur certe iacturam communem mussitan-
 tium, nihil habent, quo incendi aliquis inflamma-
 rique possit. Intercessit mensis vnus itemque alter,
 ex quo terras, et pendentes e suo spiritu populos
 reliquit *serenissima*, dum viueret, *potentissimaque Prin-*
ceps ac domina,

domina WILHELMINA CAROLINA

felicitis nuper connubii iure *Magnae Britanniae, Fran-*
ciae, et Hiberniae regina; Dux electrix Brunsvicensis
et Luneburgensis, orta ex *Marggrauibus Brandenburgi*
Onoldinis, regina nostra, *domina*, mater indulgen-
 M tissima:

tissima: cicatricem duxisse videri poterat vulnus impressum animis nostris profundissimum; adsuevisse mens dolori moderatius ferendo: sed recrudescebat dolor; rebellat tristitia ad funeris ipsum apparatus; et, quasi tempus omne hoc consumptum esset in colligendis lacrimarum argumentis, quot nimirum sunt laudes CAROLINAE diuae, sunt autem infinitae; sic nunc viribus totis conatur erumpere. Heu mater castrorum nostrorum! heu praesens inter mortales et spirans virtus! heu vituens et conspectui amoribusque omnium exposita modo sapientia! heu huius etiam litteratae ciuitatis Palladium! Hanc quis ferre iacturam? hanc quis sarcire potest? Sed quid agimus? AA. OO. OO. HH. Non ideo huc conuentum est, vt augeamus dolorem, qui tacitus etiam saepe recurrit, et soli cum sumus, mentem tristi calamitatis sensu excruciat. Illud consilium nostrum est, remedia quaerere tristitiae ex ipsis illis, quorum iactura nos angit, bonis, gratias agere Deo pro beneficiis, quae per sumum illud caeleste munus, CAROLINAM, in nos innumerabilia contulit, imitarique, si minimis declarare licet maxima, hospites modestos, regali magnificentia exceptos, qui vbi discedendum est, non queruntur, non quasi iniuria accepta indignantur; sed gratias agunt, sed bene se habitos, cum grati animi aequitate commemorant. Hoc faciamus, AA. et serena, quantum eius fieri poterit, mente cogitemus

de diuinæ providentiae per CAROLINAM diuam beneficiis.

Sic enim et amoris nostro in sanctum et beatum hoc providentiae instrumentum, reuerentiae-

tiaeque regiae maiestati debitae, indulgebimus, et a luctu nimio reuocabimur.

Adeo autem non magna tantum, sed multa quoque sunt, de quibus dicere suscepimus, ut ipsa eorum turba difficultatem non mediocrem nobis obii-
ciat. Quare in genera quaedam tribuimus diuinae providentiae per CAROLINAM diuina beneficia, videbimusque ante omnia, unde, tamquam faustum terris sidus, exorta, quibusque rationibus praeparata sit, ut post ea tam multiplex per illam felicitas oriri posset: deinde per gradus quasi quosdam persequemur vitam adeo beneficam, et quantum illa vel priuatim *suae domui*, vel *reipublicae*, cuius tanta pars fuit, vel *generi humano*, profuerit, non prout ipsa merebatur, sed quantum nostra fert facultas, commemorabimus.

Si de principe nobis sermo esset, AA. in qua sterilis laudum propriarum materies diuerticula quae-
rere oratorem cogeret; nihil esset facilius, quam laudare gentem Brandenburgicam, enumerare longa serie generosi adeo sanguinis auctores, non patrem modo IOANNEM FRIDERICVM, aut ALBERTVM auum, proauumque IOACHIMVM ERNESTVM, Onoldinae domus conditorem; sed ultra etiam adscendere per abauum IOANNEM GEORGIVM felicem illum trium et viginti liberorum, ac per eos domus totius, quae hodie floret, Brandenburgicae parentem, ad Electores Brandenburgicos, Duces Prussiae, Burggrauios Noribergenses, Zolleranos denique Comites, prima sui origine nostris Guelfis, ut vulgo tradunt; coniunctos: liceret maternum etiam genus per ELEONORAM ERDMVT

LOISAM, IOANNIS GEORGII Ifenacensis filiam, a Saxonie Principum vltima origine deducere. Sed tot ac tanta sunt alia diuæ CAROLINAE decora, vt hanc nascendi felicitatem attigisse satis fit. Caeterum purpuræ ac diademati natam diceret, si infimis mortalibus ortam, et pannis obsitam vidisses. Ea enim forma erat, in qua filiam patris, pulcherrimi Principis elogio exteris etiam noti; et eius matris, cuius venustas, vidua, et trium liberorum mater, et septem annis maior cum esset, Saxonie Electorem IOANNEM GEORGIVM III. inuitauit, vt coniugem sibi expeteret, facile agnosceres. Neque vero fefellit facies; emendatissimi index ingenii: quod facile intellectum est, vbi primum huius culturae manus admoueri coeptæ sunt: adeo celeriter, quæ traderentur, arripiebat; adeo, quidquid natura dignum attentione atque admirandum habet, quidquid in artibus pulcrum, vel honestum in moribus est, trahere illam atque afficere videbatur, non aliter quam tensæ aequaliter chordæ tremorem atque sonum sibi inuicem impertiunt. Admirabiliter hoc ad profectum robusti vigoris, virtutis, et sapientiæ in diua CAROLINA constituit cælestis prouidentia, vti rebus duris et varietatem multam habentibus tenella statim ætate exerceretur. Vix tres nata annos erat, nata est autem anno superioris sæculi LXXXIII, Kalendis Martiis, cum, patre suo rebus humanis exempto, matrem per diuersa itinera, quæ vel validudinis ratio, vel aliaë causæ suadebant, comitaretur, et nunc Ifenacum, nunc Berolinum, nunc thermas, quæ ad Amisum sunt, nunc Carolinas, nunc Dresdam Pretschamue adiret. Nonne videbatur illam mature variis

variis caeli et locorum mutationibus adsuefacere providentia? varios illi hominum vultus, mores, vivendi rationes ostendere? quibus rebus effectum est, ut nihil ei post ea novum accideret, ut ad virilem quamdam profuturamque populis prudentiam per prima illa rudimenta formaretur.

Secutum est illud, cum matre etiam defuncta, quo tempore ipsa tredecim non amplius annos haberet, et rerum potito fratre, qui vnice illam, licet alia matre natam, amaret, GEORGIO FRIDERICO, Onoldum rediit, eamque urbem, in qua nata fuerat, ipsa sua praesentia illustriorem, laetiolem, humaniorem, reddidit. Date mihi, quaeso, hanc veniam, AA. ut, quarum rerum spectatorem me fortuna fecit, puerum quidem eo tempore, sed attentum tamen ad ea, quae agerentur, et propter cognatos quosdam in aulam admissum, de illis quaedam in hoc vestro confesso commemorem. Post initia igitur eius, quod nunc vivimus, saeculi, in ipso aetatis flore constituta diua CAROLINA ita vixit Onoldi, ut in virginalis modestiae, non formidolosae alicuius aut plebeiae, verum magnanimae et patriciae, custodia, in amore ac deliciis populi esset, qui illam effusissime quidem, sed religiosa quadam verecundia, tamquam caeleste pignus, et praesentis cuiusdam numinis instar, amarent. Vidimus illam, quoties de publicis sacris, quae diligenter obire solebat, templo egrederetur, atque in ipsis staret gradibus, vel aperto curru, lento iumentorum gradu, per urbem inucheretur, magna multitudinem omnis ordinis hominum circumfusam, qui, licet propter ipsius humanitatem frequentissimum

illud esset spectaculum, nihil quaerebant aliud, nisi ut adspectu illo fruerentur, et viderent, quo nihil pulcrius posset videri, et in regali oris et morum maiestate humanius atque affabilius. Ipsam, inquam, spectatum ibant, currebant, homines: neque enim facile pompa, neque vestibus utebatur, quae trahere possent plebeculam, aut oculos eius implere, simplicis munditiae, quam splendoris sumtuosi, studiosior. Neque tamen videre solum volebant, quod modo dixi; sed videri etiam ab ipsa, conspici, agnoscere, audiri bona verba, quae dicebant, audiri gratias, quas decernebant comitati virginis, beneficentiae, atque liberalitati. Qua in re neque frustra erant, cum illa manifestis indiciis, agnoscere se hominum pietatem, significaret, nunc hunc nunc alium alloqueretur familiaris, et ipsa illa protractiore mora, tarda ipsa progressionem, probari sibi populi amores, ostenderet. Plurimum illam hac ratione domui suae, suis fratribus serenissimis, profuisse, dubitare tantum potest, si quis non intelligit, quantum sit ad bene feliciterque imperandum momentum in amore populi aduersus regnatricem familiam: qui quidem amor in patria mea, AA. conciliante praesertim etiam suis virtutibus CAROLINA, tantus fuit, ut non putem maiorem usquam extitisse. Intellectum illud est tum alias, tum eo praesertim tempore, cum tristissimus nuntius de letali vulnere GEORGII FRIDERICI, quem fratrem diuinae CAROLINAE modo diximus, in urbem adferretur, ubi signo ecclesiae extra ordinem dato confluens ad templa populus, consternatione ob periculum sui Principis, lacrimis, votis, supplicationibusque pro salute illius susceptis, ea amoris
signa

signa dedit, quae fingi non possunt: intellectum deinde est in funere, quo communem omnium patrem, laetitiam et felicitatem omnium, efferri putares: intellectum est ex iis studiis, quibus WILHELMVM FRIDERICVM, fratrem ex utroque parente CAROLINAE, successorem GEORGII FRIDERICI, populus profecutus est, cum vel uti se militia abdicaret, gloriosissima ipsi, sed populo post cladem fratris inuisa, rogarent suppliciter; vel ut nuptiis contractis spem successorum sui similium praestaret patriae; vel cum, nuntio allato de contracto feliciter illius matrimonio, laetitiis omnibus triumpharent: intellectum denique, cum illud accidit, quod maximum Onoldinae domui splendorem et immortale decus conciliauit, ut ad nuptias eius Principis CAROLINA discederet, de quibus illa tum sperabantur, quae cumulate postea euenisse constat. Sciebant homines, ad quantas res vocaretur CAROLINA, cum iam aliquot annis ante agnitum et publica lege confirmatum esset serenissimae SOPHIAE ius in regna Magnae Britanniae: nouerant, quantum boni sperare possent ex eo matrimonio, cum iungeretur Principi, quem illibatum summae, quae in animis et corporibus intelligi potest, nobilitatis florem omnes dicerent; quem non aliena arbitria, non obsequium caecum, non imago mentiens, sed suae aures, sui oculi, suum iudicium, ipsi conciliaffet. Et tamen discedentem multis cum lacrumis, et, qui grauiores essent, male dissimulato dolore, quem desiderii futuri cogitatio efficeret, profecuti sunt. Vidimus, AA. illum diem, cum aula plena esset ordinis aliquis aut loci hominum, qui omnes ad salutandum

illud Palladium admissi sunt, viri feminaeque nobiles, consiliarii, tum qui in magistratu vel sacerdotio, vel quacumque procuratione versarentur, de humili etiam plebe utriusque sexus quam plurimi, humanissime omnes et sic dimissi, ut vix quemquam non humentibus oculis videres discedere. Vidimus portas palatii et urbis obsessas promiscua omnis generis multitudine, qui votis ominibusque corporibus etiam suis, per aliquot ipsam stadia prosequerentur; totam urbem ad spectaculum effulam, quae ita saepe delectati essent, quod nunc demum quam vix videretur excellentius, quo aeternum se carituros, coniectura non improbabili, nec sine maximo dolore, praeuiderent. Quo magis nobis ignosces, diua CAROLINA, si nunc etiam, cum ad certam et summam felicitatem te profectam norimus, attoniti tamen tua prosequimur vestigia, et quam beatissimam esse scimus, tamen, mortalitatis et naturae nostrae vitio, abesse a nobis non sine gemitu dolemus. Sed redeundum est. Angustum, et magis posteaquam aliquam multos dies abfuerat, videhamus praesertim miseros complures ex eo genere, quos ne summa rerum omnium inopia ad ianuas aliorum et limites abiiceret, hinc pudor suus impedierat, hinc liberalitas diuinæ virginis, cui iam tum modestia sua, humanisque et diuinis e litteris lausta sapientia, hoc subiiciebat, ut non ambitiose distribueret beneficia; sed, quantum eius fieri posset, in occulto haberet ipsa, haberique vellet ab his, quibus benigne faceret. Hi nunc non amplius teneri se interdicto rati, tanto effusius, quid accepissent, praedicabant, quanto dolentius ferebant, quod amisissent. Quamquam
cura-

curavit ipsa, ut etiam cum abesset, tamen fructus liberalitatis suae non cessaret. Quod sensit in primis illud quatuor et viginti, ut res tum erat, puerorum adolescentiumque contubernium, qui Onoldi publico sumtu ad cultum bonae mentis educantur, cui commodioris vitae subsidia de suo praestari in perpetuum iussit. Parum dicam AA. si me quoque inter hos fuisse commemorem, ad quos illa CAROLINAE liberalitas peruenit, cui ista beneficia fundamentum quasi substruxere, unde ad hunc, qualiscumque est, locum eniti datum est: et parum decore facere forte quibusdam videar; in primis cum nominare possim per omnes fere Germaniae partes, qui in illo ludo rebus necessariis instructi, et beneficio CAROLINAE etiam ornati, ad altiorem gradum peruenere. Sed qui grati animi significandi tam opportunum locum negligam? quid ni praesentem vobis testem liberalitatis CAROLINAE sistam potius, quam citem absentes?

Iam igitur relictâ familia, cui honori semper et gloriae erit, et patria, in qua sanctissime ipsius per omnia templa semper memoria, summo quidem ipsius merito, seruata est, in nouum virtutis suae ampliusque theatrum translata CAROLINA diua, hic etiam instrumentum se beneficae prouidentiae saluberrimum praebuit. Nisi forte mediocre beneficium interpretamur, quod GEORGIVM nostrum, cui faueat Deus! vnicum illo tempore domus electoralis columen, beatissimum maritum reddidit, suaeque illum comitate, sapientia, dulcedine, virtutibus omnibus, ita deuinxit,

M s

vt

vt conciliatricem antea coniugii sui formam non iam in primis bonis, quae amaret in CAROLINA sua, reponeret, sed, etiam in mediocri valde specie, tantam sibi vim virtutis amabilem visum iri, intelligeret. Potuitne vero illo ipso nomine non carissima esse GEORGIO patri, suo focero? nonne illam vt munus sibi oblatum diuinitus complecteretur, quae vnicum sibi filium sic beatum redderet? quid vero SOPHIA sapientissima princeps? Nonne praeter domus suae amorem, cuius fundus quasi quidam erat CAROLINA, iucundissimam eius pronurus consuetudinem iudicaret, quam iisdem studiis, quibus suam illa aetatem oblectabat, videret teneri? quam in isto aetatis flore voluptatem nullam anteferre illi, quae ex eruditis sermonibus et sapientiae studiis hauritur, animaduerneret. Quid illud? quod matrem se probauit non foecundam modo, quo vel solo coniugiorum principalium censetur felicitas; sed quae mater deinde esse non desineret, suorumque educationem liberorum summa cum sapientia administraret. Maximam AA. regnantis familiae felicitatem, CAROLINAE diuae opera partam, narro, quam illi demum, quanti sit intelligunt, qui, quanta vis sit ad totius vitae vel felicitatem vel miseriam in educandi rationibus, non ignorant. Tulit hunc fructum sapientiae suae, et in suos pietatis, CAROLINA diua, vt experimento omnium maximo in suis liberis cognosceret, virtutem doceri posse; non periisse sibi, non periisse domui suae, curam et sollicitudinem, quam formandae in sinu primum suo, purissima et sanctissima boni et pulcri omnis officina, deinde praeceptis suis et exemplis, regiae soboli impendit. Gratias

tias decernent tibi, CAROLINA, populi, quibus aliquando sub placido et miti, tuamque referente sapientiam; filiorum tuorum imperio licebit acquiescere. Gratias tibi agent reges atque summi principes, qui formatis excultisque disciplina tua filiabus tuis ea debebunt, quae tuus tibi debere proficitur GEORGIVS. Gratias tibi agent illi quoque populi, qui per filias tuas rectoribus vtentur felicioribus.

Commemorare ea volebam AA. diuinae prouidentiae beneficia, quae per CAROLINAM diuam priuatim domui ipsius, tum in qua nata est, tum in quam feliciter innupserat, collata sunt. At video ad alteram iam eorum classem me transisse. Publica profecto beneficia sunt, ad populi salutem referuntur, quae circa regiae sobolis educationem pie, sapienter, feliciter ab augusta matre administrata sunt: vt nimirum publica sunt caetera quoque, quae adhuc retulimus. Nonne enim summo rem publicam tum nostram tum Britannicam beneficio affecit prouidentia, quod talem nasci, iis pietatis et sapientiae praeceptis institui voluit CAROLINAM, quae tantum deinde momentum haberent ad vitam augustissimi regis nostri tranquilliorrem beatioremque reddendam, quibus hoc debebatur, vt ipse facilius alacriusque excubantes pro salute populorum suorum curas sustinere posset. Atque in vniuersum dissimulanda non est illa virtutis, quae in summos principes incidit, praestantia. Priuatorum hominum pietas, fortitudo, prudentia, sapientia, fere paucis quibusdam profunt, et intra domus vnus, vel paucarum praeterea, limites continen-

tinentur; raro foras prodeunt ad plures, nisi in quantum partem aliquam rei publicae et ipsi attingunt. At principis virtus non modo velut in alta quadam specula proposita omnibus ad admirandum est, et quantum eius licet ad imitandum: verum etiam ipsa actione sua ad populi felicitatem tendit. Felix populis fidus exorta est diua CAROLINA, totos beavit populos suos, quidquid ageret ad sui mariti, ad sui soceri, ad liberorum suorum promouendam felicitatem. Sed multa sunt praeterea, AA. in quibus hoc ipsum spectauit, hoc egit, ut populis suis prodesset, licet non posset non eadem placere GEORGIO, qui eandem sibi haberet metam propositam; licet non posset euitare, etsi voluisset, quo minus sibi prodesse eadem: cum verae singulorum utilitati ita arctis vinculis perpetuisque nexibus commoda publica, id est honestatem implicauerit Deus, ut ea mente quidem et cogitatione discernere, re vero ipsa numquam separare ac disiungere liceat. Etiam illud diuinitus comparatum est, ut non vitia tantum, qui magnus fons est miseriae humanae, sed virtutes etiam, cum semel receptae sunt in animum, et consuetudine recte agendi firmatae, vias sibi velut quaedam efficiant in animo, in corpore ipso facilitatem, et promptam agendi celeritatem, quo fit, non ut longa deliberatione opus sit, quoties bene agendi offertur occasio, multo minus cum difficultatibus obiectis luctandum; sed ut sponte sua consequantur quae debent, eadem fere ratione, qua musicae artis perito non in consilium eundum est de singulis hinc notis sonorum, atque interuallorum, hinc de digitis in ordinem ponendis, et quae reliqua difficillima tironibus observatio est: sed cum semel inten-

intenditur animus, quin saepe cum id non agit, membra sunt in officio omnia, celeriusque peregerunt, quae oportet, quam suscepta sit de eo, quod agi debeat, cogitatio. Si quis vero hac ratione aburi velit ad extenuandum virtutis opus, ad detrahendum his, quorum tota vita virtus est, ut iam agere aliter vix possint: ille iniquus profecto rerum aestimator fuerit. Quin diuinam in hoc quoque benignitatem indulgentiamque agnoscamus, quae non voluit perpetuis spinis obsistere virtutis viam, non sine fine circa ipsa nos tirocinia iactari; sed molliora etiam his proposuit, qui progressiones primas animose, et conculcatis difficultatibus, fecerint. Immortalibus CAROLINAE diuinae laudibus nihil decedit, apud idoneos quidem iudices, et non iniquos, quod sibi, quod suis consuluit, dum profuit rei publicae, qui enim posset aliter, cum sua esset res publica? nec, quod in naturam ipsi ex consuetudine verterat bene agere, humanitate et benivolentia sua bene mereri de omnibus, omnium sibi animos aureis quasi catenis et adamantinis deuincire? Cogitate mecum illud praesertim tempus, AA. quo in Britanniam primum comitata maritum suum est. Quicumque nostrum ullam temporis illius notitiam habent, ii ignorare non possunt, quantos tum statim amores, quantos plausus excitauerit iis moribus suis, quibus illa semper usa est; sed quibus nunc maxime opus erat, et quos summo studio iam debebat, si numquam usa fuisset, consecrari. Transierat ad populum, ut eruditum et sapientiae studiis deditum; ita, quod negari non potest, ad suscipiendos amandisque externos aliquanto minus procliuem. Scilicet, ut Athenienses quondam, ut deinde Romanos,

ut

ut Chinenſes hodie, et prout quiſque populus, vel ciuitas, vel homo, praestare ſibi aliis videtur, ſuae virtutis, ſuarum rerum geſtarum, ſuae ſapientiae conſcientia, elatior reddebat, redditque hodie, et ad peregrinorum, id eſt barbarorum, contemptum propenſiores: ita felicitas ingeniorum, et ille cultus maior fere, quam apud pleroſque populos, Britannicam gentem (neque enim iniquum eſt de gente dicere, quod ad pleroſque pertinet) facit confidentiorem animi, et exteris difficiliorem. Sed conſueti ſibi virtute uſa CAROLINA, antiqua illa ſua, et Onoldinis Hannoueraniſque iam cognita humanitate, quam ſaſtigium, in quod iam eſſet euecta, nihil imminuerat, ſed commendabat potius, reddebatque omnibus amabiliorem; illa igitur humanitate ſua ita omnium cepit animos, ut puderet generoſi ſpiritus homines non reſpondere tantae comitati ſuo obſequio, non amare talem familiam, perpetuitatemque illi imperii et optare, et pro virili quemque prouidere. Fuit proſecto, fuit iſta CAROLINAE, ad quam liberos etiam ſuos feliciter formabat, humanitas inter potentiffima arma, quibus expugnatus, abiectus, exutus, et ab omni ſpe exclusus eſt infelix ille imperii Britannici aemulus: et quod toti exercitus non potuiſſent apud liberos et tenaces propoſiti animos, illud caſtiſſimae huius et caeleſtis Veneris ſanctiſſimis illecebris perfectum eſt. Non excludimus AA. GEORGH primi prudentiam, iuſtitiam, humanitatem, cauſae ipſius bonitatem, ſapientiam miniſtrorum, totumque illum diuinae prouidentiae, ubi res magnas atque memorabiles effici vult, apparatus atque inſtrumentum. Sed parum nobis videntur ad humani

ni ingenii rationes atque recessus attendisse; parum, quae superiori memoria contigerunt, perpendere, quibus non maximum ad felicitatem imperii vtriusque GEORGII momentum habuisse videtur summus ille populi in tam amabilem familiam, cuius fundum quemdam CAROLINAM modo diximus, amor, prouocataque summis illius meritis beniuolentia. Neque enim steriles illius erant gratiae, sed quo maiorem iam nacta erat bene faciendi materiem, tanto magis beneficae illi naturae suae indulgebat, licet optimi magistri sui exemplo accurate taceri iusserit bene facta sua: quorum aliqua tamen ruptis quasi repagulis in publicum euasere, gloriamque ipsi, quam subterfugit, vel inuitae apud posteros etiam parient.

Quod, ut reliquam humanam maiestatem, quam, velut in capacissimum vas, prouidentia contulerat, sic gloriam quoque bene factorum neque magni fecit, neque secuta est: illud sapientiae studio debuit, non modo humanae illius, sed diuinae etiam, atque caelestibus nobis oraculis commendatae. Magnifice illa quidem, ut par est, de humana etiam sapientia et doctrinae studiis sentiebat: quae sciret pretiosissimas esse diuinae illius et primigeniae lucis reliquias, consecrandas studiosissime, quippe ab summo et ipsas rerum omnium auctore perfectas, et, si nihil aliud, ad hoc ipsum certe necessarias, ut fraudem religiosam, ut cogitationum, vel somniorum potius, in aegris hominibus ludibria, a veris Dei ad homines mandatis distinguamus; ut haec ipsa, contra hos, qui magno numero vel aperte ea impugnare, vel cuniculis quibusdam

busdam subruere conantur, defendamus. Huius porro sapientiae ita studiosa erat, ut, quam maximarum semper omniaeui animarum rationem fuisse constat, liberum sibi seruaret iudicium suum, nemini se dederet, neminem vnum verum videre in omnibus, putaret, conferret diuersas hominum maximorum sententias, nec nisi cognitis causae utriusque rationibus pronuntiaret, vel potius non pronuntiaret, quam diu subducere se certum illud, et nunc in hanc, nunc in alteram partem inclinare lancem iudicii videretur. Habebat hoc in more positum Philippus Macedo, vaferrimus potentiae illius conditor, qua innixus deinde ipsius filius orbem terrarum si non subegit, peragrauit certe victoriis; Philippus igitur ille solebat, quos ipse per se aggredi non auderet populos, eos causis litibusque, siue iustae essent siue iniustae, ferendis, inter se committere, subuenire imbecilliori, utrosque opprimere. Similem quidem, sed honestissimam, rationem augendae suae in eruditionis, si quod est, regno potentiae commenta CAROLINA, hoc in more positum habebat, ut doctos homines inter se committeret, non quo illi diffiderent animis; absit talis suspicio a candidissimo pectore, a pacificatore orbis animo: sed ut sententias inter se pugnantes, earumque argumenta, velut signa et arma conferrent. Poscere illa solebat Leibnitii sui, ab Haenflingio, quo Onoldi utebatur, doctiore viro, quam celebriore, deinde ab ipsa SOPHIA proseru, sibi commendati, de rebus in philosophia maximis grauissimisque sententiam, eamque scripto sibi tradi iubere: eam deinde epistolam cum Clarckio communicare, et de ea quid illi videatur, quaerere, huiusque iudicium

cium referre ad Leibnitium. Inde natae nobis sunt summorum in suo genere hominum eruditae disputationes ac modestae, vt sub arbitrio nouae Palladis, sub ipsius modestiae oculis peraetae; tanto digniores, in quibus vel summa ingenia, (numeranda in his fuerit CAROLINA, si numquam purpuram attigisset), vel primi fastigii femina, versaretur, quod ad ipsam Dei naturam, et rationes, quibus ille in opere suo vtatur, pertinerent. Deum enim, Deum colebat CAROLINA, siue philosophorum se reginam probaret, siue Defensoris Fidei coniugem. Neque enim illa opponendam fidei et patefactae miraculo religioni putabat eam sapientiam, quam ipsa per se humana ratio subiicit; sed alteram altera stabilendam, illustrandam, liberandam ab obiectis difficultatibus. Quam profundas vera illa fides, quae Deo dicenti habetur, quae hominum commenta, in quantum illi aduersantur, respuit; quam firmas Christiana religio ab hominum vel impostorum, vel antecedentem improvide gregem sequentium, interpolamentis liberata, radices in animo CAROLINAE egerit, cum rebus aliis constat, de quibus suus deinde dicendi locuserit, tum hoc etiam, quod nihil earum rerum, quarum copiam suum ipsi fastigium faciebat, intermisit, quibus conseruari propagarique inter homines possent verae de Deo sententiae. Fuerunt, quod nostis AA. ab omni aeuo principes, fuerunt praesertim feminae in summo rerum fastigio constitutae, quae omni studio propagarent, quam professae erant, religionem: non sunt rara in historiis Christianorum principum magnorum, piorum etiam, nomina. Sed si verum putare quis velit, multa ibi inueniet, quae vim illorum nominum

N

vehe-

vehementer imminuant. At CAROLINAE diuae quo quis penitus vitam, mores, sapientiam, inspicit, eo puriora omnia, eo liquidiorum veriorumque religionem deprehendit. Non illa studio quodam caeco, irrationalique impetu, eam tantum tuebatur, et extollere studebat, depressis reliquis, cuius ipsa magna pars erat, cuius caput GEORGIVS: sed vbicumque pars etiam aliqua veri emicaret, vndecumque scintilla caelestis lucis adfulgeret, illud amplectebatur, non offensa admixtis forte erroribus; quae sciret, hominem non esse, qui non errore aliquando labatur; humano generi infestum infensumque, si quis puniendos exagitandosque putaret, qui sua infelicitate, non destinata malitia, a vero aberrant. Igitur ita Defensor erat Fidei, nusquam vt oppugnaret homines ad veritatis lucem habetiores; iuaret omnes, oppressos in primis susceperet, efficeretque, quo commodius colere Deum ea ratione possent, quam iudicarent optimam. Hoc dum egit diua CAROLINA, dum sic diuinae humanaeque sapientiae se studiosam, se patronam, pro loco, in quo diuinitus constitutam se sciebat, praestitit: fecit illa quidem, quod a teneris inde vnguiculis facere consueuerat, quod propter ipsam vim consuetudinis vix iam facere aliter poterat; fecit, quod summae sibi voluptati esset, quod suo marito, quod familiae suae, mirifice expediret, quis neget? Sed eadem fecit, quod vehementer prodesset rei publicae, et ea ipsa causa, eoque consilio fecit, vt prodesset. Et profuit vel hoc ipso, quod florem populi, quod omnes, qui vel verae religionis sensu tangerentur, vel sapientiae humanae studia amarent, conciliauit regnatrici familiae: vt quo quis

CHIA

religionis amantior, fideique defendendae stu-
 dior, quo quis maioris faceret sapientiam, eo
 magis gauderet regnare. CAROLINAE socerum,
 regnare cuperet diutissime maritum CAROLI-
 NAE, regnare per omnem consequentis temporis
 perpetuitatem sobolem nepotesque CAROLI-
 NAE, ad illius nempe praescripta et exemplum
 formatos, formandosque in posterum. Quae enim
 res fere sunt summa vnius cuiusque rei publicae bo-
 nae, quorum parandorum retinendorumque cura
 in ciuitatem concesserunt, in ciuitate vivere optant
 homines, religio, libertas, commercia: priora duo
 quidni sperarent a CAROLINA, tali qualem de-
 scripsimus regina, homines? quae pro sua sapientia
 non verum modo ipsa videret, pro sua religione
 non recte modo Deum, bonorum suorum aucto-
 rem, coleret: sed illud praesertim sibi negotii pu-
 taret datum, vt earum rerum impleteret omnes, qui-
 bus ipsa viueret. Non ignotum vobis est, qui-
 bus et prius ea de re cogitastis, AA. quantam in
 animos mortalium vim exercent consuetudo et vsus
 aliorum hominum, eorum praesertim, quos vel ob
 formae decus, vel ob aliam quamcumque praestan-
 tiam, amore prosequuntur: illudque sapientissime
 machinatum esse caelestem providentiam, nouimus,
 vt e muliebri et pulcro corpore elucens virtus, quasi
 munimento quodam, et secretiori potentia viro-
 rum animos adficiat, et heroicos ad bona motus in-
 ter excitor. Certissima res est, quae fabularum he-
 licarum et Romanensium auctoribus praestantem,
 et verisimilitudine probabilitatem, cum iustitate
 maxima conciliat. Nihil quippe naturae nostrae
 profundius insitum, quam vt amemus, quae pul-

cra putamus. Hinc sapientes viri putandi malo profecto consilio, misero euentu, a quodam philosophis deserti, qui pulcri honestique rationem cum virtute coniunxerunt: qua re illud sequebantur, vt quibus persuasum esset de pulchrudine virtutis, hi non aliis opus haberent argumentis, quibus amabilem esse, quibus persequendum esse, efficeretur: cum quod semel pulcrum putat, illud, quo magis putat, eo ardentius sponte consequatur, nec subtiles ratiunculas agitet, cur sequendum sit. Hinc illud porro est, vt illi homines, quos ob quamcumque vel maiestatis, vel ingenii pulcritudinem amamus, potissimum quoddam, licet idem placidissimum minimumque imperium in nos exercent. Sic deus admiramur, dum libenter vna sumus, dum placere cupimus, verbo, dum amamus, paullatim mores eorum, quos amamus, sumimus. Sapientissimus ingenio et cultu est rex noster, animum late regnatorem, liberrimum, sui iudicii, nemini obnoxium circumfert, qui corrumpi illecebris, auerti a recto cursu, numquam possit. Sed quid putatis AA.? Nonne ipsa virtus, nonne ipsa quoque sapientia pulcrior, dulcior, amabilior, illi visa esse debet, quam in CAROLINA sua amplecteretur? nonne ab eius complexu, quasi felici quodam contagio virtutis infectus, et igne illo purissimo incensus, videtur vobis redisse? Liceat sine sacrilegii metu augustos ipsos intrare thalamos, ipsas noctes sanctissimi coniugii inspicere et reuelare. Sunt idonei testes, ita institutum fuisse totum regium, vt mensae vtriusque adstarent cum cereis; in illis porro mensis repositos fuisse varios libellos, hinc ad imperii cu-

ram, hinc ad sapientiae et religionis studia pertinentes: in his augustos coniuges vacuum a somno tempus consumsisse, de his contulisse sententias. Ex hoc lecto nonne sapientior, etsi sapientissimus, nonne melior, optimus licet esset, rex surrexit GEORGIUS? Hoc contubernium non regno ipsi, prouinciisque multum profuisse censebitur? De liberis regiis quid dicam? Nonne materna illis religio, pietas, sapientia, a tenerrima inde aetate, ipsas inter maternas blanditias atque amores, ita commendata est, ut cum matre amare virtutes illas discerent, ut cari illis essent miseri, quas matri ita curae esse, quotidie obseruarent; studia doctrinae, in quibus ita libenter versari matrem, viderent; religio, in qua scirent matri esse omnia; libertas ciuium, quam sanctissime custodiri a matre animaduertent? De commerciorum ratione addimusne aliquid? quam religioni atque libertati ante adiungebamus. Et quidni dicamus, cum late adeo fusa sit eius rei utilitas, atque ad bonam copiam, propter quam expetunt homines in ciuitate viuere, non minus, quin pro rationibus quarundam rerum publicarum et regionum, plus etiam, quam illa nutritrix plebis et regum adeo agricultura, conferat. Quod cum pro sapientia sua videret regina, nullam intermisit occasionem inuitandi homines iis rebus, quibus maxime duci solent, praemiis et laudibus, ut luberet agere aliquid, quod ad augendas per commercia et officinas varii generis patriae diuitias pertineret. Sic, quidquid fuit, quidquid valuit CAROLINA diua, iuuit rem publicam: sic maximis per eam beneficiis affecit populos GEORGIO subiectos prouidentia. Et nondum diximus,

quod vel summum est, quod maxime certe proximeque ad hunc locum pertinet. Excelsum, et ut maiestatis, sic summi etiam consilii capacem animum CAROLINAE suae experimentis quam plurimisprehenderat GEORGIUS: sagacitatem eam, quae a diuinatione parum abesset, ut de illa consecratarum apud priscos Germanos mulierum Velledarum Auriniarumque stirpe illam putares: taciturnitatem tanto cautiorem, quod ab affectatione omniremotae esset, et illud ipsum etiam, tacendum aliquid se scire, dissimularet: vim autem consilii, quae celeriter quidem, quod factum opus esset, videret, neque tamen properaret nimis, aut calide quidquam cupideque administraret; mediocritatem illam auream, illam cognatam comitemque sapientiae tranquillitatem serenitatemque semper retineret: fidem denique et religionem eam, ut nihil unquam suae potentiae augendae causa, suarumque vlciscendarum iniuriarum, suaserit. Nimirum neque putabat inferri sibi iniuriam, licet forte intentaretur; non peruenire ad se tela, si etiam forte emitterentur. Haec cum in illo inesse pectore videret GEORGIVS, in quo summam quoque erga immortalem Deum pietatem, summum erga se amorem, summam publicae salutis curam habitare, idem cognouisset: mirandumne est, ipsum non adhibuisse modo illam, quoties de re maxima publica deliberaret, sed plerumque etiam consiliis illius usum, et usum feliciter. Quibus successibus numquam illa vel insolentior facta est, vel audacior, quae numquam suae eos prudentiae tribueret; sed suo bene regi suadendo studio, recteque consulendi rei publicae, felicem diuinitus euentum respondisse, diceret. Quae in re illud

illud saepe apparuit, summam esse sapientiam consiliarii, recta velle, honesta suadere; summam regnandi artem, honesta suadentes maxime audire. Non autem consiliarii modo personam pulcerrime CAROLINA, maximaque cum salute ac dignitate rei publicae, sustinuit: verum etiam ipsa Britannici imperii sceptrā, aliquoties ab augustissimo rege, ad nos inuisente, sibi commissa, ita gessit, ut Elisabetae, sapientissimae reginae, imperium qui ex historiarum monumentis cognouissent, in diua CAROLINA se, quae in illo laudantur, omnia obseruare arbitrarentur. Quod igitur ad nos inuisere commodē potuit pater noster indulgentissimus, quod locum ante hos aliquot annos praesens capere huic sapientiae et virtutis templo, quod bis postea praesentia sua hanc patriam nostram exhilarare; quod securus, hilaris, metu solutus omni, ne quid secus per absentiam suam administraretur, degere inter nos, nostramque ex proximo procurare salutem potuit; quod in Britannia nemo sensit abesse regem, ordinem omnia suum tenuere, bene feliciterque res gesta est: harum rerum omnium causa, quas publicas et maximas esse intelligimus, gratiae immortales debentur CAROLINAE diuae, quam fortunae populi, pacis augustae, similibusque nominibus consecratam, templis altaribusque et nummis prosecutura fuerat, si res ita tulisset, prisca aetas: nos quoque, quantum possint artes nostrae, in hoc vno nobilissimo argumento experiemur: qua re tibi quidem, CAROLINA, diua, nihil accedet, cuius memoriam amor hominum, et propitia inter posteros, quicumque erunt, commemoratio seruatura videtur, si vel nullae essent litterae, non secus ac pri-

scorum nomina heroum, per multorum saeculorum decursum, ad ea tempora seruata sunt, cum litterarum monumentis homines coeperunt. In partem eius rei venient non ii modo, qui tui per Britannicas Guelficasque terras ciues fuerunt, et ea ipsa re maximis per te beneficiis a diuina providentia affecti sunt: sed tam late illa patebit tuarum virtutum, tuae gloriae, praedicatio, quam late hinc homines Britanniae Guelficaeque rationibus innexi sunt, hinc virtutis tuae exemplis, vel incrementis sapientiae, iuuantur; adeo vt per totum penè orbem terrarum, et qui iam viuunt homines, et qui futuri sunt, tuis tibi beneficiis obstrictos, tuorum decorum praecones, habitura sis. Sic se rem habere, AA., non longa demonstratione opus est. Eam esse constat Guelficae ditionis cum reliqua Germania coniunctionem, ad totam vt Germaniam pertineat, pacatam illam, felicem, talem esse denique, quales GEORGIUS et CAROLINA ciues suos efficiunt: Magnam autem Britanniam Europae totius quasi arbitram, quam nulla necessitudo regi regi iniungat, quae suis per se viribus se sustineat, vim externam non temere metuat, abradere quidquam de vincinorum possessionibus, aut limitem proferre ab ipsa natura positum non facile cupiat: quae contra propter nauium multitudinem et copias reliquas, accedere ad omnes maris oras possit, adiungere se cui voluerit, eaque ipsa coniunctione subleuare imbecilliolem, vt cuiusque potentiae par sit. Hoc ergo praestat rebus Europae Magna Britannia, vt Magnum aliquem Alexandrum, an latronem? non metuat, qui vana gloriae aut potentiae imagine impulsus, conculcatis iuribus, vicinos opprimat,

et crescente subinde per ipsas victorias. potentia, grassetur semper latius, et ad vniuersalem, quam vigilantes quidam superiore aetate somniabant, monarchiam magnis passibus contendat. Hoc ne accidat, ne sub vnius potestatem, vel seruitutem potius, recidat Europa, impedimentum ac remoram obiecit prouidentia regnum Magnae Britanniae, cuius ea ab aliquo inde tempore ratio est, ex quo nimirum florent ibi religio sine seruitute, libertas iuri suo nihil metuens, commercia, quibus totum sibi orbem deuinctum habet, vt vel turbari Europam passa non sit, oppressis in ipso cinere flammis ante aliquando, quam erumperent, vel incendia ipsa, latius grassari ne possent, tempestiue restinxerit: cuius rei plena est GEORGIJ vtriusque historia. Quantae vero hic partes fuerint CAROLINAE diuae, facile est ad intelligendum; quae ita se instituerit, quasi hoc ipsum sibi negotium a prouidentia datum esset, suae mansuetudinis, suae humanitatis implere genus humanum; ipsum primo maritum suum, si quando generosiores illi animi impetus minari quiddam viderentur merentibus, suo illo miti ingenio, suo obsequio demulcere, atque ad tranquillitatem illam serenitatemque, qua amor populorum est, reuocare; deinde consilia omnia ad pacem, ad otium referre, quibus rebus scilicet non eas modo, quas ipsa adamauerat, artes florere, sed Europae, sed orbis terrarum salutem contineri, nosset. Vt enim erat animi non minus ampli atque capacis, quam mundus est, quam sidera, quorum illa totam compagem, atque machinationem, in quantum homini adhuc licuit, Neutono suo praecunte, complexa

N 5

esset:

esset: sic humile, et angusti ingenii putabat, suae
 tantum potentiae amplificandae causa laborare,
 aliorum miseriis vel iniuriis velle crescere. Totum
 hoc, quidquid est hominum, diuinam in hoc quo-
 que bonitatem imitari studens, complectebatur,
 unam illam magnam hominum omnium ciuitatem
 cogitabat, huic cupiebat prospici; sic demum bea-
 tam Britanniam fore putabat, si illius ope caetera
 etiam regna tranquilla pace, et beato honestoque
 otio, fruerentur. Itaque, quod in alendis virorum
 eruditorum controuersis Macedonis illius arte usam
 dixi, eam in re publica detestabatur, magnum flo-
 rentissimumque futurum rata mariti sui imperium,
 non si mutuis caedibus fatigati, quos aemulos suspi-
 cari posset, tandem succumberent: sed si omnes
 circa se populi, beati ipsi quoque, suae felicitatis
 in eo partem ponerent, beatum esse regnum
 GEORGII. Quod si eam mentem daret Deus
 regibus omnibus, hoc est, si reges omnes illam di-
 uinae sapientiae partem, quae se undique ingerit,
 admitterent potius, quam infelici illa Leuiathanis
 de bello omnium contra omnes disciplina abuterentur:
 longe aliam rerum faciem videas exsurgere,
 conuersa in hortos munimenta urbium, in vomeres
 arma, laboriosam et per hoc felicem multitudinem,
 sibi patriaeque vtilissimam, quae nunc difficili otio
 torpens, nugacibus exercita laboribus, oneri sibi
 est maximo, non paruo aliis. Sed haec sperare,
 somnium est: nos in verissimis solidissimisque CA-
 ROLINAE diuinae laudibus versamur, in quibus
 illam quoque putamus longe maximam, quod non
 somnia erudita, non sterilem quamdam philoso-
 phiam, non solis ciuitates, aut Platonis res publi-
 cas

cas sectata est. Male audiunt non numquam eruditi principes, nec forte omnes sine causa, quod ita quidam se abdidere litteris, ut obliuiscerentur rei publicae. Hi dum requirebant, aurne fieri posset e metallis ignobilioribus? eique rei mentem, oculos, forte manum quoque, admovebant, non auro tantum emungebantur a suis, quae tolerabilis iactura, sed exprimi illud per vim iniustam cum ipso sanguine ciuibus, patiebantur: dum caelum describebant radio, terras amittebant: prae versiculis legendis, aut modis musicis audiendis, persequendis, faciendis, supplices miserorum libellos, voces oppressorum, negligebant. Minime talem coluit sapientiam CAROLINA: sed quod de Socrate praedicabat vetustas, illum philosophiam caelo deuocatam in vrbes introduxisse; in throno ipsa collocauit sapientiam, magistram vitae fecit, rebus gerendis consiliariam adhibuit. A contemplatione nempe rerum caelestium amplum, excelsum, contemptorem vanitatis, animum retulit. Quo magis in religionis intima se adyta penetrauerat, et hinc, quam late fusus esset error, intelligebat: eo ipsa religiosius colebat Deum, suae maiestatis, suae sapientiae auctorem; eo minus ferre poterat, aliquem ideo puniri, quod alia via honorandum sibi numen putaret. Cognoscendis interioribus naturae et ingenii hominum rationibus ita vsa est, ut tanto maiori eos arte tractaret, tanto facilius ad rationes suas adiungeret. Quod cum faceret, quantumque profuisset sibi sapientia, non disputatiunculis minutis, sed maximarum rerum actu, et ista vitae ratione, ostenderet: illo quantiuis pretii beneficio affecit studia sapientiae, ut crimine isto liberata, quasi ineptos rebus

rebus gerendis reddant homines, et tenebris scholae alicuius, quam folio et rei publicae aptiores, bene audiant apud eos, qui non omnino vel imperiti vel iniqui sunt, et inter imperandi artes atque instrumentum merito suo referantur. Nemo igitur reprehendere audet, quod hunc honorem habuit hominibus eruditis, ut, quasi et illa sit nobilitas, quae ingenii cultu et doctrina constat, eos ad manum, ad colloquium admisit, scripta illorum vel priuata, vel publica placide accepit, disputationes illorum excitauit, fuit, necessitatibus illorum succurrit, et ut pudori eorum consuleret, gratias sibi agi vetuit; quod mortuorum quoque honori hoc dedit, ut illorum imagines sumtu suo, sua in villa, sua in bibliotheca dedicaret, eaque re nobiles illos, vetere quidem Romanorum iure, faceret. Potuitne maior honos contingere, ut hoc potissimum utamur, Newtono, quam quod praedicantem audiuerunt multi reginam, se gaudere eo se tempore natam, quo Newtonus floreret, quo nosse virum, quo frui illius ingenio ac doctrina, posset. Statuis profecto trecentis, quibus Phalereus ille Demetrius ornatus est, hoc reginae iudicium praetulerim. Quos illa res stimulos debuit subicere animis eorum, qui fidem in studiis versarentur? quam accendere illud exemplum eos, qui viderent ex propinquo, gradum esse ad amicitiam celsissimae principis, si quis praeter caeteros in iis rebus elaboraret. Quanto apud omnes, qui nunc viuunt, homines; quante, quam honorifico ad omnem posteritatem, praeiudicio ornata doctrinarum studia? Quantum hoc diuinae prouidentiae per CAROLINAM in omnes homines beneficium? Et tamen ausim dicere, maius illud

illud esse, quod virtutis exemplo praestitit. Nescio, quid aliis visu veniat, AA. Ego quidem, ita mihi vota mea contingant! toto me animo, ipsisque etiam venis intimis atque medullis, commoueri blando quodam ardore sentio, quoties cogito, virginem principem, fastigii sui consciam, splendoris et magnificentiae non imperitam, ea aetate, quae ad externarum rerum sensum est procliuior, inter tot exempla, tantum habere animi robur, tam firmam aduersus ingeniosa et splendida argumenta constantiam, ut verum, quod edocta esset, quodque ita se habere, liquido cognouisset, tueri mallet, quam dimisso illo, quae summa sunt in rebus humanis, consequi. Quis non hic vim veritatis agnosceret, quae virium tantum conciliare imbecillis alioquin possit? Quis non amore orbis terrarum dignum putet, etiam si forte de religione aliter sentiat, eum animum, qui recusare potuit, quae CAROLINA deprecata est ea sola causa, ne quid de eo proderet, quod verum, bonum, sanctum esse, idoneis argumentis et fide optima credidisset. Luculentis indicis testatus videtur Deus, quam sibi placeret ista heroinae suae constantia. Malebat illa conscientiam sequi, tueri quae vera sciret, quam prima omnium hominum sui sexus esse. Hanc animam vere liberam, vere ingenuam, in illo collocat throno, illi regno imponit, in quo haec ipsa regnant, quae tanti CAROLINA fecerat, occasionemque adeo illi praebet summae virtutis, qua proxime ad diuinam rationem acceditur, mitem illum dico aduersus dissentientes animum, humanissimam illam aequitatem, quae patitur suam vnumquemque in consilio habere, et sequi conscientiam, dum non furere se, non sibi

aliis-

aliisque ferocia et licentia potius, quam libertate infestum esse demonstret. Si quis, quam sit haec amabilis, quam diuina virtus, qua tantum CAROLINA valuit, nondum recte intelligat, ille historiarum monumenta inspiciat, indeque repetat, quot miseras innocentissimorum hominum, quot caedes ac strages, quot ruinas urbium, quot regnorum vastitatem, pepererit infelix illa quorundam principum ratio, quae pietatis nomine aliis ac iustitiae, aliis etiam prudentiae titulo imposuit, ut cogere vellent homines illa credere de rebus maximis, quae falsa putarent; ut vi et armis religionem iis obtrudere, quae ab hoc ipso omnem vim suam habet, quod sponte suscipitur. O salve, CAROLINA diua, et aeternum triumphas, vel hoc solo nomine, quod illud nobis pignus, illud verissimum Palladium, conscientiae et religionis libertatem, exemplo tam singulari, felicitate adeo memorabili, tuita es, et saeculis omnibus commendasti.

Malo hoc veritatis et religionis fato accidit, AA. ut libertatem religionis illi fere maxime crepent, qui ab omni sunt religione, quid dico religione? ab omni prudentia et sana mente adeo alieni: qui eam vitam viuunt, eas in vulgus spargunt sententias, quibus licentiam dare, ut mitissime dicam, periculosum, et bonis ipsis incommodum fuerit. Alia longe mens CAROLINAE, aliud institutum. Non illa opus habebat ea philosophia, quae metum Dei tollit, quae fenestram licentiae aperit: nihil ipsa aduersus supremam illam naturam religiosius, nihil illi Christiana persuasionem ac fide carius, nihil tota ipsius vita sanctius. Hoc ipsum inter summa prudentiae

dentiae beneficia, per CAROLINAM orbi terrarum exhibita, referimus, quod dum de vita illius constabit, frustra homines in aliquo fastigio constituti difficultatem excusabunt vitae, qualem sanctissimus seruator noster a suis postulat; frustra aulae tumultus, frustra negotiosam illam nihil vel male agendi inertiam, obstare sibi dicent, quo minus officiis Christianis satisfacere possint. Refutabit illos CAROLINAE exemplum, quam neque summa, de quibus diximus, regni negotia, neque sapientiae humanae studium, neque aulica illa elegantia, et splendor ille externus, quo maiestas commendari debet oculis etiam imperitorum; quam nihil horum reuocare ab eo instituto potuit, cui a tenera inde aetate innutrita fuerat, a consuetudine quotidie ac diligenter meditandi diuina oracula, eorumque praescriptis vitae suae rationes, quantum fert mortalis conditio, accommodandi. Sed ut excusationem difficultatis auferet maius exceptione omni exemplum; sic ab altera parte excitabunt homines pietatis et religionis praemia in CAROLINAM diuam collata. Speciosa est, AA. primum quidem intuentibus, Fernelonii, et illorum, qui mystici vocantur, quique vitae interioris prae caeteris volunt studiosi videri, sententia, sine spe praemii Deum esse colendum, amandum esse, si ad inferos te deturbet, inter ipsos damnatorum cruciatus, numen, quod cum maxime iratum experiaris, esse amore prosequendum. Hunc amorem vocant suae utilitatis respectu liberum, purum, aeterna gloria dignum. Vehementer vereor, ut qui illum nobis purum amorem vel primi excogitarunt, vel serio propugnant, veras amoris, odii, utilitatis, hominis, Deique adeo, notio-

notiones habeant? Melius nouerat Deum CAROLINA, melius nostri animi rationes excusserat, quam ut purum id genus amorem usquam esse putaret, vel ipsa sectaretur. At hoc tamen habuit, ab excelso animo et vere magno profectum, ut praemia suae in Deum pietatis non expectaret extra ipsum Deum posita, mercedem virtutis aliam, praeter illam, quam ipsa sibi praestat, non expectaret. Et tamen praeter illam comitem verae sapientiae, mentis serenitatem, qua caelestis vitae gustum, hic dum esset, praecipiebat, consecuta est, quae optare et voto fingere maiora etsi minus generosa fuisset, vix poterat, maritum late regem, virtutibusque omnibus condecoratissimum, cui ipsius virtutis nomine esset carissima; regni opulentissimi societatem; ciuium amorem, quantus esse potest maximus; liberorum sacram Pleiada, quam futuro saeculo quoque ornamento futuram maximo, virtus illorum et felicissima educatio promittat; generum, nurum, liberis suis simillimos; neptem amabilissimam, gloriam numquam intermorituram. Nimirum ut in Salomone quondam Deus, ita nunc in CAROLINA, illud mortalibus ostendere voluit, quibus hoc propositum sit serio, ut sapientiam et virtutem reliquis rebus omnibus praeferant, eos non id solum, quod concupierint, sed maximarum rerum insuper, quasque solas alii optant, velut corollaria quaedam accipere. Qualem te praedicemus, quam te, regina, dicamus his etiam, qui post nos viuent, amabilem huius quoque beneficii nomine, quod per te mortalibus diuina prouidentia praestitit! Superest vnum, maximum illud quoque, sed a cuius commemoratione prope refugit animus, quod cum

cum ipso summi nostri doloris argumento coniunctum sit. Dicendum tamen est, retractandum vulnus nostrum, circumspicienda medicina. Inter praemia, quae virtuti CAROLINAE diuinitus adiuncta sunt, merito referimus heroicam illam moriendi constantiam, non a furore quodam, obfirmati induratique contra aeternitatis metum animi, profectam, non a stupore sensum doloris praesentis, et futuri praesensionem adimente, tractam; sed ortam a conscientia, a certissima earum rerum, quas professa fuerat, persuasione, a gustu quodam aeternae, cui intenta erat, et qua iam fruitur, felicitatis. His armata praesidiis neque morbi cruciatus impatienter conquesta est, neque dolorem ex curatione parum tulit fortiter, nec ipsam denique mortem perhorruit, nisi in quantum sensit adstantem lecto suo regem male dissimulare lacrimas, vix reprimere emergentem gemitum, aegre dolori resistere; liberos autem suos, filias praesertim virgines, dolori pene succumbere. Caeterum quam diu sensus viguit, CAROLINAM agnosceres, nihil indignum summa virtute, summa sapientia, summa pietate, videres, morientem etiam Deo caram, et in exemplum constantiae propositam, diceres. Sic abiit a nobis, quod diuinum, quod caeleste, quod aeterna dignum veneratione nostra, CAROLINA habuit. Discessit ex oculis nostris instrumentum incomparabile prouidentiae aeternae, quo innumera prope bona domui ipsius, patriae, orbi terrarum, contulit. Iacturam fecimus irreparabilem, A. A. saecula abeunt ante, quam par aliquid aut secundum CAROLINAE exoriatur. Consolationem non admitteret dolor noster; non

O

magis

magis finem haberet, quam finem aut modum habent, quae bona ab illa in nos profecta sunt: nisi parum decorum videretur, illam sine modo lugere, quam nunc demum felicissimam, et summae votorum suorum compotem, norimus; cuius nunc demum pulcritudinem, caelesti fulgentem luce, et siderum claritati nihil concedentem; sapientiam, cui nihil porro obscurum esse possit; tranquillitatem, quam nulla umquam res queat perturbare. Ipsius igitur nomine gaudeamus potius et gratulemur, par est. Quae vero in nos bona contulit, ea magnam partem talia sunt, quorum fructus nobis constet etiam, postquam ipsa inter nos versari desit. Vnum est, quod nos angit: vna dolendi causa ita facile eripi nobis non potest. Solitudo nos iustissimusque moeror GEORGII, patris nostri indulgentissimi, sollicitat. Ille, ille versatur ante oculos, ut oculis aberrantibus subinde, animo quidem semper, requirat iucundissimam coniugem, fidelissimam consiliariam, sociam totius vitae commo- dissimam, cuius illum diuina suauitas demulcere inquietum, sapientia incertum firmare, amicitia iu- uare laborantem, solebat. Haec nos optimi pa- rentis imago, tum liberorum GEORGII atque CAROLINAE, squalor et luctus vehementer, uti par est, commouent, neque ita facile patiuntur acquiescere. Sed quando alia nequidquam remedia circumspicimus; ad vota, agite, AA. piaque pre- ces conuersi, eandem cuius adhuc collata nobis per CAROLINAM beneficia praedicauimus, caelestem prouidentiam imploremus, ut subuenire suae potestatis inter nos vicario velit, sui que cogi- tatione implere mentem GEORGII, ut quae gra-

gratus accepit per CAROLINAM suam mune-
ra, iis aequo animo careat, vel potius non plane
iis se carere sentiat: sed cum ad animum pertineant
pleraque, in eoque scripta penitus ac defixa sint, iis
vtatur cum ad leniendam sedandamque molestiam,
e desiderio tantae dulcedinis, quantum conuictus
illius habuit, ortam; tum ad reliquae vitae, quam
productissimam illi vel de annis nostris optamus,
beatam inter tot regnandi negotia tranquillitatem.
Saluum fac, domine, regem nostrum GEOR-
GIVM! caelestem illi de spiritu tuo vigorem prae-
sta! Animum illius serenitatis de tuo fonte haustae
imple. Tuae illum beneuolentiae certissimis signis
erige et robora. Fortunatissimum illum et libero-
rum suorum et populorum patrem, vtrorumque
felicitate solidum gaudere gaudium iube; et tam-
quam certum excubantis pro publica tranquillitate
providentiae tuae argumentum, quam diutissime in-
ter nos versari, carum, vt est, suis ciuibus, omni-
bus amabilem, hostibus, si qui tamen sint, me-
tuendum, tibi commendatissimum, ac sera demum
nepotum nostrorum aetate ad te et CARO-
LINAM euoca.

XVII.

P R O G R A M M A
O R A T I O N I

IN

D I V A M C A R O L I N A M
D E T L E V B O N A V E N T V R A E R A N Z O V I I
P R A E M I S S V M.

Sic promerita est CAROLINA diua de re publica et de genere humano, ut omnes omnia conferre par sit, ad ornandam post obitum etiam illius memoriam, eamque grata commemoratione non modo his, qui iam viuunt, commendandam, sed propagandam etiam ad posteros. Quid igitur nos faciamus, ad quos praeter caeteros multiplex adeo fructus virtutis et sapientiae illius pertinet? Profecto cum omnia debeat GEORGIO patri et rectori suo magnificentissimo haec academia: tum hoc praeter caetera, ut si quid habent ingenia, et litterae nostrae, quod vel ad consolandum ex tam ingenti iactura moerorem ipsius valeat, vel ad perpetuandam CAROLINAE GEORGII memoriam, illud summo studio, et enixissima opera praestemus. Itaque lubenter accepimus, cum ad
nos

nos referret iuuenis maiorum suorum et sua virtute
generosius

DETLEF BONAVENTVRA RANZOVIVS

sibi in animo esse, post publicum officium, et honorem nuper ab academia reginae immortalis praestitum, priuatae etiam suae pietatis significationem edere. Commentatus ille est luculentam omnino de virtute CAROLINAE heroica orationem, cui cum praeludere pro academiae more oporteat, et aliquid non inutilis doctrinae proponere, visum est illud ipsum argumentum illustrare, et *in quantum* *heroinae nomen etiam de antiquitatis consensu tribui CAROLINAE possit?* strictim tamen, et quantum hae angustiae patiuntur, demonstrare. Cum ante omnia testimoniis idoneis ostendendum sit, quam vetusti homines *herois* notionem habuerint, nec omnia illorum loca in praesens referre liceat, ablegabimus eos, qui nihil ignorare volunt, ad ea, quae Ezechielis Spanhemii, viri illustris studio atque ingenio collecta sunt *a*). De ipsius vocis origine ita disputat apud Platonem Socrates *b*), ut ludere potius more suo, quam serio rem gerere videatur, et tamen simul

O 3

aliquid

a) Ad IULIANI *Caesares* p. 289. et p. 448. *seqq.* ad *eiusd.* IULIANI *Orat.* l. p. 294. *seq.* ad CALLIMACHI *Hymn. in Dian.* v 159. p. 240. *seqq.* denique de *usu et praest. num. diff.* XI. p. 330. *seqq.* quibus locis ita multa, ita erudita de hoc argumento dedit, ut difficile sit aliquid illi indictum proferre.

b) In *Cratylo* p. 236. E. *Laemar.* Σμικρὸν παρῆκται αὐτῶν (Ἡρώων) τὸ ὄνομα, δηλῶν τὴν ἐκ τῶ ἔρωτος γένεσιν --- ἡμίθεοι οἱ ἥρωες --- γεγόνασιν ἐρασθέντες ἢ θεὸς θυνητῆς, ἢ θυητοὶ θεῶς. κ. τ. λ.

aliquid non inutile docere: ab *amore* dictos censet, qui *Eros* Graecis est; nati enim heroas, quoties hominem Deus, aut Dea amore singulari et venereo complectantur. Nempe *Semidei* heroës, ex utroque semine concreti, maiores proinde quam aliquin fert humana conditio, aemuli caelestium deorum, cum mortalis admixtio a parte illa immortalis superetur, quae Philonis c) verborum sententia est. Vt solet satis acute Episcopus d) Homeri interpretes ad morum disciplinam accommodare antiquas fabulas, ita hac de re hunc in modum ex veterum commentariis philosophatur, virtutum alias viriles magis et seueras esse, ut fortitudinem, vel iustitiam, quatenus

c) In *libr. omnem probum esse liberum* p. 881. B. Heroas μείζους ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν γενομένους Ὀλύμπιοις ἀμιλλᾶσθαι, μικτῆς γενέσεως, ὀθανάτων καὶ θνητῶν ἀνακραθέντων σπερμάτων, ἐπιλαχόντας, ἡμιθέους εἰκότως προσαγορευθέντας, τῷ θνητῷ μίγματος ὑπὸ τῆς ἀφάρτης μερίδος κατακρατηθέντος.

d) EUSTATHIUS in *Il. A.* p. 18. ed. Rom. Σοφώτερόν τινες ἐμβαδύναντες τὸ ἐξ ἀνδρὸς καὶ θεᾶς, ἢ ἐκ θεῶ καὶ γυναικὸς θνητῆς τῆς Ἡρώας γενέσθαι, ὥτως ἀνήγαγον. Φάμενοι τῶν ἀρετῶν τοὺς μὲν ἀρρενωπὸς καὶ ἀνδρώδεις, οἷον τὴν ἀνδρίαν τὸ τῆς δικαιοσύνης ἐπεξελευσικὸν κατὰ τῶν ἀδικούντων, τὸ τῆς φρονήσεως δρασικόν, καὶ τὰ τοιαῦτα τοὺς δὲ οἷον θηλυτέρας διὰ τὸ μαλθακώτερον, οἷον τὴν ἐπιείκειαν, τὴν φιλίαν, τὸ πρᾶον, τὸ ἐλεεῖν, καὶ ὅσα τοιάδε. οἱ μὲν ὅν ἀνδρώδεις ἀρετῆς μέτοχοι ἀνθρωποι, θεῶ πατρὸς ἐλέγοντο· οἱ δὲ τῆς θηλυτέρας, ἀλλ' ὅτοι μητρὸς θεᾶς ἐφημίζοντο. κ. τ. λ.

quatenus iniustos aggreditur et persequitur; ut prudentiam, quae in actu rerum versatur, et similes: alias vero magis velut muliebres, quod leniores mollioresque, ut aequitatem, amicitiam, mansuetudinem, misericordiam, et quae sunt in eo genere. Qui igitur virilis illius virtutis partem haberent homines, eos Deum patrem habere dictos; deam matrem vero, qui muliebris. Subiungit deinde historicam eius rei rationem, quam breuius licebit Chrysostomi Dionis *e*) verbis enarrare: ideo, inquit, genus eorum, qui heroës vocantur, ad deos statim poëtae referunt, ne de persona amplius quaeratur. Ac plerosque illorum a Ioue dicunt genitos, ne reges ipsis et urbium conditores, et qui nomina dederunt posteris, in ea incidant, quae turpitudini esse inter homines ducuntur, nempe in humilitatem gentis et sordes natalium, quod euitari non potest, si quamcumque etiam nobilissimam genealogiam ultra insignes illos viros, et splendoris auctores, continuare lubeat. Deorum igitur filios heroas ipso quoque nomine indicari vult ille apud Platonem Socrates. Sed subiungit etiam causam aliam, nimirum a sapientia, et disserendi persuadendique arte dictos, cum verbum, quo de illa arte utuntur Graeci, ad

O 4

herois

e) Orat. 15. f. de servitute p. 238. B. Τάττε ἕνεκεν τὰ τῶν ἡρώων λεγόμενων γένη εὐθὺς εἰς θεὸς οἱ ποιηταὶ ἀναφέρουσιν, ὥς ἐ μὴκέτι ἐξετάζεσθαι τὸ πρόσωπον, καὶ τὲς γε πλείονας αὐτῶν φασὶν ἐκ Διὸς γεγενῆσθαι, ἵνα μὴ αὐτοῖς ὅτε βασιλεῖς, καὶ οἱ ὀικισαὶ τῶν πόλεων, καὶ ἐπώνυμοι, εἰς τοιαῦτα ἐμπίπτωσιν, ἃ δοκεῖ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὀνείδῃ εἶναι.

herois appellationem non inepte cadat *f*). Et in Phaedone *g*) negat in deorum genus, qui sunt heroës, quemquam venire, nisi qui philosophatus, et omnino castus hinc abierit, aut cupidus discendi certe fuerit. Qui post exortam Christianani fidem philosophati sunt ethnici, ut solebant exornare Platonis dogmata, quo illa minus a veritate, quae oculos illorum perstringebat, viderentur abhorrere; ita hac in re etiam delicate versati sunt. Ponemus infra Hieroclis *h*) verba, quibus Platonica ista ita inflectit, ut ab *amore* et a *dicendo* ipse quoque nomen heroum deducat, sed interpretetur amorem, quo in deum ferantur, et illam disputandi artem, quae animos a terrena consuetudine ad caelestem ciuitatem extollat. Non posuissimus illam de nomine disputationem *i*), nisi eadem etiam, quos primum nomine

f) *l. c.* ἡ ὅτι σοφοὶ ἦσαν, καὶ ῥήτορες, καὶ δεινοὶ, καὶ διαλεκτικοὶ, ἐρωτᾶν ἱκανοὶ ὄντες, τὸ γὰρ εἶρσιν λέγειν ἐστίν.

g) *Pag. 386. E.* Ἐς δέγε θεῶν γένος μὴ φιλοσοφῆσαντι καὶ παντελῶς καθαρῷ ἀπρόντι ὁ θεμὶς ἀφικνεῖσθαι, ἄλλως ἢ τῷ φιλομαθεῖ.

h) *in A. C. p. 36. Needh.* Ἡρώες ὡς Ἐρωτές τινες ὄντες, καὶ Εἰροντες, οἱ ἐρωτικοὶ καὶ διαλεκτικοί, ἐρασάι τῷ θεῷ, αἰροντες ἡμᾶς καὶ καθίζοντες πρὸς τὴν θεῖαν πολιτείαν ἀπὸ τῆς ἐν γῇ διατριβῆς. Haec est illa μελέτη θανάτου in PLATONIS Phaedone p. 386. A.

i) Commodissime forte illius ratio, ut antiquissimorum quorum ue nominum ex oriente deriuatur, ubi radix τῆ variegata ad *libertatem*, *nobilitatemque* et

mine heroum signandos putauerint veteres, indicare licuisset. Sed, vt fit, dilatus mox est vsus nominis, ab Homero praesertim, qui qualemcumque hominum praestantiam et virtutem, bellicam, ciuilem, priuatam, hoc nomine signauit k). Reliqui scriptores Graeci hoc fere seruarunt, vt ad vita functorum l) honorem illud referrent, illorum in primis,

O 5

qui

et splendorem significandum refertur, quod probatur etiam BOCHARTO, in *Chan. I, 18. p. 482.* itemque VOSSIO *Etymol.* Et necesse fere est idem in mentem venire omnibus, qui in oriente antiquo non sunt hospites. Eodem fonte etiam fluxit H'era, hera, domina, Iuno.

k) Facile hoc vnicuique occurret, si quis modo sumere laborem velit euoluendi ope *Seberiuni indicis* loca, frequentissima illa quidem, in quibus hac appellatione utitur Homerus.

l) Mortalium proinde natura sua, qui ideo ἀθανάτοις opponuntur: vnde HERODOTVS II, 44. cum docere vult duos esse Hercules, τῷ μὲν, ait, ὡς ἀθανάτῳ θύοσι, τῷ δὲ ἐτέρῳ ὡς ἥρωι ἐναγίζουσιν. ἐναγίζειν nempe est honorem habere mortuo, parentare. Huc inprimis pertinet elegans locus DIONIS CHRYSOSTOMI *Or. III. de regno p. 45. C.* vbi inter boni regis sententias ponit, Οὐ μόνον δὲ ἡγείται θεός, ἀλλὰ καὶ δαίμονας, καὶ ἥρωας ἀγαθός, τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ψυχὰς, μεταβαλίσας ἐκ τῆς θνητῆς φύσεως. Τῆτο δὲ βεβαίῳ τὸ δόγμα ἔχ' ἡμῖς χαριζόμενος αὐτῷ. Nempe ipsius interest, magnifice homines de heroibus sentire; vt de Augusto SENECA *Consol. ad Marciam, c. 15. cuius cum maxime intererat, de diis neminem queri,* in quibus nempe mox ipse referendus esset.

qui vel vrbium conditores *m*), vel familiarum aut tribuum populorumue *n*) fuissent, quique cecidissent, fortiter pro patria pugnantes in praeliis *o*). Sic qui in Marathonia pugna ceciderunt, heroës a ciuibus suis appellati sunt. Splendida est oratio, qua apud Iosephum *p*) cohortatur milites suos Titus, eosque commonet inter alia, bonorum et fortium virorum animas; in acie ferri ope solutas carnibus, a purissimo elemento, aethere, hospitio quasi accipi, inter sidera collocari, posteris vero suis vt bonos genios et propitios heroas apparere. Cumque
quanta

m) Multis hoc illustrare liceret: laudamus modo HERODOTI *I*, 168. vbi Timesio a Teiis Abderitanis hunc honorem habitum narrat. Plura volentibus dabit PAVSANIAS. Vid. *not. proxima*

n) Hi sunt ἐπώνυμοι, quos appellat etiam DIO CHRYSOSTOMVS ipso loco, quem ad *e*) notam modo laudauimus. Dubitare non sinit PAVSANIAS, qui in *Atticis* *p*. 4, 41. *Wechel.* commemorat statuas heroum, ἀφ' ὧν Ἀθηναίοις ὕστερον τὰ ὀνόματα ἔσχον αἱ Φυλαί: et statim subiungit, τῶν δὲ Ἐπονύμων (καλῶσι γὰρ ἔτως σφῶς) ἔσι μὲν Ἰπποθρόων κ.τ.λ. vid. *not. seq.*

o) PAVSANIAS *Att.* *p*. 31, 23. Σέβονται δὲ οἱ Μαραθῶνιοι τέτρες τε, ὃ παρὰ τῇ μάχην ἀπέθανον, ἥρωας ὀνομάζοντες, καὶ Μαραθῶνα, ἀφ' ἧ τῷ δήμῳ τὸ ὄνομα ἔσι κ. τ. λ.

p) *De bell. Iud. VI*, 1. *p*. 1263. 30. *Hudson.* Τίς γὰρ ἔτι οἶδε, τῶν ἀγαθῶν ὅτι τὰς μὲν ἐν παρατάξει ψυχὰς, σιδήρῳ τῶν σαρκῶν ἀπολυθείσας, τὸ καθαρώτατον σοιχεῖον αἰθῆρ ξενοδοχῶν ἄστροις ἐγκαθιδρύει· δαίμονες δ' ἀγαθοὶ καὶ ἥρωες Ἐμμενεῖς ἰδίοις ἐκγόνοις ἐμφανίζονται.

quanta esset vis pulcritudinis non ignorarent, in ea-
que diuinum quiddam agnoscerent, etiam ea caussa
heroum nomen quibusdam *q*) datum esse accepi-
mus. Habuit igitur eam fere vim *herois* appellatio
sollemnis inter Graecos, quam Romana *consecratio*:
vnde fit, vt Graeci scriptores, si quem a Roma-
nis *consecratum* vel inter *diuos* relatum narrare vo-
lunt, interdum, suam rationem secuti, *inter he-
roas relatum esse* dicant *r*), quemadmodum vero
consecrationis ille honor cum altero etiam sexu
communicatus est: ita quoque *heroínas* suas Graecia
habuit, quas *heroidas* etiam vel *heroissas* vocabant.
Nymphas, Dianae comites, *heroidas* dixit Callima-
chus *s*). Aliquot mulierum *heroa*, hoc est, tem-
pla, in quibus tamquam heroinae colerentur, oc-
currunt apud Pausaniam *t*). In ludo Iuliani impe-
ratoris in Caesares M. Aurelio obiicit Silenus, quod
Fausti-

q) Inter hos est EVRYPYLVS ille Pergamenus et alii,
de quibus SPANHEMVS *de usu et praest. l. c. p. 334.*
Sic maioris etiam staturae creditos heroas, docet
PAVSAN. *Eliac. II. p. 182, 15.* vbi de Polydamante,
Μέγιστος δέ, inquit, ἀπόντων ἐγένετο ἀνδριώπων,
πλήν τῶν ἡρώων καλεσμένων κ. τ. λ.

r) Sic DIO *libr. LI. p. 458. A.* de Augusto Iulium
Caesarem consecrante ἡρώα αὐτὸν ἰσχυρὸν ὀνομάσας.
Hinc Antinous ab Hadriano consecratus in num-
mis Graecis ἡρώς est apud SPANH. *diff. XI. p. 329.*
vbi etiam sunt reliqua exempla.

s) *Hymn. in Dian. v. 185.* ποίας ἡρωίδας ἔσχεσ' ἐταί-
ρας. Idem Χαλκιοπίης ἡρωίδος mentionem facit
Hymn. in Del. 161.

t) Collegit ea SYLBVRGIVS ad *10. II. f. p. 381. Wech.*

Faustinam vxorem consecrasset, id enim est, quod Graece dicit *heroinis adscripsisse u*).

Vixisses, CAROLINA, cum illis tuis virtutibus, inter antiquos istos mortales,

Prima locum sanctas heroidas inter haberes x),

heroimam te in nummis vocari, *heroa* tibi condita, legeremus! Ne quidem opus habent lectores nostri, ut per ea, quae adhuc commemorata sunt, retro legamus vestigia, eaque ad reginam nostram transferamus, cum nemo sit, quem non summae nobilitatis, maximae pietatis, atque in Deum amoris, sapientiae item, et reliquarum virtutum CAROLINAE, ea admonuerint. Multo magis, quae supersunt heroum elogia, apud recentiores praesertim Platonicos, ad ipsam transferent; quae proinde hic proposuisse satis fuerit. Igitur Hierocles γ) rationem redditurus, cur in Pythagoricorum aureo carmine *illustres* dicti sint heroës, ideo factum esse ait, quod boni sint et perpetua luce praediti, et nec in malo umquam, nec in obliuione versentur. Illustriora etiam, quae passim iis tribuit Iamblichus z), altius

u) Ὅτι ταῖς Ἡρώιναις ἐνέγραψε p. 29, 29. nuperae editionis b. LIEBII. Ad hunc locum pertinet *commentatio* supra laudata ill. SPANHEMII.

x) OVID. *Trist.* I, 5, 33.

γ) Pag. 36. *Needh.* Ἀγαθοὶ ἥρωες, ὡς ἀγαθοὶ ὄντες καὶ Φωτεινοὶ αἰεὶ, καὶ μήτ' ἐν κακίᾳ μήτ' ἐν λήθῃ ποτὲ γενόμενοι.

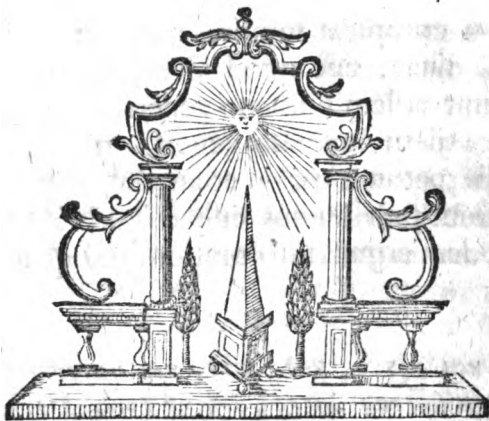
z) *De myster.* I, 5. p. 8. *Gal.* ὑψηλοτέραν τῆς τῶν ψυχῶν τάξεως, τὴν τῶν ἡρώων ἐπιτεταγμένην, δυνάμει

altius animarum vulgarium ordine constitutum esse ordinem heroum, potentia, virtute, pulcritudine, magnitudiae, et quaecumque in animis bona sunt, excellentem; proximum tamen animabus, quippe qui illis cognatione quadam conformis vitae coniunctus sit, sic nimirum, vt corpus suum et ipsi heroes animent. Deinde coniungit cum geniis heroas, et utrosque ait sempiternos, deorumque comites, qui diuinum, in quo constituti sint, ordinem semper retineant, neque vnquam illum deserant. Porro facultates illis tribuit regendis hominibus aptas, atque circa moderandos animos occupatas. Sic dum doctrinam de heroibus veterum ex ipsorum monimentis vtrumque delineamus, eadem illa summatim complexi sumus, quae vitam CAROLINAE diuae, siue quod idem est, HEROINAE, reddiderunt vtilem humano generi, memoriam reddiderunt vtilem humano generi, memoriam reddent in perpetuum caram et amabilem bonis omnibus: eadem praelusimus cultae RANZOVII nostri de eodem argumento orationi, ad quam audientiam

μει καὶ ἀρετῇ, κάλλειτε, καὶ μεγέθει, καὶ πᾶσι τοῖς περὶ τὰς ψυχὰς ἀρετῆς (vox ἀρετῆς videtur e glossa esse:) ἀγαθοῖς ὥσι (leg. vid. ἔτι:) ὑπερέχουσιν προσεχῇ δ' ὁμῶς αὐταῖς, συναπτομένην διὰ τὴν τῆς ζωῆς ὁμοειδῆς συγγένειαν. Et I, 10 p. 20. ὅπερ (δαίμονες καὶ Ἡρώες) αἰδίοι τέ εἰσι καὶ συνόπαδοι τῶν θεῶν -- ἐχόμενοι τε αἰεὶ διατελεῖσι τῆς θείας τάξεως, καὶ ἑδέποτε αὐτὴν διαλείψουσιν. Sic II, 1. p. 39. tribuit heroibus δυνάμεις ἡγεμονικὰς τῶν ἀνθρώπων, et II, 2. p. 40 παρὰ (f. περὶ) τὴν τῶν ψυχῶν διαταξὶν ἐπισρεφόμενας.

dam in exornatum pro praesenti copia templum academicum, cras hora X. nos comitabimini, illustrissimi Comites, ciues reliqui carissimi, vos item hospites, pro loco quisque suo, honoratissimi. Dabit is id quidem vestrae in communem parentem, rectoremque nostrum magnificentissimum, et regnatricem domum, pietati: attamen illum inde fructum referetis, iudicio nostro amplissimum, ut ipsam virtutem ac sapientiam, sub tanto vobis exemplo commendatam, tanto maioris facere, tanto persequi ardentius condiscatis. *Gotttingae a. d. 29. Ianuar.*

CIDIDCCXXXVIII.

XVIII. ELOGIVM

DIVAE

CHRISTIANAE CHARLOTTAE MARGGRAVIAE BRANDENBURGI

cet.

Consecrauit nuper matrem diuam serenissimus princeps ac dominus noster, dominus CAROLVS WILHELMVS FRIDERICVS, Marggravius Brandenburgii, cet. consecrauit serenissimam, dum vita manebat, principem ac dominam, dominam CHRISTIANAM CHARLOTTAM, matrimonii iure Marggraviam Brandenburgii, cet. nascendi autem sorte Ducem Wurtembergicam, cet. immaturo cheu! fato, licet iam vnum alterumque annum praeuiso, rebus humanis nuper ereptam. Consecrauit illam a. d. XII. Ian. apparatu, qui deceret principem, licet minore aliquanto, quam filii datura fuisse videtur pietas, nisi ipsa, dum viueret, intercessisset. Consecrauit ipsa victuris perpetuo monumentis nominis sui gloriam. Consecrabit eam sempiterna memoria, vt quisque propius virtutem ipsius atque decorum fuit conscius. Verum et nos publicam hanc tabellam implere nulla alia re commodius poterit.

poterimus, quam consecranda, quantum in nobis est, in animis eorum, ad quos forte perueniet ista scriptio, immortalis principis memoria, et vitae ipsius rationibus, in quantum eae nobis innotuerunt, breuiter tenuiterque enarrandis. Iam natam esse constat Kirchemii ad Teccam, iis parentibus, a quibus nihil, nihil nisi excellens ad omnem virtutem expectari poterat, nimirum patre FRIDERICO CAROLO, Duce Wurtembergico, Ducarus illius Administratore, et in Caesareo exercitu summo castrorum praefecto, (quem Generalem Campi Marschallum nostra appellare aetas solet), matre autem ELEONORA IULIANA, ex Marggrauis Brandenburgicis, ALBERTI, quem proauum numerat serenissimus CAROLVS WILHELMVS FRIDERICVS noster, filia, anno superioris saeculi LXXXVIII, die autem xx. Augusti. Erepto illi vix quadrinulae patre, cura tanto maiore ad id mater iacubuit, vt cultu, qui illum sexum, aetatulamque illam dece- ret, quam diligentissime impertiretur. Neque contenta fuit aliis illam imposuisse prouinciam; sed ipsa e complexu illam sinuque suo non dimittebat, et, quantum eius poterat fieri, assidebat cum suis familiaribus, quoties vel primis litterarum elementis illa imbueretur, (quas quam amauerit, vel inde constabat, quod manum habuit ita elegantem, vt a calligraphorum ornatu parum abesset), vel Christianae religionis initia cupide susciperet, vel morum doctrinam, historiarumque, et, sine qua illae claudicant, illustrium familiarum et locorum notabilium cognitionem bibula aure, et animo bonarum rerum auido, hauriret. Quae res illi non modo ad animi oblectationem postea profuit, cum legendis opti-
mis

mis libris, quorum bonam copiam parauerat, vel audiendis, lusum nullum nec acroama praeferret; sed etiam ad rem felicius imperio gerendam momenti attulit plurimum. Inter haec virtutis rudimenta, et felicem non minus, quam sapientem matris curam, quamvis thalamum vix egressa, latere tamen non potuit, ut non secundus de ipsa rumor perueniret ad WILHELMVM FRIDERICVM nostrum, principem optime de patria nostra promeritum, et inde inter suos immortalis victurum. Hic itaque coniugium circūspiciens, quod cum se beatum redderet, tum ciues suos feliciores, vno comitatus Seckendorffio suo, (in quo iam tum eas inesse res cognouerat, quibus ab eo inde tempore saepe multumque adiuta est res publica, fidem et sapientiam) ad amitam suam inuisit, cumque exspectationem delitescantis quasi intra concham suam margaritae, longe ipso conspectu superari intelligeret, ac diuina CHRISTIANAE CHARLOTTAE virtus, quae sedem illa quidem in pectore ac medullis sibi constituerat, quaedam tamen sui simulacra in emendatissima plenaque pudoris ac maiestatis fronte, in oculis caelestem Venerem modestiae coniunctissimam spirantibus, in facie gratiarum omnium domicilio, in totius corporis, gestusque et habitus admirabili quadam et honoris plena venustate, proposuerat; virtus igitur virginis in formosissimo corpore habitans, cum statim oculos animumque FRIDERICI WILHELMII ferisset; de reliquis autem, quae in personis talium personarum quaeruntur, vtrumque iam constitisset, celeriter acta transacta sunt omnia, ipsaque nuptialia sacra Stutgarti celebrata a d. xxviii. Aug. c1010ccviii. Quibus, si lac-

P

titiam

titiam spectes, et mutuam virtutis admirationem, diligentissimumque coniugi placendi studium, et religiosam, ne quid offenderet, curam, et vota de coniunctione nullo unquam tempore dissoluenda, et si quid praeterea dulce habet ille dies, simile ita fuit totum, quo vna vixere, tempus, ut maiora subinde bona inde, quasi ex fonte inexhausto, emanauerint. Quae enim sperabantur nuptiali die, illa vera esse, et multo ampliora, consequens tempus comprobavit: maior facta in singulos dies familiaritas, non contemptus illa, sed admirationis, sed fiducia, sed amoris, mater, cum noua earum rerum argumenta in singulos prope dies alter alteri subministraret. Hinc ita eorum coaluerant animi, eaque inter illos necessitudo orta est, ut nec esse alterum sine altero posse appareret; adeo fructus cuiuscumque voluptatis condimentum hoc et saporem habere videbatur, si vna fruerentur; adeo quidquid molestiarum obiectum esset, (neque enim nouit principes, qui his carere illos arbitratur), alter in alterius complexu videbatur deponere. Quid igitur putamus? quid voluptatis illis attulisse felicitis coniugii fructus, exoptatissima pignora? Quid CAROLVM WILHELMVM FRIDERICVM? qui tamquam signum illud caelo delapsum, et Vestae custodiae demandatum, datus ipsis, quin nobis est a. d. XII. Maii CIOIOCCXII. quo saluo nos saluos praestet Deus O.M. Quid WILHELMINAM CHARLOTTAM? ipso natali matris CIOIOCCXIII. in lucem editam, matris, quantum iudicari poterat, simillimam futuram, nisi illam, nondum amiculum, XII. Iulii dies caelo reddidisset. Quid FRIDERICVM CAROLVM? sed quem et ipsum a. d. xxv. Sept.

xxv. Sept. c1515ccxv. terris ostensum, atra dies
 viii. Februarii c1515ccxvi. abstulit, et acerbo
 merfit funere. Sed quantumcumque doloris habue-
 runt carissimorum pignorum mortes, vix tamen
 umbra illa fuit eius moeroris, in quam coniecit
 illam dies vii. Ian. c1515ccxxiii. dies tristissima
 in fastis nostris nota signatus, quo mortalis esse de-
 fuit immortalis meritorum et virtutis gloria princeps,
 WILHELMVS FRIDERICVS, cui ipsa moribundo,
 et in ipsius complexu caelestem animam reddenti,
fidem praestitura videbatur, quam *commorientium* ce-
 lebrant veteres, nisi sanctius illam vitae et fidei in-
 stitutum retinuisset; qui ipsi vltimo voluntatis suae
 iudicio ea tribuit, vnde facile intelligeres, quid de
 ipsius sapientia et virtute, post plurium annorum
 experimenta, pro acri iudicio suo, suoque in vni-
 cum filium et ciues suos amore, existimaret. Ho-
 rum ipsi imperium, et illius tutelam testamento
 demandavit, ita quidem, vt summae omnium re-
 rum ipsa praeesset; de his, quae extra ditionem
 suam consulenda, agenda essent, consilia commu-
 nicaret cum concutoribus, quos rogauerat, serenif-
 simis principibus GEORGIO WILHELMO, Culm-
 bacensi, diuo, et ERNESTO LVDOVICO, Darm-
 stadino: caeterum administros rerum et consilio-
 rum, senatumque adeo tutorium haberet eos, qui
 ad illum diem in consilio intimo prudentiae et fidei
 suae documenta dederant. Cum ratas habuisset
 tam sapientis testamenti tabulas imperator augustissi-
 mus, post iusta funebria sanctis WILHELMI FRIDE-
 RICi sui manibus cum dignitate perfoluta, fidei-
 que sacramentum a ciuibus praestitum, virili plane
 animo et constantia heroica suscepit imperium,

atque ita administrauit, vt iudicium mariti sui pariter atque augustissimi imperatoris meruisse illam, facile appareret. Ita ipsa binis per singulas hebdomadas diebus, cum vno de externis rebus ageret, adhibitis, quos diximus, serenissimorum contutorum consiliis, altero de ciuium negotiis. cum suo, quem ante laudauimus, senatu cognosceret, audiuit, quae ad ipsam referebantur, vt, non impatientia quadam, (nihil enim erat ipsa in audiendis legendisque rerum momentis constantius), sed singulari praestantis ingenii acrimonia, occuparet plerumque eos, qui docere illam conabantur, et intellecta sibi rebus ipsis ostenderet, quae vix mediam partem erant exposita. Ita porro rectum et sanum de rebus interposuit iudicium, vt neminem puderet ipsius sententiam sequi, cum prius sapientiam ipsius admirarentur viri sapientes et ipsi, quam sequerentur auctoritatem. Neque fructu labor ille caruit, cum et augustissimo imperatori fidem atque obsequium luculenter probauerit, (cuius rei illustrissimum Comitum Wurmbadium, legatum imperatorium, anno saeculi xxvii. grauissimum testem habuit, et controuersias cum vicinis plures, easque satis difficiles, composuerit; et impeditiores aerarii pecuniariaeque rei rationes expediuerit; et delectis aliquot de consilio suo viris ad eam rem idoneis iudiciorum ordinem constituerit, diuisis iudicantium decuriis, et scriptis, quas tum ipsi, tum litigatores et patroni sequerentur, legibus. Quae quidem res, virorum laudatissimorum studio perfecta, publicam auctoritatem expectat atque promulgationem. Quemadmodum igitur huius sui consilii fructum percipiendum aliis reliquit, ipsa tranquillitatem consecuat

secuta sinceram et interminabilem: ita neque vidit, quod optauerat, litterariam vniuersitatem, cuius condendae non consilia tantum agitauerat, non auctoritatem modo ab augustissimo imperatore impetrauerat, (tabulae publicae diem xxv. Iunii c1015ccxxv. adscriptum habent), sed, quod caput rei est, pecuniam satis magnam, parsimoniae suae et frugalitatis vectigal, reposuit, tamquam dotem filiae adoptivae, cum ex ipsa natam acerba mors interceperit, primo quoque tempore illi persolvendam. Atque ista quidem, postuma licet, sed mox tamen, quod ominamur, nascitura, et longissimi futura aevi, gloriam suae matris iis, qui omnibus post nos nascentur saeculis, commendabit. Caeterum maius etiam illud CHRISTIANAE CHARLOTTAE opus putamus, quod et sua voce, et magistrorum, quos ipsi curauit, in suo cuiusque genere egregiorum studio, illum nobis educavit principem, quem, ut admirati sunt exteri, ita complectuntur pietate et votis omnibus ciues, seraque cum multa laude commemorabit posteritas. Non ita amabat CAROLVM suum, immo nostrum, mater si qua umquam piissima, ut molli ipsum indulgentia foueret, neque e sinu suo et complexu dimitteret; sed, quod pater etiam testamento iusserat, iam anno saeculi xxv. ad Belgas misit, ut in gente libera, et ob id ipsum plus aliquanto, quam reliqui Germani, praeae simplicitatis retinente, aequalitatem naturalem hominum obseruaret, et simul, quanta esset vis industriae ac bonarum legum ad felicitatem populis procurandam, videret: seruitutis autem et bellorum, licet non recentium, necdum tamen oblitterata vestigia apud Gallos videre illum voluit, quod

iter ingressus est a. d. XII. Aprilis CIOIOCCXXVIII; sed non illa modo, verum etiam politos gentis mores, artificum omnis generis ingeniosa opera, aulamque praesertim, quae elegantiarum omnium, si non et magnificentiae, principatum tenere, creditur. Qua in re tanto maiore animo et constantia opus habuit, quod et ipsa, morbo iam tum gravi oppressa, opus habere videretur filii praesentia, in cuius iuventute, humanitate, pietate, conquiesceret; et non poterat non audire voces multorum, qui durum nimis dicerent, Palladium illud, et vnicum quasi publicae salutis pignus, in tot discrimina, inter externas gentes, et sub caelo insueto subeunda, committere. At ista quidem ipsum peregrinationis consilium, ex testamenti paterni tabulis et ipsum susceptum, mutare non potuerunt: reditum accelerarunt exoptatissimi principis, qui vix ab itinere redux serenissimam matrem, gravissima cum maxime morbi vi afflictam, recreauerat; cum illa vrget opus, cuius iam CIOIOCCXXVII. fundamenta quaedam iacta fuerant. Inuiserat nimirum serenissimus princeps noster ad potentissimum Borussorum regem, caput et columen familiae suae, eumque ita sua humanitate et moribus ceperat, ut iam tum generum ab ipso lectum, non plane mendax, sed fatidica potius fama differret. Ita porro et regia mater, et ipsa virgo celsissima probauerant instar et virtutes hospitis, (quod enim dicamus, captum ipsum FRIDERICAE LUDOVICAE incredibili modestia, qua formam et reliqua decora sua commendat, non est necesse, cum ipsa res satis hoc declarauerit), ut facillimè conficeretur negotium, appareretque, regem sapientissimum putare, optime collocatam filiam suam, si CA-

ROLO

ROLO WILHELMO FRIDERICO nuberet. Haec dum agit prouida mater, dum vxorem quaerit filio, studet simul, quomodo imperii onus, quo imbecille corpus suum grauari magis magisque sentiret, in eundem transferret; in quo videlicet, quantumuis iuue-
ne, eas res inesse obseruaret, quibus opus est ad rem feliciter, et cum salute ciuium, suaeque gloria, gerendam. Cumque non ita delituerit virtus CAROLI WILHELMI FRIDERICI, vt non ad augustissimum etiam imperatorem fama illius perlata fuerit; impetrata facile aetatis venia, et honorificentissimis verbis in tabulas publicas relata est. Itaque non expectato mater filii reditu, litteras et mandata per Seckendor-
fium, quem ante laudauimus, Berolinum mittit, sponsoque felici regendam imperio rem publicam, cum faustis omnibus, tradit et commendat, rogans, vt maturato, quantum posset, reditu, sibi, deside-
rio non minus fere, quam morbo languenti, et fi-
lium redderet, et ostenderet cum nuru maritum at-
que principem. Et sane felix ipse, et comitatus amabilissima coniuge reditus, qui incidit in xxi. Iunii diem, videbatur aliquantum valuisse ad recreandam CHRISTIANAM CHARLOTTAM, praesertim cum ea in-
celissima nuru sua videret, quae maximam spem fu-
turae filii, et per hunc rei publicae felicitatis, face-
rent. Vix horam vna fuerant, cum vim illam vir-
tutis, qua suos amatores congregare atque conciliare solet, non sine maxima voluptate contemplantur hic
etiam liceret. Diceret, olim vna fuisse, nec recen-
tissima affinitate iunctas; sed natam ex socru nurum.
Itaque vix solam videres alterutram, siue in vrbe es-
sent, siue ruri agerent. Quin cum decumbere febri
contingeret FRIDERICAM LVDOVICAM, et ipsum fere-
nisi-

nissimum eius maritum, quae vix aegrum corpus tra-
heret, pientissima mater, a lectulis eorum non disce-
debat, cum fomentis adhibendis, fallendis iucundo
sermone illorum molestiis, suorum ipsius dolorum
auocamenta inuenire sibi videretur. Sed tempus est
ad vltimum vitae ipsius actum nos accedere. Ve-
getum ante ipsius corpus, quod vel species illa indi-
cabat; quam vix ylla picturae vis assequeretur, moe-
ror ex morte diui coniugis, tum curae imperii debi-
litauerant, et malum corporis habitum (cachexiam
vno nomine appellant medicorum filii) induxe-
rant: cui cum e thermis Carolinis remedium pete-
tur, aucto inde morbo rediit, isque praestantissimo-
rum tum apud nos, tum exterorum etiam medico-
rum respuat auxilia; atque in oppressiones pectoris,
febrimque lentam, quam hecticoden vocant, eru-
pit. Cumque sanguinis eruptiones accederent fre-
quentes et copiosae, quae solidarum partium vitium
indicarent, easque magis destruerent; spe salutis,
quae hac vita continetur, deposita, tanto magis
animum ad eam aduertit, cuius cum gustum et pri-
mitias olim habuisset, tanto se illi propiorem fieri
intelligebat, quo magis mortalis vitae vinculis exue-
retur. Qua in re usu illi veniebat, quod ne tum
quidem, cum integris esset florente in corpore at-
que aetate viribus, ita deliciis, quibus affluere pot-
erat, aut curis, quae obiectae illi sunt, deprimi
caelestem animum passa est, ut non semper maxi-
mam voluptatem a Deo peteret, summamque et
antiquissimam aeternae beatitatis curam haberet.
Quod tum aliis rebus intellectum est, tum illa pau-
perum orbis ac viduarum cura, qui sanctissimae
principis liberalitate, dum Onoldum erit, fruuntur.

Ita

Ita multas porro insomnes per incredibilem dolorem noctes transegerat; ita saepe in portis quasi aeternitatis constituta fuerat; ita longam denique meditandae, quin experiundae quasi mortis occasionem habuerat, ut nemo dubitare possit, quin seria fuerit illius de contemptu, immo desiderio mortis, de expectatione futurae felicitatis, oratio. Inter haec, praeualente tandem vi morbi, exhaustis, quae tenues supererant, per vomitus crebros, et praecordiorum ardorem, inflammatorum viscerum testes, viribus, ipso die, quem natalem Seruatoris nostri celebrat ecclesia, hora circiter octaua matutina, spiritum immortalem Deo reddidit, cum pridie illius diei CAROLVM suum, ipsiusque celsissimam coniugem, inter ultimos amplexus iis verbis Deo, ipsis autem religionem et virtutem commendasset, quae numquam, speramus, vel ipsi Deo, vel serenissimis principibus excident, fructusque ferent tum nobis, tum posteris nostris, exoptatissimos. Salue CHRISTIANA CHARLOTTA, diua, ac felici apud superos immortalitate frui, inter homines autem gloria numquam intermoritura.

Onoldi a. d. XVI. Februar.

clolcccxxx.

XVIII.
P R O L V S I O
A D
O R A T I O N E M
D E
P R I N C I P E I V V E N E
M A G N O R E I P V B L I C A E B O N O.

Fieri vulgo videmus, si quis ignotus ante nouo muneri admoueatur, ut cupiditatem quamdam ostendant homines videndi illius, audiendi, ac de illo pro cuiusque ingenio existimandi. Quod enim de parte quadam huius curiositatis praeclare, ut omnia, HORATIVS,

- - ut quisque nigris medium impedit crus
Pellibus, ac latum demisit pectore clauum,
Audit continuo: Quis homo hic? aut quo patre natus?
Ut si qui aegrotet, quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formosus; eat quacumque, puellis
Iniiciat curam quaerendi singula; quali
Sit facie, sura, quali pede, dente, capillo? cet.

illud ad vniuersum trahi genus posse videtur, cum ita in curiositate homines sint ὀξύκεννοι, ut, quae de Barris requirunt puellae, ea, et si qua his minora,

nora, saepe viri etiam de aliis quibuscunque scire laborent. Hinc videmus, ut hoc potissimum vtar, maiores solito concursus fieri, si quem in suggestum proditurum concionandi causa constet, incognitum ante populo, et nouo munere auctum: et qui in academia vixere aliquamdiu, non ignorant, quam referta esse consueuerint eorum, qui primas recitationes habent, subellia. Ea ipsa ratio metum quemdam et sollicitudinem iniicere solet his, qui primum quasi gustum sui dare iubentur, ut timidius aliquanto ad rem gerendam accedant, et, quamquam non plane veniant imparati, vehementius tamen quam alias commoueantur. Maior etiam cura illos incessat necesse est, si qui in patria, apud pueritiae suae, et, quos illa habet, errorum conscios, ac ea ipsa de causa non semper satis aequos iudices, post expectationem praeterea non nullam, quae inuidiam habere comitem solet, specimen dare sui, et iudicia hominum subire debeant. Quatenus vel quidquam horum, vel omnia, ad me pertineant, explicare nihil attinet, cum neque vitiosae curiositatis postulare optimos ciues meos, quibus postliminio quasi me reddidit gubernans omnia prouidentia, lubeat; et quae per lubricum aetatis a me peccata, verum, quod certe scio, condonata etiam per Christum sunt, ea potius aeterna tegi nocte, quam eorum ipse admonere homines, velim; de expectatione autem nostri plane meum non sit dicere. Illud quidem non dissimulo, me siue aliqua earum, quas commemoravi, causa commotum, siue naturali timore meo retardatum, siue quod non magno opere usurpatam a praestantissimis viris, qui ante me gymnasio huic praefuere, con-

consuetudinem istam, accepissem, aliquanto cunctantius, ut in publico dicerem, animum induxisse. Ac forte ad hunc diem incertus animo fluctuarem, vel an omnino dicerem? vel certe qua de re agerem? nisi dubitationem mihi omnem abstulisset magnum felicitatis ac laetitiae publicae argumentum, de quo taceri in bonarum artium, dicendi praesertim, officina, nefas erat; dicere autem illum decebat praeter caeteros, qui in ea nuper statione collocatus esset, in qua non exempla modo dicendi, aequae ac praecepta suis deberet, sed vix posset oblatam sibi pietatis declarandae occasionem ad alium quemquam demittere. Ecquod enim tempus expectarem opportunius, qua ego, rector iuuentuti nostrae datus ad eam rem, ut, quantum possim, bene illam dicere pariter ac facere doceam, auspicari eam prouinciam, et sollemni quasi caerimonia adstringere fidem meam possem, quam illud ipsum, quo tota respublica sacramentum dicit principi, qui non natus solum ad maximam spem et educatus est, verum ea iam virtutis ac sapientiae documenta dedit, quae animos ciuium, etiamsi abessent illi pompae apparatus, quos priuatim pariter ac publice fieri per hosce dies vidimus, vinculis admirationis atque amoris ipsi obligarent. Ita enim profecto se instituit

SERENISSIMVS PRINCEPS AC DOMINVS

DOMINVS

CAROLVS WILHELMVS FRIDERICVS,

MARCHIO BRANDENBVRGICVS, DVX PRVSSIAE ceter.

ut demus ipsi, quotquot bona ipsius, hoc est, nostra, non ignoramus, fidem obsequii, non quia oportet

ret his parentibus nato; aut quia cogi possumus, ab eo praesertim, qui tantum socerum habeat: sed quia, si diuinitus data nobis optio esset, et plenum ius principis eligendi, non inueniremus, cui maiori fiducia euentuque feliciore, nos nostraque omnia tradere in fidem et clientelam possemus. Tui fuimus,

CAROLE WILHELME FRIDERICE,

admiratione, votis, obsequio, fide, ante aliquanto quam regnandi ius tua tibi aetas, et augustissimi natus imperatoris tribuerent; tui eramus futuri, si quaecumque causa publici religionem sacramenti intercepisset; tui erimus, dum aliquid erimus, voluntate, amore, studio, quae sicut augeri vix videntur posse, ita nulla res imminuet. In quo igitur argumento minus deesse mihi oratio poterit? aut in quo magis explicare hanc, quantulacumque in me est, dicendi facultatem licebit? in quo minus de oratore cogitant auditores, pleni tam augusta imagine, quam vix totam tamen capient? in quo conatus ipse plus laudis habet? in quo facilius vel fugient attentionem hominum peccata, vel veniam consequentur paratiorem? in quo denique naturalem oratoris timiditatem longo multorum annorum silentio auctam, ipsa rerum iucunditas facilius expugnabit? Stat igitur sententia, non dimittere hanc occasionem primum prodeundi in publicam litteratissimae urbis lucem. Et ita quidem, Deo bene iuvante, prodibo, ut materiam dicendi sumam ab argumento, quod dixi, laetissimo non alienam. Agetur enim

de principe iuvene, magno rei publicae bono.

Qua in re ita versabimur, ut non confugiamus ad thetorum artes, aut ex dialecticorum lecythis pigmen-

gmenta petamus caussae, quae suis se argumentis facile sustinet, ex ipsa rerum, de quibus agitur, natura petitis, et exemplo haud vno, non ita magno labore, confirmandis. Maximum autem aliquando exemplum, si quis de nostris nepotibus eandem tractare materiam voluerit, (nec enim aspernabitur vota nostra Deus) tu suppeditabis,

CAROLE WILHELME FRIDERICE,
cuius tum trium saeculorum senis imperium, a prima inde aetate per longissimam annorum seriem eodem prudentiae beneuolentiae nuctae, ac felicitatis tenore actum illi non voce tantum sua inter vivos commendabunt, sed victuris etiam perpetuo aeuo chartis tradent, vt quas nunc, pro tua modestia et magno animo, aspernaris laudes, eas tibi cumulatifime reddat quantacumque futura est posteritas. Vos, quibus haec nunc traditur tabella, viri, quorum titulos vix haec scriptiuncula capit, generis, munerum, meritorum, litterarum etiam nomine suspiciendi, venerabiles, amandi, fauete dicturo, nisi aliter superis visum fuerit,

ipsis Kalendis Augusti, hora octaua matutina, in curia prouinciali,

et quorum hoc rationes ferunt, praesentia etiam vestra perquam nobis honorifica, demonstrate, non ita abiecte apud nos sentiri de mansuetioribus musis, vt non summi etiam viri partem aliquam temporis impendere illis, vbi praesertim de honore *optimi principis* agatur, soleant. *P. P. prid. Kal. Aug. A. R. G.*

CID IDCXXVIII.

XX.

O R A T I O

D E

P R I N C I P E I V V E N E

MAGNO REI PVBLICAE BONO.

ILLVSTRISSIMI DOMINI,

AVDITORES SVIS QVIQVE TITVLIS ATQVE
DECORIBVS ORNATISSIMI, HONORA-
TISSIMI.

Quae per hosce dies laetissima spectacula oculos nostros occuparunt, quaeque audiendo percipimus, AA. eorum imago menti adhuc obuersatur. Sacramentum dixit haec ciuitas serenissimo principi ac domino, domino CAROLO WILHELMO FRIDERICO, Marchioni Brandenburgi, Duci Prussiae, Magdeburgi, Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vinidorum, Mecklenburgi, Silesiae item atque Crosinae; Burggraui Norimbergae, Principi Halberstadii, Mindae, Camini, Vinidorum, Suerini atque Ratzeburgi; Comiti Hohenzollerae et Suerini; Domino ditionis Rostochiensis et Stargardiensis, cet. principi ac domino nostro indulgentissimo. Peraeta est caerimonia eo apparatu hisque sollemnibus, quae et maiestatem tanti principis

cipis decerent, et cupiditatem declararent singulorum, laetitiae suae bonaeque spei in conspectum ac lucem producendae; et ostenderent, non deesse apud nos, qui vel apte excogitare possint laetitiae publicae argumenta, vel sollerter ea perficere. Vidimus suggestum columnatum extemporaneo quidem opere, sed oppido eleganti, abiegnis frondibus laete vestitum, exornatum aulaeis, suspensis encarpis, et impositis urnis, Medicas arbusculas habentibus, perquam decorum. Vidimus thesaurum pompam et pilentorum sane magnificam. Vesperam vidimus die prope ipso clariorem, cum inter se certamen quoddam iniuisse homines viderentur, quis vel picturis elegantioribus, vel inscriptionibus cum argutia quadam et subtilitate magis piis, alios vinceret. Spectauimus igitur columnas, pyramidas, arcus triumphales, et portas; spectauimus sub ipsis aquis fulgentia lumina, diuersaque lampadum genera vel puram spargentia lucem, vel colore quodam temperatam. Imagines contemplati sumus vel pictas, vel cera expressas, principum, et nomina eorum descripta stellis; aedificia obseruauimus prope vniuersa, publica et priuata, quin ipsa quoque Dei immortalis templa, pro cuiusque ingenio, vel opibus, vel studiis, ita collustrata, ut facile appareret, ingentis cuiusdam gaudii luce perfusam ciuitatem, cuius tam expressam exstare imaginem vellet. Nec aberat laetitiae Bacchus dator, qui iis sua quasi sponte se liberaliterque ingerebat, qui voluptatem nisi ventre conceptam non intelligunt. Successit nocti ita illustri proxima, terribili quadam pulcritudine insignis. Adduxissetis hic barbarum aliquem rerum nostrarum imperitum, aut ab inferis exci-

tasse-

assetis de maioribus nostris vnum, qui ante hos quadringentos circiter annos vixere. Quid putatis A. A. illum dicturum fuisse, cum tantam vim ignium subito fulgore emicantium, cum sibilante strepitu alta petentium, et in ipsas quasi nubes se condentium; vel cum fragore simplici, eoque grauissimo, clarissimo, vel multiplicato crepitu dissilientium, et auribus et oculis perciperet. Nonne ille primum sibi dehiscere terram putasset, ac vel finem rerum omnium, vel vicini certe agri euersionem instare? non inuersam naturam clamasset, ac deorsum labi solita fulmina nunc humo emissa ipsum caelum petere? Rursum animaduersa illa descriptione atque ordine, quo singula fierent, specie illa ignium vno primum flumine ascendentium, deinde instar mergitis frumentorum, aut florum fascis, incuruo se motu explicantium, vel quod iucundissimum spectaculum est, globi ignei cum fragore dissilientis et magnam stellarum lucidissimarum copiam foecundo quasi vtero, partu subito effundentis, rotarum perniciosissimo motu circumactarum, sed quibus Ixion nullus torqueretur, igniuomorum draconum volantium, formis porro literarum aliarumque rerum variis, ex ipsa flamma effictis: his igitur omnibus animaduersis, obseruatoque, innoxio omnia fragore, et ob id ipsum non iam terribili, ignibusque subito euanescentibus absolui, Deum aliquem ludos sibi facere homines cogitaret, et parentis instar larua filium terrentis, iocari. Sal-moneo illi poetarum fabulis celebrato si talis igniarii ludicri artifex contigisset, non ille profecto pontes sibi aeneos aedificasset, quibus ferreo inuectus curru faeces in subiecta loca iactaret: sed maioribus verisque terroribus, fulminum imitationem longe probabiliorum habentibus, homines exagitasset. Poëtam nobis de
Q veteri-

veteribus vnum huic spectaculo adposuissetis, quos ille nobis giganteos conatus, folio deturbare Iouem conantium, et fulmina fulminibus ipsius contraria mittentium, quos Typhoeas ignem vomentes, quos Encelados finxisset? Inter haec spectacula autem nihil fuit, quod magis oculos vel nostros, vel nostrorum hospitum, qui bene multi fuerunt, alliceret, ac detineret, ipso serenissimo principe, ipsiusque coniuge celsissima, et, quoties in publicum ea prodiit, matre non ipsius magis, quam per ipsum populi. Non tam ornati videbantur serenissimi principes longa illa et splendida, qua comitati incedebant, virorum mulierumque nobilissimarum, pompa, qua tamen nihil, credo, vquam vrbs haec vidit splendidius, quam singulare toti comitatu ornamentum adferre, et gemmae fulgentissimae esse, in corona speciosissima. Caeterum in publica illa laetitia, ut prope caecae fuerunt gymnasii aedes, iis de causis, quas commemorari hic nihil attinet: ita elingue illud esse, non decet. Qui autem potius dicendi sibi partes posceret quam ego, non erat, qui praeterea orationem moribus eorum, a quibus huc profectus sum, quorumque vel ipsius gymnasii causa non plane negligere mihi licet iudicia, deberem. Quae cum ita sint, ad dicendum processi A A. non aliqua mea fretus in dicendo facultate, quae et per se admodum mediocris est, et naturali timiditate impeditur, et in pulvere ludi mei delitescere solita, XII. amplius annis in luce hominum versata non est: sed tum causa, quae ad dicendum me impulit, tum vestra, de qua certus sum, indulgentia, atque humanitate. Dicam autem

de principe iuvene magno reipublicae bono.

Vos A A. timide exiliterque dicentem, eo sola breuitate placere vobis sperantem, propitio fauore vestro ut prosequamini precibus omnibus obtestor, et illud in pri-

inprimis peto, vt cogitetis, me temporis pariter et memoriae angustis exclusum, non quae in chartam conieci, ea hic promere, sed rem vtcumque praeuisam verba secutura sperare. Cum vero de singulis iam quidem ire in consilium non liceat, tanto facilius me veniam consecuturum arbitror, si quae limata minus, et indigna auribus tantae panegyris videbuntur.

Quantum igitur in iuvene principe bonum insit, ita commodissime declaraturus mihi videor, si ostendam, summo exspectari iure ab illo posse prudentiam, amorem apud suos, atque felicitatem. Ac de eo quidem neminem esse arbitror qui dubitet, in quo ista inveniuntur, cum non ipsum modo beatum esse principem, quatenus illa vox de viuis vsurpari hominibus potest, verum ciues etiam suos tales reddere. Sed hoc mirabitur forte aliquis, inter iuuenilis imperii decora, et primo quidem loco a me referri prudentiam, quae ita vulgo maturiori aetati solet adiudicari, demta iunioribus, vt nihil dicere videatur, si quis dicere contra audeat. Quare tanto nobis diligentius in hac parte orationis versandum. Quid igitur? adeone perfrictae frontis sumus, vt maiorem ineuntis, quam iustae et maturae aetatis viris, prudentiam tribuere audeamus? Quin relinquimus suas aetati cuique praerogatiuas, sua munera. Assignentur ex veteri versiculo, iuuenum vigores manu strenue gerendae, consilia audiantur viro- rum, senesque vacent precibus. Verum illud quoque meminerimus, de principe agi; qui quantumvis aetate prouectus, quantumvis vsu rerum edoctus, suis tamen omnia obire oculis et auribus, suo omnia ingenio peruidere, suo iudicio decidere, non potest: et ob id ipsum in concilio habet viros ingenio, eruditione, consilio, rerum vsu praestantes, quorum verbis habere fidem, quorum stare iudicio, quorum de sententia pronun-

nunciare ipse possit. Horum annis, horum prudentia subnixa principis iuventus, (quam praeterea non stupidam, non peruersam, non ineruditam intelligimus; sed dignam principis fastigio, h. e. ingenuam, ad virtutem et sapientiam liberaliter institutam, quae proinde mortuis etiam consiliariis bene uti possit, verbo, CAROLI WILHELMI FRIDERICI nostri quam simillimam,) his ergo rebus subnixa principis iuventus, longa illa atque indocili sui usus et propriae experientiae disciplina facile carebit. Quod si enim Lucullus, iuuenis et ipse, cum aliam nullam reip. partem ante attigisset, ope magni ingenii, atque industriae, praesertim in legendis Graecorum historiis positae, perfecit, ut cum nauem escendisset imperator quidem populi Rom. designatus, sed rei militaris ad eum diem rudis, in Asiam factus imperator excellentissimus descenderet: quid nunc fieri posse dicamus, ut princeps alius, in annis quidem non ita multis, sed ingenio praestanti, et excellenti doctrina, amicis praeterea cinctus reip. regendae peritissimis, prudenter ciuitatem gubernet? Tanto illud profecto facilius arbitror, quod quo quis generosior est, eo Roboami illius est dissimilior; et oblectandi quidem animi causa coetus aequalium obit, caeterum in disputationibus de re publica, ut ille alter liberator populi Romani, Brutus, ut C. Octavius, magnorum exercituum, cum nondum viginti annos natus esset, dux felicissimus, assidere senibus amat, ut Tullio illi atque Pomponio, eorumque bibula, quod ait ille, aure prudentiam haurit, in suosque eam loculos areolasque transfert. Ad talem frustra, nec sine iniuria grauissima trahas illud diuinae comminationis fulmen, vae populo, cuius infans rex est! Quis enim ita omnium rerum ignarus et imprudens est, quin intelligat, non simpliciter aetatis illud nomen esse, sed stuporis et petulantiae vel

vel in centenariis senibus opprobrium. Nisi male factum genti suae voluit Deus, cum Ioasum illum septennem regem ei dedit, aut octo annorum Iosiam, cuius vtriusque iuuentutem gratiorem Deo, et reip. vtiliorem fuisse constat, quam aetatem aliorum virilem. Ali-ter etiam de iuuentute existimauit sapiens Arabum re-gina, quae amoris in gentem suam Dei signum inter-pretatur Salomonem iuuenem in paterno solio col-locatum. Admonet nos regum sapientissimus, vt in quonam insit iuuenis principis prudentia? paullo ex-plicare distinctius lubeat. Primo collocare loco non dubitamus capitalem sapientiam, quae vt in Salomo-ne, ita haud dubie in aliis quoque principibus funda-mentum est reliquae omnis prudentiae, pietatem et im-mortalis Dei religionem. Quis enim, nisi Cyclo-pum Centaurorumque progenies, negare audet reges in ipsos imperium Dei cuncta, supercilio mouentis? Quis porro non illud vel potissimum prudentiae praece-ptum agnoscit, vt eos habere placatos et propitios stu-deamus, sine quorum ope atque auxiliis ea, quae sum-ma putamus, minime licet consequi? Haec vero pru-dentia, supremum sibi rerum arbitrum conciliandi, quin cadat in principes admodum iuuenes, neque ratio, neque exempla dubitare nos sinunt. Immo facilius longe esse, vt iuuenis saeculi corruptioni-bus et voluptatum gurgiti nondum ita profun-de, ac sunt plerumque atate prouectiores, immer-sus, tota se mente ad vitae suae rerumque omnium au-ctorem connertat, quam illi, quos longa peccandi con-suetudo, et robustiora vitia, aeneis quasi catenis deli-gatos tenent, ita certum est, vt mihi, post aliquem hu-ius rei vsum, vix alio argumento cohortari ad virtutem potentius teneram aetatem visus sim. Atque loquimur, AA. non de quocumque adolescente sibi malisque suis

Q 3

studiis

studiis ac moribus relicto, aut pratorum sodalium in-
 retito consortiis; sed de principe, cuius iam pueritia
 sub optimis educatoribus, magistris, et comitibus dili-
 genter custodita et circumsepta est, ut difficilior prope
 illi peccare sit, quam innocentiam atque integritatem
 tueri. Quae cum ita sint, illud, credo, nobis concedetur,
 cadere in iuvenem principem summam illam ac
 diuinam, quae in pietate inest, prudentiam, et ita cadere,
 ut potiori iure ab eo sperari queat, qui cum ipsa puber-
 tate ac libertate suo arbitratu viuendi, imperium susci-
 piat, coniugiumque se dignum ineat, quam si quis a ma-
 gistri metu liber priuatam tamen interim vitam agat;
 et pro viris grauib, quibuscum reip. curas princeps
 diuidere solet, sodales habeat non nimis provide ple-
 rumque adsumtos; cumque serium, quod agat, nihil fe-
 re sit, per otium ac voluptates tempus transigat. Si
 enim inter ipsas imperii curas obrepserit voluptas his
 etiam, qui probabilem Dei hominumque iudicio iu-
 uentutem exegere; si Dauidem eiusque filium euerit
 illa sapientiae et virtutum pestis; si post Neronis quin-
 quennium horribilis animi illius et morum secuta con-
 uersio est: quid tum futurum putabimus, ubi praeter
 impunitatem, quae pariter fere proposita tum ipsis re-
 gibus, tum regum filiis est, insuper otium et latebrae,
 res longe vtraque non regnanti faciliior paratiorque,
 sollicitant. Immo quid factum sit? olim aliis in locis,
 ubi post priuata illa et latentia scelera ad imperandum
 prodibatur, animus meminisse horret, ac dicere lingua
 refugit. Primum prudentiae munus, pietatem, cadere
 in principem iuuenem, vidimus. Quid illud alterum,
 quod salutem suam a publica salute non seiungit, vera
 illa et incorrupta prudentia? Magno animo et excel-
 so ad eam rem opus esse apparet, et commodorum su-
 orum, ubi ea reip. aduersari videntur, contemptore. Qua-

Qua-

Qualem scilicet facilius fere in iuuenum aetate principum reperiri, quam in aliis, apud illos exploratum certumque habetur, qui de singularum aetatum moribus atque studiis vel ipsi pro se diligenter quaesiuere, vel praeceperunt etiam aliis. Itaque iuuenes fuerunt Mucius Scaeuola, Curtius ille, et alii contempta sua salute patriam seruare ausi. Dicerem hic de magna illa et dignissima fastigio ipsius voce, quam in ore habere, ac veluti tesseram aliquam vsurpare coepit haud ita pridem serenissimus princeps noster, *salus publica salus mea*: nisi ea ita insignis esset, vt obiter commemorari non debeat, sed iusta oratione explicari. Hic illud tantum dicam A A. quantus animus, quam excelsus, quam publicae salutis appetens in iuvene etiam principe habitare possit, hinc intelligi. Prudentiae vero hanc laudem esse, in publica salute vt suam collocet princeps, et, si pugnare videatur vtraque, vt publicam praeferat, non ita difficile aut necessarium, quam longum demonstratu fuerit. Adiungamus vnam imperatoriae prudentiae laudem, quae tanta est, vt vel sola omnem regnandi artem videatur continere; nimirum vt idoneis rerum administris vtatur. In hac parte maxime forte laborare oratio nostra videatur his, qui norunt, quanta sit artis opus, et consummatae fere prudentiae, dignoscere ab amico adulatorem; videre, sibine consulat aliquis, an rei publicae? In hoc ipso spectari, obicitur nobis, senum prudentiam, quod experiundo docti, et vsu longo callidi, plus hic videant, quam incauta iuuentus, et hoc ipso veteratorum fraudibus magis opportuna, quod simplex ipsa et sincera, qualem se esse nouit, tales etiam alios esse facile credit. Probabilis oratio, cui plane concederem, nisi idem non comicos modo senes a seruis iuuenibus auro emunctos, sed viros etiam principes varie circumuentos a longe iunioribus

ribus, constaret. Neque illud nunc dicam, quod tamen est verissimum, inter fortunae, hoc est ipsius diuinæ providentiæ, consilia hominum non exspectantis, munera, referendos esse amicos principum bonos, et consiliorum idoneos ministros, quæ pio principi, Deoque caro, cur non aequè facile contingant, quam cui-cumque alii, nulla causa est. Sed hoc tantum commemorabo, salvis tamen diuinæ gubernationis consiliis a cognitione nostra remotioribus, esse quamdam videti in hominibus virtutem, quam occultam, hic quidem, dicere, bona cum venia physicorum, malo, quam in rationem illius penitus copiosiusque cum molestia aliqua grauissimi huius confessus, inquirere. Virtutem igitur occultam, sed non sane dubiam, obseruari aio, secundum quam, qui similes moribus sunt, facilius norunt se inuicem, et congregantur; quod quidem usque eo longa experientia comprobauit, ut variis variarum gentium prouerbis significetur. Ponamus igitur principem Dei reuerentem, salutis patriæ cupidum, eamque ipsam ob causam hæc eadem spectantem in diligendis consiliorum suorum ministris. Quidni ille (abscondita Dei consilia semper excipio) et cognoscet et nanciscetur sui similes? Quidni etiam hanc ob causam facilius nanciscetur? quod malle debent viri boni, et patriæ amantes, adesse principi, quem sciant, vel ipsius ætatis beneficio a praeiudicatis opinionibus, quæ crescere cum annis et inolescere solent, magis vacuum, et puro vasi similiorem, quod facilius accipiat humorem infusum, seruetque fidelius; quem a pertinacia, et rigida nimis in consilio vel bene, vel perperam capto perseverantia, norint esse remotiorem. Quæ quidem et ipsæ iam prudentiæ partes sunt, non minus quam illud, quod longius absunt ab avaritia iuuenum mores, quæ ut aliis bonis rebus omnibus, ita capien-

capiendis praecipue de rep. consiliis est inimicissima.
 Quantum vero illud ad prudentiam momentum ha-
 bet, quod *νεοπλαστίας*. vitio, vt rotundo ore Graeci vo-
 cant, carere solent, qui in iuuenili aetate principatum
 suscipiunt. Quibus moribus esse consueuerint, qui subi-
 to vel imperia magna, vel opes sunt consecuti, et Theo-
 phrastus ille morum notator egregius, et veteres co-
 mici pariter ac recentiores, vt ille, qui in hoc praefer-
 tim genere admirabilis est, Moliérius, adeo descripse-
 runt lepide, vt nihil dici videatur potuisse venustius;
 sed ita etiam, vt intelligatur, quae huic hominum ge-
 neri tribuuntur, ea a prudentiae rationibus vehemen-
 ter abhorrere. Nisi fallor, ad hoc genus referri possunt
 fere, quae in Galba sua aetas desiderauit, qui senex im-
 perare coepit, omnium, quod vulgo dicitur, iudicio di-
 gnus qui imperaret, nisi imperasset. Verum eo prin-
 cipe quid potest esse importunius, qui cum frena
 diu momordit, et imperare optauit, ne ius audire vel
 facere cogi posset, tandem custode vel sepulto vel
 relicto, et suus esse gaudet, et alios in potestate habere.
 Sed alienis vitiis inhaerere quid attinet? Nos hoc tan-
 tum volumus, iis, quae insuetos imperandi comitari
 solent, minime omnium vrgeri natos in purpura, et
 mature ad motos imperio, principes; adeo neque se ia-
 ctare solent impotentius, neque veteres vlcisci iniuri-
 as, neque vsurpandi imperii libidine quidquam admit-
 tere prudentiae rationibus aduersum. Difficilior quae
 fuit, parte orationis nostrae defunctus, planiora mihi,
 quae supersunt, videor prospicere. Post prudentiam,
 quam ab iuvene etiam principe exspectari posse, satis,
 credo, ostendimus, amor est apud suos, qui felicem red-
 dit remp. Principem suis carum magnum esse reip.
 bonum, si ostendere coner, A A. non minus me in-
 eptum iudicetis merito, quam illum, si quis multis ver-

Q 5

bis

bis persuasum vobis eat, salutare esse familiae, si pater ab ea ametur, aut scholam illam felicem, in qua praecceptorem diligent discipuli. Sed nec multum in eo sudandum est, ut intelligatur, quam soleat in amore civium praecire alios princeps in flore aetatis constitutus. Est profecto in iuventute ipsa amabile quiddam, et philtrum quasi naturale, quod allicit alios, et in amorem rapit, unde fit, ut quoties personas fingunt poetae et pictores, quas amore dignas volunt intelligi, iuvenes faciant. Licet autem considerare singulatim, in quo sit illa amabilitas iuveni principi propria. Non erraverimus, si ipsam primum formam partes sibi suas hic vindicare dicamus. Aequae enim naturale est amare formosos, ac delectari domo eleganter aedificata, aut hortu varietate ac descriptione egregia, aut pictura insigni, et quaecumque in hoc genere vel specie, vel iucunditate alia praestant: nisi forte nuper aliquis nostrum fuit, cuius oculis graue esset lampadum illud facumque, de quo ante commemorauimus, spectaculum. Quin hoc ita naturale est, ut etiam bruta animalia iudicium quoddam formae habere, et sequi pulcritudinem, appareat. In hominibus autem antiquissimum hoc fuit, ut in regibus eligendis formam spectarent. De Saulo nihil dicamus ac Dauide, ne temporis illius et populi ruditas nobis obuertatur. Romae, ea aetate, ubi sibi videbatur cultissima, Neroni, detestabili ultimis annis tyranno, Galba successerat, recti vir exempli et virtutis spectatae. Sed Tacito iudice, quo nemo homines nouerat melius, *ipsa aetas Galbae irrisui et fastidio erat assuetis iuuentae Neronis*, et imperatores *forma ac decore corporis, (ut mos est vulgi) comparantibus*. Quantam vim esse dicemus praestantis iuuenili in corpore formae, si, ut Galbae praeferreretur Nero, potuit efficere. Quid si formae et annorum decus incidat

~~videt~~ non in Neronem aliquem, qualis vltimis annis
 fuit, sed in eum, qui introrsum non minus pulcher sit;
 nonne grator erit, quod est in vulgari versiculo, pul-
 cro veniens e corpore virtus? Noui ego A. A. respue-
 re fere serenissimum principem laudes a corporis for-
 ma, quam excellentem nactus est, petitas, qua in re ne-
 que ab exemplis venustorum ab omni aevo hominum,
 neque a ratione destituitur. Nouit nimirum alia bona,
 haud paullo solidiora, dignioraque quae studio omni
 confectetur. Sed illud tamen, cum res ita fert, dissimu-
 lare non possum, cum nudius quintus fortuna me mo-
 do ad hunc, modo ad alium appulisset hominum glo-
 bum, fauentium vniuersorum iuueni caelitus demisso,
 et iam sacramentum exigenti a volentibus; passim a
 me exauditas voces, mulierum quidem maxime, sed et-
 iam virorum, pulcritudinem ipsius non laudantium
 modo, sed cum hac ipsa commemoratione ita arcte vo-
 ta et omnia bona copulantium, vt facile appareret vel
 leuiter attendenti, formae decus amorem conciliaffe,
 in vota erupisse amorem. Quid de venustate illa dicam,
 quam ipsa gignit non curiosa nimis neque circumspe-
 cta iuuenum summo loco natorum sui observatio,
 quam negligentiam vocarem, si in laude poni hoc no-
 men posset, quae facit, vt quidquid agant, furtius qui-
 dam et tacitus decor consequens vestigia illorum o-
 mnia componat: quam gratiam iuuentutis nimia inter-
 dum virorum cura, et decor vndique conquisitus, et cus-
 todita sollicitate grauitas, corrumpit. Quid si accedat,
 quae et ipsa iuuenibus faciliior est, et melius procedit,
 virtus illa, quam Graeci eleganter dicunt *Φιλοφροσύνη*,
 comitas quaedam, et facilis, nihilque affectatum adsci-
 tumue habens, humanitas, beneuolentiam ipso vultu
 et gestibus, sine adulatione tamen, demonstrans; in qua
 illud in primis gratiam habet, quod iuuenilis aetas, non
 ita

ita rerum omnium prouidens, quippe non ita saepe decepta, effusius aliquanto complectitur alios, et minus quasi suspenso gradu, sed cum fiducia quadam, ea, quae ad beneuolentiam significandam pertinent, peragit, eaque re illud consequitur, ut vicissim homines maiori fiducia ad illam accedant, amentque illam vehementius. Possem ego A. A. hic etiam commemorare, quid nudius quintus obseruauerim: sed malo properare ad aliam iuuenum virtutem, conciliatricem, si qua alia est, amoris et beneuolentiae. Ea est liberalitas, tanto facilior iuuentuti virtus, quo magis illa propter sui fiduciam, et bonam de futuro spem, opum contemtrix esse solet, et remouere se ab illo senum vitio, quo minus vitae superest, tanto plus viatici quaerentium. Tanta vis est commendationis et amabilitatis in his rebus, quas diximus, ut etiam erratorum, si qua iuuentus eadem adfert, faciliorem longe paratioremque veniam consequatur. Quid enim frequentius audias, ubi de iuuenum peccatis, his etiam, a quibus iure principes refugiunt, mentio incidit, quam illud, iuuenis est, accedent anni, et ista, in quibus iam offendere videtur, decedent. Scilicet ut ipsa bonae spei plena est iuuentus, ita de illa etiam bene sperant alii, nec iniuria: cum non ita rara sint eorum exempla, in quibus aut remissiores iusto iuuentutem, aut feruentiores, moderata omnia consecuta sunt. Quin, sicut in vinis videmus, si quid acerbi habent vel asperi, vel propter nimiam dulcedinem ingrati, ea accedentibus aliquot annis ita emendari, ut ipsa illa vitia bonam de futuro spem concitent: sic ipsa quaedam vitia iuuentutis signa ad bene de futuro tempore sperandum videntur. Versarer forte in hoc argumento paullo copiosius, nisi partim adessent, qui quantumuis vera sui doctoris oratione male suo malo abuti possent; partim vero ea patriae nostrae contigisset felicitas, ut adhuc quidem, et versatus sum
apud

apud exteros, qui incorruptius iudicare solent, quod amoris ac odii causas procul habent, nihil de serenissimo nostro principe me audiuisse liquido iurare possim, in quo ille veniam magis, quam laudem, mereri videretur. Itaque plane de illo iuventutis favore tacuissim, nisi eam vim haberet, ut intelligatur, quanta vis commendationis sit in ea aetate, quae ad ipsa etiam vitia excusanda valeat. Quam amabilis proinde princeps annis florens, cuius etiam erratis ita facilis proposita sit venia? Superest illa pars orationis nostrae, A. A. ubi de felicitate principis iuuenis aliquid dicendum est, magna profecto re, et quae vel sola facere beatam remp. queat, cum, de verissima sapientissimaque CAROLI WILHELMI FRIDERICI nostri sententia felix esse princeps, nisi rep. salua, non possit. Felicitatem in imperatore ad bellum gerendum deligendo spectari vult Tullius, et ita necessariam putant barbari quidam noui orbis incolae, ut iurare nouum regem cogant, se curaturum, ne ventis vehementibus, aut immoderatis tempestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus noceatur, fruges perdantur, et id genus alia, quae quidem proprie ad felicitatem pertinent, h. e. euentus secundi, quorum causae in manu hominum, quibus contingunt, posita, et ab eorum viribus profectae, dici nequeunt. Sed nobis magna hic moderatione opus est, ne vel dicamus aliquid, quod quale sit ipsi non intelligamus, vel in diuinae prouidentiae rationes sumus iniurii. Ergo probamus quidem, si recte intelligatur, Caroli V. vocem, qui puellam esse dicebat fortunam, iuuenibus quam senibus amiciores: nouimus iuuenes felicissimos, Alexandrum M. Scipionem Africanum, et, ne a familia Brandenburgerica abeamus, FRIDERICVM WILHELMVM, qui iure suo magni cognomen adeptus est: sed iidem arbitramur, non magica quadam vi, aut plane occulta lege deuinctam

Etiam sibi, et in sua quasi naui habere fortunam principes iuvenes, verum in his ipsis rebus, quas imperanti iuuentuti alioquin constat inesse, quaerendas esse euentorum caussas, quae fortunae assignari vulgo solent, putamus. Felicitas bellica celebratur Alexandri M. et Caroli XII. regis Sueciae, iuuenis vtriusque. Videamus, an non magnae in vtroque partes fuerint audaciae et ardoris cuiusdam, non nimis semper consulti. Quod igitur temeraria etiam horum consilia feliciter euenere, illud tum eorum, quibuscum res illis fuit, ignaviaetribuendum apparet, tum, quae numquam excludenda est, gubernanti omnia prouidentiae diuinae. Sed hoc tamen negari non potest, non gesturum videri senem, quae duo adolescentes perfecerunt. Vt hic audacia fecit fortunam, ita aliis in rebus regnat illa, quam ante laudauimus, florentis aetatis amabilitas, quae quantum valeat in nuptiis conciliandis, magno plerumque ad felicitatem vel infelicitatem momento; in conditiouibus aequis ab eo, quocum agitur, impetrandis, ex suo quisque sensu, suaque experientia, facile existimabit. Putatisne A. A. a potentissimo Prussorum rege impetraturum fuisse, quod serenissimus princeps noster impetrauit, aliquem minus aetate, gratia, spe florentem? aut putatis ipsi negari posse quicquam, quod vehementer se cupere coram ostendit a quoquam, qui non humanitatis et venustatis sensum prope exuerit? Si quis igitur princeps huic nostro similis comitate sua et venustate impetrauerit difficile quidquam, praesto sunt, qui felicitatem illius praedicent. Accedit et illud in principibus iuuenibus ad rem bene gerendam magnum praesidium, quod fortunae impulari non numquam solet, spes, quam de illis merito accipiunt homines, quae facit, vt illos deuincire sibi, et beneuolentia adiungere studeant, de qua quidem, cum ex his, quae ante dicta sunt, satis existimari possit, nunc tanto

tanto lubentius taceo. Ac in vniuersum tempus videtur contrahendi vela, ac id agendi, cuius proprie caussa in hunc locum et conspectum vestrum, AA. longe venerabilem progredi ausus sum. Salue igitur, CAROLE WILHELME FRIDERICE, prudens, amabilis, felix. Salue, inquam, et, quod facere instituisti, orationem nostram exemplo tuo exceptione omni maiore ita comproba, vt vix aliquam ego partem attigisse bonorum videar, quae ex imperio principis iuuenis percipit res publica. Gustum nobis dedisti illum, qui non potest non in eam nos spem adducere, futurum, vt habeamus te principe florentissimam rem publicam, et quatenus verbo huic inter mortales locus est, beatam. Difficile non esset, neque ingratum huic panegyri, quaecumque hac oratione de principe iuvene, magno rei publicae bono dicta sunt, ad te transferre, et quaecumque in florenti aetate laudantur, ea in te esse ostendere, quidquid autem vitiosum est, plane abs te remotum. Sed inter maximas laudes tuas numeramus merito diuinam illam modestiam, vel primum aetatis tuae ornamentum, qua laudes respuis etiam citra cuiusquam inuidiam tibi debitas, quasque sine adulationis crimine commemorare aliquis posset. Huic ita iam obsequimur, vt hac ipsa re primum obsequii nostri et pietatis tibi specimen exhibeamus. Scilicet ad sacrum puluinar tuum prouoluti, CAROLE WILHELME FRIDERICE, princeps ac patriae pater indulgentissime, quam nascendi tibi iure non magis, quam virtutis tuae nomine debemus, spondemus tibi subiectissimorum ciuium fidem, obedientiam, pietatem, qui vel docendis bonis litteris, vel discendis id agimus, vt non desint futuro tempore, qui, quae sapientissime tu atque amantissime de salute ciuium tuorum cogitaueris, ea vel populo ad religionem erudiendo, vel iure incorrupte dicendo, vel aliis artibus rei publ. salutaribus, perficiant; quamque tu destinaisti populo tuo felicitatem, eam pro sua quisque conditione et loco, singulis impertiant. Quemadmodum nihil ita magnificum dici posse de iuuenum imperio persuasum habemus, quod non in tuam, serenissime princeps, aetatem atque vitam ad amissum conueniat; ita Deum immortalem summis obtestamur precibus, vt in te, serenissime princeps, experia-

periundo tandem aliquando discere velit patriam, cui bonos principes ostendit magis, quam dedit ad hunc diem, quanta bona sequantur virilem aetatem, et senectutem adeo ultimam eorum principum, qui florem aetatis in virtute colenda, et procuranda suorum salute exegerint. Ita est supreme, idemque sapientissime rerum nostrarum arbiter, ita animum induximus, ut nullum abs te maius beneficium huic toti populo expetere posse videamur, quam vitam CAROLI WILHELMI FRIDERICI nostri et felicitatem. Nos ipsi, tibi ipsum tradimus, hominum custos, tuendum, tibi ornandum commendamus, tibi volumus esse, ut ipse nobis est, carissimum. Coniecti sunt in illum oculi omnium, tamquam in Palladium et certissimum salutis publicae pignus, a te ipso summae benevolentiae, et prouocati nullo nostro merito amoris, causa concessum. Da nobis, pater, hanc mentem, ut recte illo munere tuo utamur. Da illi, qui corda regum in manu habes, ut te; nobis, ut illum strenue ad te sequamur. Et quandoquidem hoc etiam munus adiecisti, ut coniugem ipsi dares, qualem vix sperare, vix petere ausi fueramus, FRIDERICAM LOISAM, in qua regii sanguinis splendor decoribus aliis vel vincitur, vel illustratur: etiam hanc suscipe, Deus, et serenissimi coniugis sui salutem, id est, nostram omnium felicitatem curare iube ut amantissime, ita diutissime. Ita de nobis vel sapienter gubernanda rep., vel quod talem nobis peperit, talem educauit principem, merita est serenissima CHRISTIANACHARLOTTA, mater per filium patriae, ut impii simus, nisi etiam preces pro hac interponamus. Da illi, salutis omnium fons et auctor, ut, qui pertinaciter illam premit, morbus, tandem cedere precibus nostris tuo nutu cogatur. Da, ut quantum illa molestiarum exhaust, tantum et longe plus iucunditatis et pia voluptatis ex filii suis rebus, praeclare gerendis, coniugio, liberis, nepotibusque quam diutissime percipiat. Da, pater, serenissimo principi, ut summam votorum hodiernorum colligamus, vitam longam, familiam beatam, consiliarios probos, populum fidelem, et si quae alia vel boni principis, vel pro optimo principe bonorum civium vota sunt.

Fiat! Dixi,

IO. MATTHIAE GESNERI,
ELOQV. ET POES. IN ACAD. GEORGIA
AVGVSTA PROFESS. PVBL. ORD. ACADEM. A BIBLIOTH.
SEMINAR. PHILOLOG. ET SCHOLAR. MAIOR.
INSPECT. SOCIET. REG. SCIENTIAR.
PRVSS. SODALIS

OPVSCVLA

MINORA
VARII ARGVMENTI.

* * * * *

TOMVS III.

VRATISLAVIAE,
IMPENS. IO. IACOB. KORNII.
MDCCLXXXIII.

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

EDITOR LIPSIENSIS.

*n tibi tertium Tomum Opuscu-
lorum Gesnerianorum pro-
grammata funebria comple-
xum, nostraque cura editum*

*cum ille, qui priores dederat, ob absenti-
am loci hoc munere fungi haud potuerit.
Praefationis aut corollarii adeo instar da-
mus tibi partem epistolae illius ad clarissi-
mum REITZIVM, Luciano nuper, ce-
leberrimi GESNERI versione et adnota-
tionibus illustrato, praemissae, ut, cum li-
brum moles et caritas rarum iam nunc fa-
ciat, inde cognoscere possint lectores nostri,
qua humanitate aduersarios GESNE-
RVS noster tractare soleat:*

R 2

EX

EX PRAEFATIONE AD LVCIANVM.

— nisi hisce ipsis diebus mihi allatus tandem esset liber, in quo a magna me spe deiectum, non sine morsiuicula quadam doloris obseruo. Putabam ita a me administratam prouinciam edendorum scriptorum fœi rusticæ, vt forte in ingenio meo, in diligentia, in doctrina desiderari aliquid possit; candoris quidem, pudoris, honestatis summam a me habitam rationem scio, eiusque rei animum meum testem habeo, vt velim ita mecum agi dum viuo, et cum ero mortuus, vt ego cum uiuentibus et mortuis egi, quorum nihilucubrationes commissæ et creditæ erant.

Itaque laetus in manus sumebam expectatum aliquamdiu librum IULII PONTEDERÆ, viri merito suo clarissimi, Patauii MDCCCXXX editum, cui titulum præscripsit, *Antiquitatum Latinarum Graecarumque enarrationes atque emendationes præcipue ad veteris anni rationem attinentes, epistolis LXVIII comprehensæ, et tabulis plurimis ornatae.* Cupide euoluebam epistolam

lam LIII, quam agere docebat argumentum *de Lipsiensi rusticorum Auctorum editione*. Non magis, credo, perturbatus est Cicero, cum redux a quaestura Sicula, et laudibus suorum civium inhians, quas meruisse sibi videbatur, observaret, esse homines Romae, qui ipsum de vultu ac nomine nossent, qui iidem, fuisse ipsum in Sicilia, nescirent, quam ego miratus sum, non potuisse me humanitatem et fidem meam probare Pontederae, sed eorum postulari, quae ego non nisi ab humilis admodum et abiecti animi hominibus admitti posse arbitror. Coniecit ille quidem partem maiorem eorum, quae inclementer et inique in me et editionem illam dicuntur, in personam amici sui ANDREAE MARAVI, de qua re, fateor, in mentem mihi venit Ciceronis illa expositulatio cum Appio, *Tu cum istiusmodi sermones ad te delati de me sunt, non debuisti credere. Si autem hoc genere delectaris, ut, quae tibi in mentem veniunt, aliis attribuas, genus sermonis inducis in amicitiam minime liberale. — Quare potes — genus hoc totum orationis tollere*. Disputabant, ego contra differebam: Dicebant,

bant, ego negabam. *An mihi de te nihil esse dictum putas etc.*

Verum sit ita. Ita calide amauerit IULIVM PONTEDERAM, dignum profecto amore ob multas res, quas ego vel e tanto interuallo nosse potui, ANDREAS MARANVS, vir vel hoc nomine a me non contemnendus, quod Pontederæ bona videtur intelligere. Sit igitur: ita amarit Maranus Pontederam, ut indulgentissima mater suos liberos; amarit etiam cum aliena iniuria. At a Pontederæ sapientia hoc exspectari iure poterat, ut bilem amici, quam iniustam ipse agnoscit, quam de *puerorum* impotentia aliquid habere ipse fatetur *, mitigaret potius priuatis literis, et, ut potens est herbarum, catharticis quibusdam educeret, quam ut victuris eas chartis mandaret, monumentum futuras, quidquid de causâ existiment homines, pudoris alicuius literarum, quibus parum profecto decorum est obiecta talia esse rusticarum rerum editori, siue vera sint illa crimina, siue ficta. Plane et
sim.

* P. 464. med. Hoc si dabis (quod nullo modo inficiari potes) PVERI EST credere, quæ ex te commemorauimus ad Gesnerum pertinere.

simpliciter ficta esse ad vnum omnia, non ausim equidem dicere. Neque enim otium adhuc fuit indagare omnia: quam rem aliquantum operosiores fecit ratio illa, quod non usus est vir doctissimus consuetudine ea, qua solemus loca scriptorum, quae designamus, accurate indicare, qua ego per totum opus rusticum non librum modo et caput, sed minorem etiam particulam, laudavi: sed plerumque ne librum quidem nominavit; verum simpliciter vnum aut pauca verba, ad quae crimen pertinet, posuit. Vnde fit, ut si cuius non multum interest, ille ne euolvere quidem curet locum, de quo agitur, et ita ne audire quidem alteram partem possit. Nondum igitur indagare libuit omnia: supersunt sex septem loca, ita laxae, uti dixi, designata, ea praesertim, ubi argumenta Victorianarum annotationum, id est verba, ad quae illae referuntur, non recte dicuntur posita, de quibus nihil, nisi hoc dicere possum, secutos nos esse rationem hanc, ut annotationibus tanquam titulos s. indices praemitteremus verba, ad quae referuntur, qualia supra in ipso contextu scriptorum sunt expressa: ita tamen, ut si vel Victori-

us vel Pontedera, vel alius quid mutandum censeret, illud ex ipsa annotatione intelligi satis posset. Fac autem, bis, ter, quater, saepius, aliquid sic peccatum esse, quod nondum equidem deprehendi: humanorum hominum erat, ut, cum tot a nobis commoditatibus auctos se sentirent, ut non iam per plures, raros bonam partem, libros discurrendum esset, aut Bibliothecae Italiae, Galliae, Belgii, Germaniae adeundae; vicissim aliquid nobis ignoscerent, homines esse tum nos, tum Correctores, et typographicas operas, cogitarent, pro millenis *καταδάμασι* vnum nobis alterumque humanum errorem sine scutica transmitterent. Ingrati enim profecto animi est et nimis ieiuni, uti aliorum laboribus ingeniisque, dum commodum est, sexcentis inde in singulos prope dies commoditatibus frui: et deinde, ubi semel aut aliquoties caespitatum est, clamare, flagella, stimulos, faces verborum expedire, stigmata inurere hominibus optime meritis. Redeo ad Epistolam Pontederae. Non ausim confirmare, plane nihil esse in hac Epistola veri: supersunt enim, quae inuenire nondum potui: fateor, aliquot
locis

locis omiffum effe, cum ego Gottingae iam
effem, vltima operis excuderentur Lipsiae,
nomen Pontederæ: fed iis in locis illud
factum, quæ vel fui auctoris alium chara-
cterem haberent, vel e quibus nihil, fi reli-
qua viri decora fpectes, ipfi decedere; pa-
rum mihi, addendum enim hoc quoque
eft, accedere, fi quis mihi tribuat, poffit.
Vt enim is eft vir doctiffimus, ea illius in
his literis exftant decora, quæ nullam pro-
fecto iacturam fentiant, fi aliquot minutæ
annotatiunculæ operarum typographica-
rum culpa nomine ipsius careant: ita me
non ita abiectum et ignauum hominem
terra protulit, vt velim illa aerugine de
Pontederæ thefauris ditescere. Nam
quod obiicitur, „Noſtra (i. Pontederæ
„obſeruata) vt abdita effent, neque lucem,
„ſi fieri poſſet aspicerent, qua potuit dili-
„gentia curauit. Huc atque illuc diſperſit
„inhonora atque abſcondidit“; illud mo-
uere eum forte poteſt, ſi quis opus illud
nunquam in manus fuſſit. Nam caeteri
vident, nos ſecutos eſſe morem olim rece-
ptum ſuis locis ſubiiciendi annotationes,
vnicuique annotationi nomen ſui auctoris,
literis quidem maiuſculis et ferientibus o-
culos,

culos, adscribendi; nisi quod nostras eo ipso satis putabamus signatas, si nullum illae nomen adscriptum haberent. Qua in re molestum nobis laborem compendii poteramus facere, et sumtum Bibliopolae non mediocrẽm, si illo more, quem tenuere V. G. in Iulio Caesare Iungermannus, Heninius in Iuuenale, vno tenore poni iussissemus primo Beroaldi annotationes, tum explicationes suarum castigationum Victorii, et ita Scaligeri, Vrsini, Pontederæ lucubrationes. Nempe lectoris commoditati istuc datum est, quos labore, sumtu, molestia, et vt nunc apparet, inuidia nostra, adiuuimus. Quod si separatim sua edi iussisset Vir Clarissimus, a laetis ac triumphantibus hoc illi datum esset. Ex eodem „fonte est, quod sequitur: „Tabulas, ipsarumque explicationes (quae libro tertio „Columellae praemissae sunt) eo animo „distribuit, vt non nostra sed Gesneriana „existimarentur. Nonnulla itaque praemisit, deinde nostra annexuit nullo intervallo aut indice separata. Quamobrem „qui meum nomen in extremis legerit, id „a nobis tantum, reliqua sine nomine a Gesnero prodita reputabit.“ Quin qui
morem

morem ac legem libri supra expositam intelliget, is putabit, illam praemissam nostram animaduersionem, cui nomen nostrum apponere neglectum est (quia alias, vltimum locum tenentibus meis obseruationibus illud subiungi, quemadmodum modo monui, non solebat) etiam esse Pontederæ, cuius illum eo minus pudere debet, quod ea continet, quae ipse quoque obseruauit. Et ita cohaeret tabularum illa explicatio, vt oporteat non luscum sed caecum, non festinantem sed stupidum et paene furiosum videri, qui de illa Gesnero aliquid tribuat: quod quidem genus hominibus ego auctor videri tabularum illarum non opto. Illud plane non intelligo, quod sequitur, „de suis vero *nihil nisi* amplissima forma, et magnifice exornatum edendum fuit.“ Praefatio nostra, si huc forte respexit, pro more literis est maioribus expressa; reliqua ita aequalia, ita similia, vt, quid sibi velit accusatio ista, nullo modo comminiscar. Sequitur graue crimen, „Tum a magno illo rustico apparatu, quae a nobis restituta sunt, ad rusticos auctores intelligendos maxime attinentia, reiecit; vbi enim *seges* vt nos explicauimus; vbi *aruum*; vbi *origa* et *auriga*; vbi *fo-*
cus

„*cus* et *foculus*; vbi *capiuntur* prisca signi-
 „ficatione, et *praecipio*; vbi *sictores* et re-
 „liqua a *sico* pro *seco*; vbi *serarius*; vbi *ar-*
 „*ticularius*; vbi *curia* pro coenaculo; vbi
 „tot alia?“ Cū haec legerem, putabam
 amissum aliquid esse, non peruenisse ad me
 omnia viri doctissimi in rusticos commen-
 taria. Nam culpa mea nihil subtractum,
 satis certus eram. Sed cum de *Segete* ipsa
 mihi memoria subiiceret; cum scirem in
 vltima Fabri editione laudatum a me illo
 nomine Pontederam, lubuit quaerere, li-
 cet non siue iactura pretiosi nobis tempo-
 ris, cum loca neque hic indicata sint. Sed
 intueni suis relata locis praeter vnum o-
 mnia. Nempe ea quae statim ad manus
 fuerunt, sub ipso contextu orationis; vt de
Segete et *Aruo* ad Varro. 1, 29, 1; reliqua
 in *Addendis*, quae ferius venerant: *Origa*
 et *Auriga* Varr. 2, 7, 8; *Focus* et *Foculus*
 Cato. 76, 4; *Capiuntur* et *praecipio* Cat.
 142; *Sictores* et *Sico* Cato. 144, 3; *Sera-*
rius Cat. 150, 2; *Articularius* Cato 157, 8.
 Vbi *Curia* pro *Coenaculo* lateat, non ha-
 beo iam dicere: culpa quidem mea, dolo
 volebam dicere; culpam enim quis prae-
 stare omnem potest? literam vnā Pon-
 tede-

tederae abesse nego *. De compendiis quibusdam lectorum in gratiam, vel emtorum potius, admissis, in praefatione causae dicta est, quam aliis me probasse, fat exploratum habeo. Quod deinde dicitur Hieronymus Lagomarsinus XC varietates in Columellae lib. 2, 2. notatas e Politiani libro protulisse, quibus careat Lipsiensis editio, illud fieri potest: neque meum est praestare quidquam praeter hoc, quae HENRICI BRECKMANNI V. C. cura descripta Florentiae, et ad Th. Fritschium missa sunt, ea diligenter et cum fide repraesentata esse.

Adhuc nihil dictum est contra Gesnerum, in quo non iniuriam illi factam esse videant, quicunque oculos aperire voluerint. Grauiora supersunt. De Marani sententia, quam aperte probat Pontedera. Nemini persuadere poterit Gesnerus, ea se inuenisse, primumque excogitasse, quae a Pontedera Lipsiam missa inter manus habebat. Quis enim ante illum de Crescentio in illa re somniauit unquam? Quis de Catonis libro, Catoniana omnia essent an contra, a quo est ante Pontederam ostensum? Quis de Columellae volumi-

* *Etiam haec, inuenta est nempe* Addend. Varro. 2. 9. 8.

„lumine *de arboribus* inscripto ea, quae tu
 „collegisti, meditatus est?“ Quasi vero mi-
 rum esset, duo homines ab ingenio et li-
 teris non destitutos, hoc agentes diligenter,
 cum eadem subsidia habeant, videre idem.
 Quin ille ipse veri character est, si idem vi-
 deatur pluribus. Caeterum viam vnum-
 quemque nostrum suam iuisse, apparebit,
 si quis tanti putet nostras vtriusque com-
 mentationes inspicere, et inter se con-
 rare. Pauca moneamus de singulis.

Crescentio, vt bona fide et quasi testis cum
 cumspectus agam, non ausim post quindecim
 annorum interuallum neque dicere,
 neque negare, primam illius notitiam a me
 deberi vel Pontederae vel Morgagno. Sed
 hoc scio, me in Bibliotheca, quam cura-
 bam, Vinariensi reperisse exemplar illud i-
 psam, cuius in Catalogo rusticis praemisso
 mentionem feci, in quo cum viderem cre-
 bram Catonis, et Varronis, et Palladii
 mentionem, et ipse satis otii non haberem,
 dedi librum I O. R O D O L P H O E N G A-
 V I O, discipulo tum meo iam antecessori
 apud Ienenſes praeclare merenti, ab eo-
 que petii, vt vbicunque triumuirorum ru-
 sticorum alicuius mentionem videret fieri,
 locum ipsum diligenter quaereret, et quo
 libro.

libro, capite, particula inueniretur scriberet in margine libri, verba autem ex illis sumpta subductis signaret lineis: quod alacriter, vt erat ardens si qua gratificari mihi posset, ab illo perfectum. Adscriptis etiam Crescentii locis ad marginem rusticorum, summam mihi commoditatem conferendi illos locos praestitit. Porro monumentum illud diligentiae Engauui seruat adhuc Bibliotheca Vinariensis: Viuit autem, et diu, quaesio, viuat ipse Engauius, quem mendacii mei conscium habere nolim. De Catone autem et Columellae libro qui potuit me fugere, nisi peponem pro corde haberem? qui familiariter per plures annos in illis versarer, qui in Lexicon illud rusticum referrem illorum formulas, qui componerem hinc Scriptores inter se, hinc secum ipso. vnumquemque, hinc omnes cum Plinio: qua in re meis me oculis visum, docet ipsa illa allegandi ratio, qua nemo ante me vsus est, ipsa illa adscripta passim loca parallela demonstrant. Igitur nunquam mihi in mentem venit gloriari, tanquam viderim aliquid in Catone, et Columellae de arboribus libro: sed stupidum me putarem et obtusum, si non vidissem Catoniani libri hinc defectus hinc inter-

interpolationes, Columelliani autem operis praelectionem repetitam. Si alii ante nos haec non viderunt, non ingenium illis defuisse puto, sed hoc, quod in praefatione rusticorum memoravi, quod desultoriam nimis operam nauare solent libris antiquis plerique, quod non vno tenore legunt, non contrahunt cum iis penitiorum velut familiaritatem. Haec tu, REITZI praestantissime, vere a me dici eo facilius senties, quo plura tibi vel hic ipse noster Lucianus suppeditauit eius rei specimen. Si tamen subdolus hic fui, si inuadere gloriam alienorum inuentorum volui; si porro consilio omittere Pontederae alias observationes ausus sum: quis me stupor, aut quae religio tenuit, quo minus ea omitterem, in quibus illa inuenta hecatombe digna Pontedera proposuit? Quis non furem rideat, qui in diuitem domum absente per multa millia passuum domino ubi irrepsit, et satis temporis habuit suo arbitratu optima quaeque eligendi; deinde scruta quaedam secum auferat, pretiosa monilia, et auri fiscos, intactos relinquat? Talis ego profecto tam astutus Autolyce de gente fur sum, si ea subducere volui, de quibus supra dictum est; publicari autem curavi

curaui cum nomine Pontederæ, et ad ea insuper lectorem remisi, quibus suppressis mihi tribuere pulchra quaedam inuenta in solidum poteram. Ad summum crimen accedo, in quo commotiorem fuisse moderatum alioquin virum, res ipsa loquitur, id est verba quibus utitur p. 465. „At enim „in nos *dicaculus* euasit, nostraque eius fidei tradita et commissa ut ederentur, temere habuit, *immiscuit*, dictis perstrinxit „et carpsit, eorum vim infirmare et dissoluere conatus, quod nemo suspicatus esset, „quia sacra et intemerata esse oportebat.“ In his omnibus nihil agnosco, nisi illud *immiscuit*. Nempe, si id crimen est, fateor, me reliquorum hominum doctorum, Victorii, Scaligeri, caeterorum, annotationibus ea, qua supra dictum est, ratione cogitata Pontederæ *immiscuisse*. Male id factum agnosco, si inuito Pontedera factum est. Tu quidem, mi REITZI, vel non iuranti mihi facile credis, me maluisse simpliciter tradere typographis Pontederæ observationes, quam curare, singulatim descriptae ut suis quaeque locis infererentur. Reliqua vana sunt; et possem ego, si *dicaculo* mihi esse luberet, hic pluscula reponere. Cogita hoc vnum, REITZI, si mihi

S

in

in mentem veniret tibi obiicere, dolo tuo omiffa effe, quae tu, fuo loco pofita effe, e veftigio poffes demonftrare; fi fubrepta mihi quererer, in quibus tu eadem tibi in mentem veniffe oftendis; fi indignarer a te reprehendas effe annotationes quasdam meas; fi ea in re ita effem difertus, qualem modo clariffimum virum audiuiamus: ecquid cogitares de me, diceres, fcriberes? Sed nimis fatiſ ac plus forte quam fatiſ erat, datum eſt famae meae, cui obeſſe cl. Pontederæ Epiftola poterat, fi plane eam ſilentio prætermiſſem. Obeſſe autem, ſcio, nihil poterit apud eos, qui conferre inter ſe et meam et viri doctiſſimi rationem voluerint potuerintque. Examen quidem et iudices acerrimos adeo non refugio, vt potius optarim, federe Caſſiana quosdam ſeueritate, et fatiſ eodem rerum, de quibus agitur, peritos. Si caeteroquin in his Epiftolis deprehendero, et ſpero me inuenturum pluſcula, quae prodeſſe ruſticis noſtris cenſeam; (maiores quidem partem, præter laborioſas de anno veteri diſputationes, nos iam habere puto) diligenter curabo, vt illa vtilia eſſe queant pluribus, hoc eſt, vt repetendae ruſtici operis editioni inferantur, honoſque habeatur eorum auctori,
cui

cui si in me fuit iniquior, non ideo subtrahendae sunt gratiae, et laus, quae ob rem bene gestam ipsi debetur. Quin acerbitalis et contentionis omnis adeo ipsa quoque vestigia tollere conabimur, studebimusque honestissimam ex hoc certamine palmam aequitatis humanitatisque referre, ut fruantur per nos posterum utriusque ingenio et industria, litem intercessisse, ne quidem suspicentur. Hoc Pontederæ bellum, hoc si quis alius pugnare mecum velit, denuncio.

Verbum hic addere lubet de accusatione, qua in commentario ad Lucanum petitus sum a viro, cuius ego doctrinam et merita semper feci, ut merebantur, maximi. Infimulatus sum, *quaesivisse*, in summi dum viueret, viri obseruatis ad Quinctilianum, *quod reprehenderem*. Ab hac malignitate cum abesse mores meos nouerim, etiam famam meam liberari equidem cupio. Sed cum grauius aegrotante, deinde mortuo contendere indecorum amicis et mihi videbatur. Igitur haec silentio contriui, neque unquam vlciscar, nisi prouocatus ab his, qui Virgilium ipsius curant: tum enim cogar ostendere, quam non quaesierim, quod reprehenderem, sed quae ultro se obtulerint, ut

S 2

sumus

sumus homines, *peccata*, ea me sedulo, uti decebat literas nostras, uti postulabat quam profitemur humanitas, *texisse*. Non ego deprecor, quo minus vel Burmannus vel alii acerbam etiam censuram in scripta mea exerceant; ne iniqua quidem de ingenio, de doctrina, de laboribus meis iudicia deprecor; nunquam ubi de hisce agetur rebus, contendam ultra, nisi si forte illustrari sententia aliqua mea possit: quin beneficio me affectum profitebor ab eo, si quis meas mihi aberrationes vel placide, vel superbe etiam ostenderit. Beneficium, inquam, interpretabor, quamquam non ex disciplina Senecae. Magis enim mihi placet Platonici, Timaei illud: *ἀλλὰ τῷ τῆτο ἐλέγξαντι, καὶ ἀνευρόντι δὲ μὴ ὅτως ἔχον, κεῖται, φίλα τὰ ἄδ-
αα*. Sed cum nihil mihi pudore, candore, ingenuo animo, maius videatur aut carius; cum mihi conscius sim, quanto laudem illam studio confectus; non est mihi committendum, ut eam quisquam tacente me mihi ereptum eat, quoties nempe in manu mea est iniquitatem accusationis ostendere. Si quis tamen, ubi feci omnia, maledicere, *de animo*, *de consilio* meo existimare, h. e. diuinationem sibi arrogare iniustam et ridiculam voluerit: meum erit ea contemnere, et a conscientia et animi tranquillitate petere, quam aliis obnoxiam non esse oportet, felicitatem. Haec galea nobis, hic clipeus, hic thorax erit: gladio enim utemur nunquam, certe non nisi ad repellendum. Haecenus celeb. *Gesnerus*. Tu, lector beneuole, vale, nobisue has dapes tibi parantibus faue.

Scribebamus *Lipsiae mens. Mai*,

cl̄cl̄l̄cccxxxiiii.

XXI.

MEMORIA
IOANNIS SALOMONIS
BRVNQVELLI,

POTENTISSIMI MAGNAE BRITANNIAE
REGIS ATQVE ELECTORIS BRVNSVICENSIS ET
LVNEBURGENSIS A CONSILIIIS AVLICIS, IVRIS
CANONICI PROFESSORIS ET IVRIDICAE FACVLTA-
TIS ORDINARIJ, ITEMQVE ACADEMIAE PRO-
RECTORIS AVCTORITATE REGENDAE
COMMISSARIJ.

heu triste officium! heu delusae spes! heu
lacrumabilis pietas! Vicit, vicit ac
triumphat invidia. Habent tandem ho-
mines, quod vere in Gottingam dicere
possint, quo superioribus commentis et
absurdiſſimis mendacijs si non fidem
apud prudentes, at apud alios speciem
concilient. Priuata est Gottinga vnico suo, maximo
suo decore. Caput amisit, rectorem amisit, Palladium
suum perdidit. Fuit, heu fuit! ciues, BRVNQVEL-

LVS vester, immo noster, dulce paullo ante et amabile ac laetum nobis omnibus nomen. Vixit BRVNQVELLVs, vitam cum paterna illa, quam pro nobis omnibus susceperat, cura et amore deposuit. Clausi sunt illi vegeti et captatores animorum nostrorum oculi, obmutuit os, e quo tamquam è perenni fonte tum doctrinae salutare, tum consilia fidelissima emanabant, obriguit dextra illa tum fide praestans, tum infinitis numero mortalibus scribendo vtilissima. Iacent tot praeclara instituta, tot honestissimae destinationes: intercepta in cursu felicissimo tot illustrissimorum, generosissimorum, nobilissimorum iuuenum, ad summa quaeuis sub tam praestanti duce contendendum studia. Quam dolet nobis, carissimi ciues, cum videmus deiectos vultus vestros et nimium quantum ab illa alacritate mutatos, qua confluere ad BRVNQVELLVm nostrum vel honorandum, vel audiendum paullo ante solebatis. Poteratne maior plaga aut insanabilior rebus nostris inferri? Poteratne infortunium minus expectatum obiici? In tanta caeli salubritate, in vrbe, vbi aegrotum non habebant, quem nominarent medici, illud caput peti, quod vnum in maxima reliquorum strage saluum esse omnes optaturi erant? BRVNQVELLVm mori, qui saepissime laetus ipse atque alacris, gratulabundis nobis commemorabat, sentire se eas res, vnde viuitur, inter nos ita salubres, ita suo inprimis conuenientes corpori, vt nouam sibi vitam viuere, nouas sumere vires videretur. Et sumserat, et ita vigeat, vt qui illum intuerentur vel agentem aliquid negotii, vel inambulantem, quod studiose mouendi corporis causa factitabat, vel inter amicos iucunde versantem, facile robustam

bustam viri valetudinem putarent. Sed quam subita,
 quam tristis, quam calamitosa nobis omnibus facta est
 rerum conuersio? Heu pater! heu decus nostrum!
 Sed modum ponamus querelis, nihil iam nisi ad au-
 gendum dolorem profuturis. Respiciamus fontem
 ipsum, vnde manat, quidquid amarum nobis atque
 miserum videtur. Diuinam veneremur prouidentiam,
 quae munus suum ostendit nobis, indulgit magna cum
 vtilitate nostra, tempore licet breuissimo, et modo
 cum ipsi maturum visum est, ad se recepit. Caecuti-
 mus mortales ad cognoscendas, quam diu ipse se non-
 dum explicuerunt diuinae et gubernatricis rerum hu-
 manarum sapientiae rationes: sed nouimus tamen in
 illa ipsa, quae nobis interdum videtur rerum sursum
 deorsum euntium colluue atque perturbatione, ita
 sapienter omnia temperari, ita his quae auersamur
 aptas et innexas esse commoditates; ita dulces ex
 amaris radicibus fructus, vt paullo post, qui vestigia
 quasi diuina persequuntur diligentius, cum admiratio-
 ne proclament, quae mala aliquam diu videbantur fuisse,
 ea et ipsa esse, si totum opus Dei atque consilium
 spectes, optima, vel talia certe, sine quibus, quod opti-
 mum est, obtineri non potuerit. In iuri profecto
 fuerimus in caelestem prouidentiam, si bonorum, qui-
 bus per illum nos affecit, ad id modo reminiscamur,
 vt lugendi inde et querelarum captemus materiam:
 Quin grati agnoscamus, recte collocemus, quae in
 BRVNQVELLO habuimus: quae supersunt ab ea-
 dem prouidentia, tranquilla mente et obsequi diuinis
 nutibus parata, expectemus. Quod si enim decreuit
 Deus, quod quidem factum non dubiis signis uobis
 videmur colligere, esse Gottingam litterarum opti-
 marum

marum sedem, et bonae mentis publicam officinam; quam quaeso facile illi est et damnum quod fecimus sarcire, et ita gubernare quae supersunt, ita secundare regis et amicorum ipsius consilia, vt ringentibus etiam, qui nobis inuident, et frustra machinas omnes contra nos intendentibus, stet consilium Dei, floreat Gottinga, rumpatur inuidia, ament, et colant hanc litterariam vniuersitatem, qui nunc strenue sibi quauis arte oppugnandam putant. Absit ergo, ciues carissimi, vt animum despondeamus, vt diuinae obloquamur prouidentiae. Constantius amemus BRVNQVELLVM nostrum etiam cum inter nos versari desijt, et funus illius non inanibus lacrumis et molli eiulatione: sed virtutis ipsius atque meritorum commemoratione condecoremus. Agite, dum maius monumentum atque solidius illustri atque immortalī viro paretur, summas modo vitae ipsius rationes hic cognoscite.

Vir, dum viueret, illustris et magnificus IOANNES SALOMO BRVNQVELLVS, *Potentissimi M. Britanniae Regis atque Electoris Brunsvicensis a Consiliis Aulae, Iuris Canonici in hac Academia Professor, et Facultatis iuridicae Ordinarius, itemque Academiae Pro-Rectoris auctoritate regendae Commissarius*, vitam hanc ingressus est Quedlinburgi a. d. XXII Maii MDCCC LXXXIII, patre IO. HENRICO, qui cum in gymnasio illius vrbis bonas litteras diu, fideliter, et cum fructu docuisset, decimo huius seculi anno diem suum quatuor supra quinquaginta annos natus obiit: matre autem BARBARA DOROTHEA, gente MICHAELIORVM honesta et nobili in ea vrbe, quae anno demum MDCCC XXVIII sexagenaria maior e vita discescit. Educatus cum cura et litte-

litteris humanioribus imbutus, tum a patre, tum praefertim a TOBIA ECKHARDO, rectore ludi illius, viro docto sane, et ingeniorum formatore felicissimo. Harum litterarum amorem atque usum cum in Ienensem Academiam attulisset, quod factum est CIO MCC XII, tanto faciliorem feliciorisque seueriorum studiorum cursum habuit. Contigerunt illi doctores haud vulgares, qui praeclaram indolem, et ad summa quaeuis iam per se nitentem incitarent subleuantque. In his primum ipse laudabat virum excellentis doctrinae atque famae IO. IACOBVM SYRBIVM, qui felicissimo connubio vetera cum nouis coniungens, solidam et notionum et doctrinarum philosophicarum cognitionem illi propinavit. Hanc auxit deinde EPHRAIMVS GERHARDVS, subtilis et ingeniosus doctor tum naturalis iuris cum philosophia reliqua, tum ciuilis etiam, paullo post Altdorffium, et deinde ad alteram vitam euocatus. Historias enarrantem audiuit illustrem dignitate et meritis virum, B. G. STRVVIVM, itemque BARTHOL. REICHARDVM, bibliothecae tum praefectum, amoenissimo ingenio et excellenti historiarum et iuris publici notitia virum. Dedit etiam operam non perfunctoriam placidissimi ingenii et vere philosophici, doctrinae autem summae, viro GOTTL. STOLLIO, per litterariae historiae, in qua regnat, campos et amoena vireta auditores suos iam tum ducenti, et SCHMEIZELIO, terrarum descriptionem et insignium artem tradenti. Quae ab his acceperat magistris BRVNQVELLVS, ea ad princeps institutum suum, hoc est, ad vniuersi iuris disciplinam tum percipiendam melius, tum elegantius

exornandam, retulit omnia. Huic enim, felici et salutari Germaniae fato, se totum tradiderat, et praeter GERHARDVM modo laudatum, celeberrimos tum antecessores SLEVOGTIOS, WILDVOGELIOS, FRISIOS, SCHROETEROS, vita functos omnes, audiebat; praeter caeteros autem grauem annis, honoribus, meritis, atque illustrem virum GVILIELMVM HIERONYMVM BRVCKNERVM, quem testem primo diligentiae suae atque doctrinae, mox dignitatis auctorem, et socerum denique habuit. Ab his cum percepisset iuris disciplinam BRVNQVELLVs, satiari tamen sitis ipsius non potuit, sed triennio integro Ienae exacto Liphiam se contulit, non mercium magis aliarum, quam humanitatis, elegantiarum, doctrinae omnis emporium, ibique LVDERI MENCKENII, FRID. PHILIPPI, excellentissimorum hominum, quorum floret diuque florebit memoria, itemque CAR. OTTON. RECHENBERGII, qui nunc, praeter reliqua maxima decora sua atque nomina, primus antecessor et ordinarius facultatis iuridicae praeses est; horum igitur ingeniis et doctrinis facultatem, quam sibi Ienae comparaerat, ita auxit, ut in patriam reuersus explicare illam, et ad opem periclitantibus ferendam magno cum successu adhibere inciperet. Scilicet hoc sibi theatrum futurum putabat BRVNQVELLVs, hoc stadium, in quo decurreret. Sed visum erat Deo in illustriori longe statione collocare virum rebus maximis parem, eiusque consilii sui expediendi hanc quasi viam tenuit. HENRICVS CASPAR AB VSLAR, iuuenis tum et genere et ingenio florentissimus, in academiam Ienensem mittebatur anno seculi xvii. Illi cum

cum quaereretur comes idoneus, inueniri non potuit nostro praestantior. Hanc igitur occasionem nactus non recoluit tantum iuris studia, sed ipse quoque docendis priuatim aliis vires suas expertus est, et auxit egregie. Quo facto consilium coepit dignitatis academicae petendae atque consequendae. Neque ea in re difficultatis quidquam fuit, cum is esset BRVNQVELLVS, quem cupidissime ornaret illustris ICTorum ordo, et magnum inde sibi ornamentum conciliatum iri praesagiret. Cursoriam quam vocant lectionem in *L. 17. C. de Pact.* habuit a. d. XVIII. Sept. MDCCC XVIII. publice autem renunciatus doctor est a. d. VI Febr. MDCCC XX. a quo inde tempore coetus priuatos iuuenum doctrinae ipsius cupidorum, disputationes item publicas * eo successu

* *De criminum abolitione*, praeside Ephraim. Gerhardo, *Ien.* 1714.

Inaugural. disp. de Codice Theodosiano, eiusque in Codice Iustiniano usu, sub praesidio Guil. Hieronymi Bruckneri, *Ien.* 1719.

De conditione: si non nupserit, ultimis voluntatibus adiecta, 1722.

De processu arresti ad effectum sistendi, 1725.

De processu inhibitiuo in foris Saxonis, 1726.

De acquisitione dominii ex lege, quae fit ipso iure, 1729.

De diuerso patroni ecclesiastici et laici iure, 1730.

De variis iuris patronatus acquirendi modis, 1731.

Diff. inaugural. de ratione dicti testium, 1732.

Diff. inaug. de usu fructu mariti in rebus uxoris, moto super illius bonis concursu creditorum cessante, 1732.

Diff. inaug. de iure patronum honorifico primario, nimirum iure repraesentandi, 1733.

Diff. inaug. de pictura famosa, et de specie iuris Germanici, pacto nimirum, quo maiores nostri sub pictura famosa, bey Srafse Schandgemäblde se se obligarunt, occasione recessus Imperii de anno 1577. tit. 35. §. 7. Ienae 1733. et recusa 1734.

Diff. inaug. de feudo Keminatae, vulgo Kemnad, 1734.

Diff. inaug. de utilibus patronorum iuribus ex corrupto ecclesiae significatu natis, parum vel plane non utilibus, 1734.

cessu habuit, vt tribus interiectis annis tam spectata virtus praemio insigni digna iudicaretur, et ipse curiae prouincialis Saxoniae aduocatus ordinarius, tum post aliquanto professor iuris extraordinarius a serenissimis Ienenfis academiae nutritoribus esse iuberetur. Hic vero

Programmata: Prolusio von dem allgemeinen Staats-Rechte, und dessen höchstnützlichen Excolirung. Ien. 1721.

Prolusio academica de diligenti comparatione omnium eiusdem inscriptionis in Digestis capitum capienda, deque huius artificii inuentoribus et promotoribus, Ien. 1724.

De sectis et controuersis iuris Iustiniani interpretum, quos glossatores adpellamus, 1725.

De retractationibus veterum ICorum, quorum fragmenta in Digestis supersunt, 1726.

De ICris eriscundis siue miscellionibus, quorum fragmenta in Digestis supersunt, 1728.

De praecipuis solidioris prudentiae impedimentis, Ienae, 1728.

De variis veterum legibus suis sanctitatem auctoritatemque conciliandi modis, 1729.

De sollemnibus in executione sententiarum capitalium a Romanis adhibitis, 1733.

De pictura honesta et utili, 1733.

Programmata, quo priuilegium Saxonicum de non appellando etiam querelam nullitatis, supplicationem, similiisque remedia ad summa imperii tribumalia excludere ostenditur, 1734.

De usu linguae Germanicae veteris in studio iuris feudalis Longobardici, 1734.

De iuribus parronorum utilibus spuris, 1734.

De digestis secundum indicem legum Iacobi Labitti, aliorumque κατά κλάσας et verbotenus excudendis, Gottingae 1735.

Prolusio, qua in pugna iuris Germanici et Romani illud huic, in primis in causarum illustrium decisionibus praefarendum esse, nisi huius receptio probetur, ostenditur, Gottingae 1735.

Libri: Historia iuris Romano-Germanici, a primis reip. Romanae atque Germanicae initiis ad nostra usque tempora ex suis fontibus deducta. Ienae 1727. et Amstelodami 1730. recusa.

Isagoge in vniuersam iurisprudentiam, typis mandari coepta. Optandum existere alium aliquem Apellem, qui capiti pulcro membra reliqua subiiciat.

vero campum nactus amplissimum, dotes ingenii ac doctrinae thesauros hinc auxit praeclare, cum rebus in foro gerendis quotidie operam daret, hinc cum aliis feliciter communicauit. Itaque anno saeculi xxviii. scabinorum quos vocant collegio, rebus litibus iudicandis, adscriptus, et biennio post ordinaria iuris professione, et loco inter curiae prouincialis Saxonicae assessores auctus est, quibus ornamentis accessit anno xxxiii. illud, ut a serenissimis Saxoniae ducibus Gothano atque Isenacensi consilarii aulici dignitas ipsi conferretur. Quo plausu ipsum inter haec non iuuentus tantum academica exceperit, qua in re error non numquam aliquis intercedere potest; sed quam probatus etiam sapientibus viris et longo usu rerum prudentibus fuerit BRVNQVELLVs, tum alia plurima documenta exstant, tum vnum maximum atque certissimum, quod cum potentissimus rex noster, huic academiae dari vellet virum et docendi iuris et dicendi peritissimum, qui auctoritatem conciliare nouae scholae, et allicere cupidam legum iuuentutem posset; hunc ipsi commendarunt procures illustrissimi sapientissimique. quae res Augusto mense superioris anni perfecta ita feliciter nobis cesserat, ut veniret ad nos Kalendis Martii, quo die quanta alacritate vestra, ciues, exceptus, quantum modestiae vestra delectatus fuerit, recordamini; ut gubernacula etiam academiae nouae a. d. viiii Aprilis susciperet; ut humanitate sua et sapientia omnes sibi, tum collegas, tum ciues academiae mirifice deuinciret; ut loculentum numerum eorum nobis iuuenum alliceret, qui vel a generis dignitate, vel ab ingeniorum praestantia flos Germaniae suo iure appellari possunt; ut nihil non

non felicitis successus in posterum a spectata viri prudentia, doctrina, gratia, omnes merito expectarent. Heu! recrudescit dolor! Sed constanter, quae supersunt peragamus: quamquam difficile est sine lacrimis nominare emendatissimi moris, et piam ad exemplum matronam SIBYLLAM CATHARINAM, viri quem ante iam laudauimus illustris GVIL. HIERONYMI BRVCKNERI, antecessoris primarii lenensis, et consilarii serenissimorum Saxoniae ducum, filiam. Hanc enim sibi BRVNQVELLVs, virgo quae esset parentum suorum et sua virtute commendatissima, expetiuerat coniugem, et obtinuit a. d. 1715. Aug. cio 1000 xx. Hanc fidissimam vitae sociam ab eo tempore habuit, in eius commoditate, et placidissimis moribus, post labores molestiasque suauiter adqueiuit; ex hac liberos suscepit patriarum auitarumque virtutum, quod auguramur, heredes, IOANNEM HIERONYMVm SALOMONEM, CHRISTINAM DOROTHEAM, GVILIELMVm SALOMONEM, et IO. ADOLPHVM. Hanc afflictissimam nunc turbam, et fauore omnium dignissimam, tanto minus vel hominum beneuolentia, vel diuino adeo auxilio carituram speramus, quo enixius elaborauit, dum potuit, quem lugent maritus atque pater, vt plurimae vel viduae mulieres, vel orbi parentibus liberi, in ipso paratum haberent praesidium, et ipso tutore vel curatore incolumitatem suam retinerent: quo studiosius integerrime atque sapientissime respondendo, iustissimisque ferendis sententiis, opem oppressis quam plurimis tulit, atque afflictos subleuauit. Qua quidem in re, hoc est, in iure caste atque sapienter dicendo, et reliquis publicorum priuatorum-

torumque munerum laboribus adeo sibi non peper-
cit, vt iam a satis longo tempore succumbere inter-
dum laboribus nimis grauiter incumbantibus machi-
na corporis videretur, et sollempnibus fere morbis quoti-
annis laboraret. Itaque sunt inter nos, qui comen-
morantem audierunt, hanc sibi inter praecipuas caus-
sas fuisse migrationis in hanc academiam suscipiendae,
vt per hanc occasionem laboris aliqua parte leuatus
respirare aliquantum, et nouam quasi vitam paullo
minus laboriosam posset ingredi. Affectum sane
corpus Iena ipsum extulisse, et illa gratulatio
indicat, qua auditus est laetari, quod egredi domo
posset, non supinus exportaretur; et bona me-
dicamentorum copia, quam huc secum attulit, qua-
dam primo tempore vsus est. Sed, quod modo dice-
mus, plane sibi aliisque restitutus videbatur, et vi-
gorum omnem pristinum recepit, ipsa etiam afflic-
tissima nunc coniuge admirante subitam in melius
mutationem. Verum enim vero sub finem mensis su-
perioris febre correptus est tertiana cum bilioso vo-
mitu et doloribus colicis. Ea porro febris post paro-
xysmos aliquot in continuam transiit, vehementem,
cum purpura rubra pariter et alba, euanescentibus
subinde, nulla, de qua constet, occasione data, exan-
thematibus. Inter haec anxietates summe exagita-
bant praecordia, non sine metu suffocationis; vltimis
diebus spasmi accedebant; sensuum hinc retusa acies,
hinc conuulsiones, et vndecimo morbi die mors placi-
disima, cui frustra intercedere praestantium medico-
rum cura conata est. Senserat ipse nihil sibi humanae
opis, temporis autem parum superesse. Itaque ad
spem alterius vitae erigi se caelesti epulo, domi per
sum-

summe reuerendum sacrorum apud nos antistitem
 PRAETORIVM administrato, voluit, atque aliis
 de rebus quae post mortem suam vellet fieri, consti-
 tuit; animamque immortalitatis semper appetentem
 parenti animarum atque seruatori vnico reddidit, vno
 ante impletum annum secundum atque quadragesi-
 mum die, hoc est a. d. x x i. Maii, hora iiii. pomeri-
 diana. Haec sanctissima anima, et a magnis in breui
 licet vita peractis laboribus, suauiter adquiesce! Mor-
 tales exuiuae a. d. x x i i i. Maii in templi academici
 cryptam sunt illatae. Funeris honorem cras illi, ho-
 ra ii. regio iussu, eo adparatu, quem dignitas viri in
 academico magistratu defuncti postulat, habebimus,
 quem vos, ciues carissimi, summo studio adiuturos
 esse, tum vester in BRVNQVELLVAM amor, tum
 ea, quam in plerisque vestrum amamus, modestia no-
 bis persuadet: quo minus illud vobis pro auctoritate
 iniungendum putamus. Gottingae a. d. xii. Iun.

CIO IOCC XXXV.

X X I I.

M E M O R I A

VIRI EXCELLENTISSIMI DOCTISSIMIQUE

IO. GVILIELMI ALBRECHTI,

ANAT. CHIRVRG. ET BOTAN. P. P. O.

Si quanto quisque est vel sua virtute praestantior,
vel vita atque actionibus reipublicae utilior, tan-
tum etiam viuendi spatiis reliquos antecederet:

ALBRECHTO sane nostro, longum saeculum debe-
retur, atque communem mensuram non minus super-
gressum, quam ipse sua se doctrina suo in remp. stu-
dio, suaeque eam iuuandi facultate, ultra humile vul-
gus, et ignobiles animas extulerat. Iam diuersam lon-
ge mortalitatis legem, vt alias saepe in aliis, sic modo
in ALBRECHTO etiam, non sine summo dolore a-
gnosimus, quae excellentem virum, atque ad fastigi-
um eius artis, quam professus erat, magno gradu con-
tendentem, in ipso maturae aetatis ingressu abstulerit.

Agnosimus fatum academiae, quae, vt res prope o-
mnes magnae et memorabiles, magnis ab initio diffi-
cultatibus conflictatur, dum collecto inter ipsa etiam
aduersa robore, conualescat. Ac de hoc viderit di-
uina prouidentia, quae sapiens augustissimi Regis no-
stri consilium beato rerum successu ornabit. Nostrium
est supremos honores habere viro praeclare de littera-
ta ciuitate nostra merito, et memoriam illius animis
vestris, Ciues, quos ille mirifico quodam studio comple-

T

ple-

plectebatur, et si qui praeterea istaec legent, vitae illius breui enarratione commendare.

Debuimus igitur virum, dum viveret excellentissimum doctissimumque

IO. GVILIELMVM ALBRECHTVM,

Erfurto, cuius antiquitatem vrbis, celebritatemque, in decoribus eius numeraremus, nisi alia essent magis propria et maiora. Hic igitur natus est tertio saeculi nostri anno, die autem XI. Augusti, patre IO. ANDREA, honestissimo senatorii ordinis viro, matre autem ANNA DOROTHEA, honestissima et ipsa femina, quae grauiissimo hoc casu non minus iam consternatur, quam non ita multis ante annis mariti sui morte afflicta est.

Caeterum animaduersis in puerulo felicitis ingenii igniculis, nihil intermissum est, quo praeclara indoles, ad virtutem et doctrinam formaretur, in vrbe primum patria, in qua, hoc est in tanto numero litteratorum hominum, deesse boni magistri non poterant, deinde cum a domestico strepitu remotum vellent parentes, Gothae, cuius vrbis gymnasio Vockerodtius tum praeerat, quo excellentiorem magistrum non temere habuit Germania. Huius et collegarum studio ad humanitatem formatus noster, et Graecae praesertim linguae luculenta notitia imbutus Ienae, cui academiae nomen dedit XIII. April. c1o IO CCXXII, Pro-Rectore SYRBIO, audiuit WEDELIVM, TEICHMEYERVM, HAMBERGERVM, viros merito suo illustres, ita vt hunc praesertim sibi sumeret, cuius exemplo et praeceptis mathematicam disciplinam naturali doctri-

doctrinae subferneret, et naturae cognitioni, salutarem artem inaedificaret. Augendis deinde copiis suis intentus Vitebergam abiit, et BERGERVM, VATEROSQUE in primis coluit, VATERI patris etiam hospitio et conuictu vsus. Cum vero medicam artem, vt reliquas scilicet, quae in agendo versantur, commentatione sola ac disputatione addisci non posse, praeclare animaduerneret, quae nimirum circa vel hominum vel quaecunque alia corpora versaretur, multum inter se diuersa, nec satis dum plene et ex omnibus quasi partibus cognita: peregrinationem ingressus est litterariam, et Argentorati in primis aliquam diu commoratus, non tantum vt sermonibus virorum doctorum frueretur, sed vel maxime vt quotidianis circa vel viua vel mortua corpora chirurgorum operationibus interesset: quod cumulate mox Parisiis ipsi contigit, vbi sesquiannum magno illi naturae libro, pandentibus eum peritissimis, quos semper illa vrbs habuit, magistris, totus vacauit, et tantum sibi parauit earum rerum vsu, vt siue corpora essent agili et certa manu secanda, siue viae et quasi vestigia naturae matris ratione et oratione persequenda, facultatem vtriusque rei, admirabilem homines in ipso admirarentur. Itaque gratulata sibi est patria academia, cum illum sibi redditum Doctrinae honoribus ornare potuit, qua occasione disputationem *de morbis epidemicis* D. IO. ANDREA FISCHERO, viro excellentissimo praefide, plaudentibus omnibus, habuit, quod factum cIo lcccxxvii; ac sequenti statim anno professorem vidit, et physicum prouincialem, magno ardore, successu autem felici, munus vtrumque tractantem, et latius subinde doctrinae suae atque ingenii famam spargentem. Hac in-

ultatus vir, et sua virtute, et sacris quibus praeest muneribus, venerabilis IO. LAURENTIUS PFEIFFERVS, theologiae doctor, ministerii Evangelici apud Erfordienſes ſenior, curiae ad praedicatores paſtor, et Auguſtanae Conf. P. P. petenti non negauit filiam, tum virginem, emendatiſſimi moris et inſignitae caſtitaſtis, MARTHAM CHRISTINAM, quarum nuptiarum ſollemnia celebrata a. d. XVIII. Iulii cLo Io ccxxx, cuius incredibilis, et par amori quo maritum ſuo merito proſequebatur, luſtus, tum alias ſingulis horis recrudescit, tum in primis quoties ludentem, et ignarum calamitaſtis ſuae puerulum vnicum ſuperſitem IOANNEM CAROLVM GOTTLOB adſpicit. Sed huius quidem aetati faueat Deus, et matris luſtum conſoletur! Nos ad Albrechtum noſtrum redimus. Emiſit ille anno cLo Io ccxxxi, & *tractatum phyſicum de tempeſtate*, in quo difficile argumentum, ſiue quod verae cauſae in Democriti puteo, vel ſub Ifidis peplo, ſolent latere; ſiue quod falſas multas alii commenta ſunt; ita tractat, vt multum ei lucis intulerit, vulgi autem opiniones et aſtologorum lepidas nugae, quae in ſaeculi noſtri opprobrium nuper, interpolis vetulae inſtar, in ſcenam reductae ſunt, ita reſutauerit, vt virum foecundi et elegantis ingenii, acerrimi autem iudicii, et magnae eruditionis, facile agnoſceres. Nec inferior eſt alius libellus, quem cLo Io ccxxxiiii. edidit, *de effectibus muſices in corpore animatum*, in quo non minus, quam in ſuperiore, ad ea, quae ſenſibus percipi poſſunt, reuocauit omnia, et hac via ſollertiſſime inueſtigauit cauſas, qui fiat, vt certi ſoni certos in animali corpore effectus producant. Etiam hic, vt in reliquis ſcriptionibus fere omnibus,

manibus, hoc egisse cum videres, vt in physicam doctrinam nihil pateretur inuehi, quod non ex natura corporum et legibus motus, a sapientissimo rerum auctore constitutis, iusto causarum nexu deriuari posset. Talis igitur cum esset, qualem adhuc descripsimus, ab augustissimi Conditoris nostri consilio, quo nullum sapientius esse omnes fatentur, delectus et ipse est, qui nouam academiam suis virtutibus exornaret; in quo spem atque expectationem minime fefellit. Cum enim ipse solus adhuc esset, qui salutarem artem promitteret; ipsique, quod onus plures alias sustinere solent, et apud nos etiam paullo post suscipient, soli interim incumberet; perfecit tamen alacri diligentia sua, vt qui apud nos operam ei adhuc dederunt, in nullam partem de magno illius doctrinae ambitu desiderarent, et in vno ALBRECHTO haberent omnia. A quo enim tempore huc delatus est, quod factum a. d. XXVI. Nou. clō IO CCXXXIII, statim inuitauit domum suam studiosos programme proposito, *de vitandis in doctrina medica erroribus*, vbi ostensa vanitate τοῦ ἀεγού λόγου, commodae et blandientis sua facilitate philosophiae, quae animae terribilibus nominibus truncatae omnia delegat corporis humani, vt formandi sic curandi quoque, officia; quae paucis tantum remediis, vel de somno excitanda sit, vel, vbi tumultuatur, ad quietem reuocanda: illorum denique rationem probat, qui in euentibus singularibus, quae nunque sensibus vel sponte patent, vel arte possunt subiici, curiose colligunt, prudenter omnia inter se comparant, ac deinde ex manifestis ac simplicibus, mechanica quadam lege, ad composita et occulta machinantur. Sic verno superioris anni senas

coepit habere scholas, quibus vel praepararet futuros medicos naturalis doctrinae, et numerorum linearumque elementis, (nondum enim eo tempore habebamus SEGNERVM,) vel partes ipsius artis explicaret, in quibus magni BOERHAVII copiosam breuitatem, et laetam, in summa verborum parsimonia, vbertatem, oratione lucidissima solebat persequi; easque scholas omnes alacri et felici diligentia continuauit. Quine qua parte laborare academia, aut deficere videretur, nobilissimum medicinae candidatum CHRISTOPHORVM HENRICVM PAPEN adhibito, qui interim aduenerat, D. SEGNERO, peractis, quae praecedere solent, legitimis, et dissertatione inaugurali *de spiritu vini* ipso praefide habita, doctoris honore et insignibus exornauit, edito programme, quo Hippocratis locum *de natura, quae nulla praecedente disciplina quae opus sunt in homine perficit*, a falsis eorum, contra quos alias etiam disputare solebat, interpretationibus liberat. Vltimum illi operum humanorum, non minus quam caetera vtilissimum, fuit anatome in duobus cadaueribus masculinis ab eo instituta, vbi prudentissimo consilio ita egit, vt in altero manu ipse sua fecans, et interim declarans singulorum rationes, auditores in altero experiri iuberet, quam bene sequi praeeuntem possent. Vulgauit per hanc occasionem *paraenesin* inter ipsas dissectiones natam, qua vtilitatem huius studii, et quam non sufficiat iconum elegantissimarum, vel aliarum humani corporis imitationum contemplatio, exemplis e re praesenti petitis, luculenter demonstrauit. Venerat ad nos, vt cum animo vegeto & laboribus omnibus pari, ita corpore parum firmo, quod praecedens morbus debilitasset, vestigia-

que

que in pedum tumore, et pallore lurido faciei reliquisset. Subinde etiam genarum et totius capitis tumor, intemperiem quandam significabat; paucique adeo menses abibant, quin hebdomade vna alteraque domi se continere, vel aegrotum corpus in publicum trahere, cogeretur. Ac credibile est, illum si plus otii sibi sumere, et quam aliis suadebat quietem, et reliqua morbo fomenta vel remedia adhibere voluisset; non illum quidem plenam sanitatem, quam aliis saepe procuravit, in suo etiam corpore effecturum, sed vitam certe in vnum alterumque annum protracturum fuisse. At ille vltra, quam patiebantur vires, imperiosus sui, et naturae suae, quam alioqui robustam plane et valentem sortitus fuerat, confusus, celeria et generosa remedia, quae in aliis vix tentasset, corpori suo adhibuit, necessariamque insuper curam et quietem ei subtraxit, Scilicet modo catarrhis et febribus rheumaticis laborabat, modo, idque satis frequenter, corripiebatur colica vehementi, ea, quae in morem ilei haematitae Hippocratici, (hoc nomine viuentis adhuc morbum vocauerat decus medicorum illustis WERLHOFIVS) soluebatur partim haemorrhagia narium insigni, cui alias etiam obnoxius fuit, partim copioso ex gingiuis foetidi liquoris profluuiio. Paucis ante fatalem morbum diebus, haemorrhagia illa sollemni narium noctu correptus, cum ad anatomicos aliosque labores redire festinaret, offusa subito capiti et ceruici (*nucham* dicunt medici) aqua gelida copiosa, repressit crisin naturae forte necessariam: ac paucis post diebus ipse funestus nobis casus accidit. Ante diem enim V. Ian. cum aliquot diebus ante languisset more suo, post vomitum vehementissimum, sopore quodam, sensum et

T 4

vocem

vocem auferente oppressus est, quem vel lethargi, vel apoplexiae nomine comprehendere alii, alii ex Hippocratis disciplina *Carum* appellare solent. Aduocatus D. SEGNERVS noster, cuius titulis parcimus, quia noster est, cum praenobilissimo viro et felici practico D. EBELIO, nihil eorum fecerunt reliqui, quae legitima in tali re et potentissima esse solent: pertusa vena, cantharides adhibitae, spiritosi liquores admoti: quae quidem omnia reuocare aliquantum fugientem spiritum videbantur, et aliquot verborum vsum reducere, vim ipsam morbi expellere non poterant: mox ergo in soporem illum relapsus animam Deo reddidit, a. d. VII. Ian. circa VIII. vespertinam. Quid lucido illo interuallo cogitauerit, ex paucissimis licet illius verbis potuit intelligi. Interrogatus enim a fratre, *quid sibi deesset?* qua formula consuetudo Germanorum apud aegrotos vtitur; *omnia*, respondit, et paullo post Seruatoris nostri nomen inter tumentia labia aliquoties eluctari circumstantes animaduërterunt: vt adeo in IESV sibi esse *omnia*, quae in se non reperiret, vel sic satis clare indicauerit. Rescisso SEGNERI nostri cura corpore ista apparuerunt, quae quidem ad morbum et fatum viri pertinere videri medicis possunt. Intestina tenuia, ileon maxime, partes inaequales habebant, et per interualla inaequalia praeter naturam angustas: partes item intestini ipsius, tum mesenterii quoque, sanguine copioso turgentes inflammationis speciem praebebant. Coli inferior pars durissimis fecibus oppleta: hepar sanum, lien sanus, nisi quod virumque viscus in marginis interioris parte leuiter liuesceret. Vesica fellis naturalis magnitudinis. Ventriculus quatuor quasi uncias nigricantis aquae continere.

tinebat, partem, vt videbatur, potionis, quam ipse sibi aeger parauerat. Fundus ventriculi copiosis, reliquae eius partes rarioribus obsitae maculis rubicundis, quas in corporis superficie deprehensas, petechias existimare medicus poterat, nisi quod aliquanto minores. Reni sinister totus fere tumore, quem scirrhum vocant medici, induruerat, itemque pars bona dextri, similique ratione totum fere pancreas adfectum. Cor, pulmo, sana; lymphæ pericardii dimidiae quasi vnciae. Caput vero apertum in sinu sagittali cerebri polypum habuit, crassum vnam circiter lineam, vncias autem duas longum, fibris constantem albicantibus, et posteriora occupantem. Iam illud non praetermittendum est, in quo post mortem etiam vtile et iucundum hoc caput esse videtur curiosis naturae scrutatoribus. Venae cerebri in laudatum modo sagittalem sinum hiantes partim purum habebant sanguinem, partim bullis minoribus aëris intermixtum, partim vero rupta continuatione cylindris puri liquidique aëris interceptum, adeo vt earum figuram nulla res magis referret, quam vbi corrupto casu thermometro, inaequalibus spatiis, aëris liquorisque colorati bullae et cylindri se inuicem excipiunt. Cum res minime vulgaris videretur, et in vtramque partem disputata, diligenter eam placuit perquirere, apparuitque et rescissa ea parte, quae aëre turgida videbatur, concidere venam, aëre scilicet cum eo, qui cubiculum impleret, commixto; et admota candelâ clausum in vena fieri rariorem, maioraque sibi spatia quaerere. Negant igitur, qui adfuere, dubitare se posse de aëre ita admixto sanguini animalis viuientis, vt vim suam etiam separatim a sanguine queat exferre; et hoc etiam nomine amabilem sibi ALBRECHTI

memoriam adseuerant, quod raro se spectaculo et quasi munere mortuus etiam adfecerit. Obseruatus porro est vterque cerebri ventriculus sero copioso distentus, et choroidei plexus copiosissimis obfessi hydatidibus, pisum minus magnitudine aequantibus; obseruata praeterea in eodem plexu vascula minora, funiculi quo ad epistolas alligandas vtimur, vel chordae in pandura mediae crassitiem habentia, pallidissimae lymphae plena. Quibus quidem omnibus ita deprehensis non amplius opus videbatur, causam funesti casus quaerere. Atque vtinam, quam non difficile fuit proximas mortis causas in secto viri corpore inuenire, aequae prouum esset luctus vel priuati, vel publici fomenta reperire ac solatia.

Vos diuinam nobiscum opem implorate, ciues carissimi, pro vita Serenissimi ac potentissimi Regis, pro incolumitate sapientissimorum academiae huius curatorum, pro felicitate publica, pro afflictissimae domus recidiua prosperitate; memoriam autem ALBRECHTI nostri (cum corporis exuuias Paullinae aedi iam commendauerimus) si is prae vestris commodis suae vitae tutelam minus curauit, si ipsa virtus viri et doctrina hoc meretur etiam ab ignotis, comiter per omnem vestram vitam conseruate. *Gottingae a. d. XV. Ian.*

CLIO CCXXXVI.

XXIII.

M E M O R I A

CHRISTIAN. FRIDERICAE
GENTIS HVBNERIAE

IN MATRIMONIO

M A G N I C R V S I I

D E F V N C T A E.

Inspersatum nihil aut inopinatum esse debere sapientibus, indignamque non imperatore modo, sed prudente quocumque viro vocem, *non putaram!* ita crebri nos casus admonent, ut mirum potius sit, nos admirari interdum ea, quae quotidie fere eueniunt, quam ipsum hoc, quod contingunt. Tam frequentes sunt eorum mortes, qui florentissima aetate, viribus, quae putabantur, integris, colore paullo ante optimo, abripiuntur, ut forte si rationem inear, non minor horum futurus sit numerus, quam eorum, qui pallore lurido, difficili respiritu, corpore macie exhausto, tremulis membris, imaginem quandam instantis sibi in horas omnes fati circumtulcrant. Et tamen audimus, quoties iure suo mors utitur, quoties iuvenes, pulcros, bene validos, vel suis ipsos viribus evertit, vel occulta et intestina peste ita subruit, ut laetissimas aliquando arbores radicibus insidens vel putredinis vitium, vel erodentis animalis noxa sub to corrumpit; exclamantium voces, et vel admirantium vel

vel admirationem simulantium, hem! illene obiit? hoc aetatis? ita nuper demum hilaris? ita valentulus? in illo formae flore? Adeo post infinita experimenta, quae oculis se ingerunt quotidie, persuaderi nobis non potest serio, quod in ore caeteroquin habemus frequenter, quod poëtarum versiculis, et prouerbiiis quibusdam inclusum saepe vsurpamus, et inculcamus aliis: crastino fidem habendam non esse, neque ab illa moriendi necessitate vllam aetatem esse exemptam. Scilicet, quas disputandi caussa seiungimus, et nimis interdum distrahimus animi nostri partes, quibus intellectus et voluntatis nomina imposuimus; illae vnum quiddam sunt, et in ipsa actione, vitaeque tota coniunctissimum, neque diuelli distrahique a se inuicem possunt. Hinc cum multa alia fiant, de quibus hic dicere nihil attinet, tum illud, vt in quae animus noster altera illa sui parte inclinatus fuerit, eo trahat etiam alteram, vt quae cupimus vehementer, eadem speremus facilius, nec contingere autem posse putemus ea, quae abominamur. Latissime hoc patet, et per totam vitam fufum est. Cur ita facile nobis videmur pulcri, sapientes, docti, honoribus omnibus digni? scilicet quia bona illa esse intelligimus, nihil autem bonorum a nobis cupimus abesse. Quo immoderatio ista est cupiditas, eo plus valet, ad excoecandam alteram, quam vocamus, animi nostri facultatem, adeo quidem vt illam plane interdum euerfat, quod norunt, qui fatuorum custodias, quales Bedlamum Londini, et paruae Parisiorum domunculae, inuisunt, in quibus simillimas illius Atheniensis multos inueniri aiunt, qui a stulto voto suo frequentius repetito illud nactus fuerat furoris, vt quaecumque in Pirae-

Piræcæa appellerent, vel inde soluerent naues, eas suas esse putaret. Atque illi quidem nec resipiscere velint, et si quibus exemptus est talis error, illi postea facti sunt, multum se ex illo voluptatis et tranquillitatis percepisse. Etiam ille ipse, de quo agimus, error, quo mortem a nobis amicisque nostris, ut voto, sic opinione, remouemus, sapienter utente etiam malis nostris caelesti prouidentia, multum adfert in vita commodi. Aedificant homines, serunt arbores, opera magna instituunt, non illi profecto eo, quod obtinere acutiores solent, solo consilio, ut post se natis et alteri saeculo profint, sed quod probabili et vero secundum ipsos simili spe ducuntur fore, ut ipsi quoque viui vel operibus suis vel gloriae certe possint interesse. Illud quidem manet, mirari nos mortes hominum in ipso aetatis, valetudinis, formae, fastigio extinctorum, non quo res insolita sit, sed quia vel propter amicitiam, vel quod exemplum nostris de nobis votis aduersatur, illas serio deprecamur, atque ob id ipsum, non ita facile euenire posse, nobis persuasimus. Refugit animus et horret in rem praesentem ire, et eundem tamen est. Quis nostrum non miratus est, quum tristissimus de periculo, et paullo post de acerba morte CRVSIAE, seminarum apud nos decoris, nuntius aures nostras primum feriret? Talis enim erat, quam propter humanitatem, modestiam, sermonis iucunditatem, virtutem suam, diu viuere et inter nos versari optaremus omnes: et ob hanc ipsam causam credidimus formae floridissimae, vigori iuuentutis pulcerrimo, splendori oculorum viuacissimo, animo erecto, hilari, et venusti cuiusdam leporis pleno; vitamque longam, quam precati nimirum ei sumus,

ut

ut speraremus etiam sumus inducti. Hinc tristes admiratio, hinc stupor nos percussit, a quo versi ad dolorem sumus incredibilem, non inde modo ortum, quod emendatae ut formae ita exempli matronam amisimus, quae quocunque veniret venustatem secum, iucunditatemque, et virtutis, cum non tetrica sed blanda est ac dulcis, imaginem adduceret; sed ab illa cogitatione excitatum praesertim, quod in mentem veniret irreparabilis, ut iam videtur, iactura; quam fecit in hac suavisissima anima collega noster et munere suo et virtute venerabilis, qui maximum rei familiaris columnen, fidissimam et iucundissimam vitae sociam, praesentissimum laborum suorum ac molestiarum solatium, dulcissimorum, quos ex illa suscepit, liberorum matrem amantissimam, verbo, amabilissimam coniugem, repentino quasi turbine e suo sibi complexu ereptam, luget vehementissime. Sed illum sua sapientia atque virtus, quia diuinus ipse spiritus, cuius in illo muneribus saepe fruimur, sustinebit atque eriget: nos memoriam feminae sanctissimae hac ipsa tabula vobis, ciues, et ad quorum ea praeterea oculos perueniet, commendabimus. Vitam ipsa, Dei auspiciis debuit I O. H V B N E R O, viro clarissimo, et insignibus in iuuentutem et optimas literas, Historiam praesertim, et utrumque illius oculum, geographiam et genealogiam, meritis conspicuo, qui tum scholam, quae Merseburgi est, cathedralem regebat, anno autem saeculi XI. ad Ioanneum Hamburgensem gubernandum euocatus est, cui viginti ipsos annos magna cum utilitate iuuenum studia illo duce aemulantium, nec minore cum laude praefuit. Matrem autem habuit ANNAM SIBYLLAM, IOANNIS OLEARIJ, S. theologiae in acad. Lipsiensis doctoris, professore

fessoris publici ordinarii, ac decemviri, qui cum Capitu-
 tuli Cizensis, ordinis theologorum, nationis Saxonicae,
 totiusque adeo litteratae illius vniuersitatis senior es-
 set, magis tamen meritis quam annis venerandus omni-
 bus videbatur, filiam; sororem autem GOTTFRIDI
 OLEARII, quem inter decora sua aeternum comme-
 morabit non theologorum Lipsiensium modo ordo,
 sed totus qua litteris cultus orbis est; tum GEORGII
 PHILIPPI OLEARII, S. theologiae in eadem academia
 doctoris, et Latinae Graecaeque linguae P. P. O. quem
 diu adhuc superstitem esse optamus. His igitur pa-
 rentibus in lucem edita, anno saeculi septimo, ea ipsa
 nocte, qua Dei filium inter homines natum laeta re-
 cordatur Christianorum pietas, quo ipso etiam omne
 inducti parentes, non modo CHRISTIANAE FRIDERICAE
 nomen lepidissimae puellae imposuerunt,
 sed tamquam nascentis Christi munus tanto cariorum
 sibi habuere, tanto adcuratori sollicitudine educarunt.
 Nec frustra ipsorum vel studium vel spem fuisse appa-
 ruit, cum ita adolesceret CHRISTIANA FRIDERICA,
 vt in illius ingenio, disciplinae omnis, qua laudantur
 feminae, capacissimo, et moribus commodissimis, et
 humana quadam liberalique modestia, suauiter paren-
 tes acquiescerent. Inuitauit cognita virtus, quae in
 pulcro praesertim corpore splendide habitaret, virum
 summe reuerendum atque excellentissimum, MAGNUM
 CRYSIVM, S. theologiae apud nos professorem cele-
 berrimum, qui redux paullo ante e Gallia Britanniaque,
 Bramstadii tum in Holsatia rem sacram faciebat, vt
 eam sibi vitae ac fortunarum sociam expeteret. Cele-
 bratae sunt nuptiae Kilonii a. d. XII. Maii
 1710 cccxxii. e quibus tantum sinceræ et castæ
 volu-

voluptatis hausit collega noster optimus, quanto nunc moerore et luctu ingens adeo bonum desiderat. Fecit illum noua coniux tum rebus aliis, tum pulcra et simili sibi prole beatum. Nati ipsi sunt ex iucundissimo coniugio Rendsburgi, quo migrare, et sacra in aede noua Christi tum ciuibus, tum praesidiario militi facere iussus fuerat, CHRISTI. GOTTFRIDVS a. d. XIII. Febr. c l o l o c c x x x i i i i . et MAGNVS FRIDERICVS a. d. XVIII. Febr. c l o l o c c x x x v . qui vix trimestris cum parentibus huc translatus est. Videbatur CRVSIAE commode euenisse migratio, ita hilarem, alacremque, et sereno vultu iucundoque sermone vtentem, numquam non inuenires; qua quidem re omnium sibi animos atque amicitias facile conciliabat. Sed quid de valetudine ipsius, vltimoque adeo morbo iudicet experientiae non minoris quam doctrinae medicus, et Collega noster, vir illustis GEORG. GOTTLOB RICHTERVS, serenissimi regis nostri a consiliis aulae, et medicorum ordinis princeps, videamus. „Ob corporis, inquit, teneriorem texturam in prima „iuuentute cum variis morbis conflictata est, ante bi- „nos etiam menses vim catharralis febris sustinuit. „Ex quo vix vires collegerat, cum die XVII. huius „mensis, quo extra urbem animi recreandi causa ve- „hebatur, domum redux insignem lassitudinem, et la- „titantis interni mali nouas insidias sentiret. Ad „quas mature arcendas die post leni remedio, quo su- „dor eliceretur, vsa est. Rubere inde coepit et tume- „scere tota facies cum vicinis partibus, nondum vero „malignae purpurae suspicio emerfit, cui tamen breui „post fidem fecerunt miliares pustulae per omnem re- „gionem pectoris et brachiorum ybertim dissemina- „tae.

„tae. Sub finem diei accitus medicus id egit, vt aestum
 „sanguinis temperaret, placidioremque versus extre-
 „ma motum conseruaret. Ita subsequētis diei Mer-
 „curii, qui vigesimus huius mensis erat, lenior fuit
 „morbi decursus. Sub noctem omnia in deterius
 „fuere mutata, et inter multa indicia turbati animi
 „magisque exaestuantis sanguinis, euauerunt pustu-
 „lae, quae in superficiem cutis emerferant. Ipsa iam
 „de salute corporis sui desperare coepit et de coelesti-
 „bus cogitare, paucaque circa exsequias suas monere.
 „Praesto in auxilium medicus omni consilio admitti-
 „tur, vt spem lapsam erigeret, nec res omni successu
 „carere visa est, cum pustulae denuo erumperent, fla-
 „tusque, quorum incredibilis tensio in primis viis pe-
 „ctus et vicina respirationis organa fere opprefferant,
 „cum insigni leuamento dispergerentur. Sic reliqua
 „pars diei Iouis et integer dies Veneris inter spem
 „paullulum confirmatam transiit: verum hora matutina
 „tertia subsequētis diei Saturni accitus medicus subi-
 „ta apoplexia correptam inuenit et inter prima artis
 „molimina exspirantem, postquam paullo ante repulsa
 „labe ad internum viscerum fomitem, et cessante dia-
 „phoresi, vehemens spasmus non pectus solum oppres-
 „serat et ad tussim vomitumque compulerat, sed et
 „abolito motu sensuque omnem vim morbi ad cere-
 „brum transfulerat.“ Inter haec, XXI. huius mensis
 die, sentiens vim morbi, insuperabilemque vti dictum
 est iudicans, primo quidem testata est, aequo se ani-
 mo et fiduciae pleno voluntati diuinæ ex mortali se
 vita euocanti obtemperare, atque illo praesertim ora-
 culo se niti, quo *viam se veritatem et vitam* profitetur
 Christus, *per quam solam adit ad patrem pateat*: tum
 V mari-

maritum amantissimis verbis monuit, ne forte importunis precibus Deo quasi extorquere se, et vitam sibi longiorem efflagitare vellet; eique et sorori ipsius, suae glori, quacum vixit coniunctissime, ita vale dixit, vt suos etiam filiolos vtriusque curae et prouidentiae tenerrimis precibus commendaret. Nec fefellit illam, quam diximus, praesensio. Superauit morbi vis vt naturae quod supererat virium, sic praesentissima alias remedia summa cura prouidentiaque administrata, et tantum nobis decus exstinxit, animam autem Iesu Christi meritis sanctam ad beatarum mentium domicilia transtulit, a. d. XXIII. Iun. inter III. et IIII. matutinam. Nostrium est, carissimi ciues, hoc dare tum virtutis, quae in defuncta excelluit, memoriae, tum nostrae in moestissimum maritum, optime de nobis meritum ac merentem beneuolentiae, vt funeris pompam, quae

hodie hora II. ducetur in aedem B. Virginis,
decenter comitemur: tum mortis, quae nec iuuentuti parcat, cogitatione admoneamur, vt diligenter ne illa imparatos nos opprimat, prouideamus.

Gottingae a. d. XXVI. Iun.

clō Io cc xxxvi.

XXIII.

M E M O R I A

M A R I A N A E

E G E N T E W Y S S I A

I N M A T R I M O N I O

A L B E R T I H A L L E R I

M E D I C I N A E P. P. O.

F R I D. K A L. N O V.

B E A T A M O R T E D E F V N C T A E.

Accessit nuper, quod nostis, insigne decus academiae nostrae vir excellentissima doctrina atque salutaris artis experientissimus, **A L B E R T V S H A L L E R V S**, ab Alpibus inde, inter quos natus est, e sinu patriae, Bernatis reipublicae, nutu et vocatione augustissimi regis nostri, quem Deus amet, huc extractus; de quo viro sine vanitate videmur posse contendere, cum, si prisco aëuo vixisset, quo fabulis inuoluere omnia moris erat, Orphei illius veteris fabulam potuisse sustinere. Neque enim putandum est, primos illos heroes tantum eminuisse, ut non vel sua aetate, vel multo magis nostra, pares complures, aut superiores etiam habuerint: cum illos non merita modo sua, sed magna in primis temporum proximorum vaestas et litterarum inopia, vel interitus librorum, tantum extulerint, ut iam velut extra comparisonem positos vulgo admiremur. Non debet igitur erubescere

V 2

colle-

collega noster, quamvis est modestissimus, se cum Orpheo quibusdam in rebus comparari. Fuit ille, quantum praedicationibus veterum ad nos pervenit, et naturae rerum consultissimus, et flectendorum poëseos ope atque mulices animorum summus artifex: celebrantur ipsius κερτῆρες, et Θεογονία, in quibus rerum origines, in primis, unde tanta vis mali in naturam nostram irruerit, exposuisse dicitur; laudantur *Φυσικά*, speciatim περὶ βοτανῶν *. Qui HALLERI nostri carmina viderint, illud praesertim, quo mali originem persecutus est; qui de virtute, qui de ratione, superstitione, atque infidelitate canenti operam dederint; qui intellexerint, qua sollertia et humani corporis compages, et herbarum naturas perscrutatus sit; nisi immoderato antiquitatis amore ducuntur, his quae de Orpheo reliqua nobis fecit temporum iniuria, nihil inferiora censebunt, quibusdam etiam partibus iudicabunt praeferenda. Quis vero diuinum de Alpibus carmen, modo non durior sit illis ipsis rupibus, cognoscere potest, quin moveri se sentiat? cui, si umquam audiuit μῦθον illum Orphei, non in mente atque ante oculos adeo versatur, ille inter Thraciae montes Orpheus, filuas ipsas et cautes cantu mouens, et deserta illa humanissima quadam voluptate mulcens atque mitigans? Vtinam vero non supersit aliquid, in quod decantatissimam Orphei fabulam expressisse HALLERVS noster videatur. Improviso serpentis ictu interfecta concidit Eurydice, coniux Orphei vnice amata,

et

* Vid. ANDR. CHRIST. ESCHENBACHII EPIGNES de poësi Orphica in priscas Orphicorum carminum memorias liber commentarius.

et fugit sub vmbras. Audacem facit amor maritum, ille suam ad ipsos inferos cantu et lyra fretus persequitur; implacabilem alias Plutonem exorat; commeatum impetrat ac reditum Eurydicæ suæ; sed quod amoris impatientia parum seruat legem sibi impositam, quod respicit pone sequentem, in ipso eam reditu amittit, nunquam recuperandam. Interiores huius fabulae rationes, animam, et *ιερόν λόγον*, iam non persequimur. Sed ipsius quasi corporis in hac fabula imaginem, nimis prolixe dolor veram! vidit nuper et acerbe luget hæc litteraria vniuersitas. Non indigebit res declaratione nostra, si quis, quæ iam de vita et morte generosæ et sanctissimæ matronæ MARIANÆ HALLERIAE pro more dicenda sunt, cognouerit. In lucem illa hanc edita est a. d. X. Febr. c1810ccxi.

Generoso ac nobili viro, SAMUELE WYSSIO, in Mathod et la Motte, matre MARIA a DIESTERHACH, quæ vna VI. primariæ nobilitatis in Bernate pago familiarum est, et heroas habuit habetque hodie, summis militiæ decoribus illustrissimos; ac reliquæ etiam nobilissimis gentibus varie innexa est. Ab parentibus educata diligentissime, et ad dignum illa fortuna, illa domo, cultum formata, pietatis præsertim erga immortalem Deum sensu imbuta, et humanitatis illius atque venustatis, quæ pudicitiae patriæ nihil officeret; læta corporis pariter atque animi incrementa habuit. Contigit HALLERO nostro, vt ex proximo admirari virtutem et dotes generosæ Virginis illi liceret, summam in primis in suos pietatem, quibus ægrotantibus ministrare, et cum valetudinis etiam noxa noctes integras adsidere mallet, quam iuventutem suam cum aequalibus honeste oblectare:

admirationem diligentior attentio secuta est: quo accuratius autem eam obseruaret, eo plura deprehendisse sibi visus est illius ornamenta, profecta ab ingenio et diligenti cultu aucta. Verbo, beatus sibi videbatur, si ipsam futurae vitae sociam haberet, et nasci sibi optabat liberos tali matri quam simillimos. Compos voti factus, nuptialibus sacris a. d. XVIII. Febr. 1510ccxxxi. rite peractis, crescere in dies laetus sensit mutuam vtriusque caritatem, hoc est, vtriusque felicitatem augeri. Habet dulcissima amoris illius pignora, MARIANAM, quae non nomen magis, quam totum matris instar refert, LVDOVICVM ALBERTVM, et GOTTLIEB EMMANVELEM, pueros mellitissimos, quos sine lacrimis vix adspicere est, vel ob id ipsum, quod tranquillitatem illorum et dulces lusus, matris fatum interturbare nondum potuit. Cum consilium cepisset HALLERVS, nutum diuinum, quo ad hanc ornandam academiam a sapientissimo magni regis nostri consilio vocaretur, sequendi; aegre illa quidem e sinu et complexu suorum diuulsa, amantissimum tamen maritum animose secuta, Berna discessit a. d. VII. Septembris; vltimo autem eius mensis die, post multas itineris difficultates et molestias huc appulit. Hic dum paullatim a fatigatione se recipit, dum explicandae disponendaeque suppellectili intenta est, morbo corripitur, qui leuem initio catarrhum mentitus, febrem deinde malignam miliarem se prodidit. Aduersus hunc morbum maritus, cuius salutarem operam tot alii aegroti experti sunt, pugnat communicatis cum collega suo et nostro, ill. RICHTERO, consiliis. Quin factum est etiam, quod pro sua incredibili in nos indulgentia, et

et providentia amabili, tali in re fieri iussit laudatissimum regis consilium; nuntiatum ipsi fuit de HALLERIAE periculo. Aduolat ipsius iussu etiam ill. WERLHOFFVS, numquam sine amoris et grati animi significatione a nobis commemorandus, consilia sua nostrorum consiliis iungit: quibus nec euentus ab initio defuit, adeo ut Hannoueram WERLHOFFVS cum optima spe rediret, superatis, quae durissima videbantur; stetitque ea spes per aliquot deinceps dies. Sed fallax pro dolor! fuit, et terrorem ex subita mutatione auxit. Die ultimo Octobris mane, cum placide videretur quieuisse, accedens maritus rigentibus oculis moribundam inuenit, cum sanctam animam apoplexia de formoso domicilio expelleret. Sic igitur, cum reuixisse videretur, cum e vita sua inexhaustum sanctae cuiusdam voluptatis fontem denuo aperuisse Orpheo nostro dulcis sua Eurydice; fugit heu! et spem omnem mariti destituit, vota quoque ipsius non nuncupata solum inualecente primum morbo, sed soluta etiam egregio carmine, cum is superatus fractusque videretur, fecit irrita. Sed ipsius scilicet piissimae matronae vota praeualuerunt. Cum enim per primum morbi decursum, seriam aeternae salutis suae curam tanto susciperet acrius, quo minus ad eam praesidii esse in caducis et fluxis rebus intelligeret: post sollicitos aliquot dies et anxios, recepit illam mentis alacritatem, quae ex conscientia reconciliatae cum Deo amicitiae, et fiducia salutis per Iesum Christum partae, oritur: atque inter alia apud S. R. OPORTINVM nostrum, cum fractam illi vim morbi spemque recuperandae ex proximo valetudinis gratula-

tularetur : professa est, malle se, si Deo ita videretur, iam diem suum obire, cum summo ipsius beneficio iam certa aeternae felicitatis esset; quam protracta lucis vsura in noua pericula, in nouas sollicitudines, incidere. Compos voti sui facta anima sanctissima non potest (modo respiciat mortales) probare, si quis vltra naturalis desiderii, et pietatis qua dignissima fuit, modum eam lugeat, atque eo ipso de felicissimo ipsius statu videatur dubitare. Quod mortale illius fuit terrae hodie h. II. mandabitur in aede D. Iacobi, cui vos pompae atque caerimoniae, ciues carissimi, modestae atque ita interesse par est, vt appareat, vos et *mortalitatis*, vel *aeternitatis* potius! meminisse, et in doloris, qui non ad maritum solum moestissimum, sed ad nos omnes collegii iure pertinet, societatem serio venire. Gottingae
a. d. IIII. Nou. c1o1cccxxxvi.

XXV.

MEMORIA
FRANCISCI HENRICI
STOSCHII,
IVRIVM STUDIOSI.

Tristi ac luctuoso nobis officio fungendi necessitatem imponit acerba mors ciuis ornatissimi, quem non communi tantum illo amore complectebamur, quo merito prosequimur, quicumque litteratae huic ciuitati adscripti paternae nostrae curae commendantur; sed tanto diligebamus magis, quo ipse erat amabilior, quo certiore nobis spem praebebat, futurum, ut cum paullo post patriam ornaret suam, tum nostrae etiam academiae honori esset inter suos, bonamque illius famam suis moribus, sua doctrina, amplificaret ac tueretur. Lugeamus merito, et magno sui desiderio ereptum nobis querimur, generosae indolis non minus quam stirpis iuuenem, FRANCISCVM HENRICVM STOSCHIVM, iuris studiosum, Emdanum e Frisia orientali: in quo quantam iacturam fecerit parens honoribus meritisque suis condecoratissimus, non ex eo tantum apparet, quod vnicum hunc filium habuit; sed quod is fuit noster STOSCHIVS, per quem seruari propagarique et augeri auita gentiliciaque Stoschiani nominis gloria, optimis artibus parta, videbatur. Quid sperare de illo illustris pater, quid

V 5

exspe-

exspectare patria potuerit, melius patebit, si, quibus maioribus ortus sit, quae domestica habuerit exempla, quae ad virtutem, et bene merendi de patria sua facultatem, praesidia, tum a natura tum a doctrina illi contigerint, breuiter, et quantum huius descriptionis ratio permittit, exponamus.

STOSCHIORVM magnum in Silesia nomen, illustris dignitas, et praedia tantae generis amplitudini sustinendae paria. Gens per Bohemiam quoque, Morauiamque diffusa, atque illustrissimis CAVNITZIORVM, MARTINITZIORVMque Comitum, a communi stirpe ortorum, insignibusque iisdem hodie vtentium, imaginibus fulgens. Ex hac gente vixit circa medium saeculum quintum decimum HANS von STOSCH Lasnitzii in principatu Oppelienfi, qui ex DOROTHEA BALDRITZIA filium suscepit et duas filias, quorum numerosa soboles in Marchia Brandenburgica et Frisia orientali fuit *. Proauum nostri, quem lugemus, STOSCHII cum fuisse nobis relatum est, cuius fratrum alter in Electorali aula Brandenburgica rem sacram et conciones cum dignitate, et magna doctrinae fama, fecit, alterius autem fratris posterum sub huius, quod viuimus, saeculi initia FRIDERICO primo Borussorum regi instaura-

* Diserte haec leguntur in MELCHIOR FRIDERICH von STOSCH *auf Mondschütz Genealogia des hoch-graeflich-freyherrlich- und hochadelichen Geschlechtes derer von Stosch, Breslau und Leipzig* 1736, fol. p. 54. it. p. 169: in quo libro cum Emdanorum Stoschiorum non nisi breuissima, quam indicauimus, mentio facta sit, tanto magis faciendum visum est, vt hic illorum etiam memoriam, qualem accepimus, litteris commendaremus.

stauratam veterem dignitatem, amplificata antiqua gentis insignia*, accepta referunt. Haec familia, praeter alia sua decora, habet etiam PHILIPPUM L. B. de STOSCH, serenissimi Poloniarum regis et Electoris Saxoniae a consiliis, virum mansuetioribus musis amabilem, et hic quoque eo commemorandum lubentius, quod ipsius doctrinae et elegantiae, longis itineribus auctae et politae, fructum habemus, *Gemmas antiquas caelatas, sculptorum nominibus insignes*, immortalis caelo Piccarti non magis quam ipsius viri eruditissimi stilo descriptas**. Sed ad Emdanos STOSCHIOS reuertimur. In his aeterna memoria videtur futura FRANCISCI HENRICI, quem auum noster habuit. Etenim ille, quos in Viadrina Patauinaque academiis, tum longa per Germaniam, Italiam, Galliam, Angliam, Belgium, peregrinatione (susceperat eam duorum Polonicae gentis Magnatum comes) fructus doctrinae prudentiaeque collegerat, eos generosa quaedam et magnifica animi propositione suae patriae, illiusque iuri publico, quod in controuersiam disceptationemque vocabatur, impendit. Primo quidem Berolini fisco aduocatus operam nauarat. Anno autem saeculi superioris LXXXIII. consentientibus Emdanorum suorum suffragiis, electus reipublicae Syndicus,

pro

* Nempe STOSCHIORVM omnium in scuto duo Nymphaeae folia sunt versus se inuicem prona, petiolis extrorsum inflexis, et decussatim sibi deinde impositis, radicibus denue coeuntibus. His, scuto iam quadripertito, in secunda superiori et inferiori prima regione positus, regia Borussiae aquila alternatim illic primo hic secundo loco adiecta est.

** Prodiit opus pulcherrimum cum LIMERII interpretatione Gallica Amstelod. 1724. fol.

pro muneris ratione causam illorum magno animo, nec minore doctrina, cum stilo tum praesens ipse Vindobonae, annis LXXXVI. et duobus proximis, egit, cuius rei publica quaedam scripta* perpetuum illi testimonium apud posteritatem etiam perhibebunt. De causa ipsa vel iudicarunt vel arbitrati sunt, quorum ea curatio fuit; existimare licet unicuique pro ingenio suo vel studio. Illud quidem, dum exstabant scripta STROSCHEI, apparebit, virum fuisse eruditum, acrem, reipublicae suae et peritissimum et amantissimum. Quam diligenter nosse ante omnia res patriae suae, cuius causam suscepit, studuerit, testis adhuc inter amicas manus versatur libellus manu summi viri exaratus, in quo historiam Frisiae orientalis, tum sacram, tum civilem, diligenter persecutus est, quamquam nescio quibus impedimentis absolvere, quod instituerat, sit prohibitus. Hoc igitur viro usa etiam est patria in conventionem, qua anno saeculi superioris LXXXIII, FRIDERICO III. Brandenburgico Electore, et ERNESTO AVGVSTO Brunsvicensi, arbitris, Hannoverae inter CHRISTIANVM EBERARDVM Frisiae orientalis principem et provinciae eius ordines, transactum est:

- * V. G. *Widerholter Abdruck eines sogenannten hochfürstl. Ostfriesl. vormundschaftl. publicirten, und dem Collegio Administratorum et Deputatorum eingeschickten Landtags-Schlusses, nebst angehangten gründlichen Anmerkungen und Extracten aus den Fundamental-Gesetzen des Landes, An. 1684.* Quod quidem scriptum velut pro compendio iuris publici Frisiae orientalis habetur. Ipse quoque iudicibus ab aula imperiali delegatis praeter alia, quae publicam lucem nondum videre, obtulit. *Eine unmaßgebliche Anweisung, dass es in Ostfriesland mit der Landes-Regierung jederzeit eine besondere Bewandnis gehabt.* Habetur in LVNIGS Grundgesetze, P. II. p. 458.

est: cuius quidem compositionis transactionisque tabulas inter fontes publici iuris, quas leges fundamentales vocare solent, habet patria: cui quam carus fuerit STOSCHIVS, quam honorifica de illo facta sint principum iudicia, inde constat, quod et Francofurtensis academia illum suum alumnum ad publicam iuris publici suscipiendam professionem sibi expetiit et vocauit; et laudatus modo princeps orientalis Frisiae CHRISTIANVS EBERARDVS, pro eo vt maximi illum semper fecerat, consilioque illius fidei ac sapiente, non minus quam alii principes, saepe fuerat vsus, assessorem supremæ in patria curiae esse voluit. Sed ille excusauit se omnibus, vt tanto enixiorem scilicet operam suis, quibus merito carus erat, ciuibus praestaret. Hic vir ex digna se coniuge suscepit patrem FRANCISCI HENRICI nostri iam moestissimum, virum dignitate ac meritis illustrem et magnificum, ADOLPHVM CHRISTOPHORVM STOSCHIVM, qui Icti nomen et honores non inaugurali modo disputatione, Groningae anno XI. huius saeculi habita, sibi peperit, qua *Specimen collationis iuris priuati communis cum iure priuato Frisiae orientalis* a se elaboratum proposuit; sed actu ipso rerum, et nunc rebus iudicandis, nunc iuuanda consilio sapienti patria, ita tuitus est, vt dignum tanto patre filium, reuiuiscen-temque in illo patris gloriam, omnes agnoscerent. Itaque primo in Quadragintauiorum collegium adscriptus, et scultetus, vt ibi vocatur, iudiciorum, vicariusque in consilio rerum bellicarum praeses renuntiatus est. Postea Emdae ciuitatis nomine administrator prouinciali Aerario additus; tum factus senator; denique, quod summum habet illa ciuitas fastigium,

gium, consulatu Emdano ornatus est. De quibus omnibus muneribus adeo meritis est mereturque magnifice, vt quemadmodum in ipso paternam virtutem laeti ciues amplectuntur, ita omnes optauerint, hereditariam quasi porro esse illam gloriam, et iam tacita destinatione (vah! fallaces hominum spes, vota irrita!) vnico ipsius filio auitos paternosque honores desponderint. Nēpenatus est FRANCISCUS HENRICVS noster a. d. XXIII. Martii A. R. S. CIOCCXVIII, Emdae, matre AGNETA, IBELINGX I de REHDEN filia. Patricius ille vir erat, et nomine tertii ordinis administrator prouincialis aerarii apud Emdanos, qui rebus quas a STOSCHIO syndico gestas diximus, ipse quoque plerisque, legatus a suis ciuibus, interfuit. Huius IBELINGKI vidua, auia materna nostri, viuit hodie, et nepotis sui mortem acerbissime luget. Est illa e nobili gente NOVIA Brabantici generis, vnde pater ipsius religioso se exilio contulerat Emdam, ibique centuriam militum ciuitatis duxerat. Orbitatem generosae matronae et ad exemplum factae, solantur ipsius ex filia alia, defuncta pariter, et genero, viro consulari, nepotes, fratres de POTTERE, (quod ipsum quoque Brabanticae nobilitatis nomen est, familiaeque per similem religionis causam Emdam olim delatae) qui cum maxime cultum feliciū ingeniorum hic apud nos ceperunt, et consobrini fratris funus curant non sine lacrimis, tanto maiore nobis studio tuendi, et quantum in nobis est ornandi, vt desiderium STOSCHIANAE virtutis per illos si minus tollatur, quod fieri non potest, at minuat certe ac mitigetur. Debebat STOSCHIVS noster caelesti prouidentiae ingeni-

genium illis, quos diximus, maioribus dignum, generosum, mite, capiendae virtuti et optimis artibus aptum. Neque intermissum quidquam pro fortunis domus est, quo illud ad virtutem, cum qua homines censentur, tum quam Christo auctore sequimur, accurate formaretur. Qua in re, post domesticam disciplinam et praeceptores priuatos, fideli operum publicorum scholae Emdanae doctorum, DECKERI atque ADOLPHI, rectoris illius, huius correctoris, usus est. Sub hiemem anni MDCCXXXVII. in academiam Groningensem missus, praeter alia a clarissimo ECKIO Iustiniana institutione initiatus est, in Clarissimi vero OFFERHAVSII scholis antiquitatis Romanae, sine qua in iure Romano frustra aliquem laborare cognouerat scilicet, vberem gustum hausit. Anno ibi peracto huc delatus diligentem et ingeniosam Ictis nostris operam dedit: atque illustri GEBAVERO duce tum Institutionum imperialium et Pandectarum, tum iuris feudalis campos emensus est. Illustreis REINHARTI vero recitationibus bis illustrari Pandectarum doctrinam audiuit; iurisque canonici elementa ab HANNESSENIO tradi sibi curauit: eaque iuris studia imperii Rom. Germanici historia, praeunte celeberrimo KOELERO nostro, et logicis atque iuris naturae praeceptionibus excellentissimi KAHLII, partim distinxit, partim exposiuit. Corporis saltatione vibrandisque armis mouendi, animique musicis modis reficiendi cum consuetudine vteretur, reliquis vel remissionibus vel ventilandi sanguinis rationibus, quae prauis saepe voluptatibus obtendi nomina solent, tanto facilius et acquirere animo caruit. Iamque noua curricula, iuris qui-

quidem publici illustri SCHMAVSSIO duce, excellentissimo SEGNERO autem vireta naturalis philosophiae ingressurus erat, CLAPPROTHIOQUE et WRISBERGIO iurium illi doctore, huic candidato nobilissimis, suoque ordini probatissimis, illi Struuianam iurisprudentiam Germaniae repetenti, huic ius criminale explicant, comitem se professus fuerat: cum praeclaris conatibus morbus intercedens inuitum retraxit ex auditoriis, et lectulo affixum tenuit. Aduocatus ad illum excellentissimus collega noster BRENDELIVS, quo medico multi subinde conualescunt, febris illum ardenti correptum deprehendit ex eo genere, quae tertiana remittens duplex, vel causus periodicus duplex nominatur, quae praesidiis omnibus salutaris artis adhibitis adeo non cessit, ut potius paucos post dies in phrenitidem continuam mortiferasque conuulsiones eruperit, quae pulcram animam suo e domicilio reluctantem quasi expulere. Factum illud a. d. XIII. Maii, non sine terrore et lacrimis carorum sodalium, qui nihil fecerant reliqui, quod vel ad viuendi proroganda spatia, vel ad moriendi felicitatem videretur villo modo pertinere. Luctuosam illustri parenti, auiae generosae, familiae amplissimae, huicque adeo academiae, mortem, prospere ipsi STOSCHIO euenisse, tanto minus dubitamus, cum et tota vita optimi adolescentis testimonium perhibuerit, radices egisse in animo illius Christianae fidei, quibus diligenter imbutus erat, argumenta, eaque illum non sentiendi modo formulam, sed regulam quoque viuendi habuisse: et sub ipsa morbi initia, integris adhuc mentis viribus, et nondum turbato sensuum ministerio, apud amicos professus

fessus sit, se cum primum vires recepisset, ut interesse sacris publicis suae professionis in vicina Bouendensium ecclesia posset, sacra synaxi usurum; interim se solis Iesu Christi meritis, promissaque et parta per illum tum puritate a labe naturae nostrae, tum admissorum impunitate, nixum, caelestem aeternamque vitam, firmissima animi inductione quae Spiritus S. in se opus esset, sperare atque praecipere; eiusque spei alendae et confirmandae causa, publicum sibi ecclesiae suae libellum, quo *consolandorum aegrorum ratio* praescribitur, praelegi curauerit. Non dubitamus igitur saucio moestissimi parentis animo hoc ipsum fomentum iustissimi doloris primum admouere, ut cogitare illum iubeamus, non totum sibi perisse vnicum filium, neque esse aequum, immoderate illum lugere, cui bene sit, qui in portum celeriter ille quidem, et velut agitante procella, sed feliciter tamen sit inuectus. Neque vero in iusti publicique funeris honore nihil esse speramus, quod ad erigendum magnificum illustremque virum pertineat. Itaque tanto enixius a vobis, illustrissime Comes, hospites pro suo quique nomine et honore ornatissimi, collegae honorandi, ciues carissimi, contendimus, ut funebri pompae, quae cras die XXI. Maii ex aedibus Eberweinianis in Wehdana platea sitis in templum academicum ducetur, frequentes interesse, et virtutem beate defuncti honorare, familiae autem illustri hoc argumento declarare velitis, illud hic agi omni studio, ut et viuis nostris ciuibus bene sit, et fato suo functionum etiam honori memoriaeque, quantum in nobis est, consulatur. *Gottingae a. d. XX. Maii*

clō lō ccxxxx.

66XX27XV27XV66XX27

X

xxvi.

XXVI.

MEMORIA
 ELISABETAE
 E GENTE BVCHERIA
 IN MATRIMONIO
 ALBERTI HALLERI
 DEFUNCTAE.

Magnum nobis et serio dolendi argumentum
 obiecit nec opinata mors matronae omni
 vera laude cumulatissimae,

ELISABETAE HALLERIAE,

cuius cum indicendum funus est, ita mentem ad scribendum sese dantis occuparunt ipsius virtutes, ita luctus mariti animum implet et aberrare nusquam patitur, ut de alia re agere, quam de ipsa doloris nostri causa vix ac ne vix quidem possimus. Quid enim? non publica dolendi materies est sublatum ex oculis ciuitatis nostrae pietatis, obsequii aduersus maritum, modestiae, pudicitiae non plebeiae illius et rusticae, sed patriciae et vere generosae, tum prudentiae in loquendo pariter ac tacendo, omnisque, quae sexum illum atque ordinem condecet, virtutis viuum, eaque ipsa re potens ac validum ad animos humanos, exemplum? in quod, intuentes virgines nostrae et matronae iuniores poterant videre, non vanas esse illarum
 quas

quas modo diximus, rerum praeceptiones, non describi tantum in libris et fabulis, sed adhuc exstare inter mortales, et conspiciendam se praebere viam spirantemque virtutem. Nondum annus est circumactus integer, cum illa e patria sua ad nos delata statim omnium animos sua humanitate cepit, effecitque, non vt peregrina inter nos haberetur, sed vt longa familiaritate atque necessitudine nostris mulieribus videretur coaluisse: cum elucens ex obtutu gestuque propitia quaedam beniuolentia, eminensque ex sermone, licet blandissimo, sincera quaedam et antiqua veritas, eam praestaret hinc amabilem omnibus, hinc verendam, tum simplex fucique et ostentationis expers in cultu modestia, quem inaffectedata potius mundities, et rectum ab ipso sensu iudicium (gustum frequentius nostra vocat aetas) quam sumtuosa, quae tot domus exhaurit, ambitio, conspiciendum faciebat, non haberet inuidiam, sed gratiam ipsi quamdam et decus, naturali venustati simillimum, circumfunderet. Quantum ab hoc tam nobili exemplo, tam amabili, expectare boni poteramus? Nonne optabile erat, vt quemadmodum in arcibus ac templis quondam ponebantur summorum artificum praeclarissima opera, non tantum vt DIs sacrum esset, quod in suo genere putaretur praestantissimum; verum in primis vt diuinitatis illo et consecrationis nomine ab iniuria omni tutum publicae imitationi, ac nobili ingeniorum certamini esset expositum: sic HALLERIA in vrbe olim nobili, cui recidium decus conciliat academia, in splendido viri clarissimi matrimonio collocata, Phidiaci cuiusdam signi instar proposita esset, quam demonstrare moribus et vitae tenore exprimendam iunioribus,

oribus, quam illae imitatae et honori parentibus essent, et maritis felicitati. Quantumvis ergo domum amarit suam HALLERIA, quantumvis sua se virtute inuoluens Deo et suo marito placere satis habuerit, hunc solum respexerit; ab hoc pependerit vnice; tamen publica est, vel hoc ipso nomine, quam in illius anima iacturam fecimus. Sed magis publica est, si maritum cogitemus bono et gloriae huius litteratae ciuitatis natum, et ita de salutari arte, ita de bona parte nostrorum ciuium, ita de genere humano et longa posteritate promeritum ac merentem hodie, ut quidquid ad illum pertinet, illud neque a ciuitate nostra, neque adeo a singulis nobis, alienum putandum sit. Sed hic profecto horret animus, et quasi refugit, cum cogitamus, quantum ipse collega noster boni amiserit. Quam oculatus ille et acer est in florum herbarumque tenuissimis tubulis, filamentis, puluisculis; in animatorum corporum intima compage, venis, nervis, fibris, earumque implexis intextisque sibi diuino artificio ambagibus perscrutandis demonstrandisque; tanta est illius acies in bonis ingenii perspicendis aestimandisque. Si igitur verum est, quod nemo negat, pro modo intelligentiae nostrae vel amare nos, vel odisse; et prout vel multum vel parum boni in vnaquaque re videamus, ita nos ab ea ad amandum, gaudendum, iacturaque eius dolendum, incitari: consequens est, ut nemo bonis, quae nobis erepta querimur, magis laetari HALLERO potuerit, magis earum amissione iam cruciari. Qua quidem in re illud in primis tristissimum viro accidit, quod recens vulnus antiquam cicatricem refricat, et in vno funere geminum illi luctum obiicit, ut dum ELISABETAM suam

suam moeret, tota denuo dolorum moles, ex MARIA-
NAE quondam, immo nuper, suae discessu concepta,
quam exceperat felix ELISABETAE contubernium,
vno in virum impetu iam irruat, et oppressione illi,
nisi Deus, quod speramus, ferat opem, minetur. Quar-
tus iam annus decurrit, cum elata est e domo HALLE-
RI MARIANA WYSSIA, talis femina, qualem tum ex
hoc ipso loco celebrauimus. Tres paullo minus an-
nos in luctu et squalore fuerat, cum exoptatum in-
enarrabilis moeroris solatium inuenit in ELISABETA
BVCHERIA, virgine tum omnibus generis, loci, ordi-
nis sui ornamentis conspicua. Patre enim nata est
Io. RV DOLPHO BVCHER, senatorii in illustrissi-
ma Bernatium republica ordinis viro, aedilicioque,
quem ceteris rebus florentissimum virum insperatus
de morte carissimae filiae nuncius quam perturbatu-
rus sit, facile est ad intelligendum, qui illam piissimam
filiam, viduitatis suae perpetuum et maximum solati-
um, aegerrime a se, quasi praesaga tanti mali mente,
dimiserit; matre et ipsa BVCHERIA, fatis olim
functa; auo paterno quaestorio viro; paterna auia
ERLACHIA, iisque maioribus, quorum in patria
nobile meritis honoribus nomen et felix viget memo-
ria. Edita in hanc lucem anno saeculi nostri vndeci-
mo, educata pie et pro fortunae indulgentia liberali-
ter, iisque culta artibus, quae et ipsam et virum ali-
quando reddere beatiorem possent. Qualis ea fuerit,
iudicare possunt, qui HALLERVM, elegansque ipsius et
acerrimum iudicium non ignorant. Concessit in illius
vota actorum Bernae, Prid. Kal. Iun. c1010cccxxxviii*.

X 3

Vix

* Habemus fructum itineris illius Halleriani obiter collectum, *Iter
Alpinum*, his ipsis mensibus in hac vrbe typis vulgatum.

Vix e complexu suorum non sine lacrimis discesserat, vix Francofurtum fuerat delata, cum fidei, et amoris coniugalis, prudentiaeque et constantiae, maiora quam ab imbecilla muliercula, patrium agrum vix unquam egressa, exspectari poterant, aegrotanti marito praestitit, quae quidem res animos nouorum coniugum tanto firmiore quasi glutine coniunxerit necesse est. Laeta itaque et faustis omnibus amicorum, auditorum praesertim HALLERI, huc delata, et in domum mariti introducta est a. d. XXII. Aug., atque ab eo inde tempore earum virtutum, quas ante commemorauimus, illa documenta dedit, quae ipsam omnibus redderent suo merito carissimam; ut felicitatem, et reducem in domum HALLERI fortunam omnes agnoscerent, et lubentes merenti gratularentur. Augebat felicitatem collegae nostri, quod cum caeteram rem familiarem prudenter tractaret noua coniux, tum liberorum e superiori coniugio susceptorum pari suauissimo eum praestaret amorem, ut appareret, non nouercam illis inductam, sed eam matrem procuratam esse, quae omnes officii materni partes summa cura et verissimo affectu perferret. Quibus rebus omnibus, et quot decora ipsius necessario omittenda sunt? perfecit, ut in assidua illius suauissimaque consuetudine acquiesceret HALLERVS noster, omnesque in ea sola necessitudines, consanguinitates, affinitates inesse sibi putaret: receptoque illo, quem imminuisse aliquantum videbatur viduitas, vigore et alacritate, quam felix domi esset, vultu, corporis habitu, ac tota vitae ratione ostenderet, neque quidquam aliud mortalium rerum precibus a Deo peteret, quam perpetuam ac durabilem tanti tamque sufficientis sibi boni

ni possessionem. Iamque illud appropinquabat, cum et ipsa mater non iam moribus sed natura fieri deberet, et nouo maritum gaudio afficere. Imbecillam et tenerae valetudinis toto fere gestationis tempore fuisse, constat, ac de sinistri lateris dolore subinde conquestam. Sperabatur, cum partu, quidquid id esset molestiae, expulsum iri. Sed res aliter cecidit. Partu difficillimo periculofoque perfuncta est XX. die Iunii; puer tamen natus sanus, bellus, robustulus, et, quod sperare adhuc licet, vitalis, cui in lustrali sacramento aui materni praenomen impositum est. Non deerant, quae adsolent, quaeque oportet signa esse ad salutem. Sed latuisse tamen aliquid intestini mali, aliquot interiectis diebus ardores, inquieties, insomnia, erumpens tandem miliaris purpura satis docuerunt: ad quae mala vel mitiganda obsequio, vel idoneis remediis expugnanda, cum nihil intentatum reliquisset HALLERVS eorum, quae alta illa naturae nostrae cognitio, et rerum medicarum scientia, quae ars illa multis saepe salutaris, nunc ab amore succincta et quasi instigata, subiicere poterat; tamen impediri nequiuit, quo minus in peius omnia ruerent. Neque tamen spes omnis decollauerat ante, quam inter confinia diei III. et IIII. Iulii subito terrore percussa adeo deficere viribus inciperet, ut nihil opis humanae superesse videretur. Cum expertus esset HALLERVS, quanto MARIANAE quondam suae in limine mortis constitutae, quanto sibi solatio fuissent sermones venerabilis Collegae nostri OPORINI, rogauit, ut modo etiam suae ac sibi adesse, et de bono illo pectoris sui thesauro impertiri aliquid diuini muneris vellet. Quod ille tristis, sed

prompto et cupidissimo animo praestitit, ac testatur, ipsam deiectis quidem prostratisque corporis viribus, integra tamen mente, in obsequio diuinæ voluntatis tranquilla, atque ad spem beatæ immortalitatis per IESVM CHRISTVM partæ erecta fuisse, ac significasse, percepta a se, probarique sibi, quaecumque de naturæ nostræ corruptione ac miseriis, de propitia Dei in nos voluntate, de salute per solum Dei filium consequenda, cum ipsa egerit. Quæ si cum laudatissimæ illius vitæ rationibus ac tenore conferantur, dubium relinquunt nullum, quin sanctissima anima, quam vis morbi dicto die IIII. Iulii post horam pomeridianam tertiam fesso malis corpore expulit, ad beatarum mentium concilium, et in ipsum Saluatoris nostri vnici sinum translata, æternis iam voluptatibus, nulla molestia dolore nullo interpellandis, fruatur. Cuius rei cogitatio vt perculsum optimi collegæ nostri animum recreet et erigat, moestissimoque parenti, et auia, quam tristissimus nuncius in illa imbecilla senectute ne exanimet metus est, tunc fratribus sororibusque, quibuscum coniunctissime suauissimeque vixit, solatium firmum atque solidum præstet, liberis autem HALLERII nostri incrementa felicia Deus tribuat, ex animo optamus. Vos, illustrissime Comes, collegæ honorandi, hospites colendi, carissimi ciues, hoc dabitis collegæ nostro, et vestro in præceptores vestros, immo vestro in virtutem ipsam amor, vt funus tam caræ personæ, quod

*hodie hora III. ex aedibus Hallerianis in portu academico
in aedem diui Albani deducetur,*

praesentia vestra honorifica, amabilique modestia, condecoratis, *Gotting. a. d. VII. Iul. c1010ccxxx.*

XXVII.

MEMORIA IVSTI CONRINGII,

EMDANI,

IVRIVM STUDIOSI.

Cum nulla fere in re consentiant homines, sed adeo in diuersa iudiciis pariter et studiis trahantur, vt tota illos specie differre, quibusdam visum sit: tum circa mortis vel metum vel contemptum discrepant mirifice; cuius rei, diuersitatisque adeo tantae, rationem indagare non dignum modo philosophi hominis curiositate est, sed non nihil quoque momenti ad rem publicam administrandam videtur habere. Quod si enim illa duabus rebus continetur, praemio et poena, quod a Solone inde inter ciuilis prudentiae doctores constat: si praeterea et poenae, locum mors, et vita praemii, vel maxime apud gentes omnes occupant: apparet, quantum intersit eius, cui poenarum et praemiorum administrationem commendauit respublica, scire, quam quisque de his rebus sententiam habeat. Breuiter, pro huius scriptio-
nis ratione, vel disputandi de hac re fontes aperiamus, vel fundamenta indicemus, quibus aliquid ad ciuilem prudentiam non inutile inaedificari queat; hoc est, dispiciamus de causis, ob quas mortem, rem naturae omnium animantium maxime terribilem, con-

X 5

temne-

temnere quidam non pauci, et vel aequo animo subire, vel appetere adeo, videantur. Incipiamus ab ima quasi et contemptissima classe, licet ea numero forte non sit minima. Nempe sunt, qui mortem non exhorrescant stupore quodam, et inscitia, qua prope ad pecudes accedunt, in quibus facultatem et vires ad repellendam aliquo usque vel fugiendam vim sibi illatam obseruamus; metum, perturbationem, non obseruamus. Scilicet sunt etiam figura quidam potius quam mente humana praediti, quos non magnis praemiis in praesentissimum non tam periculum mortis, quam mortem impellas. Neque enim multum in vita boni percipiunt, quia non cum ratione percipiunt, nec futuris rebus, de quibus ne cogitant quidem, anguntur. Hoc genus milites sibi dari optant credo duces, quos vel uti canes, aut elephantos concitare in hostem, vel plane aggerum instar et vinearum opponere illi possint. Si tales natura non sint, arte quadam student efficere, hinc potuum inebriantium variis generibus mentem loco mouentes, hinc clamoribus insanis et vario tubarum, tympanorumque strepitu obtundentes cum auribus ipsum quodammodo animum, et a periculi mortisque adeo sensu ac metu auocantes: cui rei praeclare inseruit horribile illud fulminandi sonandique artificium, quod non aures modo obtundat, sed fumo etiam offuso prospectum eripiat, portisque velut obstructis imaginem mortis metumque excludat. Sunt alii; quos durities quaedam, atque miseria vitae contemptores lucis facit, quod non temere de Lacedaemoniorum illa artificissima, ac dura supra modum disciplina dictum est, nempe mirum haud esse, de tali vita conseruanda parum illos laborare, in qua

qua nihil fit, quod sollicitare aliquem ad illam studiose retinendam debeat. Ac nescio an ex hoc fonte tum militum quorundam fortitudo, tum illa mortis vota, quae Christianis etiam quibusdam interdum sancti cupidinis specie imponunt, ex aliqua certe parte derivata sint. Illud quidem satis constat, ut viuendi pignora sunt felicitas, et bonus, vel in bona, vel in mala re animus, sic vel abiicere vitam facilius, vel aequo certe animo relinquere, quibus contra se res habeat. Diximus de eo genere, qui de his, quae post hanc vitam futura sunt, vel plane non cogitant, vel motu animi ita languido, qui in neutram partem aliquid valeat. Iam quanta vis sit earum persuasionum, quas habent homines de conditione sua post mortem, difficile est paucis verbis explicare. Quam quaeso potens fuit illa, quam splendida ac magnifica potius, quam vera appellatione, simpliciter *immortalitatem* vocabant, fama nominis et gloria? Si quis Graecas Romanasque historias legat paullo attentius, ille summa cum admiratione observabit, quam prompto animo, quanta cum alacritate, non singuli modo homines, viri, feminae, sed cohortes etiam, quin legiones totae, praesentissimae se morti obtulerint, propositam sibi cum putarent illam, quam diximus modo, immortalitatem. Spes statuae post mortem obtinendae; sed quam paucis hoc potuit contingere? spes itaque honestae commemorationis, in magna etiam turba, in qua ne nomina quidem singulorum scribi vel recitari possent, sic tamen velut fanatico instinctu, et immisso diuinitus furore, agitabat homines, ut nec tela, nec ignes, nec ulla vis humana terrorem illis posset iniicere, ut in perniciem videntes prudentesque

tesque ruerent. Difficile est hunc locum modo attingere, et deserere statim, in quo tot sunt eaque incredibilia pene exempla, in quo praecipua magnitudinis Romanae, ut olim Graecae, causa inesse videtur. Exstinxit illum laudis ardorem, retudit et hebetavit illos gloriae stimulos, eorum maxime studium, qui verebantur, ne Christianae modestiae illa obessent, qua in re nos veremur, ne ultra terminos quidam progressi, intemperie humano ingenio sollemni, peccauerint. Certe illud consecuti sunt, quod volebant, ut gloriam illam, illud potentissimum quondam contemnendae mortis incitamentum, vanum nomen putarent homines, et umbram nebulae: sed in altero non aeque propositum tenuere, uti melioribus velut auspiciis, et causis grauioribus metum mortis tollerent, ad egregia facinora, sed eadem vehementer periculosa, homines permouerent. Simile quid contigisse videmus, cum saeculo sexto decimo ineunte eriperetur hominibus illa, superstitiosa sane, de bonorum operum meritis opinio. Vbi illud hominibus persuadere non fuit difficile, aedificandis et exornandis templis, aliisque id genus largitionibus, quas *pias causas* vocare mos inualuit, ad aeternam felicitatem nihil promoueri: utinam perfici potuisset, ut, meriti opinione sublata, tamen homines gratos se pro beneficiis Euangelii, publica illa liberalitate, et iis rebus, quibus mereri aeternam felicitatem frustra conati maiores nostri fuerant, demonstrarent. Ad contemnendam igitur mortem, eo enim redeundum est, potenter mouebat homines, et quosdam forte adhuc mouet, immortalitas nominis, et intermorigura, ut sperant, numquam gloria. Sed potentius mouere certe debebat,

bat, si homines semper suis ex sententiis vitam instituerent, vera illa, et minime in opinione aliorum sita, animorum immortalitas, siue Pythagorica, qua pro fati ac meritorum ratione, liberata ab vno corpore anima transiit in aliud; siue altera Socratica, qua felicitia quaedam sua domicilia separatae a corporea concretionem mentes aeternum incolunt. Huius, quam Socraticam diximus, immortalitatis vim aliquantum minuebat adiecta illi dubitatio, quae tandem in bonis etiam viris in hanc disiunctionem exibat, aut bene mihi erit post obitum, aut nihil ero. Namque illud prius, si veteribus monumentis fidem habemus, incitauit quosdam, ut sponte sua, nullo urgente in vitam malo, mortem oppeterent, quo celerius nempe in illud Elysium, in beatorum illas insulas peruenirent. Posterius hanc certe vim habuit, ut non magis miseros putarent, qui non essent amplius, quam qui nondum fuissent: unde mortis contemptum existere necesse erat. Hanc posteriorem rationem sequi videntur etiam, qui malorum quorundam huius vitae impatientia mortem sibi consciscunt: et tota illa classis, quae nominis immortalitatem tam ardenti studio quaerit. Sed quanta hic est praerogatiua sanctioris illius sublimiorisque philosophiae, quam e sinu patris dominus ad nos noster Iesus Christus detulit? Potestne mortem non contemnere et irridere, qui illud domino nostro credit, eorum mentes, quas vera fides purgauerit, et diuinæ naturae fecerit participes, ab ipso de suis corporibus discessu ad sincerissimae et inenarrabilis felicitatis fructum peruenire? Quantus hinc campus patet, si quis velit in sanctorum martyrum historias excurrere? Nos intra angustum continemur limitem,

mitem, et hoc tantum lectores nostros admonemus, ut cogitent, primo quam beatum illum esse oporteat, quam tota vita tranquillum et serenum, quam obeundis cum periculo etiam magnis negotiis aptum, si quis a morte nihil aliud expectet, quam translationem ad plenissimam et nullo terminandam fine felicitatem? deinde quam praeclara illa foret, et quantum Platonis ciuitati praeferenda respublica, cuius ciues nihil nisi peccatum metuerent; mortem differrent quam longissime possent sobrietate; obire autem eam vel necessitate naturae, vel pro republica et fide, nihil timerent? In hac demum ciuitate, ea qua modo diximus caussa, *sanctum nec metuas diem, nec optes.* Nam qui non metuit mortem, ille nec optandi temere rationes habebit. Haec de morte contemnenda disputandi occasionem nobis suppeditauit mors luctuosa nobis & acerba generosi et doctissimi iuuenis, IVSTI CONRINGII, sua nobis, dum viueret modestia, doctrina, humanitate, non magis quam nominis & generis sui commendatione carissimi. Tanta sunt HERMANNI CONRINGII non in Iuliam modo academiam, sororio nobis vinculo coniunctam, sed in litterarum prope omnium studiosos, remque adeo ipsam publicam, merita, ut si quis etiam nihil praeter illud adferat, tamen iam gratiae aliquid et commendationis habere videatur: plus vero, si illius etiam familiae pars sit, e qua tantum boni exortum est. Iuuat hoc paullo repetere altius, et quae de CONRINGIANA nobis gente innotuerunt, huic tabulae committere, quae forte nobilium aliquot inter suos, obliuiscendorumque numquam, virorum memoriam aliis etiam commendare, et spargere latius, diutiusque seruare poterit.

Primum

Primum itaque satis constat, quicquid est in orientali Frisia Conringiorum, ortos omnes esse a IOANNE CONRINGIO eo, qui per turbas saeculo sextodecimo de religione commotas patriam, Drentiam, Transilanae Belgarum prouinciae partem, in qua Coenring*, arx hodie quoque nomen gentis retinet, reliquit, sedemque fortunarum suarum Nordenam, quod Ostfrisiae est oppidum, contulit, ubi senatorio honore functus florentissimae gentis auctor factus est, cui immortale decus conciliauit HERMANNVS ille, IOANNIS ex HERMANNO filio nepos, lux non generis modo sui, non Iuliae tantum academiae, non Germaniae, sed orbis, qua litteris Latinis cultus est, terrarum. HERMANNI τοῦ πάπυ fratrem fuisse accepimus** proauum nostri HAYONEM CONRINGIVM, curiae principalis in Frisia orientali assessorem, et propaesidem. Huius itaque filius fuerit auus nostri IVSTVS CONRINGIVS, Ictus, regis Borussiae a consiliis, Africanae, quae tum Emdae erat, societati adscriptus, et ordinum Frisiae orientalis summus arcarius. Hic ex ALAGONDA, OTTONIS SCHINCKELII, consularis in Emdana republica viri, filia, emendatissimi ad exemplum moris femina, praeter WARNERVUM IVSTVM, I. V. D. et curiae principalis in Frisia orientali assessorem iam satis functum, et

* GOEBELIVS in nota vitae H. Conringii adiecta.

** Ex sermonibus IVSTI dum viueret nostri. Sed in scripto nobiscum communicato HAYO *atauis* nostri vocatur: quod nomen festinatione quadam pro *proauo* positum, etiam inde suspicamus, quia *proau* mentio, si HAYO *atauis* est, plane fuerit omissa. Sollicitudinem nostram in scripto publico aegre nemo feret: errorem, qui possunt, emendabunt.

et viuentes adhuc vtinamque diu victuros, **IUSTI** nostri patruos, **ANDREAM**, Groningensis ciuitatis senatorem, prouinciaeque totius vrbs et agrorum nomine legatum, siue vt loquuntur *statum deputatum*, atque **FRICONEM BERNHARDVM**, rei nauticae apud Harlingenſes praefectum extraordinarium; praeter hos inquam genuit **IUSTVS CONRINGIVS** patrem **IUSTI** nostri **OTTONEM**, virum et aliis decoribus conspiciuum, et iuris non vulgari peritia, cuius egregium specimen *de vnico matrimonii scopo*, praefide **PAGENSTECHERO**, in Groningensi academia dederat. Is paternam prouinciam supremi arcarii ordinum Frisiae orientalis cum ornaret, et praeclare de patria sua mereretur, immaturo fato rei publicae et suis ereptus est, cum ex **LAMMA GESINA** illustris et magnifici viri, **IACOBI de POTTERE**, **L. V. D.** Borrufforum societatis Africanae, quae Emdae fuerat, consiliarii et directoris, consulisque Emdani, filia, cognominem auo **IUSTVM** nostrum suscepisset, de quo statim dicemus, cum materni etiam generis quaedam decora commemorauerimus. Patrem **LAMMAE GESINAE POTTERIAE**, auum **IUSTI** nostri, modo diximus. Addendum hoc est, generosam feminam postea in matrimonium concessisse **DIDERICI BEECKMANNI**, collegii quadragintauiſalis apud Emdanos praesidem, praeclare de illo honore et patria adeo sua meritum, in eoque matrimonio fatis concessisse: **IACOBVM** de **POTTERE** autem, auum nostri, antiquae apud Brabantos nobilitatis virum, ex tertia coniuge **AGNETA MENNINGA** praeter filias plures, nostri materteras, etiam filios suscepisse duos, quos auunculos noster veneratus est, alterum **IOANNEM** de **POTTERE**, **L. V. D.** et consulem
Emda-

Emdanum, reipublicae et suis ipsum quoque immaturo fato subtractum, sed viuentem in filiis, generosis iuuenibus, IBELINGO GVILIELMO, et IACOBO de POTTERE, qui cum maxime in hac academia ad doctrinae et virtutis exempla familiaria se nobili quadam aemulatione componunt, amitini autem fratris mortem pio luctu prosequuntur; alterum superstitem, et consulari apud Emdanos munere hoc ipso anno fungentem, illustrem et magnificum Virum, IACOBVM de POTTERE, cui secunda omnia conprecamur. Haec de gente generosi, quem lugemus, iuuenis in eorum gratiam commemorare visum est, qui hunc ciuicae quoque virtuti honorem habendum putant, vt nomina bene meritorum de rep. virorum diligenter conseruentur *. Iam IVSTI nostri vitae rationes et mortem breuiter enarremus. Natus est Emdae a. d. XVII. Septembris A. R. G. c1o1occcxx. et post domesticae educationis curam sapientem et sollicitam publicis scholae patriae doctoribus traditus, rectori DECKERO, et ADOLPHO conrectori; postea in Hieronymianum, quod Vltraiecti floret, gymnasium missus, fideique doctissimi viri, Io. FRID. REIZII, qui magna cum laude gymnasium illud regit, traditus, tum publica tum priuata illius opera ad exquisitiorem humaniorum litterarum cultum institutus est feliciter: quae res fecit, vt cum auctumno anni c1o1occcxxxviii. huc delatus esset, tanto celeriores haberet in optimarum rerum doctrina percipienda progressiones. Au-

Y

diuit

* Qui *Lexico eruditorum* vtuntur, hoc programme moniti emendare poterunt, errorem circa patriam H. CONRINGII in eo commissum. *Transsilana* viri patria est, *Ouer-Yssel*, non *Transilvania*, *Siebenbürgen*.

diuit autem *logices* et *iuris naturae* praecepta excellentissimi K A H L I I nostri, *iuris naturae* etiam illustris T R E V E R I. *Historiam* tum *uniuersalem*, tum illam *imperii Romano-Germanici*, excellentissimo K O E L E R O praeceunte cognouit; mox toto pectore largum iurisprudentiae non fontem sed flumen hausit; quod ut felicius succederet, prius *iuris historia* ab illustri G E B A V E R O imbutus est, a quo etiam *Iustinianeam institutionem* accepit. *Iustiniani institutiones* etiam H A N N E S E N I O interpretante pertractauit: ab eodem *Pandectarum doctrinam* sibi tradi voluit: ut a nobilissimo iam doctore W R I S B E R G I O *Iurisprudentiam Struuianam*. Diligentissimam etiam operam nauauit illustri S C H M A V S S I O *iuris publici* placita proponenti. Hoc ipso semestri spatio *Pandectarum* denuo curriculum in R E I N H A R T H I auditorio ardenti studio ingressus est, ut et *iuris canonici*, quod apud ill. A Y R E R V M iam emensus fuerat, ac *iuris criminalis* in acroaterio excellentissimi B O E H M E R I. Inter haec seueriora nec *linguarum hodiernarum* studia intermisit, sed diligenter potius feliciterque coluit. Animum *musica* suauitate recreare, corpus autem *saltandi* et *armorum* vibrandorum exercitatione agilius, salubrius, robustiusque facere solitus est. Quae ipsa viuendi ratio, bonis in rebus semper occupata, et generosum illud honestum, quod ex maioribus in illum transfusum esse videbatur, et virilis quaedam constantia atque grauitas, Deo suis muneribus fauente, a corruptione illa satis frequenti in illa aetate, tutum praestabant I V S T V M nostrum, ut non sperare, sed confidere posse videremur, dignum suis maioribus, dignum florentissima familia, dignum Conringiano

giano nomine futurum. Sed aliter nempe visum Deo est. In medio doctrinae et virtutis cursu inuadit illum morbus ille, quo bona pars humani generis auferitur, infantibus sollemnis, tanto periculosior fere adultis, varioli: inuadit a. d. XXV. Nouembris. Aduocatur excellentissimus BRENDELIUS noster, isque propter grauitatem morbi adsciscit sibi consiliam illustre RICHTERI. Reliqua ipse BRENDELII verbis persequemur. „Variolis prehensus confluentibus, cum febrem primam commodè tulisset, quantum licebat, expertus est febris secundae violentiam, magna cum rerum commutatione plerumque coniunctam. Nam per eius initia, comate graui, quod carus excepit, alterum in diem oppressus, papulis vicinae mortis indicia prae se ferentibus, vespere diei septimi, quam praesagos mali dolores capitis lumborumque persenserat, repente suffocatus, exspirauit“. Saepe audierat noster, cum summo saepe vitae periculo morbum hunc esse coniunctum. Quo magis id agebat, ne imparatum se mors opprimeret. Quare, quod sanus et incolumis agere diligenter solebat, ut et doctrinae caelestis capita ex publica ecclesiae suae formula repeteret, et scripturae sacrae oracula animo suo admoueret, ad eam rem contubernalis sui, quem studiorum suorum socium et adiutorem adsciuerat, opera et voce utebatur, numquam suauius, quam in Dei verbo se fassus adquiescere. Quae quidem res, et totus vitae apud nos actus tenet, et diuina misericordia, certam nobis spem faciunt, illi etiam tempore, cum subita vis morbi sensuum ministeria turbasset, ut neque

Y 2

iple,

ipse, quid vellet, exponere, neque alienae vocis sententia ad animum ipsius peruenire posset, Spiritus illius Paracleti beneficio illum fruitum, et elisam denique morbi importunitate animam ad sanctarum mentium concilium per Iesu Christi merita adsumptam. Factum illud a. d. II. Decembris inter horam VIII. et X. vespertinam. Quod mortale fuit IVSTI CONRINGII in aede academica mox depositum est. Superest, vt funeris honorem illi habeamus, quem virtus ipsius et modestia amplissimum meruit. Dictus ei rei est *dies XXIII. Decembris, hora II.* quo sacra exsequialia illi in laudata modo *aede Paullina* habebuntur, quam caerimoniam vt illustrissimi comites, patres academiae, hospites honorati, condecorare velint, hac ipsa tábula interprete honorifice inuitantur. Vos, ciues carissimi, vel vestra sponte, vel a nobis amanter admoniti, frequentia vestra et modestia declarabitis, quam cara vobis sit commilitonis optimi memoria. Ite igitur exsequias CONRINGIO, et vos mortales esse, et incertissimam mortis horam esse, vel hoc exemplo moniti, magna cum salute vestra cogitate.

Gottingae, a. d. XXII. Decemb.

clolcccxxx.

XXVIII.

MEMORIA
HENRICI CHRISTIANI
DE REINECK,
M ENGERINGHVSANI,
IVRIVM STUDIOSI.

Funus indicendum cum esset iuuenis generosi, et sua nobis virtute carissimi, cogitatio subiit animum nostrum, quae cum forte aliis quoque, vobis quidem certe, ciues carissimi, prodesse queat, eam hoc libello consignandam putauimus. Cultum est ab aliquo inde tempore Anglorum quorundam, GRAVNTII praesertim, DERHAMI, et PETTYI studiis, genus *arithmeticae*, quam *ciuilem*, puto, vocant, vbi confideratis censualibus quasi tabulis, diptychisque nascentium ac morientium, quorum aetas quoque et genera mortuum annotantur, plura inde probabili ratione concludunt vel incognita antea, vel quae firmari his ipsis observationibus possint. Vt est gens nostra peregrinae laudis omnis aemula, ita hoc quoque studium arripuit, et SVSSMILCHII * inprimis opera non modo vindicauit sibi, sed vltra quam a quoquam factum erat, protulit. Nobis illud praeter cetera memorabile

Y 3

vi-

* IO. PÉTRI SVSSMILCHII *die göttliche Ordnung in den Veränderungen des menschlichen Geschlechtes, aus der Geburt, Tod und Fortpflanzung desselben*, Berlin 1741. 8vo.

visum; quod ad nuntium de morte generosi ~~et nobis~~
 cii nostri in mentem redibat, tenebatque aliquamdiu
 animum: eo aetatis gradu, quo ille defunctus est, hoc
 est, intra decimum et vicesimum aetatis annum, non
 quidem induciae cum morte sunt, sed in rationes Li-
 bitinae veniunt, comparatione ad totum genus morta-
 lium facta, paucissimi. Cum enim dimidia pars ho-
 minum ante quam viuere se sentiat, id est, suarum fi-
 bi vel actionum vel voluptatum vere conscia sit, ante
 quintum aetatis annum, e vita discedat, (vti nimirum
 fructus arborum vel cum flore, vel vbi vix deflorue-
 runt, aequa minimum, si non multo maiori ex parte
 interire solent) tum deinde eo, quod diximus, inter-
 uallo ex multitudine illa hominum vltra comparatio-
 nem maiore, non temere plures obire solent, quam de
 summa paucitate eorum, qui post Mosaicam illam me-
 tam, post octogesimum vitae annum, adhuc vi-
 uunt *. Ac paucissimos post illum terminum mo-
 ri, mirum non est, cum paucissimi ad eam aetatem vi-
 uendo perueniant: sed, quod multo pauciores sunt,
 qui intra eos, quos diximus annos diem suum obeunt,
 quam qui vel ante eam aetatem, vel post illam, vsque
 ad annum circiter octogesimum fato concedunt; quod-
 que adeo haec aetas omnium minime moriendi legi
 obnoxia est, illud consideratione vtique dignum vide-
 tur. Ac naturales quidem eius rei causas nunc vesti-
 gare non libet, etsi forte aliquas illarum assequi non sit
 nimis difficile: verbi gratia, quod praecedens aetas ob
 ipsam corporis teneritatem tanto iniuriae omni ma-
 gis exposita est, quanto ortui est propior; sequens au-
 tem,

* S V S S M I L C H I V S l. c. p. 122.

tem, vel praecedentis intemperantiae poenas luit, vel naturaliter post aliquam durationem prona ad interitum est. Illud modo iam considerari velimus, videri id ipsum ita machinatam esse conseruatricem generis nostri prouidentiam, vt ea maxime aetas minus mortem metueret, maiores viuendi spes haberet, quae futurae, si qua sit, vitae in primis debebat prospicere, et viuendi cum dignitate ac suauitate praesidia comparare. Quam animose pueri atque adolescentes, quam laboriose, vel in opificum officinis, vel in scholasticis studiis rem gerunt? quam studiose conducunt sibi aliisque reliquo vitae tempore profutura? illis nempe decem circiter annis horrea velut constipanda sunt, et comparandi thesauri, e quibus deinde quae opus sunt depromantur. Hanc ergo aetatem non nimis saepe turbari aequalium funeribus, et a vitae spe ad mortis metum traduci, gubernatrici rerum prouidentiae placuit. Quod igitur bonae spei et alacritatis cuiusdam pleni sunt adolescentes, in quo principem illius aetatis caractera, id est, notationem, Aristoteles collocat; quod in Laconum illa Trichoria canunt, se senum pariter et virorum saeculo praestantiores futuros *; quod eam ipsam ob spem strenue et indefati-

Y 4

gabi-

* Nota est ex PLUTARCHI *Lycurgo* p. 96. H. Steph. Trichoria Laconum in qua canunt

Senes, "Ἀμμες πόν' ἤμας ἀλκιμοὶ νεανίαι.

Viri, "Ἀμμες δὲ γ' εἶμεν, αἱ δὲ λῆς πείραν λαβέ.

Adolescentes, "Ἀμμες δὲ γ' ἐυσόμεθα πολλὰ καὶ ἄνδρες.

Latinis versiculis ita forte reddas, uti dicant:

Senes, Nos olim eramus strenui factis viri:

Viri, At nos modo sumus: placet experiri?

Adolescentes, Longe at meliores nos habebit ciuitas.

gabili industria rem gerunt; earum rerum non postrema ea causa esse videtur, quod suam aetatem non ita uti ceterorum morti vident obnoxiam, quod inter conferta infantum funera, inter numerosas viro-
rum atque senum exsequias, se velut interiectos, tutiores mortalibus reliquis a communi illo generis nostri hoste arbitrantur. Verum enim vero ne in securitatem degeneret illa fiducia, a caelesti item providentia cautum est. Monent subinde adolescentium quoque aetatem suorum mortes aequalium, non esse illud fedus, ne inducias quidem, cum morte initas, non esse se communi mortalitatis lege solutos, verum incerta tamen hic etiam omnia, et uniuersorum certe nomina ac sortes in fatali illa urna versari, prudentiaeque adeo esse, ut in statione quisque sua et praesidio vigilet, ne ipse, inter paucos licet, ad summam infelicitatem subito abripiatur. Monet vos praesertim, commilitones, funus, quod ista commentandi occasionem praebuit *generosi doctissimique iuuenis, HENRICI CHRISTIANI DE REINECK, Mengeringhusani*, qua in vrbe natus est a. d. XXIII. Maii A. c*l*o*c*c*xx*iii. patre generoso atque illustri viro, CONRADO HERMANNO DE REINECK, serenissimi Waldecciae principis a consiliis regiminis et confistorii, de quibus muneribus suis praeclare et magna cum reip. vtilitate meretur; matre autem, iam anno saeculi XXXI. pie defuncta, DOROTHEA WILHELMINA SOPHIA SIMSONIA. Horum cura, adhibitis idoneis praeceptoribus, et religionis elementis, et generoso honesto, et litterarum ac doctrinae initiis, diligenter imbutus, anno saeculi XXXVII. etiam in Wildungensem scholam missus est, vbi tum alias litteras,

ras, tum eruditum illum, ut veteres loquebantur, puluerem, hoc est, geometriae principia, praecunte docto viro SIBICKERO, scholae illius rectore, tractavit accurate ac feliciter. Autumno anni superioris domum reuocatus ibi historiarum et iurisprudentiae fundamenta accepit a viro doctissimo, CAROLO FRIDERICO CHRISTIANO BECKERO, cognato suo, quem super summis iurisprudentiae honoribus, post pulcre edita specimina ornari apud nos, commilitones, vidistis. Verno huius ipsius anni, eodem viro doctissimo comitante, in academiam nostram delatus, haec etiam curricula studio alacri nec infelici ingressus, institutione Iustiniana ab ill. GEBAUERO, nostro, Romanae antiquitatis cognitione a GESNERO, logicis autem praeciputionibus ab excell. KAHLIO auctus est, qui omnes assiduitatem ac modestiam REINECCI nostri vehementer commendant. Nec segnius noua spatia circa sacrum Michaelis exorsus est, laudatque modo GEBAUERI publicas interpretationes in *Taciti Germaniam*, tum KOELERI historicas praelectiones, BECKERI autem sui repetitiones Iustinianas, metaphysicas denique recitationes, et exercitationes filii Romani a M. GOETZIO institutas, qua solebat industria sectatus est. Neque cuiquam dubium videri poterat, illum isto ingenio, isto studio, magna operae pretia factorum, vtilissimamque reip. aliquando operam nauaturum esse. Verum aliter Deo visum. Referamus morbi mortisque historiam verbis illustri RICHTERI nostri.

„Morbi initia inter aluina tormina ingruiebant.
 „Quibus medicina purgante cum olim obuiam iuisset
 „aeger non sine leuamine, iam ad eandem confugit,

„at dolorum spasmodorumque atrociam ab eius usu in-
 „ualefcere sensit. Die XXVIII. Nou. adfectis eius re-
 „bus consulere iussus, ea, quae in artis potestate erant,
 „contra ancipitem morbum ilei forma incedentem ob-
 „tuli. Quae quamuis ab initio non omni successu
 „carere videbantur, intra paucos tamen dies abdomine
 „vehementius tenso motuque inuerso peristaltico ad
 „vomitus, cum quo lumbrici aliquot eiicerentur,
 „crebro compellente, coepit vitalium organorum
 „actio ita statim opprimi, ut cor pulsu vix sensibili
 „trepidaret, anima citissimo et anxio anhelitu trahere-
 „tur, sudores frigidi diffuerent, et animi deliquia sae-
 „pius orirentur. Inter haec mala exhaustus aeger vi-
 „ribus die II. Dec. hora III. pomerid. occubuit. Inde
 „cum vermium intestina subinde perterebrantium et
 „nato hinc ascite perimentium suspensiones animo meo
 „inhaerent, ex sanguis corporis praesente tantum col-
 „lega coniunctissimo I. E. BRENDelio incidendi at-
 „que inspiciendi potestatem petii et facile impetra-
 „ui. Vidimus ex perforato ileo plures mensuras
 „corrupti ac stercorei liquidi totum abdomen imple-
 „uisse, natum praeterea obicem in intestino colo-
 „transuerso, quod vix digitum sine vi admitteret, al-
 „uum occlusisse, in ventriculo vero, ne de reliquis
 „intestinis dicam, ingentem tetri liquidi saburram cum
 „incredibili vermium adhuc viuientium copia delituisse.
 „Siue ingentes spasmos a tanta irritatione in ven-
 „triculo natos, siue colluuiem illam tenso abdominis,
 „siue reliqua consideremus, apparet abunde funesti
 „exitus ratio, et oppressarum virium cordis et pul-
 „monis necessitas.

In hac re cum reliqua sapientis et Christiani patris solatia habet illustris pater, et qui praeterea hanc mortem lugent, tum illud in primis, quod ut alias quotidie, ita per huius praesertim morbi occasionem seria mortis cogitatio a REINECCIO nostro suscepta, et BECKERO, quem laudauimus illam alente atque fouente, verbis praesertim *Isaiae LII. 5. sqq.* materiem praebentibus, diligenter continuata est. Quae cum ita sint, certam animis spem concipimus, ad beatas caelestium animorum sedes, IESU CHRISTI meritis receptum inueniem optimum, felicitate frui, quae facile spem aliam, quam de se praebibat, quaeque nunquam uauit, compensare, et consolari luctum nostrum possit. Vestrum est, ciues optimi, honorare commilitonis vestri memoriam funeris etiam pompa obcunda, quae ducetur hoc die VI. Dec. hora II. ex aedibus Beckerianis in templum D. Iacobi: quam pompam ut illustrissimus etiam S. R. I. Comes, et quidquid in hac vrbe virtutem et litteras amat, ornare velint, peramanter rogamus. Gottingae
d. VI. Dec. c1010ccxxxi.

XXVIII.

MEMORIA
 ERNESTI IOANNIS
 MELBAVM,
 LONDINENSIS,
 IVRIVM CVLTORIS.

Nudius sextus cum funus desiderati nobis iuuenis indicendum esset, ante viceimum aetatis annum defuncti; visum est de illa obseruatione breuiter agere, qua animaduersum est, paucissimos oppido mortales illo vitae decennio, quod viceimus annus finit, diem suum obire. Tanto magis animum feriit nuncius, de nouo damno, quod in anima cari nobis virtute sua commilitonis, in eadem plane parte curriculi vitae suae tum naturalis tum Academicæ inde euocati, fecisse narrabatur academia. *Inuidiam fortunæ, fati, Deorumque* adeo, quorum prouidentia factum facit, et fortunam, accusare solebant gentiles, non poëtae modo, sed et, qui philosophari sibi videbantur, nonnulli, si quid tale accidisset, hoc est, si laudata felicitas conuersionem aliquam, aut imminutionem certe, passa esset; in primis vero si praemature funere adolescens forma, virtute, spe praestans, efferretur. *Ab inuidia fortunæ se rectius* posse sperabat Polycrates ^a, abiecta in mare gemma summi pretii. A poëta nimis plerumque philosopho ^b accusatur *inuida*

^a) PLIN. XXXVII, 1. f. 2. ^b) LVCA. I, 70.

uida factorum series: item *fors inuida* ^c; ipsorumque adeo *Deorum inuidia* ^d: ab ipso Seneca ^e *fortuna viris inuida fortibus*. Increpat Papinius ^f *inuida fata piis*. Seruius ^g *fortuna*, inquit, *quae piis inuidere consuevit*. Ne miremur Catilinam ^h dicere, si *virtuti vestrae* (sic vocat gregalium suorum scelus) *fortuna inuiderit*. In primis autem immatura funera qui lugerent, de *inuidia deorum et fortunae* solebant conqueri. Sic Aeneas Maronis ⁱ Pallantern iuuenem lugens, *tene*, inquit, *inuidit fortuna mihi*? In formosae adolescentulae tumulto scriptum ^k, *egregium illius decus inuidiam meruisse Veneris*. Quin Christianus poeta ^l de adolescentis praeclari parentibus,

*Gaudebant, inquit, trepido praesagi corde parentes,
Dum metuunt tanti muneris inuidiam.*

Quam sit antiqua illa ratio inuidiae postulandi Deos, satis docet Herodotus ^m, apud quem ait Solon, cum rationem reddit, cur Croesi adhuc viuentis praedicare felicitatem nolit, *se nosse, omne numen inuidum esse et turbulentum*: simillimisque verbis, ad Polycratem Sami tyrannum, nimis fortunatum, vtitur apud eum Amasis ⁿ cum indicat, cur suspecta sibi sit magna illius felicitas. Quid dicitis, viri sapientes? Inuidia laborare

c) Id. III. 503.

d) Id. III, 244.

e) Herc. fur. 524.

f) STAT. Theb. X, 324.

g) Ad VIRG. Aen. VIII, 214.

h) apud SALLUST. Catil. 58. extr.

i) Aen. XI, 43.

k) CLAUDIAN. Epigr. 41.

l) PAVLINVS Panegy. de Celsi obitu v. 30.

m) I, 32 ἐπιστάμενός με τὸ θεῶν πᾶν εἶναι φθονερὸν τοῖς καὶ μαχαλῶδες.

n) L. III, 40. Ἐμοὶ δὲ αἱ σοὶ μεγάλας ἐντυχίας ἐκ ἀρίστης, τὸ θεῶν ἐπιστάμενός ἐστι τοῖς φθονερῶν.

bonare Deum? Quin vos Platonem vestrum auditis, multo dignius de conditore vniuersorum dicentem °, *bonus nempe fuit: in bono autem nulla vnquam quacumque in re existit inuidia.* Absit ergo inuidia a Deo, a fato, a fortuna. Scilicet neque hoc sibi voluisse arbitramur viros alioqui sapientes, vti impingerent Deo crimen, quo neque in hominem cadit detestabilius. Non tribuere se putabant Deo vel *dolorem ex bonis alienis, vel malignitatem quandam, bona aliis ea tantum causa subtrahentem, vt ex illorum dolore voluptatem ipsa capiat.* Non acceperunt, vt scholastice loquamur, *inuidiae nomen pro affectu, sed pro effectu, ea fere ratione, vt caeli et aëris et temporum iniuriam videmus saepe dici, vt de lunae defectu vetus poëta †:*

Quippe illam lucis egentem

Lux aliena fouet, quam cum pars proxima metat

Inuidet, expectat radios male caerulea fratris.

In quibus non animus, non consilium, non voluntas nocendi spectatur, sed solum quid fiat indicatur, illic quidem causis naturae necessitate agentibus; in Deo autem sapienti consilio, et bonum semper aliquid propositum sibi habente: licet quibusdam subducatur, aut eripiat, quod pro bono suo habebant, quod iniuria sibi eripi, per suam stultitiam, sibi adulantem, primo praesertim aestu tristitiae, arbitrantur. Fuerit itaque *numen inuidum* Herodoti diuina iustitia, in quantum vel superbos felicitate sua, et fortuna elatos,

con-

°) In TIMAEO c. 14. unde repetit PLUTARCHVS de fato, p. 573, C. Ἀγαθὸς ἦν ἁγαθῶν δὲ ἐνδεὲς ἐνδεέστερον καὶ ἐνδεὲς ἐγγίσιμον φθόνος.

†) Catalect. p. 240.

consequente et velut nascente ex ipsis illorum vitiis calamitate, evertit; vel moderate etiam ea vtentis vicissitudinem tamen illam, rebus nostris naturalem, et illi, quam elegit Deus, rerum ordini consentientem, cogit subire. *Inuidiam factorum*, quam in adolescentium funeribus accusabant intelligamus diuinam prouidentiam, naturae rerum sapientissime a se constitutae gubernatricem, cum ea facit optimo consilio, quae pessimi homines inuidia facere, euentu non nunquam ipsis respondente, conantur. Haec prouidentia est, quae nobis eripuit commilitonem optimum, de cuius iam vitae mortisque rationibus, quae nobis innotuere, proponenda sunt.

ERNESTVS IOANNES MEELBAVM, nobilissimus doctissimusque iuuenis, natus est a. d. $\frac{15}{26}$ Augusti, A. R. G. c1010ccxxiii. Londini, patre Ioanne Christophoro, qui tum in interioribus cancellis regis scriptum faciebat: matre, quae superstes filium acerbè luget, MARIA APOLLONIA TEUFFELIA, Onoldina, qua ex vrbe CAROLINAM diuam olim secuta, aulico ab eo tempore ministerio fungitur, et nuper adeo, Cassellas euocata ad officium celsissimae principis regiae, CAROLINAE filiae, hoc velut munus a fortuna habuit, vt obiter filium, erepti mariti solatium, amplecti, quem diu non viderat, visura vltimum, posset. Nempe nondum bimulus erat MEELBAVMIVS noster, cum Hannoueram translatus est ex Anglia, apud auiam educandus, quae, vti et litteris et moribus optimis imbueretur, cura omni enisa est. Frequentauit igitur scholam publicam, in eaque tantum profecit ingenii bonitate, et studio alacri, vt vere huius anni bona cum spe et faustis

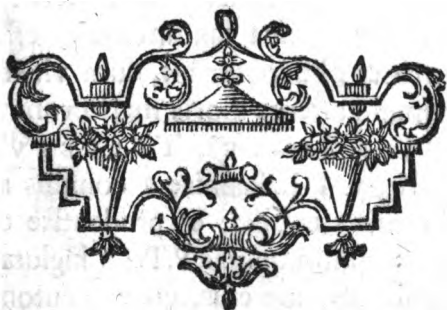
stis auspiciis in hanc bonarum mentium officinam mitteretur, in qua cum ad iurisprudentiae studia apulisset animum, statim ad primarium antecessorem, Illustrem G E B A V E R V M nostrum, se contulit, traditamque ab illo tum historiam iuris, tum Iustinianeam institutionem, cupide arripuit, rationalis autem philosophiae praeceptis a M. G O E T Z I O auctus est. A Michaelis inde sacro remetiri eadem stadia, ut securius postea progredieretur, consultum iudicabat, itaque laudatum G E B A V E R V M Institutionum iuris causa, illustrem R E I N H A R T H V M autem Struuianae iurisprudentiae gratia, frequentare coepit, logicamque apud M. S T R O H M E I E R V M repetere, quam diu per valitudinis rationem licuit. Non diu autem licuit. Dicemus reliqua verbis Excellentissimi B R E N D E L I I nostri:

„Aduocatus ad Meelbaumium ineunte Nouembri, „die quinto, quam lectulo carere non potuit, acute „febrientem deprehendi, cumque continua quotidiana conflictari, postridie intellexi. Cuius cum defer- „buissent accessiones, diebus circiter viginti, et in „propinquo esset spes integritatis, portenderentque „salutem, obambulandi facultas quotidiani incrementi, et multa bona signa: firmam esse incolumitatis „fiduciam, & octiduana diutior non fuit noua febris. Haec miliaris fuit, et moris maligni, dieque „decursus sui nono infelici petechiarum stipata satellitio, et naturam et studia et remedia vicit, afflictataeque finem vitae die quinto decimo fecit.“

Erat ille dies decembris VIImus, hora autem vespertina decima. Ceterum, qui curam aegroti habuere, laudant dignam Christiano homine tolerantiam,

tiam, obsequio diuinæ voluntatis nixam, metumque mortis spe vitæ melioris, a Iesu Christi meritis pendente, pulsum: quæ bona sanctissimis Eucharistiæ pignoribus, venerabili APPVHNIO administro, paullo ante obitum firmata atque aucta sunt, atque spem nobis eam faciunt, quæ dolori afflictissimæ hoc casu matris consolando sufficere videatur. Vestrum est, commilitones carissimi, vt nouo exemplo admoniti serio cogitetis, nihil vsquam, nullamque adeo ætatem, licet omnium alias minime morti obnoxiam, satis tutam esse mortalibus, nec aliud contra mortem firmum satis adolescentibus etiam, quam in Saluatoris vulneribus perfugium. His indulgendi cogitationibus occasionem vobis exsequialia sacra praebebunt, hoc ipso die hora II^a in aede D. Iacobi habenda, in quam pompa ex aedibus Mulleri sartoris, in Iudaeorum platea sitis, deducetur. Hanc pompam, hæc sacra, vt etiam illustrissimus Comes, et quibuscumque hæc tabella tradetur, frequentes obire velint, humanissime rogantur. Gottingæ a.d.

XI. Dec. cl^a 1^a cc xxxxi.

XXX.

MEMORIA GOTTLIEB SAMVELIS TREVERI.

Est ea rerum iucundarum ratio, vt quantum praesentia sua voluptatis attulerant, tantumdem suo discessu efficiant doloris, adeo vt veluti mensura quaedam alterum alterius esse, intelligique amissae voluptatis modus ex ipsa, quae eam sequitur, molestia possit. Ex illo fonte est vafrum illud epigrammatum poëtae praeceptum, qui nos vt *doleamus minus, minus iubet gaudere*. Vtinam non eo illud exemplo inter nos sanciretur, quod longissime remotum cupiebamus omnes; vtinam non lugeremus virum praeter alia decora sua, nostra bona, vnum iucundissimum, de quo vere praedicari poterat, illum quocumque adueniret, alacritatem, hilaritatem, liquidamque et sinceram quandam voluptatem, secum attulisse. Sed haec prima tantum facies est, sub qua nobis occurrit et obuersatur vir, dum viueret sua dignitate, et apud posteros gloria meritorum illustris

GOTTLIEB SAMVEL TREVERVS, I. V. D. augusti tñi regis M. Britanniae a consiliis aulicis, in academia hac iuris publici, et prudentiae ciuilis, totiusque morum philosophiae P. P. O. inclutae societatis Berolinensis, nec non eius, quae Teutonicas apud nos litteras colit, sodalis. Quanta in eo iactura facta sit, melius

melius intelligetur, si vitae ipsius rationes ordine persequamur: quod iam non prout merebantur praeclara viri de virtute ac litteris merita, sed pro praesentia opia, non satis illa expedita, faciendum est. Digna est gens TREVERIA, ut origines illius paullo re-etamus altius. De patre nostri, GOTTLIEB TREVERO statim dicemus. Huius pater, avus nostri GOTTHILF, Bessicauiæ, quod Lusatiæ interioris oppidulum est, magistratu functus, uxorem habuit MAGDALENAM, cuius MAVRICIVS IOFMANNVS frater, Altorfinae academiae et medicae artis decus est. Proavus nostri CHRISTOPHORVS, Bessicauiensis et Storcauiensis agri superintendens, uxorem duxerat CATHARINAM CYLIACI SPANGENBERGII, nobilis quondam theologi et historici, filiam. Maternus proavus nostri DAVID IOFMANNVS, magistratu apud Furstenwaldenses summo, et antiquissimo loco functus, in coniugio habuit ANNAM, MARTINI VOESLERI filiam, qui duorum Electorum Marchiae Brandenburgicae Principum, Io. Georgii et Ioachimi Friderici, a sacris aulicis primo loco, et a consiliis consistorii fuit, decanus idem canonicorum Cononiensium ad Suevum, cuius *de paucitate saluandorum* liber theologis probatus est. Sed nec atavus paternus ignobilis, PETRVS TREVERVS, quem familiae monumenta superintendentem Coburgensem vocant *. De materno etiam atavo GEORGIO

Z 2

HOF-

* Sed cum non habeatur in serie Coburgensium superintendentium, *Historiae Saxo-Coburgensi* Germanice editae inserta Lib. I. c. 15, suspicio est, archi-diaconum fuisse, eiusque nomen quo-

HOFMANNO constat, antiquissimo illum magistratu apud Furstenwaldenses functum, et patre IACOBO (qui tritauus maternus nostri fuerit) eiusdem fastigii in Besslecauiensi oppido, vsum. His maioribus minime poenitendis ortus noster, et editus in hanc lucem est pridie natalis dominici anno saeculi superioris LXXXIII. Iacobsdorfii, qui agri Francofurtani ad Viadrum pagus est, academiae illi assignatus, in quo pater GOTTLIEB TREVERVS, rem sacram cum maxime faciebat; vir sane doctus et prudens, quod vel inde apparuit, quod subinde ad amplio rem locum in ecclesia, primo Magdeburgum, hinc vero Guelferbytum translatus est; qua in vrbe diem suum obiit a. d. XXVIII. Octobr. cl. MCCXXVIII, duobus annis maior septuagenario: cum fuisset, ut habet titulus imaginis, ducis Brunsv. et Luneburgensium protecclesiastes aulicus, per vniuersum ducatum superintendens generalissimus (Germanicis monumentis *Ober-Superintendens* vocatur) ducalis consistorii consiliarius, abbas Riddagshusanus, pastor ad eadem B. M. V. quae Wolfenbütel est, primarius, et scholae ephorus. Ab hoc patre igitur, et matre BARBARA SABINA, BALTHASARIS LAMBERTI, qui eodem sacerdotio functus fuerat, filia, ante-

dam errore mutatum in PETRUM PLEYER, qui l. c. p. 83. a regimine scholae Neustadiensis (*an der Heyde*) A. 1599. Coburgum vocatus, et A. 1616. ibi mortuus esse dicitur. Hic est, qui formulas precum e scriptis magni Lutheri excerptas tanti putauit, opusculum tum Argentorati et Vitebergae, tum 1696. demum Kilonii illustribus auspiciis recusum. Ceterum et haec, et quae de gente Treueria diximus omnia, huc translata sunt ex libello, *Ehrengedächtniß Herrn Gottlieb Treuer, Helmstädt 9. plag. fol. edito.*

antecessoris sui vidua, prima pietatis et humanitatis
 elementa hausit: in Magdeburgensibus autem scholis
 ingenium ingenii cultum capeffiu it adeo quidem felici-
 ter, vt cum ipfo feculari anno cldo lccc Lipfiam de-
 effet, in qua S. theologiae, et bonarum artium,
 philofophiae nomine comprehendunt, doctori-
 bus ingeniofam ardentemque operam dedit, eodem
 ftatim anno primam philofophiae lauream, baccalau-
 reatum vulgo appellant, adipifceretur, magiftri autem
 fuae doctores philofophiae honoribus anno faeculi
 huius et vitae fuae academicae fecundo dignus
 digne condecoraretur. Quem locum etiam fcriptis
 erudite, et pulcre defenfis, aliquot difputationibus ha-
 bendisque variis praelectionibus fic tuitus eft, vt anno
 feptimo faeculi affefforem fibi ordo philofophorum
 cooptaret. Ac fibi docendo et fcribendo eam iam
 bonorum famam pepererat, vt aegre illum e comple-
 xu mater Lipfia dimitteret, cum anno feptimo faeculi,
 Guelpherbytum non diu poft patrem euocatus, in flo-
 rente tum academia equeftri eloquentiam et hifto-
 riam docere iuffus effet. Quam egregie hoc munus
 ornauerit, cum principes aliquot, generofosque com-
 plures adolefcentes, fuae difcipliniae alumnos, locuple-
 tifsimos testes habuit, tum aulam vniuerfam, qua
 praefente ita laudauit optimos principes, vt propriam
 quoque in eo ingenii, et doctrinae, et orandi faculta-
 tis laudem inueniret. Anno XIII. comes generofiffi-
 mo adolefcenti DE W E R S E B E datus, Belgium et
 Galliam erudita peregrinatione obiit: e qua reuoca-
 tus ipfo fine anni, in academia Iulia ciuilis et moralis
 philofophiae profefionem ab H A C K M A N N O re-
 cepit A. XIII. et ita ornauit, vt non modo,

quae ipso titulo polliceretur, cumulate praestaret confluentibus ad ipsum auditoribus, sed per omnem diuinæ humanaeque doctrinae campum, et laeta vireta sodales deduceret. Constabilitis ita fortunis suis, et vitae reliquae sociam adsumsit A. saeculi XV. ornatisimam tum virginem SOPHIAM LOVISAM, PAULI HENRICI GRIESEBACHII, vicinae huic vrbi Friedlandiae agro praefecti, filiam, quicum ut vixerit, quam suavis, quam amabilis maritus, lacrumae illius et luctus, qui consolationem adhuc omnem refugit, testantur. Superfunt ex eo matrimonio suscepti filii duo litteris et humanitate paterna cultissimi, GOTTLIEB HENRICVS, Hagae in comitatu Spoerckii iam vnum alterumque annum vivens, alter IVSTVS GOTTFRIED, languidam a morbo vitam trahens non minus quam filia vnica AGNESA WILHELMINA MARIA, virgo multis ingenii dotibus praestans. Ad afflictissimam tristi ruina familiam providentiae caelesti religiose commendamus, redimusque vnde paullum digressi sumus. Habuit hoc a natura praestans bonum TREVERVS, illudque vsu multo et diligentia coluerat ac perfecerat, ut perspicua pariter et suavi oratione, perpetua quidem illa, et ad concionis elaboratae instar profluente, doceret, ut non tam praelectiones haberet, quam concionaretur stans, et curate velut in magna panegyri, diceret. Itaque plerumque illum cinctum nobilissimorum hominum corona videres, quos et doctrinae fons inexhaustus, et sermonis suauitas alliciebat, ac rara quaedam et singularis pene retinebat humanitas, qua sine adulatione ita sibi iuueniles animos deuinciebat, ut scires, illum non praeclarum modo

nodo doctorem esse decorae illius et venustae humanitatis, de qua praecipere iustis quoque commentationibus solebat, sed praestantissimum etiam exemplum, nec doceret quidquam eius venustatis, quod non moribus ipse suis exprimeret. Quare cum secularia academiae Altorfinae sacra legato honorare vellet Iulia, TREVERO potissimum ea curatio mandata est, quam ille legationem gratulationemque sic pertulit, ut et publice valde honoratam se putaret academia Norica, et ipse priuatim amicos sibi pararet in eo itinere plurimos, quos perpetua post id tempus beniuolentia deuinctos sibi habuit. Inter haec gliscere fama viri, et non in Guelficis modo aulis agnoscisci qualis esset, quantum in eo ornamenti haberent solidae et elegantes doctrinae studia; sed latius etiam spargi Treueriani nominis honos. Ac domi quidem historiarum docendarum prouincia Polycarpi Lyseri morte vacuefacta, ad illum delata A. S. XXVIII. duobus autem annis post, hinc ut GUNDLINGIVM redderet Halensibus Musis, hinc ut Vitebergam SPENERO suo orbatam consolaretur, tentatus est *. Sed vicit amor Iuliae, vicit augustae domus Guelficae in ipsum liberalitas, quae et iuris publici professione, et consiliarii aulici dignitate, locoque in ICTorum ordine, virum adeo decorum patriae, auget. Haec occasio fuit, qua doctoris vtriusque iuris titulo etiam ornatus est. Talis erat, his honoribus, hac gloria florebat TREVERVS, cum agitatum diu consilium de hac nostra academia condenda exse-

Z 4

qui

* Petropolin etiam, Traiectum, Hafniam, Holmiamque inuitatum, ex aliis potius, quam ex modestissimo viro, auditum est.

qui rex noster augustissimus, felicibus auspiciis, inciperet. Non poterat non inter primos esse TREVERVS, de quo Gottingam euocando in mentem veniret consilio regio, Maecenati in primis nostro, Munchhusio. Et bono sane fato ille huc translatus inter primos illos seuiros fuit, qui autumn. Ann. XXXIIII. scholas academicas hic habere iussu regio coepere: solus, qui ordinarium simul inter ICTos et philosophos ea lege habere iussus locum esset, ut decanatum vtriusque ordinis posset gerere. Ac philosophorum quidem classem tribus annis, ad inaugurationem usque, pro decano duxit; ordinarium decanatum in ipsa inauguratione suscepit, adhuc semel deinde semestri illo honore functus: iuridicae autem facultatis decanatum alterum tamquam splendidum ἐνταΐσιον nactus est. Prorektoratus honore in solo ICTorum ordine functus est, qui et ante inaugurationem academiae commissarii regii titulo relictas a Brunquello habenas suscepit. Porro efficax ille et agilis TREVERVS noster primus omnium disputationem in academia publicam habuit, respondente GODOFR. PHILIPPO BVLOWIO, caro nobis nomine, quod eius gentis est, cui Bulowianam Bibliothecam, praestantissimum doctrinae omnis armamentarium, debemus. Caeterum quibus rebus, artibus, meruerat, ut inter nouae litterarum coloniae procures adscriberetur, iis hanc ipsam strenue ornare atque amplificare non intermisit, siue doctrina opus esset solida atque illustri, siue miti illa prudentia venustaque humanitate, qua perfecit, ut non vanus neque umbraticus doctor esset illius sententiae, quam primo apud nos programme proposuit, *viuere tota vita academi-*
ca

sa descendum esse: vel illius alterius a Seneca acceptae (Epist. 23.) quam suo nomini in philothecis studio-
 forum adscribebat, *hoc ante omnia fac, disce gaudere.*
 Et sane, si perpetuam illam frontis serenitatem, illam
 moderationem oris, et sermonis humanitatem, illud
 insigne pacis studium, quo non ipse modo placatus
 et propitius omnibus, sed pacis etiam et concordiae
 auctor, interpret, conciliator fuit omnibus, si harum
 virtutum, quas homileticas vocat Aristoteles, chorum
 pulcerrimum videamus; illum (quae hominis est pe-
 ripatetica definitio) ζῶν πολιτικόν, *ciuile animal*
 maxime fuisse ipsum, et alios efficere studuisse,
 certum est: quem si de veterum philosophorum nu-
 mero alicui conferendus esset, ARISTIPPO illi
 Socratico videmur iure posse comparare: sed in quan-
 tum Socraticus est ARISTIPPVS, et laudatur, et defendi-
 tur; qualem HORATIVS pingit (Epist. I, 17, 23).

Omnis Aristippum DECVIT color, et status, et res,

Tentantem maiora fere, praesentibus aequum:

qualem DIOGENES LAERTIVS his verbis
 (II, 66.) ἦν δὲ ἱκανὸς ἀρμόσασθαι καὶ τοπῶ καὶ
 χρόνῳ καὶ προσώπῳ, καὶ πᾶσαν περίσσειν ἀρμονίως
 ὑποκρίσασθαι - αἰεὶ τὸ προσπεσὸν εὖ διατεθέμενος.
 Verbo, quidquid in ARISTIPPO laudabile veteres
 commemorant, illud nostro in TREVERO depre-
 hendisse nobis videmur, idque his, qui vtrumque no-
 runt, non difficile putamus ad ostendendum. Erat
 hic locus enumerandi scripta viri doctissimi, qui-
 bus ille nullam fere doctrinae partem non attigit: ius
 autem Germaniae nostrae publicum, ciuilem doctri-
 nam, et historiam, sic illustravit, vt inter praestantissi-
 mos

mos earum rerum doctores suo illum merito grata posteritas celebratura sit. Sed quando indiculi eorum passim exstant *, quibus multo plenius aliquid meliusque modo dare neque temporis, neque chartarum angustiae permittunt, satis nobis hic fuerit ea tantum indicasse, quae in hac academia vel edidit, vel molitus est. Praeter libellos academicos ** memorabile ad omnem posteritatem opus est *Genealogia illa Munch-*

* V. G. *Hist. bibl. Fabricianae*, P. V. p. 8. seq. GOETTEN *ierisleb. gel. Europa*. P. I. p. 619. MOSER *Lexico der ietztlebenden Rechtsgel.* cuius de nostro iudicium hoc est: *er hat verschiedene Materien aus dem ietzo üblichen Völker-Recht so schön ausgeführt, daß wir wenig dergleichen haben, ist auch sonst in Deutschen Alterthümern und dem Deutschen Staats-Rechte wohlverfabren.* Add. STOLLII *Anmerkungen über D. Heumanns Confectum resp. liter.* p. 870 seq.

** Prima, ut diximus, disputatio in Gottingensi academia habita est a. d. VIII. Ian. clō 1555 XXXV. qua ostensam, *S. R. I. Principes Electores nulla lege imperatoris adstringi ad academiam condendam.*

II. *De officiis academiarum Germaniae in Caesarem et imperium*, Resp. Iustus Ludou. de Fabrice, a. d. V. Apr. A. XXXV.

III. *Iurisprudencia publica circa titulos officii imperatoris augustissimi*, Resp. Ge. Ludou. Mehemet a Koenigtreu, m. Sept. Ann. XXXVII.

IV. *De studiis nimiae libertatis circa status imperii, ruinam* I. R. G. *procurantibus*, Resp. Otto Henr. de Broembfen, a. d. XII. Oā. A. XXXVIII.

V. *Inuestituram per sceptrum feudis ecclesiasticis et saecularibus communem fuisse*, Resp. Henr. Frid. de Windheim, a. d. XXIV. Mart. A. XLI.

VI. *Diff. I. qua logomachiam de ciuitatibus mixtis in iure publico obuiam discuit*, Resp. Iust. Car. Wiefenhauern, a. d. XII. April. A. XLII.

Addi his possunt Programmata, *de cautione in tractando iure publico adhibenda, de commento obligationis perfectae Gentium quasi ex contractu*, quo disputationi inaugurali D. Dieterici prolusit A. XXXX. a. d. XXVI. April. et quo D. Wrisbergium

Munckbhusiana *, qua de tota academia nostra praeclare meritus est, cum aeterno monumento celebravit gentem illam, quae nostrum nobis conditorem dedit, perpetua a nobis pietate colendum non minus, quam antiquae urbes suos ΚΤΙΣΤΑΣ, heroas suos, atque indigetes, ** venerati sunt. Annus est et paullo amplius cum alio etiam munere de rebus nostris praeclare meritus est, scribendis *actis diurnis*, in quo opusculo tantum doctrinae, venustatis, facili, non nigri, aut rodentis viscera, sed candidi, sicci, salubris, cathartici, agnouere qui nasum habent, ut principatus illi in hoc genere hodie suffragiis arbitrorum idoneorum tribueretur.

Maius opus mouebat ac moliebatur TREVERVS noster, quod mole sua vel voluminum multitudine, Thesauris illis Graeuianis, Gronouianis, Muratorianis annumerandum fuisset, *Thesaurum antiquitatum Germanicarum*, de quo edendo iam anno saeculi XXI.

commendavit a. d. XV Sept. eiusdem anni. *De iure criminali publico S. R. I. causissime diiudicando.* Actio illa, qua inter inauguralia sacra XX. magistris philosophiae renunciauit, historiae inaugurationis adiuncta est.

- * Titulus est: *Gründliche Geschlechts - Historie des hochadlichen Hauses der Herren von Münchhausen, worinnen die Abstammung aller Vorfahren von dem XII. Jahrhunderte an mit vielen aus verschiedenen Archiven und Registraturen gezogenen Urkunden, gedruckten Schriften und andern Zeugnissen deutlich erwiesen wird, mit einem Anbange häufiger Diplomatum und Urkunden auch nöthigen Kupfer und Stammtafeln versehen von Gottlieb Samuel Treuer, königl. Großbrit. und Churfürstl. Braunschw. Lüneb. Hofrath und Profess. Publ. bey der Georg August Vni-versität, in fol. 7. Alph. 23. Kupfer. Göttingen bey Abr. Vandenboek, 1741.*

** Vid. EZECH. SPANHEMIUS *de usu et praest. numis. diss. VIII. Tom. I. p. 563. seqq.*

XXI. *epistolam ad Thom. Fritschium* publicauerat, *de-
lineationem* vero dederat Ann. XXX. repetitam Ann.
XXXIII. Post multa impedimenta hinc inde obie-
cta iam in eo res erat, vt primo quoque tempore pre-
lis subiiceretur, et fortunam fratrum suorum tentaret
Tomus primus, fauente operi et munificam manum
porrigente illustrissimo curatore nostro, cuius nomi-
ni iam gratulatum ibamus opus, cui immortalitatem
multa spondent. Sed eheu! quem musa vetat mori,
quem diutissime rebus nostris interesse nemo erat
quin vehementer optaret, cui productissimam vitam
spondere videbatur robusta, vt putabamus, valetudo,
corpus siccum et neruis adstrictum, exercitatio inam-
bulandi fere quotidiana, et quauis non madida tempe-
state suscepta, sobrietas, quam nec Siculae mensae lo-
co possent mouere, aut extra cancellos elicere, ani-
mus ille praesertim hilaris, moderatus, placidus, ne-
mini inuidens, omnibus amicus, qui ipsum corpus su-
stinere posse, et senectutem illi addere videbatur:
TREVERVS eheu! noster subito totus iacet. Di-
camus reliqua verbis viri, quo nemo neque melius
rem ipsam nouit, neque dicere potest commodius, il-
lustris RICHTERI nostri.

„Mensem, cuius exitum funestum habuit vir pie
„defunctus, sine vlllo imminentis morbi suspicione in-
„gressus est. Vidi eum, cum die V. apud me coena-
„ret, illibata valetudine, quam perpetua sobrietate et
„mirabili animi sui serenitate sustentauit, omnimodo
„fruentem. Accidit interea, vt pedem dextrum ex
„improviso ad duriora offendicula allideret, cuius in-
„de suffusi cruore et sugillati, ac paulo post tumentis,
„noxam contempsit primum, mox suo vel chirurgi
„sui

„fui instinctu spiritu vini camphorato discussit. Coe-
 „pit detumefcente pede internus viscerum aestus ac-
 „cendi, cum magnis fluxibus aluinis, crebrisque sudo-
 „ribus, et praecipiti virium lapsu. Inuifit eum tum
 „apud nos praesens illustris WERLHOFIVS, vt
 „veterem amicum, sui que periculi, quod manum me-
 „dicam protinus flagitaret, admonuit. Verum vt de
 „nemine optimus vir, ita nec de morbi sui insidiis ma-
 „le sensit, iisque, quae ad manum erant, vsus breui
 „cessurum putauit, quidquid corpus adfligeret. Die
 „abhinc tertio, qui dicti mensis XV, fuit, litterulis me
 „salutauit, ne ad aegros excurrere domum ipsius prae-
 „terirem. Veni, aestuantemque et pressiori spiritu an-
 „helantem, nec nisi aegre prae faucium siccitate bal-
 „butientem, vel vt verbo dicam, acute febrientem re-
 „peri. Suasi illico sectionem venae, de qua iam cogi-
 „tasse oportuerat, quamue curaturum se promisit, at
 „intermissam altero die metu prostratarum virium ex-
 „cusauit, nec nisi iterum vrgenti moramque omnem
 „improbanti paruit. Missus cum praesenti leuamine
 „sanguis, at febre iam adultiori, profiliit cum impetu,
 „tenax, ater et lardosa crusta infectus. Verum post
 „breue tempus vires resumfit morbus, cum etiam
 „hunc aeger vix retrahi a consuetis negotiis, et ad le-
 „ctulum constantius tenendum, frigidumque conclaue,
 „quod naturae suae amicum iactitabat, cum calidiori
 „permutandum compelli posset, nihil ceteroquin de
 „constantia animi sui perdens, de rebus obuiis parce
 „quidem et languide, ac semper pro veteri more sua-
 „ulter et cum acumine differens, morbike iniurias,
 „quamuis in omnium oculos inciderent frequenti illo
 „testimonio, satis bene sibi esse, dissimulans. Vt pro
 salute

„salute tam chara plures vigilarent oculi, magnifi-
 „cum academiae prorectorem, D. IO. ANDR. SE-
 „NERVM, collegam honoratissimum, ad iungendi
 „consilii societatem inuitavi, cumque ipse ad lectum
 „aegrotantis sexto ante obitum die adduxi. Obuiam
 „itum est cognitis artis praesidiis crescenti malo, in
 „quo maxime ad crises naturae attentos esse medicos
 „conuenit. Adfulsit subinde spes, sed alternis diebus,
 „quibus plus morbus saeuivit, tenuior, imo et hoc no-
 „mine fallacior, quod de aegro conciperetur, num-
 „quam moroso, numquam querulo, numquam de sa-
 „lute sua anxio. Vehemens diarrhoea, cui mucosi
 „multum et cruenti se miscuit, sed sine doloris sensu,
 „cum natam a repulsione noxam saepe salubriter eli-
 „minet, maxime hic, quippe in corpore ad fluxum
 „haemorrhoidalem olim procliuiori, nulla a nobis vi
 „repressa est, sed leniter habita, nec quieuit penitus
 „nisi postremis diebus, cum conspicuo relaxati ab-
 „dominis tumore, et maiori quadam dextri lateris,
 „in quo humidior et caligantior oculus, debilitate.
 „Non minus vero inter profluvia illa quam effusos
 „sudores, ne de afflictis faucibus dicam, exhaustas vi-
 „res cito excepit contumax et sensim comatosus so-
 „por, ex quo excitari non potuit, quin vel protinus in
 „eundem incideret, vel mentis alienatae indicium da-
 „ret. Quamdiu alternis diebus copiosiores et cali-
 „diores sudores somnolentiam illam et comitabantur
 „et sensim soluebant, vt die adhuc XXII. factum est,
 „illufit obscuri leuaminis species, at natura nouis am-
 „biguae criseos moliminibus sustinendis impar con-
 „firmatori comate succubuit hora II. post meridiem
 „diei XXV. Febr.

Quod

Quod de salute sua anxium negat fuisse vir illustris, ad mortale corpus pertinet, quod ille numquam amplius, quam ut aptum diuinæ menti instrumentum esset, curauit. Caeterum immortalem Spiritum, quanta sollicitudine saluatori Deo commendauerit, testes sunt tum venerandus collega noster CRVSIVS, tum reuerendus et ipse sacrorum apud nos administer BLOCKIVS; quorum sermonibus ad spem beatæ immortalitatis erectus, ab hoc etiam sacrorum mysteriorum celebratione recreatus, a nobis ad interminabilia et verissima gaudia translatus est. Vos, carissimi ciues, quam carus vobis fuerit TREVERVS, deducenda hodie nobiscum funeris pompa demonstrate, quæ in illo vere laudauimus, eorum vos præstate strenuos sapientesque imitatores, et perpetuo *discite gaudere*. Gottingæ a. d. IIII. Martii

A. R. G. clō lccc xxxxi.

XXXI.

MEMORIA TOBIAE IACOBI REINHARTI.

Magnus merito inter omnes populos legibus ad humanitatem et iustitiam cultos iurisconsultorum honor est, magna auctoritas. Non corrademus huc sapientium hominum voces ac testimonia, multo minus Ictorum ipsorum pro se suaeque arte propugnationes. Rem ipsam paucis videamus. Neque vero est, ut ad commenta quaedam stupeamus, ad ficticios et in otiosorum quorundam mente natos populos, quales, quo quis est ingeniosior, eo mirabiliores, eo nobis magis dissimiles, felici fetura potest excudere, et vel in terra australi, vel in insulis remotis, vel in luna, vel ipso in sole, vel in subterraneis locis quibusdam, ubicumque denique lubitum fuerit, verissime autem in Vtopia, collocare. Sed nec ad barbaros hic est respiciendum, qui de nulla alia re, quam de glandibus aut piris litigandum habent, quorum proinde facile lites componuntur: nec illorum habenda ratio, in quibus arbitrio paucorum, vel vnius adeo, res iudicantur, quorum vel spectata aequitas, vel ipsa vis ac dominatus, pro iure est. Ut sunt res nostrae, quae mutari nullo modo possunt, iurisperitorum fide, opera consiliis, ea consequimur et conseruamus, propter quae in ciuitates si nondum collecti essent homines, coituri

coituri videntur: quae si breui summa complecti velimus vniuersa, *ius nostrum* vocare solemus. Horum consilio et manu vt scribuntur leges, ita explicantur, sicubi obscuras faciat non praeciusa rerum varietas, vel quaecumque causa alia: ab his, quid factum sit? inter tot latendi ac fallendi artes, e perplexis nonnumquam astutorum hominum labyrinthis, contraria quadam arte, in lucem protrahitur: ab his, qua ratione vel tenere nostra, vel ablata recipere, quomodo contra vim pariter ac fraudem tuti esse possimus, in ipso rerum actu, vbi cum maxime opus est, discimus. Horum fide innocentia oppressa respirat; horum seueritate, quae se impune iactauit, fraudulenta audacia ad poenam vocata coercetur. Peculiarem inter Ictos honorem mereri videntur ii, quos hoc ipso respectu Iustinianus *antecessores* vocat, legitimae disciplinae doctores et professores. Hi Icti non ipsi modo sunt, sed alios faciunt: horum ad disciplinam conueniunt, quibus paullo post omnibus suis partibus gubernanda committatur respublica. Auditorium eiusmodi Icti seminarium est verissimum, vnde exeunt, et ad primas in ciuitate dignitates euehuntur, in praesidiisque reip. collocantur, viri consiliarii, magistratus, iudices, iuris nostri, id est vitae, existimationis in ciuitate, et omnium quae habemus, quibus frui volumus, arbitri. Qui autem de iure consuluntur ab aliis iudicibus, ad quos causae aliarum ciuitatum deferuntur, illi vero insigni in gradu inter ipsos quoque Ictos constituti sunt. Horum cor, museum, domus, oraculum quoddam esse videtur, ad quod rebus dubiis confugiunt non humiles modo et miseri homines, sed ipsi rerum domini,

A a

prin-

principes, ciuitates integrae, et consilio illorum subleuari petunt. Perspecta talium responsum vilitate ac praestantia, veluti sociata quaedam e pluribus oracula constituta sunt, collegia de iure respondentium, et causas ad se delatas iudicantium Ictorum: eisque praeses *ordinarius* datus, cuius summa speraretur non scientia modo iuris, sed prudentia etiam, ab ingenio, a doctrina, ab actu rerum praesertim comparata; et fides, quam nec tentare quisquam temere auderet; et humanitas erga eos, quos non metu et imperio, sed reuerentia quadam suae dignitatis, et cupiditate ab ipso discendi, et amore inamabilem vndiquaque collegam, continere debet, ut confociata diligentia, fide confederata, acumine mutuis disputationibus aucto, satisfaciant quaerentibus, auctoritatemque suorum quasi oraculorum vel constituent, vel subinde augeant et illustrent. Tale collegium regere, huius formare oracula, et videre ne quid admittatur, ne quid irrepat, quod vel cuiusquam litigatoris ius, vel collegii dignitatem minuatur, non profecto *leguleii* alicuius est, licet *cauti*, et *acuti*, *praeconis actionum*, *formularum cantoris*, *auxilii syllabarum*; sed summi ingenio, doctrina, prudentia, fide, auctoritate hominis, quales non multos vna proferre aetas solet. Talem si cogitare, aut informare animo potuisset Tullius, non ea ille profecto dicturus in Ictos fuerat, quae pro Murena dicenti aut exciderunt, aut causae illius ratio expressit: quibus non ea opponimus, quae Aonius Palearius, ut ad totam orationem, ita ad hanc etiam partem eleganter et erudite rescripsit, sed ipsum, cum incorruptius iudicat, M. Tullium; qui diu post con-

sula.

fulcrem illam orationem*, *iuris*, inquit, *ciuilis summo semper in bonore fuit cognitio atque interpretatio quam quidem ante hanc confusionem temporum in possessione sua principes retinuerunt* : et aliquot ante Murenianam illam annis dedita opera, quantum esset momenti in iure et iuris consultis, ostendit, eamque disputationem ita finit : *nam qui ius ciuile contemnendum putat, is vincula reuellit non modo iudiciorum, sed etiam utilitatis vitaeque communis. Qui autem interpretes iuris vituperat, si imperitos iuris esse dicit, de hominibus, non de iure ciuili detrabit. Sin peritis non putat esse obtemperandum ; non homines laedit, sed leges et iura labefaciat. Quod vobis venire in mentem profecto necesse est, nihil esse in ciuitate tam diligenter, quam ius ciuile retinendum. Etenim hoc sublato, nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse, quid suum, aut quid alienum sit : nihil est, quod aequabile atque vnum omnibus esse possit. Neque vero mirum est, humiliter interdum de Ictis et iuris peritia locutum Cicero- nem : cui plane de alia re, de alio genere hominum, sermo esset scilicet, quam de quo nunc agimus. A Romano tum Icto, qualis Trebati- us, Valerius, et horum similes, (SVLPICIVS enim altioris iam sub- fellii vir, et idem patronus caussarum, quod opus Icti promissionem excedebat) nihil fere aliud peteba- tur, quam legum felix memoria, vt in promptu ha- beret, quae de quaque re leges latae essent, quibus porro legibus prioribus illis obrogatum aut derogatum esset : tum vt actionum formulas adu- nguem te-
A a 2 nerent,*

* Offic. II. c. 19. Add. Orat. c. 41. *Ius docere semper pulcrum fuit. Locus quem statim adiicimus, est pro Caesin. c. 25.*

nerent, et, quae singularum vis esset, haberent cognitum, ut cauere consultoribus suis possent, et suadere qua formula experirentur, ne plus, aut secus etiam quam oportet petendo, formula aut causa adeo ipsa caderent. Itaque ministri tantum erant patronorum, summum patroni quidam secundarum partium, de quibus proinde dicit Tullius *, *ut aiunt in Graecis artificibus, eos aulodos esse, qui citharoedi fieri non potuerint; sic non nullos videmus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris studium deuenire.* Recte ista, Cicero: sed imperitiam aliquam suam prodat, aut calumniatur sciens, si quis ea ad hoc Ictorum genus, de quibus hic agere coepimus, transferat. Nostri Icti non illarum modo rerum peritissimi esse, pro rationibus reip. nostrae nimirum, debent, quarum isti Romani, sed praeterea et iudicis sapientis omnem prudentiam, et patroni Romani scientiam atque artem, si non simpliciter omnem, certe maiori ex parte complexi. Illorum est, quid viderit legislator, quid ipse exceperit? quid verum, quid item fictum, quid dissimulatum afferant litigatores, qua in re fallere studeant? qui testes videantur veri, qui suspecti, qui corrupti? quae argumentandi ex lege vel ex factis rationes certae, quae probabiles, quae fallaces? et infinita in eo genere, sagaci mente explorare et perspicere. Adde ingentem hodie iuris apud nos ambitum: cogita, nunc de publico iure quaeri, quo imperator ordinibus, et contra, quo principes inter se et ciuitates deuincti sunt; nunc de priuato et ciuili, non eo modo quod commune est Germaniae, sed

* *Pro Muren. c. 13.*

sed quod singularum regionum, quin urbium statutis et legibus continetur; nunc de feudorum, quae vocant, iure et consuetudinibus peti consilia vel sententias: adde quae circa sacrorum iura, vel in ipsa Romana curia et aliis iudiciis, quae pontificis auctoritatem sequuntur, vel in tribunalibus mixtis, vel in ipsis Protestantium, quos vocamus, foris, disputantur: adde ipsas de ordine iudiciorum leges inter se discrepantes: adde magnam rerum iudicandarum multitudinem, momenta, obscuritatem ab litigantibus, vel his, qui commentaria actorum faciunt aut colligunt, ortam: adde querelas eorum, contra quos pronunciatur, ipsorumque adeo, secundum quos iudicatum est, (nemo enim temere est, quin sibi videatur vincere debere in iudicio, et plane incommodo omni et sumtu liberari), et quantis doctrinae praefidiis, quanta vi sapientiae, quanta fortitudine opus sit, ad talis Icti personam digne sustinendam, apparebit. Iam vero si haec in summam colligamus omnia; si ponamus vnum virum iuris omnis ita peritum, ut cauere aliis, et consilium dare, ut causas in iudicio patronus suscipere, ut res sapienter iudicare, ut totam, quam late patet, iuris prudentiam docere cupidos legum adolescentes possit, ut ipse in administranda republica cum laude versetur, ut de iure consulentibus longe lateque fundat oracula, ut pars, ut praeses sit eius collegii, ad quod deliberatum mittant reges, principes, ciuitates, iudices, patroni, litigatores pene infiniti: ea profecto exorietur persona Icti, quam admirari possit vir sapiens, nemo nisi stultus contemnere. Adde his virtutes alias, amorem patriae et animum vere ciuilem, vere popularem, opti-

ptimarumque eundem partium; porro integritatem et innocentiam nec auro nec ambitione expugnabilem, humanitatem, quæ damnare innocentem perhorrescat, fortitudinem inuidia omni superiorem, comitatem denique facilem adeuntibus, iucundam conuictoribus, collegis amabilem. Haec iunge omnia; et habebis verum et explentem illius nominis mensuram, et summi ordinis ICtum.

Talem eheu! habuit hæc academia, talem iam toto fere mense luget, talem desiderare, vt honorare, nunquam desinet! Nomen, titulos, vitam ponemus verbis ab idoneo, si quisquam notore, teste, arbitro, conceptis: „Natus est

VIR ILLVSTRIS, MAGNIFICVS ATQVE IVRIS
CONSVLTISSIMVS

TOBIAS IACOBVS REINHARTHS,

M. Britanniae regi, duci Electori Brunsvigo - Lunenburgico ab aulae consiliis, canonum professor publicus, collegii iuridici ordinarius, et ordinis sui prodecanus, Erfurti VIII. Octob. die, A.R.S. clbclxxxiiii. patre IOANNE IACOBO REINHARTHO, mercatore et cohortis ciuium optione, matre IOANNA WÖLFFERIA. Prima studiorum fundamenta posuit in schola patria, quam Prædicatorum appellant, et quam ista tempestate WEINGAERTNERVS regebat, ex qua in gymnasium senatorium delatus, humanioribus litteris sub directore HOGELIO, et professoribus THIEMROTHIO, FISCHERO et BÜCHNERO strenuam nauauit operam, et tandem in perantiqua illa Hieran

una vniuersitate ad altiora admissus in philosophicis
 sectatus est. STENGERVM, in iure audiuit celeberrimos
 professores, MEIERVM, TENZELIVM, STREITIVM et LILIENVM, et eo animi ardore, eo cum
 successu in legitimo opere progressus est, vt, post habitam
 sine praeside anno clolcccvi. pro licentia summus petendi honores
 cum applausu disputationem de eo, quod circa negotiorum gestionem iustum est, Anno
 clolcccvi. et doctoralia insignia et aduocati regiminis ordinarii
 spartam consequeretur. Mox ordine honores sunt secuti, viroque et
 solidioris iurisprudentiae, et forensis dexteritatis laude conspicuo
 delatae, A. clolcccx. *professio iuris* in vniuersitate patriae
 extraordinaria, A. clolcccxi. *professio Institutionum ordinaria*,
 A. clolcccxi. *professio Pandectarum*, A. clolcccxi. *professio Codicis*.
 Anno clolcccxi. *collegio Ictorum*, quod de iure respondet, assidere
 coepit. Anno clolcccxi. eidem rectoratus Vniuersitatis est
 delatus, quem honorem, alias annuum, quanta cum dignitate,
 quanta cum prudentia gesserit, ex eo videre est, quod magistratum
 per integrum quadriennium continuare communibus suffragiis
 iussus sit. Hi honores beato viro in academia obtigere.
 Non minorem in tanto Icto spem collocavit vrbs patria,
 quae A. clolcccxi. inter senatores *quaestorem primum*,
 A. clolcccxi. *syndicum*, A. clolcccxi. *aedilem primum*, Anno
 clolcccxi. *consulem* esse voluit, et praeterea grauissimum,
 maximaque cum fide, constantia, dexteritate gestum munus
consilarii apud eos, quibus rerum sacrarum A. C. administratio
 commissa, primum concredidit. Anno clolcccxi. celsissima Com-
 mitum

mitum HATZFELDIORVM et GLEICHENSIVM domus in comitatu Blanckenbaynensi cancellariae directorem gratiosissime constituit. Sed et serenissima Saxoniae dux FRIDERICA ELISABETA, post morte ereptum maritum, serenissimum ducem IOANNEM GEORGIVM, beatum virum suum *in viduitate consiliarium* esse iussit, qua gratia etiam apud filiam serenissimam, IOANNAM MAGDALENAM, serenissimi Curlandiae ducis FERDINANDI viduam floruit. Longum foret, principes, comites, vrbes imperiales, aliasque magnae dignitatis personas recensere, quae ad beatum antecessorem, dum Erfurti morabatur, consiliorum causa accesserunt. Oblivioni tamen tradendum non est, quod eminentissimus Elector LOTHARIUS FRANCISCUS, cuius memoria non modo archipraesulatu, cui praefuit, verum etiam toti imperio adhuc sacra est, beatum non modo ad affatum admiserit, et in gravissimis causis clementissime audierit, sed etiam nihil tale opinantem, immo rei causam prorsus ignorantem, per eodicillos Electorales, annua liberalitate honorauerit. Proprincipes reuerendissimi illustrissimique PHILIPPVS WILHELMVS COMES BOINEBURGIVS, et, qui nunc res Erfurtinas felicissime moderatur, ANSELMVS FRANCISCVS ERNESTVS L. B. WARSBERGIVS, REINHARTHM nostrum summa cum gratia sunt amplexi, ille praeter alia infinita fauoris indicia, pro auctoritate sibi a Caesare concessa *comitem sacri palatii* creauit, hic, aegre licet ferens Hieranam tantum amittere decus, vt mox dicemus, abeuntem non modo gratiosissime dimisit, verum etiam suis litteris absentem saepe numero est dignatus. Scilicet neminem fugit, quanto cum

cum studio AUGUSTISSIMVS M. BRITANNIAE REX,
 ELECTOR BRVNSVIGO-LVNEBVRGICVS, dominus
 noster longe clementissimus, ante hos nouem annos
 Georgiam Augustam condiderit, et ad id maxime
 suam intenderit curam, vt idoneis publicis doctori-
 bus eadem in ipso ortu instrueretur. Fato autem
 acciderat sat graui, vt BRVNQVELLVS, regi ab aulae
 consiliis, canonum professor, et facultatis iuridicae
 ordinarius, postquam per aliquot hebdomadas regium
 commissariatum in hac Georgia Augusta gessisset, A.
 clbcccxxxv. d. xxi. Maii, praecoci funere oppri-
 meretur, quam iacturam REX SAPIENTISSIMVS
 euocato nostro REINHARTHO, omnibusque istis *con-*
siliarii aulici, professoris canonum publici, et facultatis
iuridicae ordinarii honoribus et muneribus eidem
 commendatis, locupletissime sarciniuit. B. TREVE-
 RVVS susceptum interea *commissariatum regium* nostro
 post semestre absolutum eodem anno tradidit, et post
 inauguratam academiam A. clbcccxxx. collega
 noster venerabilis, MAGNVS CRVSIVS *fastes Georgiae*
Augustae in beatum contulit. Quanta ille cum pru-
 dentia hanc dignitatem sustinuerit, quanta cum elo-
 quentia, solidiorisque doctrinae apparatu auditores
 frequentes instruxerit, quam amice cum collegis vi-
 xerit, quanta facilitate omnes admiserit, et, qua mo-
 do re poterat, iuuerit, ornauerit, quam incrementa
 Georgiae Augustae curae cordique habuerit, *quanta*
fide *alumnis electoralibus* cum collega amplissimo, IN-
 SINGERO, *praefuerit*, nostrum non est dicere, cum
 id academia, vrbs, et tot ex eius schola ad honores
 et munia vocati testes vno ore affirmant. Maxime
 Ictorum, qui de iure respondent, ordo hoc vnanimi

voce testatur atque profitetur, per omne illud tempus, quo ordinarium eundem sunt venerati, eam in doctrina soliditatem, in decisionibus accurationem, in dicendo perspicuitatem, in suffragio comitatem, in amore constantiam, in moribus elegantiam, in officiis promptitudinem, se esse expertos, ut desideratissimi capitis iacturam, non ex seculi more, sed intimo affectu lugeant. In hac negotiorum, cum Erfurti, tum Gottingae, imminentium mole, tamen calamo etiam bene mereri de iurisprudencia annisus est, quod vel *dissertationes academicae magno numero conscriptae*, et alio in loco curatius paullo memorandae, ostendunt. Sed et maiori opere aeternum doctrinae pariter atque industriae monumentum sibi condidit, PAVLLI nempe CHRISTINAEI maximi nominis ICTI *Decisionibus* longe accuratius emendatiusque in lucem publicam editis, additoque peculiari volumine *selectarum observationum ad easdem CHRISTINAEI decisiones*, quod eiusdem *observationibus eugenealogicis seu heroicis*, libello rarissimo, auctius, ornatiusque Erfurti his nundinis vernalibus demum prodit.

Optime sperare poterat Georgia Augusta de tanto decore, quod nec senex esset admodum, et (quod ii norant, qui familiarius eo utebantur) oblato *vicecancellariatu in S. R. I. principis aula*, et post seriam deliberationem modeste refutato, apud se constituisset, huic vniuersitati immori. Sed subitus et extremus casus omnes illas spes, quas longas inchoaueramus, disturbauit, de quo adhuc dicendum, si de domus suae statu, et familia splendidissima, nunc lugentissima, prius exposuerimus. Matrimonium bis contraxit

traxit fausto omine, alterum cursu ornatissima virgine, IOANNA IVLIANA, IOANNIS CHRISTOPHORI SCHILLERI, inter copias Electorales iudicis militaris, vnica filia, parens factus liberorum trium, filii et filiae paullo post natiuitatem denatorum, filiaeque superstitis patrem nunc lugentis ELEONORAE IOANNAE MAGDALENAE, nuptae viro praenobilissimo consultissimo, atque prudentissimo, CASPARO FRIDERICO LENTINO, I. V. D. inter senatores Erfurteneses quaestori primario, et magni hospitalis administratori, moerentissimo genero, triumque nepotum ex hoc matrimonio auus IACOBI FRIDERICI, LEBRECHT BENIAMIN FRIDERICI, et PAVLLI FRIDERICI, quorum illi duo supersunt: alterum cum vidua nunc moerentissima matrona omnibus sexus sui dotibus conspicua LUDOVICA CHRISTINA, IOANNIS ARNOLDI, rerum metallicarum vice-praesidis, et illustrissimorum Comitum Stolbergenfium aulici consiliarii, filia natu maxima, ex quo matrimonio suscepti nunc pariter grauissime lugent filius IOANNES BENIAMIN I. V. C. et in praefectura Hertzbergenfii assessor extraordinarius, auditorem vocant, et filia, MARTHA SOPHIA ELISABETA LOVYSA cum marito, viro praenobilissimo, consultissimo, amplissimoque HIERONYMO FRIDERICO LEBRECHT MEIERO I. V. D. et eminentissimi Electoris Moguntini in ditione Atzmansdorffenfii praefecto, et nepotibus quatuor, LOVYSA MARIA CHRISTINA FRIDERICA, ELEONORA SVSANNA MAGDALENA ELISABETA, IACOBO FRIDERICO ANDREA, et IOANNE CASPARE.

Tantum ille. Vt honori erit his omnibus perpetuo nomen et imago REINHARTHI nostri, ita reliquam quo-

quoque felicitatem florenti per ipsum genti contingere optamus, quam studio illi parare suo dum viueret, et moriens precibus atque votis impetrare conabatur. Nempe veniendum est ad tristissimam nobis commemorationem, ad morbum et mortem, quae carum nobis caput eripuit.

De qua re in praesentia ista tantum dicere per absentiam excellentissimi Collegae nostri BRENDLII, cui valetudinem suam curandam commiserat, licet, „Hypochondriaca passio, proprius eruditorum, et sedentariam vitam agentium, morbus, eaque in vagam arthritida nonnumquam exiens, beato viro saepius molesta esse solebat: saepe eadem subitaneo asthma nocturnam ipsius quietem interturbans, terrorem ferebat ornatissimae coniugi, et familiae. Ea cum affectione laudatus BRENDLIVS noster armis idoneis congressus, nec infelici successu, est, adeo quidem, ut post sollicitas ultimas Aprilis hebdomadas, quibus grauius decubuerat, bonam spem iniens Maius ostenderet, vires recipiente eas REINHARTHO, quae ipso iudice, licet diffidentibus, et dissuadentibus motum vehementiorem amicis, viderentur sufficere praelectionibus pariter et conuentibus ordinis iuridici habendis, a quibus retineri se vir diligentissimus et obseruantissimus officii, aegre et prope impatienter ferebat. Nec male videbatur initio cessisse factum eius rei a. d. VIII. Maii periculum, quod ad vtrumque laborem forti conatu et magno animo rediit. Post noctem ab eo die satis quietam, cum mane admodum more suo surrexisset, circa horam sextam matutinam tanta se difficultate respirandi, tanta eloquendi et sentiendi adeo impotentia oppress-

oppressum subito ac prostratum sensit, ut magis iam de futurae vitae praesidiis, et illo *cibo immortalitatis*, quam de huius vitae prorogandae remediis, sollicitus, aduocari ante omnia venerabilem RIBOVIVM nostrum, cuius alias ministerio uti solebat, iuberet. Voluit etiam laudatus ante BRENDELIVS noster, Segnerum, sibi in talis viri periculo velut succenturiari, cum ordinis nostri senior et primarius professor, illustris RICHTERVS, ad alios aegrotos peregre vocatus abesset. Eo aduolavi cupidius, quo ipse fidiorem, sapientio rem, et enixiorem mihi operam in hoc magistratu gerendo per hosce aliquot menses nauauerat. Inuenio celerrima mali incrementa, circa meridiem rem pene conclamatam, cum aliquot horis nec sermo, nec sensus, nec cuiusquam rei memoria vel conscientia adesset, respiratio autem citatissima, breuissimaque. Adhibentur tamen, quae in re tam trepida prima esse solent, atque eo quidem successu, ut post meridiem spes rediret, posse illum viuere, eaque spes sub vespere ita augeretur, ut secunda omnia polliceri ex artis praeceptis liceret. Nec nox, aut dies, qui hanc proxime insecutus est, aliquid de spe illa imminuebant. Verum enim vero cum iam de recreando corpore, et recipiendis viribus deliberaretur, languens in dies magis cibi appetentia, somnus, quo et alias parco admodum utebatur, vel plane nullus, vel subinde interruptus, neque ille quidquam adferens leuamenti, tum febris pomeridianis horis ingruens, et imminutae continuo lapsu vires, non solidam fuisse illam spem, sed vltimum velut relucan-

stantis naturae conatum, ostendebant. Inter haec tamen quidquid habet medicina praesidii adhibitum, conferente consilia post reditum suum etiam illustri R I C H T E R O, neque quidquam non tentatum, quo produci vita posset, in qua tantum a decademiae felicitatem momentum esse, nobis constaret. Ita ad duodecimum usque a decubitu diem contra vim morbi auxiliari naturae studuimus: quo tempore attenuatae vires, circumagendis humoribus non iam pares, stagnans circa pedes serum reliquere, et alia cachexias se prodiderunt indicia. Urgebat insuper respirandi illa difficultas, asthmaticum symptoma noctes reddebat difficiles: quodque potissimum terrebat, sanguis sincerus, nec ille tamen floridus, sed ater tenaxque, screatu atque tussi excernebatur. Quibus rebus factum est, ut caelestis animus, diutius incolere tam ruinosas aedes detrectans, ipso die XXIII. Maii, quo dominicae in caelos ascensionis memoriam usurpat ecclesia, ad superiores euolarit, hora matutina secunda."

Inter haec quo magis in arcto esse spes longioris vitae coepit, tanto ille minus humana curare, tanto magis erigi ad caelestia: qua in re cum venerabilis sacrorum in vrbe et agro Gottingensi Antistes, idemque collega noster amantissimus R I B O V I V S, sacris epulis domi instructis, et oratione qua pollet, consolationis plenissima volentem illum iuuit; tum C R V S I V S atque O P O R I N V S, collegae et ipsi venerandi, de spe nostra, et bonis vitae alterius cum illo ita egerunt, ut testimonium viro perhibeant animi a metu mortis imper-

porturbati, et ad partem per filium Dei immortalitatem cupide, summaque cum fiducia, adspirantis: cuius rei tanto certior nobis fides est, quod ad summum pene halitum integrae illum mentis et sensuum satis acutorum mansisse, satis constat. Hunc vos virum, ciues carissimi, tristi nobis fato ereptum, ita lugebitis, vti sacra exsequialia (corpus enim terrae templi academici mandatum statim est) frequentia modesta nobiscum obeatis

a. d. XIII. Iunii hora II. in templo academico.

virtutum ipsius imagine ad optima studia incitemini, memoriam beneficiorum et meritorum viri cum perpetua in ipsius gentem etiam beniuolentia vsurpetis. Eundem honorem, eandem beniuolentiam, etiam ab amplissimo ordine vrbis et ciuitatis huius, nec non a venerandis sacrorum ministris, et reliquis, quibus haec tabella tradetur, officiose et peramanter petimus. Gottingae. a. d. VIII.

Iunii cIoIcccxxxiii.

XXXII.

XXXII.

ORATIO IN FVNERE
IOANNIS SALOMONIS
BRVNQVELLI,

A. D. XV. IVN. clolcccxxxv.

AD. D. IOANNIS HABITA.

Illustris et Magnifice Commissarie, illustrissimi Comites, Professores excellentissimi, venerandi sacrorum antistites, amplissimi Magistratus, generosi atque nobilissimi ciues academiae, amor noster, spes patriae, tuque reliqua vel ciuiumhuius urbis, vel hospitum, suis quique titulis ornatissima corona.

Sextus hodie et vicesimus dies est, cum ad superos a nobis abiit vir magnificus atque illustris IO. SALOMO BRVNQVELLVS, S. R. maiestatis a consiliis aulicis, iuris canonici in hac academia professor, iuridicae facultatis ordinarius, et Litterariae vniuersitati prorectoris auctoritate regendae commissarius regius. Si in mediocri anima iactura facta esset, si vulgaris esset dolor, ab hoc ipso interiecto tempore lenimentum atque medicinam haberet. Sed tantum in BRVNQVELLO perdidimus, auditores, quantum in recenti luctu obstupescens dolor et ipse se non capiens, peruidere non potuit. Ad hoc ipsum valere hi dies, vt per singula eundo aestimare demum calamitatem nostram, et

qualis

qualis quantaque ea est, talem tantamque ad animum demittere potuerimus. Et si quam etiam ad retundendos acutissimi doloris stimulos temporis illa intercedo vim habuit: at nunc quasi rupta cicatrice recrudescit luctus, quem hic ipse apparatus, ipsa perhonorifica Manibus Brunquellianis praesentia vestra A. A. lenire debebat. Equidem dum inane hoc et destitutum vero corpore feretrum contueor, videor mihi apertam subito hanc machinam, et iacentem in ea non iam BRVNQVELLVM, sed miseras BRVNQVELLI reliquias videre, eo fere habitu, et flebili specie, qua ultimum eum vidimus, cum occupans paulatim mancipium suum mors hinc luridum pallorem vegeto corpori induceret, hinc splendore ablato rigidos redderet oculos illos, quibus paullo ante vel ad conciliandos sibi animos, vel ad muneri sui obeundas partes tam praeclare utebatur; cum frenaret linguam, ut verba emorerentur intra ipsa labia viri disertissimi, et ad publicam priuatorumque vel salutem tuendam vel mouendam voluptatem tam praeclare lingua et sermone utentis: cum manus obrigescerent fide, calami usu, liberalitate; praestantes: cum adflictum iaceret corpus, quod ipsa statura atque conformatione sua dignitatem viro atque venerationem conciliaret. Talis, tam lacrumabili habitu obuersans animo BRVNQVELLV9 ita me perturbat, ut difficile mihi sit susceptam personam perferre. Heu pater! heu lumen huius academiae! heu decus vnicum! Siccine destituis spes nostras? Sic ne fiduciam de te conceptam eludis? Hocne fuit, quod de te sperabamus omnes, qui tuam doctrinam, tuam prudentiam, humanitatem tuam noueramus? Idone summo studio, conditionibus amplissi-

B b

mis,

mis, non sine magnis difficultatibus huc euocatus es, ut paullo post morte a nobis discederes? ideo ne tanta nobis aduentus tuus commoda ostendit, ut tanto ampliorem paullo post nancisceremur lugendi materiam? Conferte A. A. hunc diem cum illo, quo primum ad Spartam suscipiendam huc venit BRVNQVELLVS. Tum erecti omnes litteratae vniuersitatis ciues non sine impatientia aduenientem expectabant. Occurrunt equis vecti, qui poterant, alii pedibus; reliqua turba aggerem et portam obsident, alacri laetitia et gratulabundi aduentantem excipiunt, deducunt, et sub noctem musicis concentibus ipsum honorant, quantique faciant virum; tum rebus caeteris, tum modestia praesertim sua atque verecundia significant. Nunc quam mutata sit ab illa rerum facies, non sine intimo doloris sensu videmus. Deiectos vultus cernimus, sollicitum obseruamus silentium, in ipso gestu atque habitu moestitiam, lugubria omnia. Domus, quam paullo ante celebrabat flos ipse iuuentutis nostrae, nunc solitudine et squalore miserandum inconstantiae rerum humanarum exemplum praebet. Atque ut melius appareat, quantam in BRVNQVELLO iacturam fecerimus, quam iustas proinde lugendi causas habeamus, immoremur, agite, aliquantum tristi licet cogitationi. Percenseamus bona nostra, quae perdidimus; numerum, si potest, incamus earum rerum, quas vel abstulit nobis, vel interceptit ingens illa, quae BRVNQVELLVM eripuit, calamitas. Idque eo magis faciendum arbitramur, quod eadem etiam consolationis quaedam iaci fundamenta videntur posse. Habet enim hoc luctus eorum, qui cari nobis fuere, ut initio quidem pungat et vehementer stimulet bonorum amisso-

amissorum cogitatio ; deinde vero non minus sit iucunda, quam aliarum recordatio voluptatum, cuius quidem opera reuocare quasi et repraesentare animo ea etiam possumus, quibus iam non aliter, quam sola animi aduersione frui licet. Neque vero inane illud consolationis ac doloris leniendi genus putandum est, cum ipsarum etiam, quae praesentes nobis sunt, rerum nihil aliud ad animum nostrum praeter imagines illas, quas cogitatione effingimus, pertineat. Agite igitur A. A. obfirmato ad dolorem animo intueamur iam BRVNQVELLVM nostrum, et ita distribuamus decora ipsius et bona, quae amauimus, dum noster erat, quae lugemus amissa, quae contingere nobis optamus in aliis, ut illum *ICrum bonum, bonum ciuem, bonum* denique *litteratae ciuitatis rectorem* fuisse, doceamus.

Ac primum quidem non opus est in hoc conuentu ostendere, tria esse, quibus opus sit, ut aliquis in vnoquoque doctrinae aut cuiuscumque adeo artis genere ad fastigium aliquod perueniat, natura siue ingenio, tum praeeptis atque institutione, exercitatione denique et usu: sed ab his omnibus praecelare instructum fuisse BRVNQVELLVM, facile apparebit, si vitae ipsius rationes paullo repetere altius placeat. In schola natus est, patre felici puerilium ingeniorum formatore, cui generi pro contemptu, quo solent onerari, iisque quibus vulgo obruuntur, molestiis eam saepe attributam felicitatem obseruamus, uti filios habeant tanto honoratiores, quo minoris ipsi apud imperitos aestimantur. Vidit nostra atque patrum aetas ex eo genere Wernheros, Bergeros, Thomastos, Schurzfleischios, ne de pluribus, his praesertim qui supersunt, commemorem,

magnos viros, qui in eam cogitationem inducere aliquem possint, non formari modo sed nasci etiam in scholis praeclara ingenia. BRVNQVELLI certe nostri pater, qui instituendae ad humanitatem pueritiae in Quedlinburgensi gymnasio fidelem dedit operam, hac felicitate auctus est anno saeculi superioris 93, ut filius sibi nasceretur nulli eorum, quos commemoramus, nisi arctis viuendi spatiis exclusus esset, secundus. Sed filio etiam peropportune accidit, quod cum patrem haberet, qui disciplina iuuare ingenium, et aetatem teneram praeclaris augere institutis posset. Successit deinde patri, quo iuuenis orbatus est, vicaria quasi aliorum opera, quam cupide amplexus noster, in Ienensem academiam ea doctrinae humanioris fundamenta adtulit, quibus deinde superstrui atque inaedificari possent tum vniuersalia sapientiae praecepta, quam philosophiam vocamus, tum legitimae praesertim scientiae, et quae huius vel adiumenta vel ornamenta ex historiarum studiis petuntur. Cumque nactus esset praestantissimos doctores, quorum eruditioni, diligentiae, fidei, sua ipse discendi cupiditate atque obsequio responderet, ac post triennium sic exactum simili deinde industria Lipsienses musas coleret; nihil supererat, quam ut ipso etiam rerum actu, ad quae vel ab ingenio aptus, vel a doctrina paratus esset, confirmaret, et numeros ita omnes Icti paulatim impleret. Et cogitauerat ille quidem istum, quasi Colophonem legitimae doctrinae addere in patria sua, et opera forensi tum iuuare ciues suos, tum suam ipse prudentiam augere. Verum enim vero reditum ipsi in Ienensem academiam, et ad maiora aditum machinata fuerat caelestis prouidentia, quae per eas nos vias ducere consuevit, quarum flexus omnes atque anfractus praenoscere ne oculatissimis quidem

dem datum est; exitus vero intuenti a summa sapientia institutas atque dispositas esse, facile apparet. Ductore atque comite opus est generoso iuueni in laudatam academiam ituro; non inueniunt, quorum ea curatio erat, BRVNQVELLO nostro aptiorem. Hic vero videres, quod est in Graecorum prouerbio, equum in campum immisissum, BRVNQVELLVM adeo cupide, strenue adeo remittentem quasi de nouo iurisprudentiae, quos iam decurrerat, campos, et deinde cum ad docendos alios, tum ad causas in foro agendas ita incumbentem strenue, ut ipso inuitante vtriusque rei successu, et honores petere academicos, et sedem sibi stabilem circumspicere in Ienenfi athenaeo statueret. Est illa maxima, A. A. doctorum vniuersitatum, quae aliquam diu iam floruerunt, commoditas, quod se quasi ipsae alunt, et in suo sibi sinu educant viros vndecumque ad se delatos, qui subire paullatim ac deinde plane suffici in locum decedentium doctorum possint, cum ubi noua instituenda schola est, incredibiles fere difficultates ex instructorum ab ingenio, eruditione, et fama hominum inopia obiciantur; quod quale sit summi viri intelligunt, quibus id negotii datum est, ut huic ipsi academiae nostrae doctores idoneos prospiciant. Quo autem frequentior est academia, et aemulantibus eadem studia plenior, tanto difficilius est in multitudine hominum idem spectantium ad fastigium illud emergere. Tanto igitur magis laudanda non fortuna BRVNQVELLI, sed virtus, qua perfecit, adspirante quidem successum Deo, ut ipse per diuersos gradus, superato celeriter et perfecto, qui in illa schola sollemnis est, honorum cursu, ad antecessoris dignitatem perueniret, et in collegia iuri dicundo, rebusque et litibus iudicandis, cooptaretur. Sapienter autem ibi et hoc constitutum est,

vt iisdem fere spatijs gradibusque ad docendi apicem perueniatur, quibus in actu rerum, causisq; primum agendis, deinde iudicandis, proceditur. Ita noster, post ipsum doctrinae, quem ita vocare liceat, honorem, admisus est ad patrocina in curia sereniss. ducum Saxoniae suscipienda; tum quasi auctis exercitatione copiis extra ordinem iura docere iussus; postea peritiam, quae inde creuerat, ad scabinorum, quos vocant collegium conferre; deinde, post noua hinc etiam eruditionis incrementa ordinariam iuris professionem suscipere; summam denique iuris omnis prudentiam, his quasi gradibus auctam, inter curiae prouincialis Saxonicae assessores, et in consilio serenissimorum principum aulico explicare. Qui vel hunc ipsum, quem tenuit BRVNQVELLVs, studiorum pariter atque honoris cursum cogitauerit; ille quanta res sit ICTus hoc tanto nomine dignus, quantus proinde vir fuerit, BRVNQVELLVs noster, intelliget. Non sane legum multarum memoria, et notitia formularum, non qualicumque in cauendo calliditate, aut vafritie in fallendo censendi sunt ICTi hodie, (quod quis de illis, quos Tullius non numquam ridet, forte dixerit) sed ea interpretandi leges Romanas, Germanicas, antiquas et nouas peritia, quae sine infinitis prope litteris et studio incredibili comparari nequit; ea porro singularum legum ad ipsa facta applicandarum scientia, quam praestantissimis etiam ingeniis, et multa doctrina nixis, non nisi multo usu rerum atque exercitatione contingere, satis constat. Talis igitur tantusque ICTus fuit BRVNQVELLVs, qualem quantumque suspicari, si quis aliunde iudicare non possit, fas est eum, cui ex omnibus Germaniae partibus certatim homines nobilissimi causas suas, quin liberos suos, sua pignora commendauerint; eum,

eum, cui rex sapientissimus de consilii sui, virorum prudentiae laude florentissimorum, sententia, primas dicendi iuris, alteras autem docendi partes in academia sua, quam nulla parte optimis quibusque inferiorem esse cupit, imposuerit; quem rebus nostris adhuc propter ipsam nouitatem imbecillis rectorem moderatoremque praefecerit; quem praeclare sustinere, quidquid impositum esset oneris atque muneris, quicumque iudicare aliquid possunt, vno omnes ore profitentur.

Magna profecto laus, sed tanto illustrior, quod adiunctam illam alteram habuit, cui non nimis bene cum priore illa conuenire, vulgaris opinio est; commendationem dico *boni viri* atque *ciuis*. Sunt haec ipsa inter se aliquantum diuersa, cum bonum ciuem vocare non numquam cogamur, quem virum bonum dicere dubitemus; et boni viri laus negari interdum sine iniuria non possit, quem bonum ciuem nemo facile dixerit. Sed ista subtilius hic quidem non disputamus. Bonum ciuem BRVNQVELLVM fuisse confirmamus, hoc est, eum virum, qui et ex animi sui sententia certoque proposito vtilis esse vellet tum vniuersim reipublicae, tum singulatim quibuscumque posset, et egregiam eius rei facultatem atque copiam haberet. Poterat sane aliquis conferre in ipsum Catonianam oratoris definitionem, et ICtum, qualis ipse fuit, dicere virum atque ciuem bonum, iuris diuini atque humani peritum: adeo ille consilia omnia atque actiones ad communem referre vtilitatem consueuerat. Habebat illius consuetudinis a firma animi inductione profectae fundamentum pietatem aduersus immortalem Deum, qua a teneris inde vnguiculis imbutus fuerat, quamque deinde ab ipsa ratione, tum
B b 4 etiam

etiam a soceri ipsius contubernio confirmatam atque a superstitione puram, tota vita magis exprimebat, quam disputando et ritibus quibusdam obeundis prae se ferebat. Quae non eo pertinent, A. A. quasi parcus templorum cultor, et contemtor publicarum caerimoniarum fuerit; nemo enim hac etiam in parte honesti atque decori obseruantior. Sed illud volumus, pietatem illius non ita angustis limitibus circumscriptam, totius potius vitae atque omnium actionum magistram, quam anxiam caerimoniarum custodem fuisse. Quod de socero modo innuebamus, illud eiusmodi est. Quicumque nouerunt GUIL. HIERON. BRUCKNERVM, illustri dignitate et meritis virum, norunt autem qui per hosce triginta amplius annos Ienae fuerunt, iidem sciunt, virum esse, uti doctum et sapientem, ita in primis, nemine, quod audiuero, contra disputante, pium; et quod caput est, pium sine ostentatione, sine reprehensione aliorum, sine asperitate, sine affectatione denique, et quaecumque alia vitia non tam comitari, quam infamare pietatem solent. Huius viris hac laude, quod diximus, conspicui, filiam, caste et pudice habitam, atque a saeculi corruptela puram, quod uxorem sibi exoptit, impetrauit, habuit, quod cum hac uxore, cum hoc socero, suauissime coniunctissimeque vixit, nonne ipsum quoque religiosae pietatis in BRUNO VELLO nostro signum est? Hunc socerum igitur imitatus, quin sanctis Christi Dei praeceptis obsecutus, primo se suumque animum formare studuit, deinde familiam bene ad felicitatem tum quae hac vita continetur, tum quae post speratur, gubernare; hinc egressus ciuibus suis quacumque posset re vel opera

COM-

commodare. Vnde factum est, ut domum ipsius non modo percontandi causa, tanquam ad oraculum quoddam confluerent homines, sed etiam ad opem, quae a bonis ciuibus atque amicis speratur, petendam. Neque sane quisquam ab eo culpa ipsius tristis discessit, qui suam felicitatem interpretaretur, si posset prodesse quam plurimis. Senferunt propitiam hanc et promtam ad iuuandum voluntatem viduae complures mulieres, et destituti parentibus liberi, qui grati agnoscunt, per illum factum esse, ut minus sibi viderentur miseri: quorum precibus quoque, speramus, hoc dabit Deus, ut adflictissima B R V N Q V E L L I familia in aliis inueniat non minus praesidii, quam in ipso alii saepe habuerunt. Sciebat nimirum B R V N Q V E L L I V S, etiam ita remp. cui natum se putabat, nauari, si singulis opem praestaret, his praesertim, qui indigere ea praeter caeteros, aut opportuni esse iniuriae viderentur. Caeterum ita se instituerat, ut ad publicam utilitatem et patriae commoda intentus semper esset, tum ipso vitae genere atque instituto, quod totum ei impenderetur, tum quod commoda sua et voluptates illi condonaret. Dubito equidem, A. A. an ea, quae dicturus sum, satis probare, quin declarare etiam omnibus possim: sed quid sentiam tamen, in conuentu praesertim humanissimorum hominum, audebo eloqui. Quantumuis amarae sunt radices humanioris doctrinae, adeo quidem, ut pauci deuorare molestiam, qua ad fructus dulcedinem peruenitur, sustineant: ipsae tamen illae litterae, cum fideliter semel perceptae, atque pleniore haustu gustatae sunt, nescio quae delinimenta habere mihi videntur, ut vix a se dimittant amatores suos, sed sibi solis per otium et quietem a forensi strepitu remotam, adhaerescere eos subi-

gant, et Lotophagorum vel Sirenum adeo fabulam in illis agant. Quod quidem paucis quibusdam contingere, qui vel ad has ipsas litteras docendas animum deinde appellant, vel otium suum illis oblectent, et optabile est, et ferendum facile. Interim laboraret respublica, si praestantissima ingenia, quae sola ferre iis rebus capiuntur, inter Sirenum istarum complexus consenescerent. Quare viri fortes et boni ciues esse, et rei publicae amorem suae voluptati praeferre; censendi sunt, qui agunt, quod BRVNQVELLVS noster egit. Haud ille profecto tralaticiam nec infelicem in antiquitate Romana, et optimis scriptoribus cognoscendis operam posuerat. Loquuntur hoc tum-aliae viri commentationes, tum illa, quae prima in hac schola, rerum vero humanarum pene vltima illi fuit, in qua consilium aperuit de legibus in iuris pandecten a Triboniano relatis eo ordine atque tenore, quem Labitti ille aureus index commonstrat; edendis prout extant hodie integris, et diuerso adnotationum genere illustrandis; consilium pulcerrimum profecto, quod explicari vehementer mansuetiorum litterarum et solidae iurisprudentiae interest; sed idem tale, quod nec in mentem venire, nec probari potuit, nisi humanissimo viro, et Alciati atque Cuiacianae doctrinae aemulo. Quam vero difficile sit illis deliciis imbuto homini inde ad asperam se et contentiosam respondendi iudicandique rationem conferre; non obscurum esse potest, qui degustare vtramque rem, vel seria certe cogitatione percurrere voluerit. Nisi forte putabimus iucundius esse homini bene nato sexcentas vno spiritu ineptias, nugas, contentiones, iniurias, turpitudines, insanias, scelera, cognoscere, ac sententiam de iis interponere; quam in veteris aevi lingua

qua et moribus cognoscendis, legumque antiquarum
 sententia peruestiganda, otium suum fallere. Haec
 igitur qui potest, et illa tamen eo studio, quo BRVN-
 QVELLVS noster, agit, cum profecto, illo ipso et-
 iam nomine, bonum ciuem, et amabilem his, qui pa-
 triam amant, virum esse iudicamus. Nam quod alii
 vel ingenio sunt pinguiore, quam vt capere illam ele-
 gantiam possint; vel ad rem et honores illa altera via
 festinandum sibi putant; horum nihil in BRVNQVEL-
 LVM nostrum conuenit, qui in doctrina, quam dixi-
 mus, animum tum pecunia superiorem, tum ambitio-
 ni malae impenetrabilem, multis rebus declarauerit,
 et quoties vel potentiorum voluntas, vel priuatum ali-
 quod commodum pugnare cum generoso illo honesto
 videretur, forti animo atque magno displicere princi-
 pibus, vtilitate aliqua carere, quam parum vereri con-
 scientiam maluerit. Non est huius loci, A. A. per
 exempla ire; sed quibus familiarius innotuit BRVN-
 QVELLVS, ii nihil praeter rem a nobis dici, non
 ignorant. Habent hoc adiunctum incommodum non
 numquam, iusti tenacesque propositi optimi homines,
 vt seueritate sua atque asperitate molesti sint aliis, at-
 que illa ipsa re interdum ab opportunitatibus reipubl.
 iuuandae excludantur. BRVNQVELLI nostri vir-
 tus in se tantum fuit rigida, mitis in alios. Hinc pa-
 cis, tranquillitatis, concordiae, compositionis auctor
 esse, easque res suadendo, concedendo etiam, quan-
 tum eius fieri posset, promouere numquam destitit: ea-
 que ipsa re in tantum bonus fuit ciuis, quantum in
 pace atque concordia bonum esse, omnes agnoscunt.
 Quidni vero bonum h. e. vtilissimum reipubl. nostrae
 praesertim ciuem eo etiam nomine praedicemus,
 quod quo tempore nobiscum fuit, ciues huc allexit
 alios

alios et numero satis magno, et splendore generis reliquaue dignitate praestantissimos. Per sane honorificum est huic academiae, nascenti demum, et nondum rebus omnibus exornatae, legi in matricula tot praeclaros ciues, non scribente tantum BRVNQVELLO, sed etiam huc pertrahente, in eam relatos: amplum est illi ad laudem atque famam in ipsis iam incunabulis parandam, legi in ultimo ipsius programme inter ciues alios minime poenitendos sex illustrissimorum Comitum nomina, qui disputationum publicarum arenam ipso praesidente ingressuri fuerant. Quorum aduentum ut debere nos BRVNQVELLO grati fatemur, ita speramus, fieri posse, ut aliis quibusdam vel viris vel rebus deliniti, consilium vel veniendi vel manendi apud nos non mutant, sed quae in BRVNQVELLO amiserunt et ipsi, ea alicunde restitutum primo quoque tempore iri, nobiscum confidant.

Sed superest, ut bonum etiam fuisse BRVNQVELLVM *litteratae ciuitatis nostrae rectorem* ostendamus. Quam difficile sit, praesse hominibus, nullumque animal ita aegre alienum imperium pati, non opus est Xenophontis vel aliorum philosophorum auctoritate confirmare, cum satis hoc experiantur, qui ullam imperii cuiuscumque partem umquam attigerint. Inter homines porro nescio an difficillimum sit, imperio continere eos, quos vel calida aetas reddit inquietiores, vel prima libertatis usurpandae facultas ferociores, vel variarum rerum cognitio callidiores, vel ingenii, generis, ac familiae, opum ac reliquarum copiarum fiducia audaciores, vel, quae ultima classis est, ipsa paupertas et omnium rerum desperatio ad conandum proiectiores. Hoc igitur genus hominum, aut potius haec tam varia hominum genera, ita regere, ut neque
seruili

feruili nimis disciplina virtutis igniculi opprimantur,
 neque in licentiam perniciosam effrenis erumpat au-
 dacia; hoc vero consummatae cuiusdam prudentiae
 atque sapientiae opus est, qua qui valeat, cum in sum-
 mis adnumerari hominibus debere, equidem arbitror:
 idemque eam ipsam laudem BRVNQVELLO no-
 stro deberi, confirmo, quibusque rebus illud consecu-
 tus sit, breuiter indicabo. Induxerant in animum, iu-
 stis illi quidem de causis, ciues nostri, eum esse BRVN-
 QVELLYM, qui et posset sibi consulere propter pru-
 dentiam non doctrina modo, sed longo satis rerum
 usu comparatam, et vellet, propter probitatem et stu-
 dium, quod modo laudabamus, publicae salutis. Huic
 si quis repugnaret, ille non tam magistratum conte-
 mnere videbatur, quod ipsum iam satis graue est, sed
 solum cum est, non satis semper validum; quam suam
 ipse salutem, quod nemo nisi stultus facit, impugnare.
 Accessit naturae quodam munere, cui diligenter ille
 obsecutus fuerat, singularis prope humanitas, et facil-
 lima candoris fides, quum ille expositus omnibus at-
 que obuius nudum quasi pectus, et plenum amoris ac
 beneuolentiae animum cum honestissima inseruiendi
 voluntate ostenderet. Quod vt virtutis opus etiam
 fuisse non negamus; ita naturae atque felicitatis cuius-
 dam diuinitus adiunctae partes qui hic agnoscat, is vel
 eo nomine nihil quidquam de laude viri summi de-
 trahit, quod ea etiam, quae virtuti tribuuntur, diui-
 nae in se bonitatis opera esse, ipse pro sua modestia
 agnoscebat. Interim propter ipsas, quae commemo-
 ratae iam sunt, causas, felicissima regiminis ipsius
 erant auspicia. Apparebat vos, huius litteratae vni-
 uersitatis ciues, vos enim alloquor, gaudium nostrum
 atque deliciae, unicuique doloris nostri solatium, gene-
 rosa

rosa atque nobilis egregiorum ad omnem laudem iuuentum corona, apparebat, inquam, ita amari a vobis BRVNQVELLVM, vt indignum putaretis agere quidquam, quo ille contristaretur, quem nihil ferre constaret molestius, quam quo vestra labefactaretur felicitas. Macte ista virtute estote, carissima capita, felicissimam illam animi adfectionem numquam deponite, beatam nobis porro crescentem hanc rempubl. nostram ista virtute, pudore isto, ista in amantissimos vestri patres beneuolentia, praestate. Redeundum est ad BRVNQVELLVM. Ille reliquas etiam muneris atque magistratus sui partes ita diligenter, alacriter, fideliter, exsequebatur, vt in spem veniremus omnes, feliciter euenturum academiae, quod hoc potissimum viro moderante illa consisteret, et formam quasi suam acciperet, putaremusque magistratum BRVNQVELLI non in praesens modo vtilissimum huic academiae, sed ad omnem quoque posteritatem futurum, idque maiori aliquanto iure augurari videbamur, quam caeli, sub qua nascuntur homines, conformatio vim ad totius vitae cursum habere olim credita est. Sed aliter scilicet Deo visum. Heu! funus illius ducimus, quo cum purpura et scepttris praeunte, pompam frequentem inaugurandae academiae causa ducturos nos paulo post sperabamus: heu mortuum detulimus in Paulinam aedem, vbi praesidente illo, prima inaugurationis illius sollempnia nos obituros arbitrabamur. Heu! fallaces hominum spes! heu inania consilia! in vno BRVNQVELLO *ictum optimum, ciuem optimum, optimum huius litteratae civitatis rectorem*, amisimus.

Sed reprimamus dolorem, et remedia potius illius leniendi, quam exasperandi rationes adhibeamus. Si parum hic valet communis mortalitas, quae perpetuam

nam potius legendi materiem suppeditet, quam consolandi argumentum: at illud cogitemus, quaecumque nobis eueniunt, ea diuino consilio euenire omnia, et aut ipsa bona esse, aut medicinae et remedii, ad maiora vel occupanda vel sananda mala rationem habere, aut ad commoditatem aliquam consequendam pertinere. Si plus semel contigit, ut imperatore in acie caeso, victor tamen exercitus discederet; si patre intempestiue, ut videbatur, defuncto, tanto laetius saepe familia effloruit: quidni acerbissimus, quantum nunc aestimare licet, casus, occultas iam quidem certas tamen futurae felicitatis rationes continere possit? Consoletur nos potentissimi regis nostri, patriae patris indulgentissimi, fausto nuper pede Germanicam ditio- nem suam ingressi, prouidentia, cuius nutu primo curatum est, ut mori non videatur, non desit certe, qui hanc academiam auctoritate et consilio regat; deinde ut hac ipsa funebri pompa instituta intelligant omnes, honoratissimos velle regem indulgentissimum, et viuos, et mortuos, qui praeclare in rei huius publicae procurratione versantur. Quid amantibus contingere soleat, recordemur iterum, A. A. His si in ipso principio luctus, et inter primas doloris faces atque stimulos, imago forte obiiciatur absentis aut mortui adeo amici, exclamant, et in flebiles soluuntur quere- las. At paullo post in eadem imagine consolabilem moeroris sui oblectationem quaerunt, inueniuntque: ipsa illa loca frequentant, reliquias illas tractant; quae monumentum aliquod amici habent; lamentationis et fletus paullo ante materiem in tranquillitatis et placidae cuiusdam ac sinceræ voluptatis argumenta conuertunt. Hoc ipsum in BRVNQVELLO imite-
mur,

mur, A. A. Luctuosam licet nunc et flebilem viri imaginem hauriamus animis, et profunde imprimamus. Quantam ea nunc, damni quod fecimus cogitatione, adfert tristitiam, tantum suauitatis in posterum et iucunditatis adeo habebit: quin neque utilitate maxima ea res carebit. Animus enim in cogitandis admirandisque illius virtutibus defixus magis magisque ad earum imitationem incitabitur, conformabitur ad exemplum: sic post fatum etiam suum noster esse BRVNQVELLVS, bonus et utilis nobis esse, non desinet.

-110 Tum tu, pater optime maxime, cuius nutu atque voluntate ista nobis obuenit calamitas, medicinam ipse praestantissimam nostris malis adhibebis, et sanctum ac salutare fuisse nobis quidquid hic fuit incommodi, exitu beato demonstrabis. Saluum nobis et incolumem praesta indulgentissimum regem nostrum atque patrem, tuae inter nos maiestatis vicarium, quo saluo infelices nos esse vix possumus; foreque ipsum domus atque imperii sui felicitate, nos prouidentia ipsius atque beneficiis diutissime frui iube. Tuere, pater, hanc dicatam publicae saluti sapientiae ac pietatis officinam, atque tenerae instar plantae fouendam ipse atque alendam suscipe. Tuere urbem, quae hospitium nobis praebet, atque ad omnes illius ordines ornamenta inde atque commoda ut perueniant, effice. Familiae BRVNQVELLI adflictissimae solatia pariter auxiliisque pro infinita sapientia tua et bonitate suppedita. Totam denique patriam nostram prouidentia tua ita complectere, ut saluo rege, salua vigeat floreatque respublica!

D I X I

IOH. MATTHIAE
GESNERI
OPVSCVLA
MINORA
TOM. I. — IV.

proceſſit ad quartum Opuſculorum noſtrorum Tomum ſuſcepta honeſtiſſimi

Bibliopolae ſumtibus eorum collectio, ſive quod illum non poenituit primorum, ſive quod, ne perdiderit, perdere nondum ceſſat. Eos porro quatuor Tomos vno iam ſaſce comprehendere, indice comuni vno inſtrui, praefatione noſtra etiam augeri voluit: quod poſtremum negare viro optime de mea fama, quantum

in se est, merenti frontis meae non fuit. Neque quid praefarer, diu erat mihi quaerendum. Quid enim expectes a praefatione, nisi commendationem operis, nisi eam orationem, qua inuitati homines lubentius vel facilius legant librum, qui sic ornatur? Cum porro laudare suum librum plenis buccis non liceat nisi his, si qui expudoratum non modo pectus, sed frontem quoque habeant: quid superest, nisi ut vel excusemus, vel defendamus et consilium hoc totum, et si quid forte speciatim alterutra medicina opus habere videatur. Totum consilium colligendi et typis iterum commendandi libellos istos cum non fuerit meum, eaque de re iam satis in primi Tomi Praefatione dictum sit, hic plane tacere de eo poteram, nisi aliquid respondendum illis videretur, qui, veterum studio ducti, ad augen-

gendam dicendi facultatem plane nihil legi volunt, nisi quod ante sexdecim amplius saecula Libitina sacrauit. Qui si hoc velint, formandam esse ad aureae aetatis exempla orationem, et *stultissimum esse, ad imitandum*, adolescentulis *non optima quaeque proponi*, me plane habent consentientem. Sed si hoc velint, nihil plane esse in nostrae et paullo superioris aetatis hominum libris, quod etiam ad bene dicendum prodesse lectoribus possit, vereor ne parum recte consulant vel honori saeculi nostri, vel aetati adeo iuniorum. Saepe observaui ego, homines in lectione Ciceronis non perfunctorie versatos, verborumque illius et formularum facultatem sat luculentam consecutos, in hoc labi, et deridendos se dare egregie, quod parum aetatem nostram cogitarent, parum ad rei vel publicae, vel priuatae, ad locorum homi-

* 3

minum , temporum rationes orationem suam accommodarent , qui promitterent , vt hoc vtar , cum ipsi Magistri recentes philosophiae , aut S. Theologiae , vel vtriusque iuris candidati essent , viris ad clauum reipublicae , vel ad latus principum sedentibus , *se sibi perpetuam pro illorum ornamentis propugnationem desumpsisse , se illorum dignitatis defensionem non omissuros , etiamsi inimicos sibi sciant capiundos omnes homines* , et in eo genere plurima. Itaque operae sane pretium esse videtur , vt etiam orationis et stili caussa legantur recentiorum hominum libelli , qui cum puritati antiquae studeant , tum rebus et hominibus nostris suum quoque colorem tribuant , neminerintque , se non in vrbe rerum domina , non libera republica , non Senatores Senatoribus vt hoc vtar , scribere ; sed sapientiam illam Romanam,

nam, spiritum illum altum, orationem illam venustatis et maiestatis capacem, prudenter ad nostra tempora accommodare debere. Hoc ut facerem, studiose diligenterque operam me dedisse, eundem mihi conscius sum. Si sim forte affectus: utiles hos libellos iuventuti, non est dubitandum. Vtrum autem affectus sim? vtrum ferierit, quod minatus est, nonnunquam certe arcus noster? illud iam existimare non meum est. Si quis iudicium ferre illud velit, eum moneo, mea sententia singulorum quidem verborum etiam et formularum rationem esse habendam, refugiendumque, quantum potest, a sordibus et barbarie orationis: sed barbara mihi non videri, si qua etiam posterioris aetatis homines eruditi dixerint, quorum auctoritas hodie non exstet apud au-

reae aetatis scriptores, quae tamen bona illa et antiqua nota percussa aliquin videantur, vel iis rebus signandis adhibita sint, quae superioribus fuerant incognitae. Si tota orationis forma, si tenor ille Ciceronianae constructionis, si illa cogitandi, argumentandi; continuandi ratio seruetur: vno alteroque verbo, quod apud Ciceronem non legitur, vitari aut maculari orationem non arbitror. Vtinam non illud in omnibus meis libellis obseruarem, excidere mihi solere, quae ipse damnem, quae excidere mihi potuisse, cum indignatiuncula quadam mirer. Quemadmodum ea ipsa res mitem me ac dulcem facit aliis, vti aspere exprobrare nemini verborum aberrationes soleam, in celebritate in primis disputantium orantiumue, (vbi respicere me quidam solent,

solent, si quando Priscianus vapulet;) componere frontem studeam, et nasum continere, et grammaticum illud supercilium regere: ita vicissim indulgentiam eruditorum si qui contingant lectorum promittere mihi audeo; neque tamen deprecor, si quis admonitionibus vel blandis, vel asperis reprehendere errores nostros et emendare voluerit. Quemadmodum enim prodesse quibusdam hominibus hosce etiam libellis posse arbitror, ita intercedere non debeo, quo minus, ut prodesse magis possint, repurgentur.

De singulis libellis illud modo licebit commemorare, esse in iis quosdam, non ob sola praecepta eruditae sapientiae vel prudentiae, non incommode nisi fallor explicata, sed ob historiae

* 5

quo-

quoque cognitionem, literariae praefer-
tim, vtilis. Ita ad Academiae huius
ortum et statum quae pertinent pluri-
ma, ex his libellis haurire etiam pote-
runt posterius; vitas quoque nobilium a-
liquot virorum, familiarum vnius alte-
riusque notitiam, et alia non inutilia,
studiosi hic inuenient.

Inter haec nondum poenitet eo-
rum, quae de sipario Quintiliani (T. I.
p. 85. sq.) prolusimus. Vir doctus, qui
illud *pinxisset* Fabii (6, 3, 72.) per fi-
guram dictum putat, vt sit, *oratione de-
scripsisset* *, non temere cuiquam sen-
tentiam illam persuaferit. Liceat per
hanc occasionem adiicere quaedam loca
post

* *Verblüht und heimlich überall -- beschreiben, oder
abmalen.* Vid. Io. Nic. FVNCII V. C. Progr.
Ao. 1743. editum, de picturae usu et origine.

post editum Tomum illum a nobis ob-
 seruata. Ac primo de sipario spectacu-
 lorum T E R T V L L. adu. Valent. c. 13.
*Haec intra caelum Pleromatis decucurrif-
 se dicuntur, prima Tragoediae scena. A-
 lia autem transiparium cothurnatio est,
 extra Pleroma, dico.*

Ad ea quae p. 90. de semicirculari
 forma tribunalis dicta sunt, accommo-
 datus valde est nummus gentis Lolliae,
 quem etiam exhibet SPANHEM. de vsu
 et praest. num. Diff. X, p. 191. Quod
 p. 91. diximus, applicatum tribunal fuisse
 ad porticum, firmat C I C. Verr. 4. c. 40.
*vbi Verres imperat licitoribus, ut Sopha-
 trum de porticu, in qua ipse sedebat, prae-
 cipitem in forum deiiciant.* Satis lata et
 ampla videtur haec fuisse porticus, vel ali-
 as ita iam apta tribunali; vt non opus ef-
 fet,

fer, procurrenti ex ea ponti illud imponere.

De imaginibus in tribunali ad p. 93. addi potest S V E T O. Galba c. 10. *Igitur cum quasi manu missioni vacaturus conscendisset tribunal, propositis ante damnatorum occisorumque a Nerone quam plurimis imaginibus etc.* De imaginibus in publicis porticibus imperatorum, sceniorum etc. Vide l. 4. C. de Spectaculis et Scen. et Lenon. et compara cum l. 12. C. Theod. de Scenicis. Haec monuisse in limine lubuit. Scr. Gott. Kal. Aug.

CLIOCCXXXIII.

CON-

CONSPECTVS
OPVSCVLORVM,

IV. HISCE TOMIS COMPRE-
HENSORVM

CONTINENTVR AVTEM IN SPECIE

TOMO I.

- I. *Dissertatio de vi consuetudinis ac saeculi in studiis
Litterarum, ad v. c. Sigism. Iac. Apinum* p. I
- II. *Oratio de negata hominibus futurorum contingen-
tium praescientia, magno diuinae providentiae
bono* 17
- III. *Programma de interrogandi in studiis litterarum
ratione atque utilitate.* 37
- IV. *Commendatio Epistolarum Ciceronis ad diuersos* 45
- V. *Recitationum indicatio* 53
- VI. *Programma de felicitate docentium in Scholis et Se-
minarii Philologici Goettingensis ratione* 59
- VII.

XIII

CONSPECTVS.

- VII. *Imitatio ad Disputationes in Io. Augusti Ernesti
initia solidioris doctrinae a Seminarii Philologici
sodalibus habendas* 77
- VIII. *Prolusio de Quinctiliani Sipario* 83
- VIII. *Epistola ad Io. Carolum Koken Eccles. ad D. Mar-
tini Hildesienfis Pastor. design.* 95
- X. *Ad Ge. Ludou. Oederum Epistola* 105
- XI. *Epistola ad Christoph. Henric Andr. Geret* 113

TOMO II.

- XII. *Programma de celebrando natali Reginae Caro-
linae* 117
- XIII. *Programma Academiae Orationi sequenti prae-
missum* 122
- XIII. *Oratio, qua Georgio II. praesentiam in Germani-
ca patria et nuptias Friderici Walliae principis
cum Augusta gratulabatur Academia Georgica Au-
gusta* 130
- XV. *Programma Orationi in honorem Wilhelminae
Carolinae habitae praemissum* 154
- XVI. *Oratio qua Wilhelminae Carolinae Reginae nomi-
ne Academiae parentavit I. M. G.* 164
- XVII. *Programma orationi in diuam Carolinam Deleu
Bonauenturae Ranzouii praemissum* 200
- XVIII. *Elogium diuae Christianae Charlottae Maggra-
viae Brandenburgici cet.* 211

XVIII

CONSPECTVS.

XV

XVIII. *Prolusio ad orationem de principe iuvene magno
republicae bono* 222

XX. *Oratio de principe iuvene magno reipublicae
bono* 227

TOMO III.

XXI. *Memoria Ioannis Salomonis Brunquelli* 266

XXII. *Memoria Io. Guilielmi Albrechti, Anat. Chirur-
giae et Botan. P. P. O.* 277

XXIII. *Memoria Christianae Fridericae gentis Hubne-
riae in matrimonio Magni Crusii defunctae* 287

XXIV. *Memoria Mariana e gente Wyssia in matrimo-
nio Alb. Halleri Med. P. P. O. defunctae* 293

XXV. *Memoria Francisci Henrici Stofchii, Iurium
Studiofi* 301

XXVI. *Memoria Elisabetae Halleriae* 310

XXVII. *Memoria Iusti Conringii Emdani, Iurium Stu-
diofi* 317

XXVIII. *Memoria Henr. Christiani de Reineck, Men-
geringhusani, Iurium Studiofi* 329

XXVIII. *Memoria Ernesti Ioannis Meelbaum, Londi-
nensis, Iurium cultoris* 336

XXX. *Memoria Gottlieb Samuelis Treueri* 342

XXXI. *Memoria Tobiae Iacobi Reinbarthi* 356

XXXII. *Oratio in funere Ioannis Salomonis Brunquelli
a. d.*

*a. d. xv. Iunii cło Idcc xxv. ad D. Ioannis
habita*

372

TOMO IIII.

- XXXIII. *De statu Academiae Georgiae Augustae, quae
Gottingae est, brevis et vera narratio* 391
- XXXIII. *Programma Academiae Georgiae Augustae
inaugurationem publicam indicans* 401
- XXXV. *Formula Litterarum ad Academias per Ger-
maniam sacris Protestantium addictas missa-
rum* 410
- XXXVI. *Gratiarum Actio* 412
- XXXVII. *De Academia Georgia Augusta, quae Got-
tingae est condita atque dedicata narratio* 448
- XXXVIII. *Praefationes Catalogis Lectionum prae-
missae* 497

IO. MATTHIAE GESNERI,
ELOQV. ET POES. IN ACAD. GEORGIA
AVGVSTA PROFESS. PVBL. ORD. ACADEM. A BIBLIOTH.
SEMINAR. PHILOLOG. ET SCHOLAR. MAIOR.
INSPECT. SOCIET. REG. SCIENTIAR.
PRVSS. SODALIS

OPVSCVLA

MINORA
VARII ARGVMENTI.

* * * * *

TOMVS III.

VRATISLAVIAE,
IMPENS. IO. IACOB. KORNII.
MDCCLXXXIII.

THE
JOURNAL
OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

VOL. LXXV
PART I
1945

IX

* * * * *

X X X I I I .

D E

STATV ACADEMIAE
GEORGIAE AVGVSTAE,

Q V A E

G O T T I N G A E

E S T B R E V I S E T V E R A

N A R R A T I O .

Ne eadem scribere ad plures de iisdem rebus requirentes cogar; visum est semel sumere operam paullo accuratiorem, et, quantum eius fieri a me potest, desiderii illorum satisfacere, quorum interest de statu academiae, quam nominis sui honore dignatus rex noster potentissimus, GEORGIAM AVGVSTAM appellari nuper iussit, vera ac certa edoceri. Neque vero metuo, ne viri graues et sapientes plus fidei habeant rumusculis, partim ridiculis, partim malitiosis, quibus passim impetitur, quam narrationi hominis, qui, ne alia dicam, certe nolit sui mendacii tot conscios esse, qui redarguere illum, et pudore suffundere possint. Iam de ipsius urbis, quae hospitium praebet nouae academiae,

C c 2 situ,

situ, salubritate, descriptione, aggeribus, aedificiis no-
 uis, viis eleganter et commode stratis, similibusque re-
 bus, dicere nihil attineret, nisi rari olim peregrini huc
 venissent, et qui ante sex septem aut amplius annos
 Gottingam viderunt, talem solerent describere, qua-
 lem ipsi viderunt scilicet. Sed bene est, quod his de
 rebus iam superiore anno typis expressa passimque le-
 cta est epistola, in qua etiam recens agitur professo-
 rum, qui tum erant, et breuiter de illorum meritis di-
 sputatur: quod quidem posterius non vehementer vi-
 detur opus fuisse, cum nemo, quod sciam, electio-
 nem sapientissimi regis reprehendat, aut ea parte la-
 borari Gottingae dicat. Prodiit per hosce ipsos dies
 catalogus recitationum, qua publicarum, qua priuata-
 rum, primus, vnde et nomina et operas vnus cuiusque
 Professoris cognoscere facile est, itemque illud, cum
 linguarum Anglicae, Gallicae, Italicaeque idoneos cla-
 rosque doctores publicis salariis auctoratos, tum mo-
 uendi in aequo, vel cum armis, vel in orchestra, cor-
 poris, magistros longe vsu exercitatos adesse, et ope-
 ram dare iuuenibus. Quae cum ita sint, non ita mul-
 ta supererunt hic dicenda. Sunt autem et haec diuer-
 si generis, quae ita a me, vt in mentem et sub acu-
 men pennae venerint, commemorabuntur. A Ioue
 principium. Dant operam theologi, vt occasionem
 habeant singulis diebus dominicis, post sacra etiam re-
 liqua, tum litterarum studiosi, tum alii de diuinis vel
 legibus vel beneficiis serio cogitandi: quandoquidem
 et sua voluntate, et auctoritate superiorum, alternis
 concionem domi suae habent quatuor theologiae do-
 ctores, CRVSIVS, OPORINVS, HEVMANNVS, COT-
 TA, (ex Tubingensi academia ad theologiam pariter

et

t orientalem eruditionem docendam huc euocatus;)
 o quidem plausu iuventutis, vti nuper in Oporini
 croaterio ad ducentos numerauerim, qui sextum de-
 imum hymnorum Davidis enarrantem summo silen-
 io atque attenti audirent. Domi quisque suæ habent
 as diatribas, siue cum nostris asceticas lectiones nomi-
 nare malis, quod academicum templum nondum pla-
 ne perfectum, nondum certe rebus omnibus exorna-
 um est, quamuis studiose id opus vrgeatur. Idem de
 diuncto collegii aedificio dicendum, in quo nunc au-
 litoria cathedris atque subselliis: bibliotheca vero plu-
 eis et armariis ad pulcerrimos thesauros recipiendos
 nstruuntur. Ita nec hiemis asperitas intercessit, quo
 pinus in hippodromo exaedificando strenue pergere-
 ur, et stadio equis agitandis domandisque destinato.
 Ideas et alias, adiiciamus enim et hoc, quando iam
 n aedificiis versamur, hic nouas priuatorum domus
 urgere, hic expoliri antiquas, cui rei animos addit e-
 lictum regium de immunitate et aliis aedificantium
 beneficiis. Itaque spes est, post aliquot annos pauca
 uinarum turpium, et fumosorum tuguriorum vesti-
 gia, quae directas lataeque vrbis plateas et descriptio-
 nem reliquam deturpabant, superfutura. Spectacu-
 um nouum ciuibus, sed idem iucundissimum, prae-
 buerunt lucernae, quae primum per hanc hiemen te-
 nebras noctibus, horrorem, et pericula detraxerunt.
 Incendiorum quoque vt minus iam timeatur furor, fa-
 ciunt aquaeductus, per totam vrbem deriuati, vnde,
 vbicumque et quocumque tempore opus est, magna
 vis aquae suppeditari siphonibus et hamulis possit:
 parati autem siphones commodissimi generis et vsus
 praestantissimi. Initium porro factum est viarum ex-

tra urbem, (nam intus omnia, vt in pulcerrimis Germania, strata sunt) muniendarum, quae sola res potentissime adhuc morari affluentiam vrbis huius et com meatus varii generis visa est. Cum enim viarum difficultates nuper homines refugerint, quo minus copiose satis subuectarent copias, de quibus praesertim dubitarent, emtoremne inuenturae essent: vtraque illa causa sublata, dubium non est reliquum, quin in magna rerum adfluentia paullo post Gottinga futura sit, in qua vel nunc altitium, ferinae, piscium, vel marinarum, vel aquae dulcis incolarum, beata satis copia per hanc hiemen fuerit, multo etiam maior futura proxime, vbi commodiores vrbs aduectus habuerit, quos iam nunc iuuat plaustrum ex superioris autumnii instituto, singulis hebdomadibus Langensalzam commeans, cuius ope omnes Thuringiae et Saxoniae vrbes adiri commodè possunt, seu celeri illo rhedarum cursu, seu grauiore plaustrorum vectatione opus sit. Aliud eadem lege Hannoueram adit, et inferioris Saxoniae commoda nobis admouet. Prospectum etiam est, vt constet omnibus, quo pretio epistolae vel sarcinae ad nobiliora Germaniae loca perferri possint. Ne longus sim, gradus ille factus est ad parandam huic vrbis rerum omnium bonarum facultatem, vt poenitere incredibilis prouidentiae suae diligentiaeque summos viros, qui eam huic rei impenderunt, minime debeat. Quodsi effecerint, quod non decretum modo esse accepi, sed feliciter iam coeptum quibusdam locis vidi, vti viae publicae muniantur diriganturque, quoad eius fieri poterit, non habebit in posterum, quod inuideat aliis hic terrarum angulus: habebit, habetque adeo, quae sibi deesse queruntur alii. Habet enim profecto
salu-

aluberrimam coeli temperiem, habet aquas limpidissimas, habet solum, frugum non modo, sed olerum quoque fructuumque optimorum ita ferax, ut si culus vberior, olerum praesertim, in quo cum maxime elaboratur, accesserit, cum laudatissimis eo nonne locis certare possit. Neque habent beatiores, quod desiderent: cum adsint vel praemiis aliunde inuitati, vel, cum iam adessent, lucri spe ad audendum amplius allekti, non Terentiani illi modo cupediarii, cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, sed vini etiam diuersarum patriarum et generum, aliarumque rerum, quibus negatis delicatiores dolere solent, mercatores. Qui igitur adhuc caritatis omnium rerum crimine inamarunt Gottingam, ii si de carnibus optimis, de cereuisia, cui nullam equidem praetulerim, de reliquis rebus necessariis vitae vel studiis, conquesti sunt, parum pensi veritatem habuere; si vero quorundam rationes vina exotica, alea, crebrae excursiones, impensaeque his similes, onerarunt, ii cogitare debebant, quo magis copiis omnibus abundet locus aliquis, tanto paratiorem esse pecuniae voluptatibus impendendae facultatem, ut adeo laudet urbem, qui in vilitate rerum necessariarum, multum tamen pecuniae, ipse non plane insanus consumsisse se dixerit. Si qua supersunt Gottingae incommoda, illa non tam eos premunt, qui praesenti pecunia victum redimunt, quam qui cum familia aliunde huc delati, rem familiarem alio, quam cui adsueti sunt, modo instituere et tueri coguntur: qui tamen et ipsi paullo post nihil, de quo conquerantur, habebunt. Sed nescio, quomodo ad ventrem delapsus sum, qui de capite coeporam dicere, hoc est de optimorum studiorum ratione.

De hac plenius cognoscere poteris ex illo, de quo ante dixi, catalogo, videbisque, nullam esse doctrinae partem, de qua non audiri possit vir vnus certe, qui illius docendae olim specimina dederit minime infitianda. Prima cathedra theologica, itemque altera medicorum, quod certo constat, iis propediem ornabuntur viris, per quos magna rerum merito speratur accessio. Iam respondendum est ad quaestionem quorundam de thermopolio. Recte vobis narratum est, amici, frequentari illud a professoribus. Nimirum singulis Saturni diebus per hanc hiemen conclauē ad eam rem vacauit ab hora V. ad VII. vt eo conuenirent tum professores, tum quicumque alii, honesto colloquio, legendisue actis diurnis, quorum vel manu scriptorum, vel expressorum typis bona semper copia adest, potius quam Nicotianae fumo, aut cuiuscumque generis ludo, oblectare otium suum, aut Caffeam condire vellent: qua re illud consecuti sunt homines, vt tralaticiae salutationis, aut brevis sermonis causa, non opus sit bonas horas perdere, aut incommodum alteri facessere: cum hic vna alteraque hora vel dena parua negotia, quorum vnumquodque suam sibi horam vel plus etiam facile abstulisset, transigi possent; et quae ex congressibus variis voluptas petitur, breui quasi via percipi. Habent hic occasionem iuuenes notitiam sibi familiariorum quorundam professorum parandi, quaeque sibi dubia videntur, proponendi: professores autem seuiore illa persona deposita demonstrare possunt, quam sibi dulce sit, cum honestis iuuenibus hilariter etiam iucundeque versari, et bonis bonorum voluntatibus satisfacere non modo, sed, si possint, occurrere. Turbavit

bauit hoc institutum ex aliqua parte, symphoniacorum exercitatio in eundem locum, idemque tempus collata, cum qui disputare malunt, clamare cogantur, vocibus autem horum musicos audiendi studium turbetur. Itaque actum est a quibusdam professoribus cum hospite, vt separatim vnicuique voluptati vel locum vel tempus constitueret, quod is facturum se recepit. Sed neque tacendum est de duplici infortunio academiae, ne solis, quae secunda sunt, enarrandis fidem meam vltro minuam. Amisit academia in ipsis anni principiis, solum, qui quidem praesens tunc aderat, medicinae professorem, Io. Gvilielm. Albrechtvm, virum, vt naturae omnis, et inprimis humanae consultissimum, sic anatomica peritia et dexteritate praestantissimum. Sed commode tamen accidit, quod adfuit Segnervs, qui naturalem doctrinam, et mathesin, delicias suas, docere iussus, in quibus cum paucis illum florere constat, ad veterem consuetudinem docendae exercendaeque medicinae reuocatus est, qua quidem in re vtrique egregia adeo noua specimina dedit, vt praeter consilium viri prius, (totus enim physicae et mathesi vacare decreuerat), ordinaria etiam medicinae professio demandata illi fuerit. Quid in Richterō, e Kiloniensi academia in aulam Eutinensem, et hinc ad nos translato, Lipsiensis mathematici fratre, habitura sit Gottinga, cum ipse in lectionum catalogo indicat, tum inde colligi potest, quod regi suo Hannouerani illum medici commendarunt, viri, nisi tres essent, prope incomparabiles. Horum nuper Werlhofivs, cum hic esset, errore cuiusdam animaduerso, qui in nomine Richteri erraret, multa de praeceptoribus vi-

ri, Boerhauiio et Schachero, de ipsius polymathia, de mathematicarum artium et ecclēticae philosophiae cum salutarī arte coniunctione, quam ille probaret, disputauit; et quantum tum in encyclopaedia medica, tum in singulis eius partibus valeret, enarrauit, bonaque spe atque exspectatione viri, a tam idoneo auctore laudati, omnes impleuit, confirmauitque adeo coram, quae carmine Germanico, ipsius elegantia et suauitate digno, nuper de amico suo cecinerat. Idem etiam confirmauit medicinae studiosis, alium in prociectu iam esse medicum, excellenter adeo, tum in secandis corporibus, tum in aliis doctrinae huius partibus versatum, vt paullo post non habitura sit Georgia Augusta, cui hac parte inuideat. Verum exspectatis, amici et lectores, alterum Gottingae infortunium, cum malim ego immorari in laetioribus. Sed tacere non possum, ne dissimulando fateri videar, quae in actis quibusdam publicis, de horribili tumultu, caedibusque et vulneribus nostrorum nunciata sunt. Quae quam parum candide a primo auctore, (iplos enim actorum scriptores facile absoluimus) narrata sint, ex verissima eademque breuissima historia patebit. Per commissantium quisque, non plurimum, iuuenum lasciuia, qui circitores nocturnos clamoribus et gladiis lacefferent, (et horum aliquam importunitatem, imperitiam certe, intercessisse, hominum scilicet eius negotii, ad quod se conduci passi sunt, nondum satis peritorum, non est cur non credam narrantibus), per petulantiam igitur et ebrietatem factum est, vt circitorum vnus gladio traiectus, et e vestigio collapsus, paullo post moreretur. Magna sane calamitas, et quam magno redemptam velint, qui

qui amant academiam; sed non talis, puto, quam ambitiose narrando aliquis invidiam conciliare novae academiae apud prudentes possit, nisi forte norit academiam, magnam, parvam, novam, veterem; in qua non subinde talia vel facinora erumpant, vel accendant infortunia, quibus si acta publica implere placeat, largam vel eo ipso tempore materiem plures aliae academiae praebebant, in quibus tristiora longe accidisse nobis constabat, et quanta pars ad nos delata est? Sed aliarum infortuniis felices censeretur non postulamus. Quid apud nos actum sit, cum fide enarrare perginus. Incredibilis diligentia adhibita est, tum ab regio academiae commissario, (ita enim vocatur, qui pro rectore nunc est) et senatu, tum a praesidii militaris duce, ad hoc inuocato, ne elaberetur interfector, qui tamen eludendae omnis industriae viam inuenit: summa porro severitas consilii intimi intercessit, cuius edictum regia auctoritate scriptum ac publice propositum, rationesque aliae cauendis in posterum similibus turbis initae, tantam, ut credibile est, vim habebant, ut ex hoc ipso infortunio salus quaedam et felicitas effuluisse aliquando videatur, et illud consecuta esse academia Georgia Augusta, ut minus forte, quam usquam terrarum, vim, iniurias, caedem, metuere quisquam debeat. Quod quidem tanto mihi fit credibilius, quam videam, maiorem partem iuuenum, ut natalium et fortunarum nomine, ita etiam generosa quadam modestia, et honestissimo humanitatis comitatusque certamine esse commendabilem; eos autem, qui turbare interdum aliquid audent, vel ipsa paucitate esse contemtibiles, et nisi mox emendari se patiantur, eo facilius a praesepibus posse

posse arceri. Quod quidem quin verum sit, dubitare non possunt, quibus rescriptorum potentissimi regis inspiciendorum facultas est, vel ipſus amabilem bonis contra malos ſeueritatem non ignorant. Haec fere ſunt, quae in praesentia ſcriptu digna videbantur. Plura volentibus ſuppeditabunt ingenioſiſſimi *collectoris folia*. Nimirum prodit ſingulis hebdomadibus apud Io. Mich. Fritſchium plagula dimidia, cui praescriptus titulus *der Sammler*, libellus natiua quadam venustate et dulci acrimonia conditus, quo non poſſunt non delectari mirifice, qui quacumque ratione morum pariter, ac iudiciorum emendationem tentari gaudent, eademque, quae Gottingae aguntur, cognoscere cupiunt. Ita cupide diuenduntur exempla huius libelli, vt primae partes iam denuo prelo fuerint ſubiicien-

dae. Καὶ ταῦτα μὲν διὰ ταῦτα. *Gottingae a. d. 26.*

Mart. c l o l o c c x x x v i.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXIIL.

PROGRAMMA
ACADEMIAE
GEORGIAE AVGVSTAE
INAVGVRATIONEM PVBLICAM

A. D. XVII. SEPT. CIO IDCC XXXVII.

PER AGENDAM

INDICANS.

Veram solidamque magnitudinem, qua homo homine, rex praesertim rege, maior censetur atque illustrior, inesse deprehendunt, qui suis tantam rem momentis ponderant, in amplissima benequam plurimis faciendi non facultate solum, sed etiam voluntate. Hoc ipsum est, in quo diuinam maiestatem collocant, quicumque Deum aliquem venerantur populi, in hoc ad proximum a suprema illa natura fastigium euehuntur homines gloria et praedicatione caeterorum; quod vel attributa rerum dominis *clementiae, mansuetudinis, tranquillitatis, serenitatis*, ac similia nomina, satis indicant. Sed cum beneficiorum, quae tribuere toti rei publicae princeps potest, primum sit secuta salutis et incolumitatis possessio, eam vero oppugnari saepe contingat ab aliis: hinc apparet, armatam etiam esse debere maiestatem illam beneficam, et, quam serena est et tranquilla ciuibus, quam clemens, quam mansueta amicis; tam terribilem

lem formidandamque illis, qui vel prae se ferant hostilem animum, vel male dissimulent nocendi, si detur opportunitas, voluntatem.

Si quis sub exemplo vno pulcherrimo demonstrare ista, et principem vere magnum, non qualis forte oratione ingeniosi hominis describi potest, sed viuum et spirantem, velit ostendere, illum nominare iubeamus indulgentissimum patrem nostrum, quem non more et consuetudine, sed summo suo merito, et ex animi nostri sententia, verissimique honoris causa, ita appellamus, patrem igitur nostrum GEORGIVM II, quem Deus ipsa ut nos amet! Non hoc agimus, ut angusta hac tabella laudes tanti principis complectamur, quibus alius et suus debetur locus, quasque victuris charitis tradere Musae etiam nostrae conabuntur, non ideo minus futurae veraces, quod benigne adeo et liberaliter ab ipso habentur; sed tanto enixiorem daturae operam, ne quid dicant, quod immortalibus magni patris sui, seu Musageten Herculem dicere malint, virtutibus adfectum videri, iustissimisque ipsius praeconiiis detrudere potius, quam adstruere quidquam, possit. In praesentia verecunde tantum, et gratissimo tum in immortalem Deum, tum in maiestatis ipsius inter nos vicarium, animo, breuiter strictimque ea attingemus, in quibus magnus nobis, et futurae non minus, quam huius, aetatis praeconio dignissimus, videtur.

Quod igitur altam populis suis tranquillitatem tribuit, quod suos ciues ab omni externo vel intestino metu praestat immunes, quod, ut sui otio cum dignitate fruantur, orbis pacificator est GEORGIVS, id vnum optimum maximum ipsius decus est, quod
memo-

memoriam GEORGII saeculis omnibus commenda-
 bit. At illud censequuturus nunquam fuerat, nisi
 nota virtus ipsius esset, et inuictum illud robur animi,
 quod iuuenili iam aetate eluxit, cum non cupide mo-
 do artes illas arriperet omnes, quibus futuro impera-
 tori ad rem bene gerendam opus est; sed in castris
 etiam, in sole, et in ipso concurrentium exercituum
 conflictu exercebat. Neque vero confirmata ac ma-
 tura aetate egit remissius: sed a quo tempore rerum
 ipse potitus est, ut pace fruantur et sui ciues, et ter-
 rarum orbis, bellicis copiis omnibus strenue compa-
 randis, instruendis splendide, studioseque exercendis,
 efficit. Quae res eo pertinet nimirum, ut propter
 iustitiam GEORGII vim nemo ab ipsius armis me-
 tuat; vim ipsi, hoc est, cuiquam ciuium ipsius vel
 amicorum, inferre, propter cognitam tanti herois for-
 titudinem, tantis armatam copiis, nemo audeat: pa-
 cem vero ipsius, amicitiam, et foedera, eertatim
 reges et respublicae adpetant, quibus ipse foederibus
 non sui modo amplissimi imperii salutem, sed Euro-
 pae totius a praeagrauante quacumque potentia securi-
 tatem, complectitur. Proinde placida sub his prae-
 fidiis pace fruuntur ciues GEORGII, nec silent in-
 ter illa arma leges, sed suum cuique ius, quantum
 humana sapientissimi principis, et integerrimorum
 ipsius amicorum, prouidentia caueri potest, incorru-
 pte celeriterque tribuitur: leges ipsae, si quae muta-
 tis rebus laborent, emendantur, suppleantur, feruntur
 nouae, et, uti valeant, summa ope prouidetur. Rei
 familiaris ciuium augendae quantam rationem ha-
 beat, (ut praetermissis fortunatae illius insulae rebus,
 pauca modo eaque recentissima eorum attingamus,
 quae

quae ex proximo inspicere nobis licet) sumtuosa et magnifica moles testatur, quae Visurgi nuper fluuio imposita, pericula et difficultates nauigantium tollit: testatur illa indulgentissimi patris nostri in populum suum pietas et propitia voluntas, quod, quoties ad nos inuisit, illud agit perquam studiose, vt de tributis vectigalibusque aliquid imminuatur; qua re illud consequitur, vt nemo quidquam ita suum putet, quod non patriae se patri debere existimet, quod non, si opus sit, aequo animo atque alacri, ad tuendam ipsius salutem sit collaturus.

Cum vero tantam securitatis, otii, bonae copiae, suis ciuibus procurandae, curam habeat rex augustissimus: mirum est profecto, quanto idem studio hoc agat, vt ingenia illorum colantur miti et placida, seueram tamen eadem adstrictaque, disciplina; tum ea, quae religione immortalis Dei et Saluatoris nostri continetur, tum qua humaniores fiunt homines, et iis rebus, quibus a reliquo animantium genere separamur, praestantiores: quanto in pretio habeat ipse illas artes, quibus hoc efficitur; quam idoneus ipse earum, quam iustus arbiter, quam gratus sit erga nutriculas pueritiae suae, atque adolescentiae sodales Musas, quas ne regio quidem contubernio arceat; quantis adficiat praemiis, si quis aliquid vitae profuturum mentis viribus protulerit; quam sedulo prospiciat denique, vt contingant posteris etiam nostris, quae ab accuratiore iuuentutis institutione merito sperantur, commoda. Harum rerum omnium cum specimina proferre plura posimus, vnum modo hic quidem commemorabimus, idque maximum; illud ipsum nimirum, propter quod haec suscepta scriptio, quod volen-

volentibus fauentibusque breuiter enarrandi hic ipse locus est. Nempe

Aliquot anni sunt, cum serenissimo ac potentissimo principi ac domino GEORGIO II. M. BRITANNIAE, FRANCIAE ET HIBERNIAE REGI, DEFENSORI FIDEI, BRVNSVICENSIVM AC LVNEBVRRGENSIVM DVCI, S. R. I. ARCHITHESAVRARIO ATQVE ELECTORI, PATRI PATRIAE P. F. A. eam mentem adspirauit Deus, vt Germanicae patriae suae, quam aliis quotidie innumerabilibus maximisque ornat et augeat beneficiis, etiam illud diuinum et immortale munus tribuere vellet, quo, litteraria vniuersitate intra imperii sui fines constituta, vberior ciuibus nasceretur opportunitas, cultum ingenii, tum quo doctiores fiunt homines, tum quo meliores, capeffendi in proximo, et sub illi doctoribus rerum gerendarum praesidia sibi comparandi, qui ad instruendos illos non communia modo docentium officia, sed insuper etiam sanctissimam illam patriae coniunctionem, et religionem patri illius augustissimo debitam adferrent; qui ciues praestarent non generatim modo bonos, sed huius speciatim rei publicae accommodatissimos. Quin vt flumina maiora non illi modo, intra quam nascuntur, regioni commoda praestant, sed diffundunt munera sua etiam ad remotissimos: sic voluit rex noster bona ciuium suorum patere etiam aliis, quicumque placide ac modeste frui oblata sibi commoditate vellent: et quod suis parasset proprie, prodesse vniuersis. Harum rerum cum ratio esset habita, Gottinga potissimum delecta est, in qua sedes ac domicilium nouum Musis constitueretur, de cuius

Dd

vrbs

urbis laudibus, et quantum illa per hanc ipsam condendae academiae occasionem exornata sit, cum satis iam constet, nihil hic adiicimus. Hoc vnum praetermittere non possumus, non de otio modo honestissimo, tranquilla securitate, commoditateque prospectum esse Musis nostris; sed magnam etiam dignitatis rationem ab indulgentissimo patre nostro esse habitam. Itaque cum regiis tabulis, quibus Caesareae accommodatae sunt, eo iure, quod est optimum, eaque dignitate, quae est maxima, esse iussit hanc Vniuersitatem; tum augustissimi nominis sui honorem illi impertiit, **GEORGIAM AVGVSTAM** vocari imperavit, sacros vultus et maiestatis suae imaginem sigillo Vniuersitatis insculpi voluit, nec magnificentissimi rectoris nostri titulum dedignatus est.

Supremam quasi manum suo muneri et coronam impositurus rex potentissimus nuper post impeditam diu navigationem in Britanniam suam tandem delatus, ipso illo tempore, quo vix vrbi per ipsum florentissimae, vix San - Iacobaeo palatio, et diuinae CAROLINAE complexibus, pignoribusque regis est redditus, a. d. ²⁵/₅ Ian. Febr. cło Iccc XXXVII. ad nos respexit, et subscriptas sacra manu litteras ad nos dedit, in quibus primo commemorat, *quam nihil adhuc reliquum fecerit vel curae vel sumtuum, quo rebus omnibus exornata haec Georgia Augusta nobilissimis et optimis quibusque per Germaniam academiis exaequaretur, et dum alias omnes vel commoditates haberet vel ornamenta, tum professores praesertim, doctrinae copia et docendi facultate iam ante cognitos, et exercendi corporis ac linguarum exoticarum magistros longo usu per-*
ritos;

ritos; quamque felix et optatus curae regiae euentus adhuc responderit, ut destinata perfici, numerusque talium doctorum potuerit impleri. Subiungit deinde, ne quid externi decoris, et caerimoniarum quas iustas consuetudo gentium fecit, intermittatur, sibi placere, ut sollemni ritu et festis caerimoniis inauguretur Georgia Augusta; promittitque, se ablegaturum vnum primi fastigii ministrorum, qui personam ipsius sustineat, et quid quid ipse rex augustissimus praesens acturus dicturus esset, sacra vice agat dicatque: tum dignis maiestate regia et paterna indulgentia verbis nos hortatur, ut, quidquid studio nostro ac summa contentione conari atque efficere possimus, illud omne ad dignitatem et decus huic caerimoniae, nobis ipsis adeo honorificae, conciliandum volentes impendamus; iubetque ante omnia illud ipsum inaugurandae academiae consilium publico scripto, tum vobis, ciues carissimi, tum quicumque alii illud ad se pertinere iudicabunt, significari.

QVOD IGITVR FORTVNATVM ET FELIX
REGI, PATRIAE, GERMANIAE TOTI,
NOBIS, POSTERISQVE NOSTRIS, ESSE
DEVS IUBEAT!

DICTVS EST INAUGVRATIONI VNIVER-
SITATIS GEORGIAE AVGVSTAE DIES
SEPTIMVS DECIMVS SEPTEMBRIS
ANNI MVIVS SVpra MILLESIMVM
SEPTINGENTESIMVM SEPTIMI ET
TRICESIMI.

HVNC NOS DIEM, ET ALIQVOT QVI SE-
QVENTVR, FESTO RITV ET DIGNIS
CAERIMONIIS, PIE, DECENTER, HI-
LARITER, DEO BENE IUVANTE,
CELEBRABIMVS.

Proinde vos, illustrissimi comites, quorum nu-
merosam praesentiam in primis huius academiae de-
coribus numeramus; vos, generosi partim sanguinis,
nobilissimi omnes animi iuvenes, qui adestis, qui ve-
nietis; vos denique omnes, quicumque vestra referre,
quae apud nos aguntur, putatis, certiores hac de re
facimus, iidemque hortamur, rogamus, obtestamur,
faucte actioni, faucte muneri regio, praesentiam di-
cto tempore vestram, silentium et modestiam omnes,
comitatum deducendae pompae, quicumque Musarum
sacris initiati estis, honorariam etiam aliam ope-
ram, quotquot rogabimini, libentes volentesque no-
bis, quin illustrissimo legato regio, et splendidissimo
conuentui, praestate.

Venite, hospites, videte, quod nescimus, an um-
quam vel vos, vel liberi vestri, vel quisquam adeo vi-
surus sit, Vniuersitatem litterariam Protestantium, qui
vocamur, sacris addictam, decenti ritu ac caerimoniis
inaugurari. Venite, et, vt se nostra habeant, oculis
vestris credite.

Vos praesertim, ornatissimi viri, si quos ingenii et
studiorum fiducia ad honores et gradus academicos
capiendos excitat, scire volumus, decretum nobis
esse, idoneis candidatis, quorum nomina aliquando in
actis inaugurationis nostrae exstantia non minus huic
academiae honori esse possint, quam ipsis, apud po-
steros

Aeros etiam, ibi legi honestum erit, tum facultatum, quas vocant, quatuor lauream tribuere, tum poeti-
cam etiam illam coronam pro comitiuae sacri palatii
Lateranensis iuribus, quibus ornata est haec academia,
imponere.

Ne diuersoria commoda aut annonae adeo copia
desit hospitibus, diligentissima iam cura impenditur,
quam frustra non futuram, iustissimis causis adducti
confidimus.

Deum immortalem rogamus suppliciter, vt salu-
britatem coelo nostro, pacem Germaniae, inconcul-
sam regiae domui felicitatem, dulce huic vtrique ci-
uitati Gottingensi cum bona copia otium, omniaque
ea praestare nobis velit, quibus opus erit, vt auspi-
cato consecrare, dedicare, inaugurare, publicae fe-
licitatis officinam atque armamentarium

liceat. Gottingae a. d. 14. April.

clō lccc xxxvii.

XXXV.

FORMULA LITTERARVM

AD

ACADEMIAS PER GERMANIAM
SACRIS PROTESTANTIVM ADDICTAS
MISSARVM.

Magnifice Academiae Rector (Pro-Rector)

Viri summe Reuerendi, Illustres, Consultissimi, Experientissimi, Amplissimi, Excellentissimisque, Fautores atque amici honoratissimi.

Cum de Serenissimi ac Potentissimi Regis nostri consilio condendae in antiqua hac et nobili olim Brunsvicensis Ducatus Vrbe Vniuersitatis litterariae, ac de consilii illius successu, varia ad vos vel publicus detulerit rumor, vel nostrorum etiam hominum sermones, litterae, scriptaque alia, nuntiauerint: non ingratum esse vobis, pro vestro in bonarum omnium rerum, sapientiae inprimis ac doctrinae, incrementa studio, speramus, publica iam voce nostra intelligere, in eum modo statum adducta esse omnia, vt nihil desit tanto operi, praeter sollemnem publicamque dedicationem a. d. XVII. Septembris huius anni, Deo bene iuuante suscipiendam. Ea de re non vobis

bis tantum, Viri celeberrimi honoratissimique, significare, missis aliquot programmatis ea causa scripti exemplis, visum est; sed summo etiam opere humanissimisque precibus a vobis contendimus, ut favore vestro, et bonis verbis atque omnibus prosequamini hoc negotium, tum etiam ut fixo in valuis publicis programme nostro, vel si qua alia apud vos proponendi ratio usu recepta est, ea civibus vestris de hac sollemnitate nostra indicetis: idque a vobis pro humanitate vestra, et illa studiorum, qua deuincti inter nos sumus, coniunctione, impetraturos confidimus. Sic vos familiasque vestras fortunet Deus; et decus Academiae vestrae florentissimae, cum magna publica salute, sapienti cura vestra, eruditaque opera, altius subinde surgere atque exsplendescere iubeat.

*Celeberrimorum Honoratissimorumque Nominum
Vestrorum*

Cultores studiosissimi
Academiae Georgiae Augustae
Commissarius Regius &
Professores reliqui.

GRATIARVM ACTIO.

Serenissimi atque potentissimi Magnae Britanniae Regis, Regis ac Domini nostri indulgentissimi, Illustrissime atque Excellentissime Legate primarie, illustris legatæ secunde, Domini, Patroni, Hospites, Collegae, Ciues, suis quique nominibus, virtutibus, muneribus, condecoratissimi, honoratissimi.

Si quis vnquam ad dicendum processit, cuius animus in diuersas quasi partes prima cogitatione traheretur, atque rapi videretur in opposita, cum me hodie esse sentio: cui hinc laetissima omnia sese offerant, quae facile vel iacentem erigere, et spiritu quodam atque alacritate implere posse videantur; hinc autem circumstent quae satis etiam audacem, et minime timidum, debilitare ac deprimere debeant.

Vidimus enim, vidimus diem votis omnibus diu a nobis expetitur, de quo non inuidi modo dubitare se simulabant, sed augebantur etiam amici, diem, quo ornamentis demum omnibus suis instructa ab Augustissimo Patre suo in publicam quasi lucem prodiret Academia Georgia Augusta. Plurima sunt, luculentissima sunt diuinæ prouidentiae, Academiam hanc ex nihilo, vt magnam illam rerum vniuersitatem, producentis, vestigia: quod Sapientissimo Regi nostro condendae Academiae mentem dedit, quod Gottinga delecta est, quod aliorum animi, vt huic operi fauerent, inclinati sunt, quod multae adeo opportunitates quasi

quasi casu oblatæ, quod superatae feliciter tot difficultates, et quæ reliquæ non possunt non his præsertim diebus occurrere illis, qui per hosce aliquot annos, ab suis inde incunabulis, ex proximo, Georgian Augustam obseruarunt; infinita numero, quæque nullius satis aestimare animus, aut lingua prædicare potest. Sed nescio quomodo defixa iam mens in ipsis, quæ adhuc oculis obuersantur, dedicationis sollemnibus, vix potest ab illa re cogitanda abduci, quæ cæteris comparata, non ita magni momenti fuisse potest videri: sed quemadmodum festi- uæ hilaritatis et lætitiæ publicæ speciem toti actio- ni nostræ circumfudit, ita cum ipsis corporibus ani- mos alacritate quadam impleuit, et percipiendo inti- mis sensibus gaudio reddit aptiores. Nempe videtur Deus, verus ille pluuius et nubicogus, vt toti huic operi: ita etiam ipsi fauisse huic cerimoniae, qui post aestatem ventis, pluuiis, tempestatibus turbidissimam, in qua vix duo deinceps sereni dies nobis continge- rent, aliquot ante hæc sacra diebus, subito serenita- tem coelo eam induxerit, quæ ipsa ad exhilarandos omnium animos valeret, quæ commoditatem præ- staret confluentibus ad nos hospitibus, quæ proce- dentibus sollemni pompa opportunissime accideret, quæ splendorem vestium, et insignium, spectaculum ita decorum, vt Gottinga nihil tale vnquam viderit, non foedaret aquis, sed luce potius sua accenderet. Nubem non vidimus aliam, quam quæ in ipsa prima et maxime sollemni pompa, quasi velo quodam et au- laeo obtento, ardorem solis nimium a capitibus nostris defenderet: cæterum illam corporum animorumque serenitatem minime impediret. Vt rebus omnibus

aliis, in quarum propaganda ad posteritatem omnem memoria summa cum voluptate alias versamur, quam propitio in nos animo esset, declarauit Augustissimus Rex, et Pater noster indulgentissimus: sic praesenti quasi luce mouent oculos animosque, et ad hilaritatem impellunt, splendidissimae ceremoniae huius apparatus, ornamenta honorum nostrorum et signa munerum externa quae huic suae Academiae talia tribuit, ut qui nos sic ornatos videat, ei non humiles literati secessus incolae, sed magnae ac beatae alicuius ciuitatis Senatus Populusque videamur. Quantum vero illud est gaudendi argumentum, quod legatum nobis misit, qui sacra vice hac cerimonia fungeretur, Illustrissimum Heroa, immortalibus nobis, in vniuersos pariter atque singulos, beneficiis notum, cuius vel obiter vidisse vultum, quem vel e longinquo salutare, summam nobis voluptati est: hunc igitur misit, qui non Maiestatis tantum Regiae splendorem atque auctoritatem nobis repraesentaret; sed etiam miti illo ac placido vultu, coniectu oculorum, alloquio, illa nobis praestaret, quae in Rege nostro tantopere amamus, propter quae Serenitatis Tranquillitatisque nomina principes acceperunt; quem proinde qui adspiciat, eius animus non possit non ad laetitiam quandam et alacritatem erigi, nedum ut spiritu solito maiori animetur is orator, qui tot documenta habeat, tot pignora, diuinæ cuiusdam in se beniuolentiae, a qua expectare summa omnia, et quidni benignam audientiam? securus possit. Peracta est cerimonia eo ordine, ea elegancia, ut non ab his, quos vitae genus debilitaret ad conspectum hominum ac lucem ferendam, non ab his, quos iuuentus et mobilior sanguis leuiiores et inconstantiores

res

res reddere putatur, sed a viris longa militia ad eam rem exercitatis, acta esse videretur.

Moderationis, elegantiae, modestiae suae implevit ciues nostros, ne ipsum gaudium eos in transuersum ageret, Legati Illustrissimi amor, cui gratius facere se non posse arbitrarentur scilicet, quam si tales se praeberent, qualem ipsum fuisse, cum Academicæ caetus pars esset, ab his, qui eum norunt, acceperant. Ciuibz nostris modestia nihil concesserunt hospites, aliarum Academiarum generosissimi nobilissimique. Hoc solum virtutis et modestiae certamen, nullum praeterea, cum ipsis decertarunt, ut dubia victoria, certis mutui iudicii ac voluntatis pignoribus, discesserint partim, partim discessuri, partim propter haec ipsa vel mansuri sint vel redituri.

Hisce rebus omnibus, Domini, et AA. OO. OO. HH. ita me sensu toto et intimis quasi medullis commoueri fateor, ut vix se capiat animus, vix ferendae laetitiae, nedum decenti oratione exprimendae, par esse videatur.

Verum enim vero ab altera parte visum quasi praestinguit ipsum, vertiginique proximum me facit, inusitata et quali nunquam antedixi, frequentia. Debilitant animum iudices, qui hic sedent acerrimi: ipsa vox imbecillior, quam quae contentionem magnam ferat, aut tanto auditorio sufficiat, animum deprimit. Subit mentem et cogitationem metus comparisonis cum summis viris, qui per duos hosce dies ex hoc ipso loco auditi sunt; cum Illustri praesertim Oratore Regio, cuius eloquentiam, memoriam, actionem, nulla ratione potero adsequi. Quin ipsa obuersatur animo, caliginem quasi oculis offundit, aeternitas, et quae

quae longissima erit posteritatis memoria, cui dicere, cuius experiri iudicia videtur, qui in tanta, quanta est hodierna, sollemnitate dicere iussus sit.

Quid igitur? Quae ambo conturbare me videbantur, et animum e sede atque gradu demouere, iis ad hoc vtar, vt alterum altero quasi temperetur, et intra terminos coërceatur suos. Moderabitur exultanti laetitiae pudor tam illustris auditorii et verecundia: pudorem laetitia subleuabit, et vestra Domini atque AA. beniuolentia, qua res omnes huius Academiae vos prosequi, tot documentis per hosce ipsos dies demonstratis. Materiem dicendi vberimam ipsa praebabit, propter quam huc escendere iussus sum, sollemnitas. Neque enim aliud agere me patitur animus, neque ipsi vos aliud, puto, expectatis, AA. quam de magnitudine beneficii atque muneris, quo rempublicam adfecit optimus Patriae nostrae Pater GEORGIVS. De hoc itaque dicemus et

Academiam Georgiam Augustam magnum reipublicae pace belloque praesidium esse, pro ingenii viribus demonstrabimus. Haec alacriter et sine metu, qui ab huius diei sollemnitate, qui ab omnibus GEORGII SECVNDI ciuibus abesse debet, exsequar.

Rei publicae praesidium cum inesse dico in Academia Georgia Augusta, non vereor, ne parum promissi memor paullo post videar, cum ea etiam commemorabuntur, quae non tam ad vniuersitatem ciuium, quam ad singulos quosdam pertineant. Quis enim est, qui non intelligat singulos esse, qui populum efficiant, ipsaque adeo multorum priuatorum felicitate publicam contineri, et quae publica appellatur, eam propter hoc ipsum ita dici, quod ad populum integrum,

grum, id est ciues singulatim omnes, certis sub conditionibus pertineat : licet quamdiu homines sumus, in republica etiam optime ad singulorum salutem commoditatemque attemperata, incidere tempus possit, vbi publicae salutis causa vnus aliquis aut plures etiam, non commodi solum priuati nihil percipiant ; sed damno quoque, nec mediocri illo, videantur augeri : publicae denique felicitatis partem esse, quidquid eam vim habeat, vt facilius impetretur illud, cuius causa in ciuitates coitum est, otium cum dignitate, quod constat secura omnium, quae nostra vocamus, cum a vi intestina, tum ab externis iniuriis possessione, eorumque augendorum opportunitate.

Lubet hic vel in transitu attingere atque admirari diuinæ sapientiae prouidentiaeque aliquam particulam, qua ita inter se deuinxit ac temperauit, publicam salutem et priuatorum commoda, vt etiam cum suam rem agere, cum sibi solis videntur prospicere, vel inuiti agant, quod publice utile est.

Fuerunt, DD. et AA. ab omni saeculorum memoria homines acuti sane et minime vel ab ingenio vel ab aliis rebus contemnendi, qui inspecta curatius humana natura iisque rebus, quibus plerique ad agendum aliquid impelli solent, plane negarent, quemquam facere quidquam, vel facere debere adeo, publicae rei causa : inane id nomen esse, et otiosorum hominum commentum, quo os interdum sublini plebeculae possit, aut soni quidam excitari permulcendis quorundam hominum auribus, pauciorum voluntatibus impellendis, aptos : caeterum sua causa facere sapientem, quidquid faciat, sui rationem habere, sibi suauitates, sibi parare commoda ; hanc eum solam, nullam praeterea alio-

aliorum curam, nisi in quantum ad ipsum aliquo modo pertineant, suscipere.

Terribilis profecto et capitalis oratio, si audiat a profanis hominibus, stupidis, humo adfixis, qui verae voluptatis, verae utilitatis suae ignari, libidinis illam fructu, hanc copiis, quae in stultos etiam et malos incidunt, metiantur.

Itaque optabile erat, qui ita sapiunt, eos domi tanquam castam virginem continere suam sibi sapientiam, nec nisi cum idoneis eam arbitris forte ad disputandum communicare, ne ferocientium equorum instar adhinniant ei homines, coeco cupidinae malisque libidinibus furianti, et nihil nisi obtentum et excusationem quaerentes insaniae, in sua pariter aliorumque viscera grassantis.

Caeterum ipsi qui sic philosophantur, multo ad speciem peius loquuntur quam sentiunt, multa quam sentiunt forte melius viuunt: melius quidem profecto, quam bona pars eorum, qui perpetuo aliis occinunt Platonium et Tullianum illud, *Non nobis solis nati sumus, ortusque nostri partem patria sibi vindicat*. Itaque videas periculosa illius sententiae professores non suae tantum vitae priuatae modum sapienter tenere, sed in reipublica administranda sic versari, ut qui iustitiam eorum, integritatem, et inaccessam corruptelis omnibus sanctitatem videat, miretur eos, qui ista loquantur, ista sentiant; ista facere; cum illud alterum, benedicere et agere male, tralaticium sit, et ea ipsa de causa vix a quoquam animaduertatur.

Neque illud me valde mouet, quod dicunt quidam, eos ipsos Carneadea sententia homines tum certe peccaturos, tum nocituros reipublicae, cum latere sua facta

ita posse sperent, cum nihil inde ad se incommodi redundaturam, certo praeuideant. Verum nolite nimis, D D. atque A. A. eos metuere, qui ratione quadam in illam sententiam ducuntur, (nam adhinnientes illas belluas iam septo discclusimus) sunt iidem fere homines, uti diximus, acuti, qui facile videant, non poni posse vniquam a prudenti homine eam conditionem, neque spem esse, ut adipiscatur aliquis illam orei galeam, aut annulum Gygis. Itaque viuunt cautius etiam iis, qui pulchra sententia tegere interdum scelesti facinora conantur; et boni ciues sunt, ac tanto praeclarius publicae rei consulunt, quanto magis suae student felicitati; quippe quam in tranquillitate animi ab omni metu libera fere collocent: caeterum sibi aliquantum officiunt, laudem amittunt, non habent quod imputent rei publicae, quam curare se negent eo ipso tempore, quo vel maxime illi inserviunt.

Sed alienior est ab huius diei sollemnitate subtilior eius rei disputatio: ad rem nostram satis fuerit, agnoscere diuinam sapientiam, quae priuata commoda publicis ita miscuerit, ut altera alteris, si vere rem putes, contineantur.

Iure igitur hac oratione comprehendemus, si quae ex Georgia Augusta vtilitates non proxime ad omnem rem publicam, sed ad priuatos quosdam pertinere videantur: Aggrediamur autem propius, et bona, de quibus dicendum est, ne turba nos obruat, partiamur in duas classes, videamusque, quantum paci et otio, quantum item rebus bello turbatis, vel praesidii vel ornamentum Academia Georgia Augusta promittat.

Vnde autem potius incipiamus, quam ab ea re, quae maximum ad vtraque momentum habet, sed
paci

paci tamen propior et cognata magis videtur; a religione immortalis DEI, praecipuo illo et validissimo ciuitatum et societatis omnis vinculo, quae tum sententias de suprema natura sanas, tum ortam inde venerationem illius, complectitur. Publicam autem rem esse religionem, ab antiquissimis inde memoriae humanae temporibus existimatum est. Hinc, quibus reip. procuratio commissa esset, iidem etiam religiones curabant; hinc firma se reipublicae fundamenta iacere, et obsequio legum atque magistratuum, vel principum adeo, deuincire homines, tum demum putabant, si metum atque spem superioris naturae adiecissent.

Neque vero peccasse in hoc censendi sunt ii, quos sapientissimos maximosque legistatores vetus aetas vidit, aut magnorum numero impostorum habendi, quod religionum vinculis adstrinxerunt populos, licet infelices fuerint, quatenus verum peruidere, et purissimo fonte haurire pietatem, illis non contigit. Cum enim illa Dei cognitio, quam animus noster ipsa sua et reliquarum rerum natura considerata percipit, vel sit subtilior, quam vt a plebe humi depressa, et immerisa faecibus, capi queat, vel imbecillior, quam vt animum, per potentissima sensuum irritamenta saepe turbatum, continere possit ac temperare: opus est externis quibusdam rebus, quae et ipsae per sensuum ministeria potenter admoueantur animo, et ne ille in transversum abripiatur, impedian. Quod ita esse, non ea tantum, quae per Moysen tradita est, sed ipsa etiam, quam Dei filius nobis attulit colendi patris sui rationem, ostendunt: seruata quidem prout diuina sapientia dignum erat, vtriusque temporis quasi portio-

portione quadam, vt magis ad sensus alligata esset Iudaica professio, in gente, quam externis diuinarum rerum signis carere non posse Deus videbat; Christianorum cultus magis ad immortalem nostrum spiritum referretur.

Sapientes igitur viri, Minos, Numa, reliqui, in hoc non errarunt, neque in errorem abduxerunt alios, aut impostores adeo fuere, quod religioni pompam quandam adiecerunt, qua sensus quoque externi mouerentur: ea enim opus esse cum viderent, nec tamen veram illam traditamque diuinitus perspicere; innoxio, vt putabant, ac felici errore circumuenire ciues suos maluerunt, quam religionem necessario illo aurum, oculorum, imaginationum, apparatu priuare. Quodsi tantam vim error habuit ac simulatio; quid non coelestis ipsa veritas efficere recte administrata debebat? Illud sane nemo mihi eripiet, felicissimam futuram ciuitatem, in qua non frigida assensione, non verbis intra labia nascentibus pereuntibusque, sed toto pectore intimisque velut medullis concepta veritas regnet ad eum modum, vt, quod verum, quod honestum, quod probabile Deo iudicent homines, idem etiam, quantum niti possunt, faciant. Id vsque eo non verum modo, sed confessum esse nostis, DD. et AA. vt inter ea argumenta, quibus Christianae religionis praestantia demonstratur, haud postremum illud ipsum sit, quod doctrina, a Iesu Nazareno eiusque legatis tradita, ingenio hominum ac ciuitatis naturae sic accommodata est, vt nulla felicior excogitari res publica queat illa, in qua Christus vincat, regnet, imperet.

Suauissima est haec cogitatio, a qua cum hanc orationem meditarer, vix reuocari hic poteram, nisi

consilio capto, quod religiosi vim promissi habere volo, illius aliquando per otium reuocandae, et non Solis ciuitatem, non Platonis, non Seuerambium, sed Christi seruatoris Euangelicam rem publicam commentatione diligenti, et stilo, quantum eius possim, a moeno, rem nempe amoenissimam, persequendi.

Atque haec forte non habeant magnam dubitationem, certe inter eos, qui sanctissimam nostram disciplinam profitentur. Superest illud, de quo maxime disceptatum est, valeant ne ad religionem aliquid Academiae? sperarene possit, futurum, ut religiosiores, et per hoc ipsum feliciores, fiant ciues Augustissimi Regis nostri, Georgia Augusta condita? Hic utinam non haberent, quod speciose dicant Academiarum atque litterarum hostes; tantum abesse videlicet, ut meliores fiant ciues vel ipsi, qui literis in Academia operam dedierint, vel alii, qui cum his versentur, ut potius et illi ingeniosius mali fiant, et hos infelici contagione inficiant.

Ac sane difficile illis non fuerit, quamcunque Academiam vel optione delectam, vel ductam sorte, nominaueris, inuenire in ea quam plurimos, qui corruptissime viuunt, qui doctrinam ipsam salutarem, qui artem quamcunque, et litteras omnes, in suum aliorumque dedecus, noxam, perniciem, conuertant: qui ita se instituant, quasi hoc ipsum agant, ut infament litteras, ut quem ad modum inter probabilia ponit Tullius, eos qui philosophiae dent operam, non arbitrari Deos esse; sic probabile videatur, qui in Academiis viuunt, eos a Christianorum religione abhorrere. Utinam, inquam, vana omnino esset ista accusatio! utinam arceri a Musarum praecipibus possent, qui illam
castis

castissimis virginibus infamiam conciliant! Vtinam exemplo vel vnius vrbis eruditae disputari contra ingeniosum virum posset, qui nuper, de doctrina et moribus Apostolorum primorumque Christianorum vbi agit, eo tandem euasit, vti populos barbaros, et ab omni humanitatis ac litterarum cultu vacuos, beatos praediceret, veros Christi discipulos, qui illum innocentiae quem vocamus statum, et primigeniam naturae integritatem habeant, robustos medico nihil indigentes, reliqua. Sed vel sic non deest, quod responderi his, qui ita disputant possit. Qui enim ex eo, quod multi, et quid si maior pars hominum? optimo ingenio praediti, male illud vel per otium corrumpant, vel consumant in nugis, argumentum ducere velit, nullam esse illius ad optimarum litterarum studia utilitatem: is eodem modo argumentetur, quo hi, qui ista aduersus litteras ipsas disputant; id est aequè falso rationes subducant. Praestat sane illitteratum esse, quam sic vti litteris, vt furiosus gladio, vt chirurgus imperitus cultello, vt vino ebriosus: sed praestat studiis doctrinae vti ad amplificandam supremi Numinis inter homines cognitionem, et cultum pluribus commendandum, quam stupore et ignorantia excaecatum vel in tenebris iacere, vel vltro mendacibus, aut versantibus in errore, ductoribus obsequi. Est profecto diuinum Beneficium, quo suos ciues, quo Germaniam affecit **GEORGIVS**, Academia Georgia Augusta condenda, primum eo nomine, quod magna sic nata est opportunitas, sanum de Deo atque pietate sensum propagandi et communicandi cum pluribus. Cogitate ipsi AA. quot iam recitationes habitae sunt a viris merito venerabilibus, quos laudarem, nisi collega essem,

bonae frugis plenissimae. Quantum illud est, quod singulis diebus dominicis horam nobis tribuunt religioni accendendae, nutriendae, confirmandae. Putatisne plane frustra consumtam illam operam? Quid si vel vnus et alter melior factus est eorum praesertim, qui sacro huic ministerio mox adhibiti, suum aliis bonum fermenti instar impertient, de sua scintilla excitabunt incendia? Quantum priuato colloquio, et amicis cohortationibus profectum putatis? Quantum hac sapientia et moderatione sua nostri nobis Theologi profunt, qua non ansam praebere contentioni, non nutrire controuersias sed opprimere, sed pacis studium amabilissimum cum accuratissima veritatis custodia coniungere, ipsos videmus.

Ipsi nos modo nobis non desimus; agnoscamus modo bona nostra, ac summum nobis contigisse beneficium, et dum mortalis vita manet, et per omnem aeternitatem laeti agnoscemus.

Vestrum praecipue est, felices, si velitis, animae, qui huic ipsi rei datis operam, vt Dei aliquando ad mortales legatione perfungamini, vestrum est Diuina Regioque beneficio strenue vti, eamque, quae destinatur patriae, felicitatem vobis vindicare ante omnia, ac deinde perferre ad reliquos, atque hoc in primis accuratissimo studio cauere, ne vestra vita, vestra non libertas, sed licentia, (vehementius quiddam dicere bono hoc die nolim) fructum illum rei publicae intercipiat, et nouum his exemplum subministret, qui temere illi quidem, sed speciose profecto, et vt refutare illos difficile fit, cum Sallustiano Mario pronunciant: Non placent illae mihi litterae, quae ad virtutem
docto

doctoribus, ac discentibus, nihil profuere: Placeant hominibus per vos, per vestram modestiam integritatem; castitatem, virtutes reliquas, sanctae litterae, easque, vobis si profuerint primum, magno etiam opere profuturas rei publicae, ne dubitate. Felices vos! beatam patriam! damnatum voti sui, compotem consiliorum GEORGIVM! si non ita multo interiecto tempore non doctrina modo vberiore, sed ciuibus etiam magis ad Christi disciplinam compositis, patria efflorescat. Sic futurum ominamur haud fallaci augurio; magnaue pietatis et religionis incrementa patriae nostrae ab Academia Georgia Augusta spondemus: eamque rem publice non minus vtilem, confirmante praesertim magno doctore Paulo, credimus, quam illud, quod omnis in vniuersum eruditio ac doctrina, iuique illas profitentur, GEORGIO commendante, lumen ac splendorem accepere. Nemo dubitat, sapientissimum Principem esse GEORGIVM, qui non cupide, non impetu quodam, aut temeraria animi inductione agat quidquam; sed quanti est vnaquaeque res, tantillam aestimet. Cum igitur vident homines, condere GEORGIVM primo huius seculi exemplo Academiam, antea illam dote instruere, ipsum se Rectorem illius esse, conquirere vndique viros eruditos, maioribus illis, quam sunt vsquam, salariis, eoque omnes honore, quo sunt consiliarii, ornare, maiusque adeo premium bonis litteris atque artibus statuere, quam non tenere a quoquam statutum est: haec, inquam, cum vident ii etiam, qui per seipsos satis iudicare de his rebus non possunt; nonne maiorem animis opinionem de litterarum studiis concipere, nonne aestimare, admirari, appetere discent eam rem, quam tanti suis

populis erat GEORGIVS? Quantum autem in hoc ipso sit ad felicitatem publicam momentum, tum deum apparebit, si quis per singula eorum genera ire, quas doceri Rex iubet, voluerit. Id quod vos mecum, domini atque auditores, tanto facietis lubentius, quo iucundius vobis est, in his rebus, quas per se ipsos amatis, in quantum eadem sunt Regum optimi beneficia, versari. Quantum igitur in his est, quod GEORGIO elaborante, in patria hac nostra iuris diuini humanique fontes multo fluere vberius coeperunt.

Nō desunt quidem forte hodie inter Germanos priscis illis et hirsutis similes, qui post Varianam cladem in caussarum praecipue patronos saeuierunt: aliis, Floro teste, oculos, aliis manus amputabant; vnus os sutum recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus, Tandem, inquit, vipera, sibilare desiste! Verum horum in rabulas iustae sed impotentes irae pretio rei sanctissimae et pro rebus nostris vtilissimae, quin necessariae, derogare non debent. Maximum profecto populis tuis, et vniuersae Germaniae manus tribuisti, GEORGI, Rex Augustissime, constituto dedicatoque in vrbe tua oraculo, quod, si fauere pergat Deus, non minus olim celebrabitur, quam Themidis illud inter Graecos fide hominum et praedicatione floruit.

Ita quidem vt speremus, DD. et AA. antecessorum apud nos clarissimorum parta optimis artibus fama facit, et studium non vicinorum modo, sed etiam remotissimorum, qui certatim huc mittunt, causasque suas hic iudicari, de suo sibi iure ex hoc oraculo respon-

responderi, petunt, auctoritate nostrorum non in Romano tantum per Germaniam imperio, sed in ipsa, ut hoc vtar, Romana curia vti, e re sua arbitrantur. Quod quam honorificum non modo sit huic ciuitati, sed quam ad multas res alias vtile, ne explicari quidem in hoc concilio opus est; ut nec illud, quod magnam quotidie vini generosorum nobilissimorumque uenum confluere ad illorum subsellia videmus, qui, cum plenum iuris omnis diuini humanique peritia petus hinc retulerint, illam studiorum suorum matrem nunquam non amore et beniuolentia complectentur, et, quae sibi profuisse sentient, ea aliis etiam commendent, atque illud in primis, quod suus publico iuri, naturali suus professor est constitutus; quo diligentius eas hic tractari partes, vero simile est. Hinc fiet, ut latius semper spargatur non fama tantum huius Athei, sed publica etiam utilitas: cum hinc idoneis iurisconsultis, causarum vel patronis vel iudicibus, minoribus maioribus, augeatur patria; hinc habeat in aliis ciuitatibus, homines in dignitate atque auctoritate constitutos, qui seruent aliquam beneficii, quod hic accepere memoriam, et sint nobis quasi fraterna quadam et domestica necessitudine coniuncti.

Neque vero multitudo nos medicorum et turba perdet, quam infelicis monumenti apud Plinium inscriptionem in contumeliam diuinae artis trahere; impium prope fuerit. Agnoscamus potius Dei, illiusque inter nos vicarii, beneficium, quo salutaris corpori nostro artis discendae opportunitas vberior oblata ciuibus, quo, ob virorum in arte praestantissimorum praesentiam ad duros etiam morbos, ad periculosas corporis

ris iniurias, non ita perhorrescimus: quo speramus, populares circa victus et curandi rationem errores paullatim expugnatum extirpatumque iri, eaque ipsa re vt minus crebro egeamus medicis, vt minus multum morbis et morti liceat, iri effectum. Ne plane aliquando superuacua sit eorum opera, non metuunt, qui nostram intemperantiam non ignorent: quin similes nostris medici, etiam si omnes valeant reliqui homines, tamen habebunt, in quo oblectentur, magnum illud naturae matris theatrum, cuius vel pusilla portio summum ingenium pluribus annis cum iucundissima voluptate occupare possit; in quo, si velint, rem familiarem, sine cuiusquam vel dolore vel iniuria augeant.

Facebant itaque intempestiui sales, superiores quas vulgo vocant Facultates eo nomine infamantium, quod ab humana stultitia et malis ortae iisdem alantur, superuacuae statim futurae, vbi primum sapere quasi postliminio incipiant homines. Nimirum nec legibus nec magistratibus opus erat inter perfecte sapientes: nec cibo aut potu, nec domo aut vestibus indigebunt, qui post hanc vitam beati erunt. Sed ideone minoris sunt ista omnia? Hoc agamus, vt vitam, qualis qualis nunc est, non tolerabiliorem modo, sed felicem, quantum eius fieri potest, reddamus: indigeamus quidem per moderationem nostram paucissimis, recte, quibus carere non possumus, vtamur, amemus, per quos canobis contingunt: sapientiam atque indulgentiam praedicemus Augustissimi Regis nostri, cuius prouidentia eorum, quae adhuc diximus, faciliorem longe copiam patriae nostrae aliisque, si volent, procurauit: atque

que illud etiam egit condenda Academia Georgia Augusta, ut illae artes, sine quibus eae, quas adhuc commemorauimus, neque tradi feliciter, neque percipi accurate possunt, florent in posterum, et studiose colantur: ut a numeris et ab erudito illo Geometrarum puluere politi homines ad naturae cognitionem et reliquas doctrinae partes paratiores veniant, ut ratiocinandi praeceptis atque exemplis firmati, ut morum ac prudentiae doctrina imbuti, ut historiarum tanquam oculo instructi, illius praesertim, quae doctrinae omnis fata persequitur, cuius peculiarem Göttinga professorem habet, ut intelligendi eloquendique exercitatione subacti ad reliqua accedant, ut parandae tuendaeque rei familiaris rationes, quae et ipsae suum apud nos professorem habent, animo ante comprehensas ad vitae actum transferant. Quibus rebus ut tanto felicius in Academia dari opera possit, ratio etiam a sapientissimo Rege habita est, constituendo seminario iuuenum aliquot, ea praesertim studia aemulantium, quorum quo largiore haustu quis irrigatus acceperit ad reliqua, tanto illa felicius solent succedere. Hi igitur, iuuenes excitari praemiis ad id incumbunt sedulo, ne desint, qui scholis priuatis publicisque idoneos altioris disciplinae alumnos forment, qui educationis curam tanto agant felicius, quo ipsi antea diligentius accuratiusque de hoc ipso tanti momenti negotio edocti fuerint. Est profecto dignissima attentione, dignissima gratiis omnibus, vere regia, vere decens communem patrem, cura educandae non iuventutis modo, verum etiam pueritiae. Siquidem nisi mature iis rebus imbuantur homines, quibus meliores eos fieri constat, frustra fere deinde laboratur. Igitur hoc etiam no-

mine magnum reipublicae munus erit Georgia Augusta, quod hic instituti formatique pueritiae adolescentiaeque magistri mox formabunt ipsi, qui huc tanto paratiores ad capiendum animi cultum vberiore veniant.

Qui rerum naturam paullo considerant attentius, illi causarum quendam atque effectuum orbem et vices observant, quibus incolumitas huius vniuersi continetur. Sic vapores, a calore sublato e mari, in terram ventus et sua grauitas praecipitat; hinc in flumina collecti maria augent iterum, materiemque nouis vaporibus, hoc est sibi ipsis sufficiunt. Eo res publica perfectior est, quo magis orbem illum naturae imitatur, quo magis ipsa se per vices ornat, auget, instruit. Eo plenius suum haec Academia finem, cum publica felicitate coniunctum, consequetur, quod sibi parabit ipsa, qui idoneos paullo post submittere sibi ciues possint. Quamquam multo latius patet seminarii illa vtilitas, vnde scilicet non Georgiae Augustae modo ciues futuros speremus meliores, sed ad omnes, qui in humiliores quoque ludos mittentur, fructum aliquem peruenturum ominemur. Eadem igitur optimus pater noster hac quoque in re et Academiam ornauit suam, et toti prospexit patriae.

Quid? si dicam, illas quoque artes, quae vel maxime abhorrere videntur a litteris, decus et incrementa habere ab hac litteraria vniuersitate? Nihil profecto dicam, quod non vobis, DD. et AA. me probaturum confidam. Quin ipsi iam rerum documentis certi estis, agriculturam, almam illam rei publicae nutriculam, circa urbem agrumque Gottingensem efflorescere laetius; iumenta melius habita, quod plura merendi est

est occasio, et pabulum ea ipsa causa largius; cultiores hortos, quod macellum illud in aucta hominum multitudine magis frequentatur; pecudes opimiores; pleniores cohortes, rusticos ipsos nitidiores. Haec initia: quid paullo post? ubi naturalis doctrinae fundamenta, et magnae matris Telluris, Iouisque coniugis notitiam, apud nos contractam, in agros suos et praedia transferent viri nobiles, conductores, sacerdotes etiam pagani, quorum animaduersis successibus, certatim hos alii aemulabuntur, quibus gratam cum se Mater Ceres praeberit, spiceaque illos corona quotannis donauerit, paullatim felix ad omnes contagio industriae transibit, ut, si qui etiam laetare adhuc videbantur, et minus soli huius vber et beatitatem agnoscere, si qui instrumento uti minus commodo, paullo post tamen cultissimis Europae prouinciis haec nostra patria comparetur, auctoremque tanti muneris factum, Academia sua condenda celebret GEORGIVM.

Easdem illi gratias agit reliquarum artium causa, quas mater earum Geometria prouehet, quas cultus vberior aedificandi iam allexit, et magis magisque sufficit. Qui ante hos quatuor annos urbem nostram videre, et nunc in eam redeunt, vix suis credunt oculis, eandem esse, aut potuisse tantam in illa mutationem tam breui tempore peragi: ita veteri absterfo squalore nitent pleraque omnia; ita ruinas e calamitate superiorum temporum reliquas resectas pleraque; ita commodiorem elegantiorumque aedificandi rationem passim adhibitam, vident; eo autem fine peracta omnia, ut hinc commodius musae habitent, hinc ciues sumtuum in domos suas factorum minus poenitent:

teat: quorum insuper bonam partem aerarium patriae publicum sustinuit; cum aequum iudicaretur, subueniri ex publico vrbi, cuius futura felicitas adeo totius patriae rationibus innexa esset: vt hoc ipsum, quod modo de artibus dictum est, ad reliquas Augustissimi Regis nostri prouincias Germanicas sine vlla dubitatione pertinet.

Quis enim negauerit, bene euenturum patriae, si porro typographia apud nos floreat, si chartae hic elaborentur, si imprimantur libri, qui nitore et elegantia certare possint cum praestantissimis; si aliunde Visurgis ad nos tergo perferantur litteratae extegetorum merces, et ad alios hinc distribuantur. Et hoc mercaturae genus celebrabit patriam, et aliarum rerum, quibus negatis dolet mollior natura, commercia multo procedent felicitis, qua de re tanto minus verba facienda sunt, quo ea clarius in omnium oculos per se incurrit.

Maximum igitur pacis ornamentum, Rex Pacificae, GEORGI, habent tui ciues, et qui nunc sunt, et qui ad finem vsque saeculorum felicissimae soboli tuae parebunt, Academiam Georgiam Augustam: sed nec minus belli praesidium. Non nos quidem, quae propria imperii tui felicitas, et summa tua laus est, te imperante, Deo eam porro tibi mentem, ea consilia, subiiciente, bellum metuimus, quibus contigerit, te habere regem, principem, patrem, qui non tantum modo imperium, tutum vndique praestes, sed totius Europae pacem sapientissimo arbitrio modereris ac tuare.

Sed, vt soles alias, Rex Sapientissime, belli studiis firmare pacem, sic instituenda hac tranquillitatis sede

sede atque otii, multum etiam alterius temporis necessitati prospexisti. Itaque si cuiusquam iniuriae vel defendere bellum vel inferre te tuosque successores cogant, (quam tamen necessitatem longe abesse, nec ingruere vnquam, votis omnibus optamus) si igitur bello opus sit, Musas in Georgia Augusta etiam esse armatas, bellipotentem Mineruam, apparatus. Vt enim primae in bello partes sunt consilia et prudentiae; ut ipsi, qui arma habent, ea, quae decreta sunt in Consilii Regii adytis, exsequuntur: ita hic formantur formabunturque, qui gentis suae claritatem, et generosum illum sanguinem, sic praeceptis sapientiae arment atque instruant, ut, accedente cultu reliquo, quales sunt summi viri, quorum curae haec commissa Academia est, tales ipsi aliquando, summo suo cum decore, nec minore utilitate prodeant, columnae suae quisque patriae, pacis hinc partae moderatores prudentissimi; hinc parandae armis, vel tuendae, sapientissimi fortisimique auctores. Praeter haec suppeditabit Academia Duces, quos ad munienti, oppugnandi, defendendi vrbes et castra, ad aciei struendae reliquasque belli artes, Geometria diligenter tractata formauerit; quos historia, Principum et Imperatorum schola, Luculli illius similes praestiterit, de quo non vano M. Tulli, gloriae illius non nimium alias aequi, testimonio constat, illum, sine vsus disciplina, legendis praesertim per tardiusculam navigationem rebus gestis, in Asiam venisse factum imperatorem, cum esset Roma profectus rei militaris rudis. Habemus ad eam rem, praeter linguarum, quae hodie florent, vibrandorumque armorum, et equestrium exercitationum magistros, habemus, inquam,

quam, ad militarem prudentiam, hoc est ad historiae cultum, et earum doctrinarum, quae ad illam referuntur, cum viua praesidia, quae ac quanta optari possunt, tum Bulouianos thesauros, quos Vir dum viueret Illustrissimus, IOACHIMVS HEINRICVS LIBER BARO de BVLOW, serenissimi potentissimique Magnae Britanniae regis a consiliis intimis, et magnus aduocatus ditionis Cellensis, non studio maiore quam felicitate congeffit, bibliothecam librorum copia, dilectu, elegantia, praestantissimam, nobilissimis et optimis in vnoquoque genere libris ita refertam, vti ad hoc ipsum ab initio collecta videatur, vt publica esset; adeo illustrissimus illius auctor non vnum quoddam genus librorum adamauerat, sed, quidquid in quocunque eruditionis genere praestans esset atque eximium, complexus, ipsam a se pulchritudinem, ipsam, quanta quanta esset eruditionem amari, ostendit. Historiae tamen omnis aevi, praerogatiuam quandam tribuit, quae maxime virum generosum deceret, nimirum, quae studia belli, quibus gens Bulouiana caput extulit, in primis iuuaret. Hanc porro bibliothecam, vt filiae vnicae instar amauerat colueratque, ita etiam, quam liberi alias praestant, perpetuitatem memoriae atque nominis, ab illa merito suo refert. Cum enim seruari integram vltimis tabulis voluisset, et eo in loco reponi, vbi aditus ad eam posset hominibus eruditis patere: quid facere poterant illustrissimi generosisimique heredes, quo magis voluntati ipsius satisfaceret, quam cum Georgiae Augustae eam attribuerunt, et donarii instar sacrique pignoris in hoc bonae mentis delubro dedicarunt; vbi cum ex voto auctoris sui publicae vtilitati inseruiat, tum ipsius nomen, libris omnibus fixum, memoriae saeculorum commendet.

Prae-

Praeter caetera enim ad seruandam tanti muneris recordationem instituta, Bulouianam etiam libenter vocabimus bibliothecam, licet magnis in singulos annos incrementis non minus in posterum sit augenda, quam sub haec initia aucta fuit. Accefferunt nempe adhuc Regia liberalitate praeclarissima opera, vt acta illa sanctorum Antuerpiensia, vt Graeuii, Burmanni, Muratorii, studio collecti scriptores rerum Italicarum, vt quam plurima alia optimae notae volumina. Destinati sunt certi redditus, quibus et ali et comi in posterum possit. Locus hic esset de simili beneficio dicendi, et maxime ad eam rem, de qua agimus, accommodato, quod huic Academiae certa et irreuocabili destinatione attributum est; sed innuit Harpocrates, et monet silentio potius et inter paucos conscios laudandum muneris auctorem, et vitam illi longam, quae augeat beneficium ipsius, apprecandam: plenis velis tum demum in laudes illius eundum, cum nostra praedicatio molesta illi esse non iam potuerit. Salue interea IOACHIME HEINRICH BULLOWI, heros inclute, et gratias nostras, si quis earum ad te sensus peruenire potest, mitis ac laetus accipe, dum magis dedita opera monumentum tibi quaecumque nostra ponere pietas possit. Salue, beatum inter caelites aeuum age, viue nostra memoria, viue in felicissimis nominis, bonorum, virtutum tuarum heredibus!

Sed redeundum est, vnde paullum, loci amoenitate inuitati, deuertimus. Bibliothecam ergo Bulouianam quasi armamentarium quoddam habebunt musae nostrae: hinc et praecepta et exempla petent, quos ingenita nobilitas et ardens virtus ad belli studia rapiet.

rapit. Ipsa vero, quae placido nostris hospitio excepit, noua patriae nostra, non tantum aggeribus suis munita erit in posterum, quibus semel iterumque hostilem impetum excepit retuditque, quantum hoc ipso, quod pacifica musarum castra moenibus suis continet, quorum verecundia hostem non plane barbarum accipit facile: nisi ille multum inhumanior audire velit expugnatore illo urbium Demetrio, qui propter vnum vnus artificis opus, Ialysum Protogenam, occasionem Rhodi urbis capiendae omisit, parcensque picturae, ne urbem ibi incenderet, victoriam elabibit passus est. Si quid autem usus tamen veniat; quod quidem nolimus, putatisne, AA. minus animi futurum tot nobilibus et generosis iuuenibus, quos nunc habet, ita in posterum Göttinga alliciet, quam his, qui, Hafnae armis defendenda, aeternam sibi laudem, et decus ordini suo, pepererunt. Quo enim minus ignaua illa fortitudo, et meticulosus furor praestatarum pugnarum in Georgia Augusta locum habet, habebitque, cuius extirpatae insaniae, et dedecoris ab ordine nobilissimo amoti, gloria fato illam manere videtur, si similem in posterum quoque ciues nostri modestiam, similem senatus prudentiam ac seueritatem, in custodiendis sapientissimis regis nostri legibus, adhibuerit; tanto magis verae solidaeque fortitudini et constantiae honos suus constabit, non prouocanti pericula, sed fortiter ingruentia repellenti; non in ciues suos, sodales paullo ante et fratres, sed in hostem patriae, vim ac tela, tota animi contentione, toto corporis nixu, ingerenti. Verum illam necessitatem propitius Dei fauor a nobis auertet. Caeteris potius in rebus, quas ante enumerauimus, sena-

• tui

ui populoque Gottingensi quanto decori, quanto enolumento sit Georgia Augusta, rerum testimoniis nagis, quam hac voce declarabitur. Sentient profecto hospites nostri, vniuersa sentiet res publica, non iobis tantum, non litterarum modo studiosis, consulum iuisse GEORGIVM, sed toti, cuius verissimus pater est, patriae.

Agite ergo, quicumque adestis, ciues GEORGII, gite hospites exoptatissimi, agite A A. O O. O O. H H. coniunctis animis, consociata pietate, gratias immortalis Deo agamus, qui consilium illud adspirauerit suae inter nos maiestatis vicario, ut sedem hic et officinam esse vellet optimarum artium, qui successum sapientissimo consilio dederit multo, quam sperabant homines, feliciorum, qui aduersos inter casus, difficultatesque plurimas, inde saepe, vnde minime sperares, obiectas, opus suum, Dei enim, Dei profecto opus est Georgia Augusta! perfecit, qui ipsam dedicationis inaugurationisque caerimoniam velut coronam suo operi pulcherrimam imponi per summam laetitiam atque tranquillitatem passus sit. Gratias agamus Deo, cuiusque illi praestantissimum munus tuendum casta piaque mente commendemus. Commendemus Deo, quo nihil ipsi inter homines propius est, serenissimum regem nostrum, cuius spiritu nostra continetur incolumitas, cuius indulgentia, sapientia, fortitudine, felices sumus. Salue, augustissime rex, pater patriae indulgentissime, salue, auctor, pater, stator, academiae, cuius nomen dici non potest, quin tui simul muneris vsurpetur memoria: Salue, optime principum, et cum reliquis tuis immortalibus factis, tum hoc etiam, quo populum tuum, quo Germaniam,

F f

quo,

quo, quidquid ubique est virtutis et doctrinae studiorum, tibi deuinxisti, beneficio, frui quam diutissime. Patere inter victrices lauros et maximarum rerum praeconia, hanc etiam tibi hederam serpere, virentem quidem perpetuo, et nominis tui honorem feris ad finem vsque saeculorum posteris tradituram. Obtundit atque debilitat vocem nostram illud, quod ipsi pars tui sumus muneris, quod eo commendando parum modeste ipsi agere videmur: sed iustius illud et verecundia nulla debilitati, qui post nos viuent, praedicabunt, quibus modestia non obstrepet, qui fructus muneris tui, quos futuros animo praecipimus, a se laudabunt perceptos. Salue, exoptatissime pater: neque enim hoc pietatis, amoris, gaudii nostri nomen respuis: Salue, parens populi tui, et suauitate, sapientia, decoribus omnibus CAROLINAE tuae, reginarum reginae, palladis saeculi nostri, castrorum nostrorum matris, longo aeuo delectare: laetissimis FRIDERICI tui, et Regiae totius familiae rebus eo vsque placidus tuis, hostibus metuendus, venerabilis orbi terrarum, interes, dum quae nata tibi nuper est Regia neptis auia Regum ipsa fiat; felicissimaque progenie tua percensenda, senilis aetatis, si qui subrepant languores, consoleris.

Parum agnoscere vobis felicitatem temporum nostrorum, et magnum magni regis nostri animum, liuoris omnis expertem, ignorare videar, si hic de illo viro taceam, quo in primis administro vsus est, instruendi muneris sui, cui qui gratias agat, ille velut venerabundo osculo ipsam augustissimi regis manum contingere videatur. Ea fecit, eos labores sustinuit,

cas

cas exhaustit molestias, in academia, hac instituenda, vires, aedificiis, copiis omnibus exornanda, illustrissimus heros, et titulis suis omnibus maior

GERLACVS ADOLPHVS

DE MVNCHHAVSEN.

quae vix credat, nisi qui ex parte aliqua laboribus illius interfuerit, quae pro vnico filio vix pater amantissimus suscipiat, vt nisi vera et minime fucata erga Deum immortalem pietas pectus ipsius animaret, nisi deditissima regi suo nostroque fides, et obsequium veri amoris radicibus nixum, vires subinde ipsius animo sufficeret, nisi constantia et fortitudo incredibilis aduersus tot obiectas difficultates ipsum obfirmasset, nisi humanitas et mansuetudo, qualem vix ferre videatur ipsius fastigium, quae frangi non possunt, cedendo mitigaret; nisi sapientia prope singularis gubernaret ipsius consilia, et mutata subinde nauigatione in portum venire illum doceret: profecto tantum opus, tam varium, in quo cum tot diuersissimis ingeniis, cum tanta quorundam peruicacia, inconstantia, *μεμψιμοιρία*, et nondum dixi quae grauissima sunt, conflictandum fuit, nunquam perfecisset; neque esset Gottinga, quod est hodie, neque inaugurata esset nudius tertius Georgia Augusta.

Quod cum non fugeret augustissimum regem nostrum, cuius inter summas virtutes an felicitates hoc etiam futura saecula referent, quod suorum nouit et ingenia et promerita, eundem potissimum ex amicis et sacri consistorii comitibus delegit, qui sacra vice in perficiendo hoc et coronando quasi munere fungere-

F f 2

tur,

tur, cui suae maiestatis fulgorem in hoc accommo-
daret, ut quarum rerum possessionem et usum, regis
litteris et sacrae manus subscriptione consignatam, ad-
huc habueramus, earum nunc aeternam auctoritatem,
sollemnioribus tum inuictissimi imperatoris; quem
Deus amet, tum regis tabulis comprehensam ex ipsius
manu acciperemus, ipsoque praesidente, et praestante
regiam auctoritatem, voce manuque illustris viri ora-
toris splendidissimi insignibus omnibus atque titulis,
vel munerum vel honorum nostrorum, singuli exor-
naremur. Quae cum ita sint, Maecenas illustrissime,
(hunc enim quasi cumulum adiicis immortalibus tuis
in nos meritis, ut etiam huius orationis et significan-
dae pietatis nostrae testis esse non dedigneris, et co-
ram te compellendi copiam nobis facias;) sacrum et
venerabile non nobis tantum, qui primi tantam vir-
tutem, providentiam, humanitatem, constantiam, ex-
perti sumus, erit nomen Munchhusium; sed his et-
iam, qui omni post aevo futuri sunt, beneficii tui
memoriam publicis pariter et priuatis commentariis
ita trademus, ut nulla illam, dum erit Georgia Au-
gusta, aeternam autem vel hoc ipsum nomen faciet,
delere obliuio, ne imminuere quidem possit, sed
velut occulto arbor aevo, ut poeta ait, sempiternis
saeculorum aetatibus vigeat, crescat, perennet. Quam-
quam enim excelsa mens tua alium incredibilium la-
borum tuorum fructum non desiderat, praeter eum,
qui in recte factorum et rei publicae bene gestae con-
ficientia positus est, et vel male audire apud imperitos,
ut cunctator ille Fabius non recusas, si magnam rei
publicae commoditatem redimere ea re liceat, He-
ros illustrissime; tamen nostrum erit non modo pro
virili

virili quemque parte curare, ne frustra a te tantum molestiarum suceptum sit; sed rationem etiam habere, ne si taceamus parum intellexisse tantam virtutem, vel non pretio suo aestimasse, iure accusemur. Preces adiicere ambitiosas, quibus hanc tibi academiam commendemus, fere superuacuum est, cum minime metuendum sit, ne, quod tantis tibi laboribus, molestiis tantis, opus constitit, temere destituas. Itaque duo agamus potius, primum, ne vnquam vel iudicium de nobis tuum tibi pudori sit, vel benignitatis erga nos tuae poenitere te debeat; alterum, vt salutem tuam castissimis Deo precibus commendemus, certi in tua vita atque incolumitate rerum nostrarum summum decus, columnen atque praesidium inesse. Viue, Maecenas illustrissime, vitam, quam longa, quam felix, quam honorata vlli mortalium concessa est. Viue, ac subinde ad hanc tuam clientelam respice.

Nondum esse coeperat haec academia, cum iam tibi multum deberet, illustris TAPPI, cuius consiliis sapientibus et fideli opera plurimum in primis quasi ineis ducendis instituendisque rudimentis vteretur de Maecenatis nostri sententia rex augustissimus. Cuius gitor vocem et ministerium potius adhiberet in periciendo et coronando quasi munere regio? Gratias tibi, vir illustris, ob prouinciam illam splendide, et a tanto ingenio, tanta doctrina expectari debebat administratam, decernit academia Georgia Augusta perpetuas, amicissimumque nomen tuum in tabulis tuis atque fastis gratae eorum, qui post nos futuri sunt memoriae commendabit. Audemusne hoc et-

iam, ab humanitate tua petere, vt pietatis nostrae significationem perferas ad sanctius augustissimi regis nostri consilium, persuadeasque pro tua eloquentia viris illustrissimis, qui illud adhuc ornant, indelebilibus litteris insculptam esse animis nostris singularem, qua res nostrae ab ipsis tractantur, curam atque erga nos indulgentiam, qua tanquam subiectis calcaribus instigamur ad officii nostri partes tanto alacrius digniusque perferendas, cum eam solam grati animi erga patronos tam alto loco constitutos significationem relinquere nobis prope sentiamus; neque aliam ipsi expectent gratiarum genus, quam quatenus prouincia recte administranda homines non indignos tam liberaliter ab ipsis habitos declarabitur.

Sed nec dimittenda est opportunitas publice significandi, quam se obstrictam putet academia Georgia Augusta perillustribus atque amplissimis prouinciarum electoratus Brunsvicensis et Luneburgensis ordinibus: quorum vt nunquam non esse solent prompta et fidelia in serenissimum patriae nostrae patrem obsequia; ita in sumtibus etiam ad hoc pacis templum et armamentarium belli conferendis eam ostenderunt ostenduntque alacritatem, quae facile doceat, probari illis pro sapientia sua consilium regium; videre illos, quantum intersit patriae, cuius ipsi quasi patroni sunt et oratores, esse Gottingae studiorum vniuersitatem. Atque id ipsum mittendis etiam legatis splendidissimis declararunt. Quorum de numero cum hic etiam vnum alterumque conspici liceat, patimini quaeso, viri perillustres et generosissimi, praeter eam, quam nostra iam causa operam suscepistis, hanc etiam volentibus

us vobis imponi, vt deferatis ad collegas vestros, vi-
os omni laude florentissimos, grati animi nostri decla-
ationem, iisque recipiatis, enixam hic operam datum
ri, ne frustra impensas factas, ne frustra oneratum ae-
arium in dote Georgiae Augustae constituenda ali-
quando videatur. Deus vos seruet, viri perillustres,
enerosissimi atque amplissimi, ac felicitate patriae,
quam ornatis, et familiae vnumquemque suae quam
liutissime perfectissimeque laetari iubeat.

In tanta multitudine hospitem nostrorum regio
nueri et felicitati nostrae fauentium, vos vltra hanc
lassam eminere, et compellendi extra ordinem vide-
nini, inclutae academiae Iuliae ablegati magnifici or-
atissimique. In hanc, quaeso, sententiam exopta-
issimae sorori nostrae renuntiate legationem, vti ma-
gno nobis honori, magnae iucunditati fuisse praesentia-
iam vestram, et mandata, indicetis, vt nostro nomine
certam esse iubeatis, si quid sit, in quo vicissim vel
honorem illius vel comoda augere queamus, pro ea
nos necessitudine facturos, quam diuinitus constitutam
religiose officiis omnibus nos culturos recipimus at-
que pollicemur.

Dum redire quasi domum paramus, et quibus in
hac ipsa vrbe agenda sint gratiae, dispicimus, primum
nobis, et ad ipsas iam portas occurrit praesidium regi-
um fortissimumque, cuius praeclara opera non tan-
tum splendorem, ordinem, tranquillitatem, securi-
tatem, ipsis his sacris praestitit, verum etiam ab initiis
inde conditae academiae ita se, ita nos tractauit, vt
quae comoda sunt militaris praesidii senserimus v-
berrime, molestiarum aut turbarum nihil inde perce-

perimus. Gratiae tibi eo nomine debentur maximae, generosissime, fortissimeque dux a DRVCHTLEBEN, cum partam illustribus meritis, atque sapiente disciplina inter tuos auctoritatem ad academiae promouenda commoda egregie adeo accommodasti, pacemque nobis ab omni tumultus suspicione liberam, modestumque adeo militem praebuisti, ut non arma modo tua nemo, nisi malus, timuerit; sed armorum tuorum fiducia, nihil alterius repentini mali quisquam timuerit. Diu fruire inter nos ista meritissima tua laude, et felicem, ac si quis hostis cogat, victricem legionem diu laetus vegetusque, musis nostris honori tuo subinde augescenti plaudentibus administra.

Hospitumne numero an ciuium vos habeam, qui in hac dulci iam patria nostra vel sacro, vel iudiciali, vel senatorio munere fungimini? Honore hospites, ciues amore, viri amplissimi et maxime reuerendi, et nos beneuolentia atque humanitate suscepistis, quae publicam hic commemorationem et gratiarum actionem mereatur. Cecidit ut multa alia, ita hoc etiam iueunde et commode, quod vestra in nos merita nascenti statim academiae quasi coronare contigit, quod vobis, qui capita estis, hinc sacri, hinc senatorii ordinis, imponere theologiae alteri, alteri eruditionis iuridicae lauream dignissimis merito potuit. Habete vobis has quasi primitias quasdam, a primis academiae nostrae ordinibus ornamentum, heri in illustri adeo concilio vobis tributum, quam vobis lauream aliorum quoque commodorum fertilissimam esse volumus ex animi sententia et iubemus. Habe tu tibi praesertim, NEVBURI amplissime, hoc publicum testimonium,

nium, habe tibi, dum de actione hac nostra constabit, perpetuas gratias, quod non hospitali modo benignitate, non priuatis modo officiis, optime de nobis omnibus meritus es, quae quidem sunt ipsa quoque dulcissima gratissimaque: verum etiam aediliciam, quam late ea patet, curationem consilio atque opera ita obisti, vt qui te sub regis auspiciis, ductuque magni nostri Maecenatis conditorem alterum Gottingae et quasi architectum vocet, nihil dicat, quod non rebus ipsis et tuis in nos meritis ex asse conueniat. Non possumus commemorare omnia omnium in nos merita: itaque reliqua complectamur, vobisque viri tum sacri tum senatorii ordinis honoratissimi, officiorum humanitatis ciuitatisque omnium nexibus nos deuinctos profiteremur: in quibus hoc vnum nunc persoluimus, vt et vrbis et ecclesiae et academiae et familiarum vestrarum rebus secundis vos quam diutissime laetari ingenua pietate comprecemur.

Adhuc non peregrinata quidem, sed extra tamen academiam versata est nostra oratio. Iam domum quasi redimus, iam illos alloqui tandem licet, quorum causa vti totum hoc magnificum magni regis opus atque munus, ita haec praesertim horum dierum caerimonia instituta est vnice. Ciues me putare nostros, intelligitis, quicumque auditis, spem nunc et florem, mox columnina patriae, curam ac voluptatem nostram vnicam, maximam. In quibus vobis, illustrissimi comites, cum multum splendoris sui atque dignitatis debeat haec academia, quam a suis inde incunabulis praesentia et fauor ordinis vestri condecorauerit, tum illud

grata suis annalibus inferet, quod amorem erga bonas litteras vestrum; cuius tot alia pignora habemus minime infitianda, obeundo etiam honorificentissimo nobis ministerio comprobare voluistis. Neque vero, speramus, indecorum vobis, vestrisque familiis illustrissimis erit, primitias illas vestrorum in musas meritum ad posteritatis memoriam prodi, ab eaque pro omine deinde futurae vel magnitudinis, vel amoris ac beneficiorum in studia doctrinae haberi. Gratias interim gratissimas eo vobis nomine me interprete decernit academia Georgia Augusta, cellissimamque vobis illustrissimisque familiis vestris felicitatem ex animi sententia apprecatur, ac videre aliquando illum diem optat, vbi filiis vestris ac nepotibus nomina in Albo academiae vestra, vestigia quasi vestra in hac inaugurationis caerimonia, sedes in auditoriis nostris ostendi, eaque ipsa reaccendi ardor optimarum rerum, quarum illis auctores eritis, possit.

Vos, generosi bonam partem sanguinis, nobilissimi omnes animi, iuvenes, commilitones in his musarum castris nostri longe exoptatissimi, non antiquam modo obtinuistis illam toties laudatam ex merito nobis modestiam; verum vos quodam modo ipsos, nostramque spem et expectationem superastis, effecistisque adeo, ut praeclarissimam de vobis opinionem domum relaturi sint tot testes omni exceptione maiores, tot fortunarum vestrarum arbitri, tot verae laudis vestrae praecones. Magna res gesta est, commilitones optimi, magna iacta sunt futurae etiam frequentiae in hoc quasi alueario musarum fundamenta. Constat

stabit in posterum, summa cum spe felicissimi euentus huc mitti posse adolescentes, qui hinc redeant non doctiores modo vndique, sed honestiores etiam, et ad omnem humanitatem ciuitatemque venustiores. Macti ea laude estote merita, et ea etiam suffragante vota parentum vestrorum, spes vestras, maxima omnia, Deo fortunante, nobis cum plausu fauentibus consequimini.

Domine, saluum fac Regem nostrum!

Domine, felicissimam esse iube familiam Regiam!

*Domine, serua rem publicam, et in ea hanc dedicatam
tibi et publicae saluti Academiam Geor-
giam Augustam!*

XXXVII.

DE ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA,

Q V A E

GOTTINGAE EST CONDITA ATQVE
DEDICATA NARRATIO.

Quam cupide nuper loci omnis atque aetatis homines ad spectandam academiae Georgiae Augustaе inaugurationem vndique concurrerint, quanto eam fauore celebrauerint ac silentio, quam laeti hinc disceſſerint, cum cognitum habeamus atque perspectum: in ſpectu venimus, non ingratum fore iis, qui intereſſe illi caerimoniae non potuerunt, quid actum ſit, publica fide cognoscere; recognoscere autem et quali retractare his, qui ſpectaculum ipſum oculis uſurparunt ſuis, ſed recordationem eius ſic tanto felicius conſeruabunt, et innoxia quadam voluptate fruuntur, exigendis, quae memoria ſubiiciet, ad ea, quae relata hic legent; et iis plenius cognoscendis, quae tum vel ſatis percipere auribus, vel animo comprehendere non potuerunt. Habebunt vero etiam alii, quibus in ſimili forte negotio verſandum aliquando erit, exemplum, ad quod reſpicere, ad quod componere ſe tanto minus dubitabunt, quo maiori prouidentia ſapientiaque inſtitui, quae GEORGII II. auſpiciis geruntur, ſatis inter omnes conſtat, vt rerum gerendarum, exempla inde petere, ipſum quoque in non mediocriſ prudent-

prudētiaē parte merito reponatur. Propter eos, qui quacunq̃ue de causā de rebus nostris nondum satis edocti sunt, de ipsa vrbe, in qua domicilium nouum doctrinae studiis constitutum est, et de initiis progressionibusq̃ue litterariae vniuersitatis, pauca de pluribus praemitemus.

Gottinga inferioris Saxoniae vrbs est, in ipso illius angulo, quem occidentalis Hassiae tractus, meridionalisque Thuringiae plaga intercipiunt, sita, ad Lanam, (vel, vt elegantioribus placebat, Lanum; *Leinam* hodie vocant accolae) cuius dextro brachio interluitur, qui deinde Northemio superato, inter Eimbeccam finistram, dextramque mox Hildesiam lapsus, Hannoueram diuidit: nobilis vrbs olim et Hanseatico foedere, et rebus pace belloque gestis, magnitudinis suae et fortunarum vestigia luculenta non seruat modo, sed bonis auspiciis et gradu non lento ad eas redit. Haec cum eo iam tempore, quo de academia condenda agitaret Diuus Iulius, *eam sibi sortem adoptarit*, vt loquitur Werdenhagius *, iam demum altero labente saeculo antiqui voti compos est. Cum enim anno saeculi huius cIoIcccxxviii. a. d. XXVIII. Iulii optimi patris familias consuetudinem in hoc quoque seruans GEORGIUS II, princeps diuinitus felicitati populorum suorum donatus, Germanicas ditionis suae regiones atque vrbes obiret, videretque praesens, bene processisse adhuc, quae subleuandae et ad pristinam felici-

* De rebus publicis Hanseaticis P. III. cap. VII. p. 181. *Quum Diuus Iulius priuilegia academica ab imperatore Maximiliano II. impetrasset -- licet maxime Gottinga eam sibi sortem adoptaret; tamen -- Helmstedtium hac beaxe voluit.*

felicitatem reducendae huic vrbi et ipse, et immortalis gloria pater suus, instituissent: Consilium Deo adspirante cepit condendae in ea academiae, quod solum decus florentissimae per ipsum patriae ad illum diem videbatur deesse. Ratio habita est nimirum a rege, sapientissimo, cuius hic ipse apud posteros titulus erit, *Nihil temere, nihil sine summo consilio fecisse*, earum rerum omnium, quibus opus est, vti tanquam alueare quoddam mansuetiorum musarum, celebretur et vigeat Academia. Caelum salubre, fontium dulcis perennitas, ad cereales etiam potus, amicissimos naturae nostrae, aptissima, solum fertile non frugum modo, sed fructuum etiam leguminumque omnis generis, subiectus tum annonae lignorumque faciles, tum maritimarum copiarum, quas Visurgis tergo iam non amplius rebellis fluuii, sed compedibus quasi quibusdam ad Hamelam a rege nostro iniectis domiti, in proximam usque viciniam, sumtu minimo perferri constat: vrbis ipsius spatiosa capacitas, descriptio, aedificia publica antiqua, si nihil aliud, locum certe et materiem praebentia nouis, domus plurimae vel iam aptae recipiendis hospitibus, vel facile ei negotio accommodandae, spatia vacua exstruendis nouis; munitiones vrbis, quae repentinum tumultum facile sustineant, non inuident hostem, praesidium militare, quod quietem musis facile praestet, non opprimat eas, et quasi elidat. Haec cum adessent Gottingae omnia, et nihil occurreret, quo offendi posse vel eruditos homines vel eruditionis cupidos, videretur, quod non idem appareret adhibito studio atque diligentia mutari posse in melius: stetit in sententia rex augustissimus, et, quod omnibus in rebus solet facere, in bene suscepta ratione

tionem non perseveravit modo, sed eo illam studio atque
 quo ardore persecutus est, ut satis mirari non possint
 homines, quantum intra annos tam paucos profectum
 sit. Nimirum illa est sapientia rex noster, ut eos de-
 ligat consiliorum suorum arbitros atque administratos,
 quorum sancta fides, probata prudentia, studium in-
 fatigabile, felices illis successus promittat. Quare
 summam harum rerum auspicijs regiis administrante
 illustrissimo Heroë GERLACO ADOLPHO de MVNCH-
 HAVSEN, Dynasta in Strausfurth, a consiliis Germa-
 nicarum provinciarum regendarum intimis, et magno
 per Cellensem ducatum advocato, ad easque adhibente
 idem tot documentis olim cognitam, industriam quae
 fatigari non potest, prudentiam illam sobriam, vigila-
 rem, placidam, aditus omnes tentantem; et super
 reliquas virtutes suas amorem litterarum, quibus tan-
 tum se in gerendis rebus adjuvari, delectarique sentiat,
 eruditissimum: spe hominum atque opinione celeri-
 s feliciusque peracta sunt omnia. Actum nempe *
 cum illustribus provinciarum regis Germanicarum or-
 dinibus, quo nomine appellamus Senatum quemdam,
 et aerarii praesertim rationibus, tributisque et censu,
 potius populi nomine cum Principe deliberantem. Hi-
 gitur ordines conferendis alacriter celeriterque sum-
 bus suam in serenissimum Regem pietatem, suum in
 onas litteras studium, cumulate declararunt. Tum
 penetrata ab invictissimo augustissimoque imperatore,
 ut tribuat Deus vitam, victoriam, felicitatem! privi-
 legia amplissima, operam dante illustrissimo atque ex-
 cellen-

* Litterae regiae datae e regia ad Diui Jacobi XXVI. Ian. Anni
 MDCCCXXXIII. VI Febr.

452 XXXVII. NARRATIO DE ACADEMIA

cellentissimo dum viueret viro Io. GVILIELMO DIETTERICO DIEDE *zum* FVRSTENSTEIN, qui legatione regia in imperatoris aula cum maxime fungeretur. Haec priuilegia, (sic enim hodie vocantur iura et immunitates litteris publicis consignatae) cum tabulis ipsis regiis, quibus tota conditae academiae ratio continetur, subiecta huic narrationi * leget qui volet. Nuntiatum erudito orbi consilium de condenda litteraria vniuersitate regium, stilo viri illustris consiliarii aulici, historiographique et bibliothecarii regii Io. DANIELIS GRVBERI, ad omnium mox notitiam peruenit.

Gottingam missus Io. PETRVS TAPPIVS, confessorii ecclesiastici tum pars magna, iam director, illustre et amicum nobis nomen, qui loca atque aedificia publica inspiceret, et ecquod eorum commodissimum esset academiae, videret, primamque operis quasi deformationem faceret. Nihil commodius visum, quam illud ipsum, quod dominicani ordinis coenobium olim fuerat, ab Anno cldclxxxvi. autem locum praebuerat gymnasio non ignobili, nouae academiae quasi peculiare domicilium ac praetorium aptare.

Quae cum sententia probata regio consilio esset, ipso vere anni xxxiiii. initium qua diruendi, qua aedificandi factum est. Eodem tempore, et quidem die XX. Aprilis sollemniter finis impositus fuit gymnasio, ac CHRISTO. AVGVSTVS HEVMANNVS eius per XVII. annos inspector nouae academiae adscriptus, et ordi-

* In libro peculiari de Acad. Georg. Augusta, quae Gottingae est condita. Gotting. 1737. fol. ed.

ordinatio munere hiftoriam litterariam, qua clarum olim fibi nomen peperit, theologiam autem extra ordinem, docere in ea iuffus eft.

Nempe curam eligendi homines eruditos, atque d instituendum colendumque nouum quali omnis e-
uditionis fundum, hoc eft eam, quae in toto hoc nego-
io maximi momenti fuit, prouinciam, per fe fere fuffi-
uit illuftriffimus M V N C H H V S I V S, et Gottingam,
uam praefens iterum * inuiferat, honeftiffimis lau-
isque conditionibus allexit, conduxitque viros, qui in
eleberrimis germaniae academiis et comparauerant
bi doctrinae omnis praefidia, et maiorem etiam par-
em cum celebratione aliqua iuuentutis et fama do-
uerant. Euocati itaque, vt ordinem fequamur, quo
munera quifque fua hic adiere, Viteberga quidem
A M V E L CHRISTI. HOLLMANNVS philofophiam
rimam, quae naturalem etiam Theologiam comple-
tatur, atque rationalem docere iuffus, quas res Vite-
ergae cum reliquis philofophiae partibus, extra or-
inem profelfus fuerat; Durlaco, et e confilio fere-
iffimi Principis intimo Io. IAC. SCHMAVSSIVS, qui
aturalem iurifprudentiam illuftraret; eLipfienfi, quod
gebat, Thomano ad eloquentiam et poefin traden-
im Io. MATTHIAS GESNERVS; GE. CHRISTIANVS
EBAVERVS ex eadem academia, in qua affeffor fu-
emae prouincialis curiae, iuris feudalif professor
O. et collegiatus B. virginis fuerat, qui primus apud
os antecelfor effet; ex Iulia, quae Helmftadii eft,
O T T L I E B SAMVEL TREVERVS, iurispublici pariter
moralis philofophiae professor futurus, quem
rumque, infuperque hiftoriae docendae locum

G g

Helm-

* Aduenit a. d. VIII. Sept. difceffit a. d. XI. eiusdem.

Helmstadii cum Consiliarii aulici dignitate ornauerat. Hic non minus quam GEBAVERVS et SCHMAVSIVS consiliarii aulici honore apud nos quoque auctus est. Caeterum, quos nominauimus viri, cum laudato modo HEVMANNO ineunte auctumno anni XXXIII. docendi fecerunt initium. Aderant iam eo tempore iuuenes supra centum, qui vel e gymnasio Gottingensi dimissi, vel fama nouae academiae huc delati fuerant. Tanto magis curandum fuit, vt ciuitatis quandam formam ea multitudo acciperet.

Reactoris itaque munia nomine commissarii regii demandata sunt laudato GEBAVERO, qui iam superiori aestate, cum hic Gottingae fuerat, tum Hannouerae, consiliis de rebus hisce adhibitus: porro assessores esse illius iussi professores reliqui, a quibus ipse (TREVERO excepto, qui Hannouerae iam fidem suam consilio regio adstrinxerat) sacramentum fidei serenissimo regi praestandae et muneris recte administrandi, mandato regio exegerat: quae autem ad iurisdictionis, quae iam tum plena nobis attributa est, explicandae rationem pertinerent, ea Commissario praesidente, his, qui iuris consulti essent, Deputationis nomine, id est consilii arctioris, credita atque commissa sunt; ac lex praescripta, ad quam singula interim exigenterentur.

Proposuit itaque nouus nouae academiae commissarius primum programma, quo ad numeros et togatam aduersus barbariem militiam vocabat studiosos, pridie Kalendas Nouembris, id est illo ipso die, quo Lutherus quondam primum superstitionis barbariei bellum indixerat. Quod programma inter adiecta huic narrationi monumenta locum habere merito debuit.

debut. Primus nomen dedit, meruitque adeo, vt hic etiam legatur, generosus iuuenis HANS HEINRICH VON DER DECKEN, eques Bremensis, quem secuti certatim alii, cum praesertim eodem programme de inscriptis siue incensis lex promulgata, et mox peculiari edicto proposita esset. Inscripta GEBAUERO commissario nomina CXLVII. Inprimis illud honorificum huic Academiae, quod a primis inde initiis illustrissimi S. R. I. comites plures numero illam frequentarunt, quorum exoptatissimis carissimisque nobis nominibus hanc etiam narrationem illustrare licebit. Vixerunt igitur apud nos et in amoribus nostris fuerunt illustrissimi Comites

CAROLVS ADAM S. R. I. Comes de LOEWEN-
HAPT Rasberg et Falkenstein,

ERDMANNVS CAROLVS et

SAMVEL GVSTAVVS S. R. I. Comites de REDER
LL. BB. de Krappiz,

HENRICVS IX. atque

HENRICVS X. RVTHENI S. R. I. Comites at-
que Domini Plauiae, Dynastae de Graiz, Cran-
nichfeld, Gera, Schlaiz et Lobenstein,

CHRISTIANVS GVNTHERVS, et

CAROLVS GEORGIVS LVDOVICVS, Comites Stol-
bergae in Königstein, Rochefort, Wernigeroda
et Hohenstein, Dynastae de Epstein, Munzen-
berg, Breuberg, Aigmont, Lohra et Kletten-
berg.

Septem alia illustrissima nomina deinde referentur in
compa dedicationis: accessit postea.

Gg 2

Illu-

Illustrissimus Comes OTTO MANDERVV

Comes a RANZAV.

Saluti fuerunt, eruntque speramus in posterum-
 academiae leges, de quibus iam tum et inter prima
 quasi cunabula diligenter collatis sententiis, et floren-
 tissimarum, academiarum institutis, deliberatum est:
 quaeque deinde vel peculiaribus edictis promulgatae,
 vel statutis, quae vocant, generalibus comprehensae
 sunt. Etiam illa inter primas magnifici commissarii
 et senatus academici curas iam tum fuit, neque esse post-
 ea defuit, uti causas eorum cognoscerent atque con-
 silio regio commendarent, qui frui munere regio, et
 artis, opificii, mercaturae cuiuscumque exercendae
 causa huc conferre domicilium et academiae civitati
 adscribi, eoque nomine et immunitate quorundam
 munerum, et commodis aliis, frui cuperent. Qua ex
 re illa magna commoditas consecuta est, ut peculiari
 sibi vinculo obligatos haberet artifices omnis generis
 academia, a quibus iusta consequi brevissima via pos-
 set. Neque civibus reliquis non prodesse illud insti-
 tutum putandum est, cum honestae inter novos vete-
 resque incolas aemulationi occasio sic aperta sit, quam
 publice et priuatim utilissimam cum alii saepe expe-
 ti sint, tum nos quotidie experimur. Sed redeundum
 est, unde aliquantum defleximus, ad pertexendam
 professorum studio illustrissimi MYNCHHVSII huc
 excitorum seriem. Ineunte iam hieme Erfurto, ubi
 extraordinarius medicinae professor fuerat, aduenit
 IO. WILHELMVS ALBRECHTVS, et alacriter de-
 mandatum sibi medicinae tertio inter ordinarios loco
 docendae, munus adgressus est, ut etiam priuatim
 mathe-

mathemata et naturalem doctrinam impertiret volentibus.

Aduentante vere Anni xxxv. Iena vbi cum ordinaria iuris professione aulici etiam serenissimorum Saxoniae ducum consiliarii locum tenuerat, huc migravit, Io. SALOMO BRVNQVELLVS, et cum consiliarii aulici regii dignitate ordinarium etiam iuridicae facultatis, quatenus de iure respondet, praesidium suscepit, cum secundum alioquin, et proximum a GEBAUERO ordinis sui locum occuparet. Accessit sub paschatos sacrum commissariatus, quem vocabamus, academiae, a GEBAUERO, qui praeclare illo, et magna cum utilitate publica functus fuerat, ad illum translatus. Hisce muneribus atque honoribus vix fungi, magno nostro emolumento, nec minore sua laude coeperat; cum morte sua vehementem sane rebus nostris plagam intulit.

Qua in re non multum iniquorum nos sermones mouebant, qui Gottingam viro mortis causam fuisse dicerent; nam id quidem falsum esse, et mortem iam intra viscera BRVNQVELLI latentem, hac ipsa migratione dilatatam potius quam acceleratam esse, satis constabat: neque illud sapientem quemquam terruit, quod inauspicatum id esse, et mali ominis, quidam dicerent, funus capitis duci, cum nondum plane constitutum corpus esset. Noueramus quippe, Halae quondam altero statim mense extinctum, qui Director nascenti academiae datus erat, summum virum, VITVM LVDOVICVM SECKENDORFIVM. Sed illud scilicet sollicitos nos habuit, quod difficile videretur, parem Brunquello et dignum tanta doctrina atque virtute, successorem reperire. Et tamen, quod mox vi-

458 XXXVII. NARRATIO DE ACADEMIA

debimus, repertus est. Academiae interea habenas suscepit Regio iussu TREVERVS, qui cum reliqua pro veteri sua et laudata prudentia administraret, tum vt iusta funebria soluerentur pro dignitate BRVNQVELLI, et magistratus, quem gesserat, consilii Regii auspiciis curauit.

Aucta est hoc ipso tempore academia duobus ex Holsatia Theologis. Kilonio enim huc vocatus venit IOACHIMVS OPORINVS, qui Theologiam ibi extra ordinem docuerat, locumque tenuerat in consistorio ecclesiastico, hunc paullo post secutus est MAGNVS CRVSIVS, qui primo apud legationem in Gallia Danicam, tum apud Rendsburgenses sacra fecerat. Paucis interiectis hebdomadibus Altorfio, IO. DAVID KOELERVS, et deinde Erfurto TOBIAS IACOB REINHARTHVS aduenerunt, quorum hic Erfurtenfis academiae cum maxime rector magnificus, decretalium in ea professor publicus ordinarius, Ictorum facultatis assessor ordinarius, illustrissimi comitis Gluchenfis Hazfeldii consiliarius, cancellariae et consistorii Blanckenhainenfis director, senatus Erfurtenfis consul, syndicus item et ecclesiastici ministerii consiliarius fuerat; iam vero relictum a BRVNQVELLO locum impleuit, ille historiam, quam ibi vna cum ciuili philosophia docuerat, nostris coepit impertiri. Foecunda haec aestas, felix Maecenatis nostri prouidentia, HENRI. CHRISTIANVM SENCKENBERGIVM etiam nobis attulit, qui Dhunae in tractu Nauenfi illustrissimae Rhingrauiac Tutricis ac regentis cancellariam, consiliariorum primus, regebat, ad nos vocatus, ac primo academiae syndicus, extraordinarius professor iuris, et ordinis iurif-

iurisconsultorum, quatenus de iure respondet, assessor ordinarius esse iussus, mox consilarii regii dignitate et ordinaria professione auctus est; tum GOTTFRIDVM MASCOVIVM Harderouicensis academiae antecessorem, cui cum dignitate aulici consilarii tertius in iurisconsultorum nostrorum ordine locus attributus est; itemque IO. ANDREAM SEGNERVM naturalis philosophiae atque mathematicum professorem ordinarium, quas res Ienae adhuc vt extraordinarius philosophiae professor docuerat; et excitum Batauorum Lugduno GOTTFRIDVM SELLIVM, extraordinarii professoris et assessoris iuridicae facultatis honore et ipsum insignitum, qui proximo deinde anno in Halensem academiam, consiliarius aulicus et iuris atque philosophiae professor ordinarius, discessit. Sic viris aucta per hanc aetatem academia, bonis etiam legibus atque institutis praeclarissimis constabilita est. Conditum confirmatumque a rege potentissimo, et publice cum graui admonitione, senatus nomine scripta, propositum edictum contra priuatas pugnas, quas *Duel-la* vocant: in qua lege duo praesertim sunt memorabilia, alterum, quod mediam fere viam ingreditur legislator sapientissimus inter eam, quae maxima est, hinc lenitatem similium legum, hinc seueritatem: alterum (quod ob ipsam poenarum non summam asperitatem facilius fuit) illud est, quod prouisum, et diligenter adhuc seruatum est, ne vanae videantur minae, aut aranearum telae lex similis, in qua muscae adhaerescant, perrumpant vespae et crabrones. His enim rebus, fauente Deo, factum est, vt, adhibita tempestiue in vnum alterumque seueritate, persuasum sit reliquis, serio velle serenissimum regem, seruari legem suam,

neque adeo impune, illam violari. Neque minus utile illud fuit, quod publica lege cautum est, ne improvida iuuenum aetas per aeris alieni facilitatem in luxuriam, et quae oriuntur inde mala incidere, vel creditores per ipsam lucri cupiditatem damno augeri nimio possent. Modus ergo constitutus, quantum et ad quas res credere, aut mutuo dare civi academiae liceat. Quin in uniuersum primo alteroque academiae anno illud actum est sedulo, ut et consuetudines introducerentur, et leges, regiis quidem auspiciis, et de consilii ipsius sententia, conderentur eiusmodi, quibus seruandis ac diligenter persequendis florere ciuitas haec posset. Qua in re tanto liberiora omnia fuerunt ac facilia, quod semel iterumque litteris ad nos scriptis testatus est rex sapientissimus, sibi in condenda litterarum uniuersitate non hoc propositum esse, uti magnam iuuenum cuiuscumque generis multitudo Gotingae colligatur: verum illud vnice, ut ciues primum sui, deinde, si qui alii uti eo beneficio velint, ad modestiam, sobrietatem, prudentiam, pietatem praefertim, formati, his ipsis deinde virtutibus tanquam praesidiis atque instrumentis vterentur, cum ad eruditionis solidae partes, quibus quisque opus haberet, apprehendendas feliciter; tum ad publicam salutem virtute sua atque doctrina successu tanto laetiore propagandam. Factum est hic quoque, et fiet, ut merito omniamur, in posterum illud, quod diuinitus ita constitutum esse olim obseruarunt viri sapientes, ut qui, quae recta sunt atque honesta, spectant, eadem etiam consequantur utilia. Cognita humanitas ciuium nostrorum, et generosa, legesque ipsas non tam sequens quam praecurrens liberalitas ac modestia, alios alliciet per-

persuadebitque parentibus, nusquam pignora sua melius, et maiore cum spe boni euentus deponi, et ad opem publicae rei ferendam institui pararique, quam in providentis adeo parentis publici sinu posse: quae ipsa ex re, licet hoc non quaeratur, aucta civium multitudine, maior rerum omnium, quibus commodior vita redditur, adfluentia apud nos consequatur necesse est, ut adhuc consecutam esse, laeti agnoscimus. Et quis vereatur in eam urbem mittere liberos suos, in qua tot praeclaris institutis vitam et honestatem suorum septam quasi et munitam novit; in qua praeter praesidium militare, cuius dux summus pariter atque ductores caeteri humanitatis quoddam certamen cum nusarum cultoribus iussu regio instituunt, excubiae etiam nocturnorum vigilum sint constitutae, quorum est ad improuisum tumultum vocatos non vocatos accurrere, vim et insolentiam ebriorum, aut si quis alius it male sani cerebri, coercere; in qua, ad nocturnam securitatem obtinendam facilius, lucernae plateis omnibus satis crebrae luceant; in qua ab hoc ipso inde tempore, singulis diebus dominicis cohortentur ciues iustos, et si qui audire alii volunt, ad pietatem, conatione publica, sua quisque vice Theologi; in qua denique morum et honestatis rationem haberi accuratissimam, exemplis luculentis eorum, qui, vel aliunde aufragio quasi quodam eiectionis, nidum sibi nequitiae truere hic voluere, vel alioquin turbare aliquid ausi sunt sancitum est; omnium autem maxime constat ex his, quae per ipsa dedicationis sollemnia oculis suis auresque tot hospites crediderunt. Ad ea statim accedemus, cum breuiter coeptae narrationis telam pertulerimus. Sic nimirum primus publicatae et apertae

quasi litterarum vniuersitatis annus cum auctumno anni XXXV. exiit feliciter. Sed neque hiems instans eam refrigerauit, qua magistratum academicum virtutibus suis, quas superioribus in magistratibus Erfurti cum saepe, tum proximo ante discessum tempore, declarauerat, gessit REINHARTHVS. Cum enim iure optimo esse eam iussisset cum augustissimo caesare rex noster potentissimus, vsa illó est, creauit doctores, medicinae primum, ALBRECHTO brabeuta a. d. III. Decembris, CHRISTOPHORVM HENRICVM PAPENIVM Gottingensem, ac deinde, prout opportunitas tulit, reliquos omnium facultatum, quorum nomina et honores in hoc ipso volumine commemorabuntur. Hoc ipso tempore ALBRECHTVS idem primam humani corporis dissectionem publicam instituit, et alacriter, etiam cum valetudinis suae, quam adflictiſsimam huc attulerat, dispendio persecutus est. Certe vltimum hoc illi operum mortalium fuit; cum paullo post soporoso morbo, carum vocant medici, extinctus, nouum nouae academiae luctum obiecerit. Qua in re simile iterum fatum habuit Halensi, quae et ipsa Spenerum suum ante quam inauguraretur amisit, naturae, quam ALBRECHTVS etiam interpretatus fuerat, et ipsum quendam myſtagogum.

Sed aliis rebus laeta fuerunt anni XXXVI. initia. Iſſis Kalendis mane aduenit Tubinga e ſinu patriae, vbi philoſophiae profeſſor fuerat, ad nos arceſſitus IO. FRIED. COTTA, qui orientis litteras ordinario munere, extra ordinem autem theologiā quoque doceret. Laetus in primis fuit octauus Ianuarii dies, quo placuit indulgentiſſimo patri noſtro, ſacraſiſſimi nominis

nominis sui honorem impertiri huic academiae, eaque ipsa re illam tanquam filiam sibi adoptare. Diu praefens inter populos suos fruatur gloria sua, et civium amore, regum optimus, et patrem se vocari nostrum mitis placidusque, ac laetus rebus nostris, patiatur. Sub veris initia ex aula reuerendissimi serenissimique Lübeccensium episcopi, ac ducis Slesuicensis Holsatiae, cuius cum consiliarii aulae et iustitiae dignitate primus medicus fuerat, ad nos appulit GEORGIVS GOTTLLOB RICHTERVS, cui primus gratiosi ordinis locus, cum aulici consiliarii honore & medici regii, iam superioris anni mense Septembri collatus fuerat. Hoc igitur ad antiqua studia sua redeunte, quae Kiloniæ quondam extra ordinem tractauerat, adscitoque aliquanto ante RICHTERI aduentum in medicorum ordinariorum numerum SEGNERO, res lapsae illius ordinis restitutae sunt. Circa haec tempora cum magistratum cepisset, et cum dignitate gereret MASCOVIVS, publicum academiae aedificium, elegans oppido et splendidum, eo usque certe perfectum est, ut capere posset thesaurum incomparabilem, Bulowianam bibliothecam, de qua paucis hic facienda mentio est, plenius omnia persequi alias forte dabitur. IOACHIMVS HEINRICVS liber Baro de BVLOW, consiliarius GEORGII I. intimus, et magnus in Cellensi ducatu aduocatus, collegerat sibi summo studio, impensis maximis, nec felicitate minore, bibliothecam, in qua ex omni genere librorum optimos quosque et pretiosissimos extare volebat, quos etiam glutinatoris opera auro impresso exornari curauerat splendide. Hanc post mortem quoque suam, (incidit ea in annum saeculi XXIII.) integram seruari, et publicam esse iusserat, eoque in loco reponi, ubi vtilis

tilis esse posset quam plurimis. ~~Paruerunt~~ heredes; et Hanuouerae eam seruari curarique voluerunt. Cum vero de academia Gottingae condenda ageretur, illa maxima neque praetermittenda visa fuit opportunitas, cumulate perficiendi, quod vir illustrissimus destinauerat. Facile igitur consenserunt heredes illustrissimi atque generosissimi, FRIDERICVS L. B. a BVLOW potentissimi Borussiae regis a consiliis status et belli intimis, curiae Lithuanicae prouincialis praeses, ecclesiasticarumque rerum director, Iohannitici Ordinis eques, tum ERNESTVS AVGVSTVS et GEORGIVS WILHELMVS liberi barones a BVLOW; idque litteris consignatum publicis testati sunt, vt Bulowiani thesauri huc transferrentur, essentque fundus quasi quidam bibliothecae academicae, cui deinde, (vt Ictorum verbo vtamur) adcreceret, quidquid vel regia liberalitas conferret, (et multum profecto tum in libris tum in pecunia contulit, conferrique quotannis iussit) vel de symbolis eorum, qui nomina dant academiae, aut honoris ab ea gradum accipiunt, emeretur. Et nondum de illata eodem bibliotheca, quae gymnasii fuerat, diximus. Itaque contigit huic vniuersitati, vt sub ipsa initia, bibliothecam habeat instructissimam, si qua alia, sed ornatorem forte, quam reliquae per Germaniam omnes. Magna vis instrumentorum et machinularum, tum naturae operibus indagandis; tum efficiendis ac dimetiendis humanis, accommodatorum, elaboratorum quidem ab artificibus fere praestantissimis, eleganterque auro atque argento ornatorum, quam eiusdem illustrissimi, dum viueret viri studium collegit, eidem bibliothecae inferetur, cum primum dignum tanta elegantia receptaculum perfectum fuerit. Quanta etiam futu-

futurorum incrementorum, quam secunda spes sit, in gratiarum actione, huic historiae subiecta obscure certa causa subindicatum est: idque sero aperiri, sero muneris auctori publicas gratias decerni, tum ipsius causa, tum nostra etiam, quo sinceriora esse vota credibile est, optamus.

Sub initium autumnum magistratum academiae commissarii nomine iniit, quem magna illius cum utilitate gesit, et finiuit feliciter, SCHMAVSSIVS. Inter prima, quae pro magistratu egit, hoc fuit, quod ALBERTO HALLERO a Bernatibus suis, ubi medicinam multorum cum salute, et in anatomico theatro demonstrationes faciebat, publicamque curabat bibliothecam, ad suscipiendam medicinae professionem ALBRECHTI morte vacuefactam huc arcescito, locum in senatu academico suum, secundum nempe in medicorum ordine tribuit. Idem mox professores extraordinarios GE. HENRICVM AYRERVM, quem praesertim, quae circa summos in iure honores consequendos legitima sunt, dextre obita, augustissimi regis consilio commendabant; et Io. FRID. PENTHERVM, qui reddituum et rerum metallicarum, aedificiorumque rationes consiliarii dignitate apud illustrissimum comitem Stolbergensem tractauerat, consiliarii regii honore ornatos, illum etiam iuridicae facultatis assessorem, hunc aedificiis tuendis praefectum; LVD. MARTINVM KAHLIVM denique, qui in Halensi academia philosophorum ordini adscriptus fuerat, sacramento adegit. Omnes hi paucis ante inauguralia sacra hebdomadibus inter ordinarios professores, iuris quidem AYRERVS, reliqui duo autem philosophiae, locum occupare iussi sunt. Ut in

466 XXXVII. NARRATIO DE ACADEMIA

in aedificiis vltima coronis imponitur: Sic professorum Collegium primario primi Theologorum Ordinis professore IAC. WILHELMO FEVERLINO, qui Altorfii sacras literas et Philosophiam docuerat, tandem impletum est.

Atque haec fere intra tres annos gesta, quibus sic aedificiis, viris, legibus, condita et constituta Academia, sic ipsa vndique aucta et expolita vrbs est, vt sub tam placido imperio, quale est GEORGII II, tam miti summarum rerum administro, qualis est MVNCHHVSIVS, inter tot impedimenta, illinc saepe vnde minime metueres obiecta, vbi cum tot hominum tam variis ingeniis, luctandum erat, hoc tantae molis opus perfici potuisse, miremur merito, diuinamque in ea re prouidentiam, magnum Regis animum, industriam MVNCHHVSII incredibilem, agnoscamus atque veneremur.

Haec itaque cum ita se haberent omnia, idoneum tempus visum est, quo prodiret quasi de thalamo suo Georgia Augusta, vt, quibus rebus, quam splendide exornata esset a munifico Patre suo, ostenderet; quo publica caerimonia et sollemni pompa inaugurata dedicaretur. Licet enim pleno iure suo gauisa atque vsa fuerit haec vniuersitas studiorum, ex quo tempore tabulis Caesareis et suis instruxerat illam Rex Potentissimus; licet et iurisdictionem Academicam omnem explicauerat, et honorum suorum gradus contulerit, quos ratos esse, atque optimo iure valere, negauerit nemo: tamen placuit Regi, nihil eorum praetermittere, quae ad commendandum illustrandumque munus suum pertinerent; aut iusta tali in re superiorum temporum obseruatio fecisset. Iussi sunt

sunt ea de re sententias dicere et conferre primum aliquot professores, qui vel vidissent id genus sollemnia, vel studiosius legisse putarentur. Horum deinde cogitatis usum prout videretur Consilium Regium, totum rei gerendae ordinem, ab ipso Augustissimo Rege probatum, huc misit, et Commissario Senatuique Academico exigendum persequendumque commendavit. Qua in re commodè evenit illud in primis, quod magistratus, ut iam indicavimus, continuatus est viro uti acerrimo et vigilantissimo, ita rebus gerendis per superiorum quae ornauit, munerum rationem ad sueto, et subacto; qui sollicitam et nihil remittentem curam adhibuit, primo quidem, ut sub hoc ipsum tempus, ubi tot attentos spectatores habitura esset haec Academia, nihilo, quam adhuc se praestiterant, immodestiores haberemus ciues; verum tales, qui ipsi suis moribus et se et doctores suos commendarent; deinde uti reliqua etiam regiis litteris iniuncta suo quodque tempore peragerentur. Itaque ante omnia Regii de inauguranda Academia edicti exempla typorum opè multiplicata, publice proposita, et, ut ad omnium notitiam peruenirent, distributa ac dimissa sunt. Tum Programma Vniuersitatis nomine propositum, quo id ipsum pluribus verbis significaretur, atque ad spectandum inuitarentur hospites; ad modestiam et humanitatem, suas virtutes, nostri incitarentur. Illius porro Programmatis exempla aliquot ad Academias omnes, loquentes quidem Germanice, et Protestantium, qui vocamur, sacris utentes, cum litteris Academiae nomine scriptis missa, quibus rogerentur, ut significare ciuibus suis consilium Regium, et actioni nostrae fauere vellent. A Iulia ad Elmun
illud

illud praeterea petĭtum est, vt pro sororia illa necessitudine, qua communi erga Augustissimum parentem pietate deuincimur, Legatum Ordinis sui vnum alterumque mittere ad nos vellet. Responsum ab omnibus humanissime; litterae ipsae, et quibus praeterea honoribus sollempnia nostra quaedam illarum prosecutae sint, deinde proponuntur.

Inuitandorum Ordinum Prouincialium, praeclare, vt supra commemoratum est, de hac Vniuersitate meritum, curam Consilium ipsum Regium suscepit. Hic interim, quo magis praestitutum tempus appropinquaret, tanto magis feruere omnia studiis. A Commissario Academiae inuitati septem Comites Illustrissimi, quorum deinde ponuntur nomina, vt non praesentia modo sua ornare caerimoniam, sed operam etiam ferendorum insignium amplam Academiae, neque sibi inhonestam, praestare vellent, ita vt ipsorum humanitate et coghita quotidianis experimentis modestia ac ciuilitate dignum erat, responderunt. Magno etiam se numero offerebant, qui Designatorum siue Caduceatorum, Marschallos vulgo vocant, pompae per partes ac membra, quasi sua regendae ac deducendae, prouinciam suscipere vellent. Qua in re illud ante reliqua constitutum, vt Legationi ipsi Regiae quatuor adiungerentur generosi; reliquis autem pompae membris bini quorum alter generis etiam nobilitate censeretur; quis autem quo in loco ministerium illud obiret, sorti permissum. Hic honestissimum quoddam certamen animaduersum est, sorti deferentibus omnia his quoque, quos generosae stirpis antiquitas ne sollicitaret; vt vltra Academicam illam aequalitatem ciuilitatemque aliquid peterent, quidam verebantur; reliquis
contra

contra dextrum et antiquiorem in vno quoque pari
 locum, et vt a solis generosis deducerentur Legati,
 vltro nobilitati tribuentibus. Qua modestia si sem-
 per vbique vterentur Academici, incommodis multis,
 et cruentis non nunquam rixis superfieri poterat.
 Quam libenter eam provinciam susciperent, quantò-
 que eam sibi honori putarent hi caduceatores, vel in-
 de apparuit, quod tunicis Attalicis omnes, aut vestibus
 aliqui pretiosissimis exornati suo tempore compa-
 ruerunt. Tum his igitur Caduceatoribus, tum Co-
 mitibus Illustrissimis, tum summis et Magnificis viris,
 qui vel Prouincialium ordinum nomine, vel Iuliae
 Academiae, interfuturi pompae erant, mature ordo
 totius caerimoniae, et scriptis comprehensa ratio, tra-
 dita atque missa est, cautumque adeo, ne quid postea
 improuisae confusionis, ignorantiae, disceptationis,
 contentionisue, negotium, quod in elegantia quadam
 et concinna venustate totum inest, turbare facile pos-
 set. Simili de caussa edictum propositum, quo pater-
 ne ciues, nec sine beneuolentiae significatione hospites,
 qui iam aduentare incipiebant, admonerentur, ne quis
 immodestia sua, ebrietate, petulantia, turbare vellet
 publicam laetitiam, sed hilares potius et boni bonos
 dies nobiscum omnes obirent.

Nimirum iam circa Augusti mensis finem aduene-
 rant non Academici modo honoris, et graduum, quos
 vocant, Candidati Facultatum omnium, qui legitima-
 ante facere, et tum in colloquiis, quae examina dici-
 mus, tum in disputationibus publicis ingenii et do-
 ctrinae suae gustum dare vellent; sed alii etiam, quos
 rei nunquam visae, nunquam forte iterum spectandae,
 opportunitas exciuerat. Itaque publica auditoria fre-

H h

quen-

quentari ab eo tempore, et feruere inauguralibus disputationibus, ac tota passim vrbe homines ipso hospitum aduentu ad expectationem nouae rei erigi, atque animaduertere, non frustra susceptam fuisse, proximo ante tempore, a Collegio peculiari eorum, quos Politiae Commissarios vocant, cui de Academia praefes datus est, curam tum annonae omnis generis, tum hospitiorum; cum quidem vtrique rei ita prospectum est, vt in maxima insolitaque hominum multitudo, quantam forte ab eo inde tempore non vidit Gotinga, quo cataphractorum equestria certamina, et habitos ludos, intra moenia sua spectauit, peragi, neque diuersoria commoda, neque aliarum copiarum, ac quissimo pretio venalium, quidquam cuiquam defuerit.

Longum est enarrare, qua ratione vnaquaeque curata sit; illud speciminis loco indicabitur. Aduenientibus hospitibus in ipsa porta vrbis datum est editum typis expressum, in quo monerentur, quo eundem esset, si quis nondum haberet hospitium: et erant constituti homines, qui descriptas haberent domus et conclavia, eaque in classes distributa, prout quis vel laxius, illustrius, commodius, sari, vel actiore hospitio contentus esse vellet. eumdem modum descriptum erat; vbi stabulari possent; vehiculis et mollioribus illis et vulgari loca assignata: indicatum, vinorum aliorumque tuum vbi, et quo pretio copia esset? Caupona perpetuae, tum temporariae vna alteraque, polia, foeni et auenae copia, vbi esset? verbo, et illud qui haberet, habebant autem omnes peregrinum se vix amplius sentiebat in vrbe, quae raro peregrinum viderat.

Edictum aliud Magistratus Academici aduentantibus datum est, in quo indicaretur, quid agendum esset, si quis in templo Academiae adesse, et spectare sollemnia vellet: in promptu erat notitia quaedam totius caerimoniae, ordoque omnium rerum descriptus, quam qui prae manu haberet chartam, sine notore poterat vel inter sollemnem pompam, vel in templo ipso, personas omnes noscere, et quid ageretur, si etiam vox nulla ad aures ipsius perveniret, intelligere. Dies Septembris quintus decimus, Dominicus qui esset, iam sacer fuit huic caerimoniae. Iussu enim Regio supplicatio in templis omnibus instituta, qua gratiae immortalis Deo agerentur, qui opus suum, hanc Academiam, huc usque laetis auspiciis prouexisset, admonerenturque homines, ut recte uti fruique vellent munere diuino atque Regio *. Hoc ipso die primum inuisit ad nos, suppresso quidem et occultato Legationis et personae splendore, Excellentissimus Legatus Regius, GERLACVS ADOLPHVS de MVNCHHAUSEN, qui et fratre suo Illustrissimo, PHILIPPO ADOLPHO, Consiliario Regis intimo et Stadenfis Consilii Principe, comitatus, et secundo Legato, Perillustri viro Io. PETERO TAPPPIO, considerare coram vellet, paratane essent omnia, locus praesertim an satis actioni suscipiendae ornatus aptatusque esset? et primum hanc voluptatem cepit, hunc fructum incredibilium curatum laborumque suorum, ut nihil non ex praescripto, hoc est, ex dignitate vel commoditate

Hh 2

pera-

* Proposita publicae pietati verba Psalmi CXXII, 3. 9.

peragenda caerimoniae, adornatum esse inueniret. Nimirum ex area, siue naui, quam vocant, ecclesiae quae Diuo Paulo olim dedicata aedificiis Collegii Academici continetur, remota sunt subsellia omnia, vt tanto maiorem numerum spectatorum stantium caperet. Ea quae remotior a choro pars est, insuper gradibus quibusdam retro sublata fuit, vt quo quis remotius staret, tanto idem emeretur altius, liberoremque prospectum haberet. Chorus, quem temporarium conseptum a naui ecclesiae diuidetur, etiam gradibus aliquot sublatus, ac molli insuper stigio versus remotiora a naui aliquantulum adurgens purpureique coloris pannis stratus vndique, subsellia habuit ad vtrumque latus, in medio vero altissimoque loco pulpitem serico purpurei coloris, et limbis aureis distincto stratum, ad cuius dextrum latus sella stabat holoserico et auro ornata, anaclinterio siue docui pariter et brachiis instructa, sedes Legati primarij; in sinistro vero latere collocata fuit sella ornata, nisi quod careret brachiis, in qua secundus adfideret. Ad dextrum porro chori latus tria subsellia parata erant, quorum media occuparentur Prouincialium et Academiae Iuliae; post hos, ad ipsum parietem, locum haberent stratus vrbanus, et sacerdotum collegium; ante eum, affiderent illustrissimi Comites, quibus erant subsellia sine lorica, vt ministrare consueuerant insignia possent. Ad sinistrum chori latus subsellia Professoribus Doctoribusque posita, et duum Academicorum Candidatis, nisi quod pro anterioribus illis subselliis ipso dedicationis die posita erant mensa longa recipiendis insignibus, in cuius locum

men altero, promotionum, die subsellia pro Candidatis collocata sunt.

Podia templi in conclauia quasi quaedam, suis insignita numeris, diuisa erant, quibus numeri tesserarum responderent, vt prout quisque tesseram adferret, ita locus illi a dispositis militum praesidiis assignaretur. Haec, et Auditoria, atque Bibliothecam, totumque adeo aedificium, cum perspexisset Legatus, Wehndam se ante meridiem iterum recepit, digno persona sua apparatu atque splendore rediturus postridie. Hoc enim die, sextus decimus erat Septembris, circa horam secundam, ad ipsum introducendum Wehndam porta, post breuem per urbem transuersionem egreditur equestris turma tum eorum, qui equorum subigendorum artem in Hippodromo nostro discunt, tum de omni numero Academicorum ciuium, prout cuique volupe aut commodum erat, collecta, (centum et viginti circiter numerabantur) in equis bonam partem militaribus splendideque stratis et phaleratis, ornata ipsa vt vestibus, ita alacritate, recto et decoro corporis habitu, in primisque modestia. Ibant autem bini, ducente agmen stabuli apud nos Academici Magistro Trichterō, cogente, qui vibrare arma docet, Kahnio.

Non procul a Wehndensi praetorio erant, cum egredientem ipsum Legatum vident. Seiugi curru itinerario vehabatur, adfidente ad sinistram ipsius Legato altero, cuius vacuus currus proxime sequeretur; utrique porro curru famuli plures instabant. Ad quinquaginta fere passus cum abessent, resistunt equites, descendunt, qui in primo agmine fuerant, delecti ab vniuersis Oratores BVRCHARDVS CHRIS-

474 XXXVII. NARRATIO DE ACADEMIA

STIANVS BEHRIVS, Eques Luneburgicus, et ANASTASIVS CONRADVS WEICHBERGÉRVS, Brunsvicensis, quorum ille breui oratione habita vniuersorum ciuium nomine Legatum reuerentissime salutatur, cui humanissime placidissimeque ipse respondet, et quam iucundum sibi sit cum ipsum quo iam fungatur munus, tum Academicorum officium, qua pollet sacundia ostendit. Quo facto circumactis equis, vt iam clauderent agmen, qui modo ducunt, currum ipsius antecedunt, et sic visenda illum pompa in urbem introducunt, in cuius ipsa porta praesto fuit salutandi causa magistratus urbanus. Syndicus verba cum fecisset, comae responsum huic quoque Collegio dedit Legatus Excellentissimus.

Paratum ipsi fuerat diuersorium in ampla domo, quam habitat Dux Praesidii Gottingensis, Io. AUGUSTVS DRUCHTLEBIUS, Vir Generosissimus fortissimusque, Brigadam ducere nuper iussus, sui autem Regimenti tribunus. In hanc cum per Wehndanam plateam, amplam illam quidem et satis spatiosam, sed innumerabili hominum multitudine ita refertam, transitus vt vix daretur, delatus esset, Senatus ipsum Academicus, in ipso vestibulo consistens, venerabundus excepit, et in anterius cubiculum prosecutus est. Hic cum conuersus consisteret Legatus, Commissarius Academiae SCHMAUSSIVS affectus suos et collegarum, gaudia, pietatem, bonam spem, et vota, breui oratione, sed ad personas et negotium accommodatissima, declarauit: cui, vt solet, Legatus respondit, et, quam omnes plurimis speciminibus cognitam habent, prolixam benignitatem, voluntatemque propitiam, iis verbis ostendit, quae ipsa nouis

viri

vinculis animos omnium adstringerent. Neque satis habuit vniuersim omnes benigne alloqui, sed prout in quemque oculis incidisset, comiter illum appellare, et vel requirere aliquid, vel narrare, sermonesque miscere familiarius, nec prius eos dimittere, quam nuntiata Prouincialium Ordinum, Helmstadiensiumque Legatorum, atque Illustrissimorum Comitum, praesentia, qui salutandi causa omnes venerant, auocaret ipsam, et de discessu nos admoneret. Quos modo dixi salutatum venisse, ii omnes in ingressu ipso cubiculi excepti a Legato et eodem reducti sunt: ad adfidentum inuitatus nemo, cum adfistens cum stantibus ageret. Inter haec turma Studiosorum equestris in statione quasi, hemicyclo ante domum formato, manere, dum de fenestra prospicientis Legati aperto capite salutandi copia fieret, qua facta per modestum silentium, cum strepitus nisi a ferratis equorum pedibus nullus exaudiretur, discesserunt. Eodem tempore pyroboliariorum statio honoris causa ad Legati diuerforium collocata est. Vespera illa hilariter inquieta fuit. Cum enim magna vis hominum per portas omnes curribus, plaustris, equis, pedibus suis denique infunderetur; tum Campani aeris de turribus templorum omnium, sex autem numerantur, sonitus, aures implebat, quem mox tympanorum strepitus concentusque tubarum et lituorum a Symphoniacis in Iohannea turri et altera Iacobi collocatis, insecutus est. Eodem genere cantus (illis praesertim numeris, quibus *soli in excelsis Deo gloriam* antiquissimo hymno, Luthegi stilo, tribuit) et laeto Campanarum murmure, personuit, et excitata vrbs est ipso, qui iam feliciter illucescebat septimo decimo Septem-

476 XXXVII. NARRATIO DE ACADEMIA

bris die. Sub tertium Campani aeris impulsus, ante septimam horam, qui pompae interfuturi erant, conueniunt, in Collegii quidem diuersis conclauibus caeteri: ordinum vero Prouincialium atque Academiae Iuliae Ablegati, cum comitibus, in Legati Regii diuersorio, eiusque cubiculo anteriore. Legatus alter Regius in ipsum se cubiculum iam paullo ante contulerat. Designatores Legationis bini ad ingressum anterioris cubiculi, bini infra in vestibulo domus stantes, excipiunt aduenientes ac deducunt. Adfunt etiam Designatores, quibus Ablegatos, Comitesque antecedendi fors obuenerat, sumtisque caduceis, in cubiculo, quod vestibulo cohaeret, pompam Academicam expectant. Haec nimirum post horam septimam eo ordine, quem iam persequemur, ex interiore collegii area per Theologorum auditorium processit. Primum Studiosorum agmen ducebant

FERDINANDVS RVDOLPHVS de BOEL-
ZIG Eques Saxo, et

ADRIA. IVSTVS MERCKER Quedlinburg,
Iuris Studioſi.

Hoc speciosissimum numero, lacto flore iuuentutis, vestium nitore, modestia in primis agmen fuit. De numero hoc habemus. Ad mille et quadringentos a se numeratos aiunt viri fide dignissimi: et passim tamen videres de fenestris prospicientes, stantes in plateis, vel qui in templum mature se contulissent. Caeterum quaterni exhibant aula Collegii, ut quisque portae proximus esset, ut quemque notitia aut familiaritas ad alios adiungeret, nullo generis, aetatis, aut quocumque alio obseruato discrimine, hospites intermixti

mixti nostris, de nulla re contententes alia, quam ut quisque ordinis, tranquillitatis, hilaritatis, se ostenderet studiosissimum.

Post hoc praeantibus cum caduceis,

EBERHARDO AVGVSTO Barone de GEM-
MINGEN Heilbronnenſi, et

RVDOLPHO CHRISTOPHORO BILDER-
BECK Cellenſi Studioſis Iuris

incedebant linguarum, et mouendi ad numeros cor-
poris magiſtri, in quibus antiquior ſocus datus eſt Re-
gio ſtabuli Academici magiſtro. Sequebantur, deſi-
gnatoribus

BVRCHARDO CHRISTIANO BEHR Eq. Lüneb. et

HENRICO MAGNO BARKHAUSEN
Schauenb. Studd. iur.

Sacrorum apud nos interpretes ac miniſtri cum ſuo
Ephoro, ſacerdotalibus trabeis induti: ac ductu

IO. WILHELMI LVDGV. de BERLEBSCH,
Eq. Hannouer. et Haſſi, Stud. iuris, et

LVDOLPHI WILH. HÜPEDEN Iulinda
Hannou. Stud. Theologiae,

Magiſtratus vrbanus, nigris veſtimentis pompam ho-
norans. Tum Academicorum honorum Candidatos
praecedebant

OTTO DE MVNCHHAUSEN Equ. Hannou.
Stud. iur. et

FRID. WILHELMVS ZIEHN Neoburgo
Cell. Stud. Theol.

478 XXXVII. NARRATIO DE ACADEMIA

Porro Magistros Philosophiae, quibus primo loco adiunctus erat Iuridicae Facultatis Actuarius, IO. HENRICVS LISTIVS, ducebant

LVDOVICVS BARO SCHENCK de Winterstaett, Eq. Luneb. et

IO. IAC. WOLFF Hamburg. Studiosi iuris.

Doctorum omnium Facultatum, qui nigris vestibus palliatique non minus quam Magistri erant, horum igitur agmini antiquissimo loco adiuncti erant Secretarius Academiae WILHELMVS KVFKE, cum Gallicae linguae Professore ANTO. RVGEMON- TIO. Hos ducebant

HENR. CHRIST. de STOCKHAVSEN Equ. Hannouer. et

IO. CONR. LVDOVICVS SCHLEMM Hannouer iur. Studd.

Denique caduceatoribus

GOTTLIEB LVDEWIG de LENTHE Equ. Cellensi, et

NICOLAO SCHWARZ Sudensi Pomer. Studio- sis iuris,

Collegium vniuersum Senatus Academici procedebat, nouo et magnifico habitu etiam conspicuum, pileo supra quadrato holoserico, trabea ex optimo panno Anglico talari cum syrmate non nullo, manicis ultra scissuras vbi brachia exseruntur, ad terram fere dependentibus, descendentibusque vtrinqe a collo latis ex holoserico concolori clauis, et reliquis ex eadem materia replicationibus, distincta. Philosophorum ordini,

ordini, qui hic primus ingrediebatur, color attributus est violaceus, medicis ille, qui de purissimo minio fulget, purpureus Ictis, niger theologis. Rubra etiam academiae ministris siue Bidellis pallia data sunt, quibus induti commissarium academiae, (hic cum designato pro-rectore vltimum, hoc est antiquissimum locum tenebat) sequebantur. Haec satis longa pompa vbi egressa conseptis collegii, dextro flexu per librariam et hinc Wehndanam plateam ad legati diuersorium peruenisset, paullum ibi restitit, dum id nuntiarent collocati in vestibulo caduceatores legato, et placeretne ipsi pergere? interrogarent, atque eam ipsam illius voluntatem significarent pompae principibus. Hic igitur diuersorio legati primum egressi reliquae se pompae adiunxerunt academiae Iuliae ablegati, illustres et generosissimus Io. GVILIELMVS de GOEBEL, vtriusque iuris doctor et P. P. O. ordinis sui senior, serenissimi ducis Brunsvico-Luneburgensis a consiliis aulicis dicafteriique Guelfici assessor, itemque excellentissimus atque experientissimus P. P. GERIKE, medicinae doctor, huiusque et anatomiae ac chemiae P. P. academiae scientiarum regiae Berolinensis collega, quibus caduceatores praeebant

IOACHIM WERNER A BÜLOW Equ. Lauenburg. et

HENR. BURCHARDVS STEGEMANN Diepholt. studiosi iuris.

Tum praecedentibus

HANS HINRICH VON DER DECKEN Equ. Bremensi, et

ANA-

487 XXXVII. NARRATIO DE ACADEMIA

ANASTASIO CONR. WEICHBERGER
Brunsv. stud. iuris,

insignia academiae et pignora, imposita holofericis
coccineo colore puluinis, quorum futurae aureis lim-
bis tectae, ex angulis autem aurei cum villis nodi depen-
debant; insignia ergo academiae portabant comites,
quos ipsos insignia academiae decora reputamus merito.
Vnicuique illorum ad latus adiunctus ibat adiu-
tor quidam et quasi armiger, quem ipse sibi delegis-
set, qui, si opus esset in longiuscula via, ipsum suble-
uaret, et, ne quid incommodum aut male ominatum
accidere posset, prouideret. Placuit eum seruare or-
dinem, quem dies, quo quisque academicorum Albo
inscriptus est, subiiceret: qua in re illud venuste acci-
dit, vt eadem aetatis fere et staturae ratio seruata vide-
retur. Igitur, quod nouissime nomen dedisset, princeps
ibat cum statutis, sigillo, et pallio decani philosopho-
rum ordinis

Illustrissimus Comes, PHILIPPVS BENESTVS, Co-
mes et nobilis dominus Schaumburgi LIPPIAE
et Sternbergae, in Alverdissen,

latus ipsius claudente

CHRISTO. FRID. GEORGIO MEISTERO Weickers-
hemo-Franco, iuris stud.

Illustrissimum comitem HENRICVM XI. RVTHE-
NVM S. R. I. Comitem ac Dominum Plauiae,
Dynastam de Graiz, Crannichfeld, Gera, Schlaz
et Lobenstein, lineae senioris,

portantem statuta, sigillum, et pallium decani faculta-
tis medicae, comitabatur familiaris ipsius

-A-11

10.

GEORGIA AVGVSTA.

IO. LEOPOLD VERTRAVGOTT de GELHORN
Equ. Silef.

Illustrissimus Comes, LVDOVICVS BERNHARDVS,
Comes HENCKEL, et Baro de Donnersmarck,
Dynasta inclutarum et partim liberarum inter
status Silesiae dynastiarum de Beuthen, Tarno-
wiz et Odenberg, dominus de Gfoell et Wesch-
dorf,

ferebat statuta, sigillum, et pallium decani ordinis
Ictorum, adiutore

IO. BENTA. REINHARTHO, Erfurtenfi iuris Stud.

Illustrissimo Comiti WILHELM REINHARDO, Co-
miti in Isenburg et Budingen iuniori,

habenti statuta, sigillum et pallium decani theologici
ordinis, succenturiatus quasi erat

GOTTLIEB HENRICVS TREVER, stud. iur.

Illustrissimi Comitis ALBERTI AVGVSTI, Comitis
in ISENBURG et Budingen, medii,

qui ferret pallium cum pileo pro-rectoris, latus tegebat

AVGVST. WILH. de RHETZ, Equ. Guelferbyt.

Illustrissimus Comes, FERDINANDVS CASIMIRVS,
Comes in ISENBURG et Budingen, senior

dum gestat statuta generalia vniuersitatis cum matricu-
la et sigillo academice, adiunctum sibi habebat

GE. LVDOV. MEHMET de KÖNIGSTETT,
Anglum.

Illustrissimum denique Comitem HENRICVM ER-
NESTVM Comitem STOLBERGAE, in König-
stein,

XXXVII NARRATIO DE ACADEMIA

stein, Rochefort, Wernigerode, et Hohenstein,
Dynastam de Epstein, Munzenberg, Breuberg,
Aigmont, Lohra et Klettenberg,

cui commendata erant priuilegia tum caesareum, tum
regium, vna cum sceptris academicae, decussatim pul-
uino impositis, subleuare paratus ibat

IO. CHRIST. IAEGER de Iaegersberg, Equ. Wur-
temberg.

Hi igitur in publicum e diuersorio legati cum proces-
sissent, a caduceatoribus quatuor

FRIDERICO WILH. de VSLAR, Equ. Hannover.

ANDREA HENRICO de PLATEN, Equ. Po-
merano,

ERNESTO AVGVSTO von dem BVSCH, Equ.
Westphalo,

HERM. FRIDER. de BEHR, Equ. Curlando, stu-
diosis omnibus iuris,

deducti legati regii intra vestibulum diuersorii curus
suos conscendere, primarius quidem binorum sedili-
um, seiugem, ternis vtrinque stipatum pedissequis,
quem praecedebant deinde laudati modo caduceatores
quatuor; alter vero vnus puluini, equis iunctum duo-
bus, cui a tergo insistebant pedissequi. Sequebantur
caduceatores

VLRICVS ANDREAS & WACKERBARTH,
Equ. Lauenb. et

CAROLVS KLENTZE Megapolit. iuris stud.
atque hos prouincialium ordinum a legati, curribus in-
necti suis, biugis ipsis quoque, qui in Wehdana pla-

ter

tea adhuc ordine cum stetissent, iam progressos extra diuersorium legati dominos recipiebant, quorum hic nomina ponere, iisque splendorem huic narrationi conciliare, fas fuerit.

E Principatu Calenbergensi

Reuerendissimus GEORGIVS, liberi et imperialis monasterii, Luccensis Abbas, a consiliis prouinciae et aerarii, et

Perillustres ERNESTVS AVGVSTVS ab ILTEN, curiae prouincialis iudex atque a consiliis prouinc. et aer.

E Luneburgensi Principatu

Perillustres WERNERS HENRICVS de CAMPEN, a prouinciae consiliis et curiae prouincialis assessor, et

Perillustres GEORGIVS WILHELMVS L. B. de SPOERKE a prouinciae consiliis et curiae prouincialis assessor.

E Principatu Grubenhagenensi

Generosissimus GE. LVDOVICVS a MINNIGERODE, commissarius licentiae Wollershufanus.

E Lauenburgico Principatu

Illustrissimus Comes, GE. LVDOV. de KIELMANSEGG, inter milites praetorianos maior excubiarum magister.

Generosissimus DETLEF a BÜLOW, in Gudow.

Ex utroque comitatu Hoiensi

Perillustres HIERONYMVS a QVITER, a consil. prouinc. et aer.

Per-

XXXVII. NARRATIO DE ACADEMIA

Perillustris ADAMVS ERNESTVS CHRISTI.
a STAEFFHOFST, cubicularius regius, praefectus superior, et a provinciae atque aerarii consiliis.

Claudebatur agmen vacuis, nisi quod famuli insistere, comitum curribus, eo, quem ipsi tenebant heri, ordine euntibus. Sic per forum progrediebatur pompa, inter Nolani aeris murmura, et tubarum clangores, et sonitus tympanorum, quorum chorus in pinnis curiae dispositus respondebat alteri in Iohannea turri collocato, sic superato frumentario foro, dextro flexu per Gronanam plateam, amplissimam totius urbis, et arboribus utrinque confitam, hincque transverso itinere versus templum academicum siue Paullinum pergebat, cum interea non comitarentur eam homines, aut per compendia euntes bis iidem spectarent, sed forum, et vicos, et domus omnes simul implerent. Multi circa templum praesertim, quod modo nominaui, cum fenestrae omnes occupatae essent, in tecta ipsa ascenderant, tegulisque sublatis fecerant sibi spectacula; quidam periculosius etiam in ea loca fuerant enisi, ubi suspensum et fallax vestigium, quod procul intuentes terrebat, ipsi praespectandi cupiditate non metuebant. Ne quid in tanta hominum multitudine turbaretur, dispositae per vicos, quae ibatur, stationes, denis circiter passibus a se distantes, cauebant. Plebs ipsa, quae ad minora et quotidiana fere, ut sunt nuptiarum, funerum, suppliciorum quorundam, spectacula immodestius solet gerere, ad hunc inusitatum splendorem, qui oculis praestingeret, visa obstupescere, placidum et facilem eunti pompae progressum praebuit. Caeterum col-

loc

locatus in podio Paullinae aedis exteriori, quod portae decumanae imminet, tympanorum tubarumque chorus salutavit aduenientem pompam, nec perfpere ante, quam ingreffi effent Legati, defuit. Hic praemonftrata fibi loca cum omnes occupaffent, infigniaque in paratam ei rei menfam, praetenfam professorum fubelliis, poft legatorum aduentum, depofuiffent comites, cum iam pone Legatos ab utroque pulpiti latere ftarent bini caduceatores, reliqui autem in gradibus eleuati, uti dictum eft ante, chori ita tamen ne cuiusquam profpectui officerent, atque ad tranfuerfum conftitutum, conftitiffent; fymphoniaci modos numerosque a Io. FRIDER. SCHWEINITIO noftro factos, eodem moderante peragunt: verba germanici carminis infra funt concioni de qua ftatim dicetur, fubiecta. Tum vnus itemque alter hymnus ecclefiae follemnis accinentibus inftrumentis, cantatur: inter haec procedit in concionem vir venerabilis BALTHASAR MENTZERS, fereniffimi regis in ecclefiaftico confiftorio confiliarius, et primus in aula electorali concionator, atque orationem habet, quae ipfa quoque in hoc volumine* repraeftentatur. Finita concione, et precum peracto carmine, eaque, quam facerdotalem, benedictionem vocat ecclefia, hymnus, quo praefens Sancti Spiritus numen eadem implorat, accinentibus et hic inftrumentis muficis, a toto populo cantatur: fub cuius finem a duobus designatoribus, qui finifiro pulpiti lateri adhuc adftiterant, euocatus legatus alter, idemque orator regius, pulpitum confcendit, ipfamque inaugurationis atque dedicationis caerimoniam peragit, qua dignitate atque decen-

I i

tia,

* In illo fcil. de inaugur. Acad. Georg. Aug. fupra iam citato.

tia, existimare possunt, qui norunt virum; sciunt, qui praesentes adfuere: quibus verbis, quam ad rem ipsam accommodatis, usus sit, ut ii etiam cognoscant, qui tum frui illo non potuerunt, tota ipsius actio, hoc est, nobilissima pars totius caerimoniae, huic narrationi subiuncta est. Cum nimirum, ne plane nihil de ea dicamus, verbis, quorum facultatem habet, gravissimis, et cuius rei causa conuentum esset, indicasset, et serenissimae Guelforum domus commemorasset quaedam in bonas litteras antiqua merita, quaeque bonarum litterarum apud maiores nostros diuersis temporibus fuerit facies, quanta illarum sit utilitas, breuiter strictimque, accurata tamen comitque oratione, explicuisset; ad ipsum propius accessit negotium, ac de consilio augustissimi regis condendae academiae, illiusque successu ea, quae tempus postulare videbatur, dixit. Tum ipsa verba sollemnia, quibus inauguraretur dedicareturque academia, cum maiestate quadam pronuntiavit, aduocatumque ad se nouum primumque academiae Georgiae Augustae pro-rectorem, quum sacramento prius adegisset in eam formulam, quae semper in posterum seruabitur, pileo et pallio auro purpuraque fulgentibus induit: priuilegiorum legumque exemplaribus sacra manu firmatis, et splendidissime cultis, sceptris item ac sigillis, omnibus denique magistratus sui insignibus instrumentis, iuribusque exornauit: tum decanos quatuor quasi decurum, quas facultates dicimus, ipsos quoque condecorauit palliis ex holoserico, ordinis cuiusque colore referentibus, legumque ipsis exempla authentica cum sigillis tradidit: reliquorum autem per singulos omnes professorum nomina, et quam partem doctrinae

quisque ornare iussus esset, recensuit. Qua in re tum cætera magnam dignitatem habuerunt, tum illud, quod pro diuina, qua pollet memoria, hæc omnia sic exsecutus est, vt ad commentarium respicientem nemo inter tot auditores obseruauerit. Finem dicendi cum fecisset, de nouo audiuntur symphoniacii: redit ipse sessum ad sellam suam: in pulpitu[m] escendit nouus pro-rector, ornatu nouo et splendido conspiciendus; ac breui ille quidem sed digna isto loco, istis auditoribus, oratione gratias agit immortal[i] Deo, inuictissimo caesari, regi potentissimo, illustrissimo legato: futurique temporis felicitatem ex ipso, quod modo perfectum esset, munere regio orituram, suauimodum probabilique prædictione commemorat, atque in precibus laudibusque diuinis definit.

Hinc vocibus omnium atque instrumentis concinitur hymnus Ambrosianus, signoque campanula Paullinae ædis dato, in turribus omnibus mouetur per vices æs nolanum, et tubarum locis prædictis clangor cum tympanorum strepitu miscetur. Discedunt de choro atque ex templo adeo legati regii, quos ordinum prouincialium delegati, et comites illustrissimi, qui insignia gestauerant, curuli pompa, sed absque caduceatoribus, in diuersorium vsque comitantur, atque hinc ad ipsam illius portam flexis curribus vehuntur in curiam ad paratas ibi epulas. Interim deferuntur a designatoribus aliquot insignia, quibus iam locus non erat in reduce academicorum pompa, nempe priuilegiorum statutorumque volumina, cum sigillis ipsisque adeo puluinis, per ianuam proximam in collegii archiuum, ibique cum iis caduceis, quorum iam usus non amplius esset, a secretario inclu-

duntur. Cum hic rediisset, et clauem tradidisset pro-
 rectori, domum hic suam per breuem anfractum, qui
 explicandae pompae sufficeret, deductus est. Nemp-
 pe adiuncti duobus Helmstädiensium delegatorum
 caduceatoribus duo illorum, qui legatum ipsum re-
 gium deduxerant, initium faciunt; sequuntur iam
 cum sceptris, quae pro-rectori tradita fuere argenteae,
 inaurata, grauias, solidae, elaboratissima, Bidelli: tum
 laudati modo Iuliae academiae delegati medium acci-
 piunt pro-rectorem, quem suo ordine, praecedentibus
 quidem suis caduceatoribus, sequuntur professores
 reliqui, et in vnoquoque ordine dignissimo loco de-
 canus, pallio iam suo et ipse conspicuus, ac noscen-
 dus. Tum inuerso, qui ante fuerat, ordine reliqui
 cum designatoribus suis academici, vrbaniusque magi-
 stratus, et chorus sacerdotum, itemque linguarum et
 mouendi corporis magistri, claudentibus agmen, qui
 duxerant ante, studiosis. Hic omnis comitatus ad
 domum usque noui pro-rectoris progressus, vt quic-
 que ad ipsius limen peruenerat, discessere. Hinc, qui
 pridie eius diei tesseriis datis inuitati erant, pergunt in
 curiam. Cum conuenisse omnes nuntiatum esset, se-
 cundusque legatus regius paullo ante iam adfuisset,
 superuenit bigis vectus, quibus pedissequi insisterent
 primarius quoque ipse legatus; salutatur in magno
 atrio, salutatur, sermones prout in quemque incidere
 miscet, dici laetitia et sua humanitate dignos. In-
 structa ibi in ipso senatus habendi cubiculo mensae
 gati illustrissimi, qui primo loco, sella tamen coman-
 ni cum adfideret, e regione collocauerat fratrem suum
 illustrissimum, supra iam laudatum, qui patris fami-
 lias partes secum sustineret. Huic mensas adhibuit
 acad

academiæ pro-rector dextrum legati latus clauderat,
 finistrum autem decem ordinum provincialium dele-
 gati: ad pro-rectoris dextram septem comites, et post
 hos Helmstadiensium delegati adsidebant; reliqua lo-
 ca decanis tribus reliquis (quartum, theologicum,
 gerente, pro-rectore) adtributa. In magno atrio pa-
 rata mensa, in qua legatus secundus patrem familias
 ageret, et ab utroque latere haberet sexdecim profes-
 sores reliquos. Superiora loca dux praesidii Göttingen-
 sis DRUCHTLEBIVS, et hospites alii generosissimi
 occupabant. Tribus praeterea mensis in eodem atrio
 aliis viri generis nobilitate, vel militari gradu, aut
 munerum aliorum splendore insignes, tum de urbane
 magistratu atque sacro ordine nonnulli, excepti sunt.
 Patris familias locum et munia tuebantur in prima
 quidem trium mensarum tribuni legatus, in duo-
 bus reliquis excubitorum praesidii Göttingensis ma-
 iores duo magistri. Hilariter et laute cum coenatum
 esset, augente alacritatem tubarum tympanorumque
 strepitu, admissaque magna spectantium honestiorum
 multitudine; hinc discessum est, initium faciente post
 mensas sublatis, ac promiscua in circulis stantium
 conuiuiarum humanissimaque colloquia, legato excel-
 lentissimo.

Apparatae sub vespere studiosis quoque suae
 sunt epulae in magno iuriconsultorum auditorio, ubi
 quatuor mensae rotundae maiores stabant, eisque ci-
 borum frigidorum septemque lances impositae, quibus
 substitui subinde possent aliae. Designatores hic dis-
 secandis cibis, distribuendisque, et propinationibus
 incipiendis, patrum familias partes explebant, ac ne
 hilaritas imbecilliorum, cum quantum quisque vellet

vini ministraretur, exiret in lasciuia, exemplo et blandis admonitionibus cauebant. Quantum ea profuerit cautio, ipsaque adeo in media hilaritate modestia et venusta humanitas nostrorum hominum, et peregrinorum eam laudem aemulantium, quanta fuerit, cognitum in primis est, cum eadem vespera honorem legato symphonia haberent. Tantum enim abfuit, ut ebrios clamores, aut petulantes iniurias, aut rixas calidas audires, ut potius ordinem bonum, et mirificam hominum, nulla re magis quam libertate gaudentium, consensionem, quae velut a militari imperio profecta ad numeros omnes responderet; et silentium in tanta multitudine exactum, quodque nusquam turbaret symphoniacos, admirareris. Nimirum cum intra horam octauam et nonam de Iacoba et Iohannea turribus, quarum haec, quae primario urbis templo adiuncta est, lucido de lucernis plurimis circulo ornata, urbem quasi ipsam coronare videbatur, vltimum laeti instrumentorum, quorum ibi usus esse solet, concentus auditi essent: duae velut cohortes studiosorum, quarum duces cum caduceis erant laudatus antea REINHARTVS et SCHLEPPGRELVS, candidis cereis diem quasi reducentes, diuersis e vicis ante ipsum excellentissimi legati dinersorium conueniunt, et cancellos ac pulpita symphoniacorum, semicirculari forma exstructa, ita circumstant, ut theatri pulcherrimi formam efficerent. Carminis ipsius exemplum infra ponetur cum aliis: numeros noster SCHWEINIZIVS fecerat. Obtulerunt illud illustrissimo legato, sericae telae impressum, et Attalica ex auro vestitum, impositumque puluino holoserico, limbis villisque ex auro assutis ac dependentibus,

tibus, HANS HINRICH VON DER DECKEN, cuius primum in albo nostro nomen supra iam retulimus, et IO. GEORGIVS TITIVS. Aliud exemplum carminis, ipsum quoque peculiariter cultum, illustri legato secundo cum honoris amplissimi significatione traditum est. Placere sibi honorem studiosorum, alacritatem, quae nihil derogaret modestiae, moderationem, quae nihil hilaritati officeret, de fenestra prospiciens legatus et vultu et sermonibus ad proximos, quam cogitari potest humanissime significauit. Felicissime sic transactum diem, natalem academiae Georgiae Augustae auspiciatissimum, nox quieta, tumultu nullo, clamore, periculo, turbata, consecuta est.

Qui hanc excepit dies, duodeuicesimus Septembris, sollemni praemiorum honorumque academicorum vel distributioni vel promulgationi tributus est: quam caerimoniam tum legatorum regis, tum tot aliorum hospitem praesentia augustam magnificamque reddidit. Intra septimam et octauam horam professores facultatum omnium in cubiculo, habendis senatus conciliis destinato, conuenere, (vbi traditi illis obiter sunt regia liberalitate nummi seruandae huius sollemnis memoriae cusi) in contiguo autem secretario honorum academiae nobilitatis candidati. De his missi quatuor, qui inuitarent, oblati etiam programmatum a decanis scriptorum exemplis, legatos regios; singuli autem candidati eodem consilio ad ordinum prouincialium, atque Iuliae academiae delegatos. Qui cum redissent, inter aeris campani sonitus de collegio processit pompa eiusmodi. Praeibat cum tympanorum pari chorus tubicinum, tum cum sceptris

ptis bidelli, et magnificus pro-rector inter duos illustrissimos Comites medius. Hos sequuti comites reliqui; tum caeteri professores, trabeis suis conspicui, hoc modo, vti spatio modico inter eas, quas facultates dicere solemus, relicto, decanus pallio insignis, primo ordinis sui loco incederet. Sequebantur secretarius academiae cum professore Gallico, et post hos incedebant doctores aliquot et magistri, vel aucti apud nos hoc honore, vel ciuium iura et docendi facultatem adepti, palliati omnes, quibus immixtus ante magistros ibat iuridici ordinis actuarius. Deinde candidati honorum, et facultatum ordinem seruantes, et eum, quo in programmatis nomina illorum posita erant. Agmen claudebat festiuus studiosorum numerus. Ista academicorum series eadem via, qua superiori die, ad legati usque diuersorium processit, et hinc proximo ad dextram flexu perrexit ad aedem Paulinam, locaque in suggesto chori occupauit. Cum nuntiatum esset, aduentare cum suo comitatu excellentissimum legatum, (vehebatur hoc die et ipse bigis vt caeteri) obuiam illi progressus pro-rector cum professoribus et academicis reliquis extra templi ianuam ad ingressum subdualis areae, ipsum inter tympanorum tubarumque clangores extra aedem, intra autem continetibus reliquis symphoniacis, in locum eundem, quem pridie eius diei tenuerat, deduxit; reliquis etiam magnis hospitibus loca sua, et nota, occupantibus, nisi quod comites, quem locum in processu habuerant, inter pro-rectorem et reliquos professores medium, nunc in sedilibus etiam tenerent; candidati autem ante professorum subsellia scamno antrorsum aperto confiderent. Pro parua et simplici cathedra siue pulpito, quo
leg-

legatus alter regius vsus in dedicanda academia fuerat, posita iam duplex cathedra, quae octonos minimum viros iuxta stantes caperet. In huius superiorem locum post cantatum hymnum huic sollemni compositum pro-rector, idemque decanus theologici ordinis cum ascendisset, collocatis ante bidellorum ministerio in inferiori cathedra candidatis quatuor dignissimis, post breue exordium ad rem ipsam accessit, ac legitima, quae solent, cum dignitate et venustate peregit; quae quidem hic enarrare tanto minus opus est, cum tota illius actio et decanorum, qui iidem brabeutae erant, reliquorum, hoc eodem volumine contineatur. Nimirum cum discessissent de cathedra superiore et ipse, et, quos ad se euocauerat, noui doctores theologi, inter breuem symphonicorum concentum, inferiorem occupant iuris vtriusque candidati sex, quibus, post recitatum carmen elegantia sua dignum, decanus ordinis sui G E B A V E R V S honorem, quem petierant, ita contulit, vt nihil praeter ipsam renuntiationis formulam, extra carminis legem loqueretur, nihil non eum decente grauitate ageret. Ad eundem modum quoque actum a medici ordinis decurione R I C H T E R O, ac T R E V E R O philosophorum, quorum ille septem, hic autem octo praesentibus cum pileo, annuloque honorem suae facultatis summum tribuit. Praeter eos, qui praesentes ornarentur, fuere etiam in ordine quidem philosophorum, quibus absentibus certa de causa honos haberetur, in omnibus autem, quibus collatus ante gradus nunc in tam sollemni celebritate publicaretur. Cumque in prioribus facultatibus eueniret, quod nec alias insolens est, vt primi loci viri ornamenta ab illis peterent: tum philosophorum ordi-

ni contigit, ut magistros proclamaret duos decanus, qui post collatam sibi a magnis regibus consiliarii aulici dignitatem, illam quoque lauream petere atque recipere non indignum putarent, alter etiam, illustris SCHMAVSSIVS noster, post gestum feliciter magistratum academicum proclamari demum se magistrum audiret, in quo illud etiam singulare fuit, quod eodem actu et suum quasi praeconium audiuit, et filium suum eodem honore praesentem vidit augeri. Habuit hoc etiam honorificum haec panegyris, quod primus in electoratu Brunsvicensi concionator, idem qui priore die bona verba iussu regio dixerat, gratias publice suo, et reliquorum omnium, qui ornati fuerant nomine, digna ipsius eloquentia oratione, persoluit. Peractis omnibus, hymno per symphoniacos decantato, legatum regium ad curram suam deducunt, cum pro-rectore academiei. Deinde pompa ducitur similis ei, qua introitum fuerat, nisi quod pro-rector primum doctorem theologiae dextrum sibi deducit, alterum primus comitum, et sic deinceps servato utrinque ordine, ut paranymphos quasi suos haberent doctores et magistri singuli. Haec pompa viam, qua ingressa fuerat templum, retro emensa cum esset, in ipso collegio discessit.

Hinc itum ad epulas, in quibus excellentissimi legati mensae adhibiti cum pro-rectore professores reliqui, praeter decanos, qui in mensa legati secundi cibum caperent. Novi doctores per mensas alias diuisi. Caetera eodem modo, quo priori die peracta: par illustrissimi legati comitas, par hilaritas omnium, eaque tanto maior atque sincerior, quod superior nox tranquille adeo, ut diximus, peracta magnam gaudendi materiem omnibus praebere.

Tertio

Tertio die oratio in Paullina aede de cathedra superioris dici habita est, ab academiae oratore GESNERO, quae gratiae agerentur Deo, regi, legatis, hospitibus caeterisque, quibus deberi videbantur, ob rem adhuc bene gestam. Hanc quoque actionem praesentia sua honorarunt legati, et caeteri magni hospites: eaque finita in auditorium academiae philosophicum deduci se a professorum ordine passi sunt, in qua Gallica oratione idem egit ROVGEMONTIVS.

Quartus dies tributus et ipse est publico actui, quo pro-rector vsus iure comitis palatini, caesarea regiaque lege pro-rectoribus huius vniuersitatis tributi, poetas laureatos duos creauit, IO. MARTINVM HAASIVM, cuius nomen etiam inter magistros deinde legetur, et NICOLAVM CIANGVLO italicæ apud nos linguae lectorem carminibus patria lingua editis olim celebrem. Caeterum coronam poëtarum praesentia sua etiam honorarunt legatus illustrissimus et proceres reliqui, cum ante in hippodromo exerceri in equis vidissent, generosissimorum aliquot iuuenum pulcherrima corpora. Sic hilariter hoc etiam die transacto, nulla calamitate, vulnere nullo turbatis sollempnibus, cum a nemine triste quidquam audisset, tristem a se dimisisset neminem, inter vota et acclamationes faustissimas, vltimo tam laetae hebdomadis die discessit a nobis verissimus noster Maecenas MVNCHHVSIVS, quem summo suo merito votis et omnibus faustis boni omnes et patriae amantes prosecuti, optimo regum cum reliqua omnia, quae felicem ac beatum reddunt ipsum cum republica, tum hoc in primis precati sunt, vt et hac benefica quasi manu sua vtatur diutissime felicissimeque; et in posterum magnarum,

rum, quas tanta mens agitat, rerum finiles semper **MVNCHHVSIO** administros inueniat. Quemadmodum enim tunc demum beatissimam arbitramur rempublicam, si principes habeat, qui **GEORGII II.** vestigia persequantur, seruent et amplificent instituta; eamque felicitatem posteris a stirpe **GEORGII** laeta pietate pollicemur: sic in maxima ipsorum principum felicitate ponendum haud dubie est, si eorum, quae ipsi agere per se non possunt, tales habeant actores atque ministros, quorum ardens virtus et **MVNCHHVSIANA** e similis, dum fidem praestant et obsequium regibus, ipsos quoque ad coelum et nominis immortalitatem gloriae alis et amica posterorum commemoratione euehat. Quam quidem felicitatem condita secundis auspiciis, ornata magnifice, feliciter dedicata, academia Georgia Augusta, indulgentissimo patri suo, et qui nati ab illo, nascenturque, formandis egregiis viris, qui et agere scribenda possint, et legenda scribere, quaecumque opera et summo conatu (faueat modo Deus, et fauebit operi suo!) adiuuabit.

xxxviii.

PRAEFATIONES

CATALOGIS

LECTIONVM

PRAEMISSAE.

Quod bene euenire Deus et litteratae huius uni-
uersitati et toti rei publicae iubeat, primum
hodie vobis proponitur, Cives Optimi,
operarum vestrae veilitati a nobis destinatarum tabula
publica; et mature proponitur, vt tanto accuratius
deliberare, et constituere certius vnusquisque possit,
quibus in rebus suam velit industriam exercere.
Nondum, vt videtis, plenus est docentium apud nos
ordo; quod tamen paullo post certo futurum noui-
mus; sed nihil tamen esse videtis, quod quidem didi-
cisse bonos iuuet, quod disci hic non possit. Super-
est, vt quam nos prolixam voluntatem ad vos deferi-
mus, optima quaeque ex animi nostri sententia vos
docendi eam vestra vos alacritate, diligentia, atque
studio, consequamini, et magis magisque incitetis.
Ad omne enim genus honestissimorum studiorum
pertinet, quod de eloquentia optimus magister Fabius,
nemo expectet vt alieno tantum labore sit disertus. Agi-
te igitur, frequentes nos conuenite, vt constitutis
accuratius et temporibus et pensis sine mora ingredi
noua curricula queamus. P. P. Gottingae a. d. XI. Mart.
c10 Jccc xxxvi.

Dispu-

* * * * * II. * * * * *

Disputat apud Platonem more suo Socrates cum Protagora de ea quaestione, *Vtrum doceri virtus possit?* Hic eo utitur argumento, vt, *multos a se commemorari posse*, dicat, *qui, cum boni ipsi essent, neminem unquam, melior vir ut esset, perfecerint, neque familiarium, neque externorum.* Huc igitur, inquit, respiciens, non arbitror inter ea esse virtutem, quae doceri possunt. Speciosum fane argumentum, verum idem non vsque quaque certum, sed insidiosum potius, et ad inuidiam optimis optimarum artium, doctoribus conciliandam aptum, si fortuna quaedam illos ad discipulos appulerit tales, qui vel non possint ob stuporem naturae suae, vel nolint ob suam peruersitatem, sedulam discendi operam doctoribus suis dare. Vt igitur hoc argumentum merito deprecantur doctores, ne male de se existimetur, si parum respondeant disciplinae illorum alumni: ita contra ea argumentum est minus fallax, quo non deteriores esse putantur magistri illis, qui ex ipsorum disciplina boni ac fortes viri prodierint. De vobis, generosi vel sanguinis vel animi commilitones, illud iure nostro videmur confidere, quod iam ex parte cognitum habemus, nos ea, de qua diximus, inuidia liberos, paulo post vestris virtutibus, vestrae doctrinae, vestris in rep. meritis, bonorum doctorum nomen debituros, P. P. a. d. XVI. Sept. cō lccc xxxvi.

III.

Est hoc in intimis naturae nostrae rationibus infixum atque infixum, vt perinde alacres ad agendum simus, vt accipi ab aliis quod agimus videmus: quod

quod vsque eo commune est, vt etiam equi et aliae generosiores bestiae plausus et laudis quemdam sensum habere, iisque reddi incitatores, videantur. Pertinet hoc vel in primis ad studia doctrinae. Ponite celeberrimum quemuis doctorem, et amplissimae coronae magna cum laude dare operam solitum, eo adigi, vt inter paucos, eosque forte oscitantes, dormituri, agentes aliud, destituatur. Diuinus homo sit oportet, nisi repente omnis illum et vis, et ardor, et ea, qua tanto opere placebat, alacritas destituat. Neque enim facile est, quin humanum vix est, idem mentis ac spiritus in docendo concipere, paucissimis, talibusque tantum, praesentibus, quam si quis aliqua dicentium celebritate instinctus dicat.

Vobis igitur inter alia debemus, Commilitones carissimi, si incitamus inter docendum ardentius, si laetius efferimur, si ipsa illa contentione concitationeque felicius profundiusque vobis optimarum rerum praecepta infigimus. Id vero si e re vestra esse vel maxime intelligitis, porro quaesumus facite, vt nostrae inseruiendi vobis cupiditati studia vestra, concursus, attentio, respondeant. Nos lubentes fatebimur cum Poëta*, *Si quid est in recitationibus nostris quod placeat, dictauit auditor.* Sic spem nostram et vota amicissimorum vestrorum impleatis ac superetis. P. P. Prid. Kal. April. cło lccc xxxvii.

* MART. Praef. L. 12.

IV.

Cum tanta sit eruditionis dignitas, tanta commendatio, ut saepe etiam imperiti homines et ab omni solida doctrina destituti sola scientiae opinione ad

500 XXXVIII. PRAEFATIONES CATALOGIS

ad fastigium aliquod perueniant, et falsa illa gloria non sine commodis insignibus fruuntur: hinc induci quidam se patiuntur, non illi quidem doctrinam ipsam adipisci ut studeant, hoc enim nimis laboriosum illis videtur, sed ut per varias artes circulatorum et piliorum praestigiis similes, famam eruditionis consequantur. Et sane negari non potest, satis belle quibusdam procedere illud falsae choragium gloriae, apud vulgus quidem, hoc est, homines vel imperitos omnino, vel non satis cautos: interim tamen pro uno, qui personam simulatae eruditionis feliciter pertulerit, denos, quin centenos reperietis, quibus ut Cumanae pecudi aliena pellis summo cum dedecore suo detrahatur, in quibus nempe verissima Fabii vox locum habeat, *Qui stultis videri eruditi volunt, stulti eruditis videntur.* Superest igitur, carissimi Ciues, ut, contempto illo inertium et ignavorum perfugio, Socratica verissimaque via incedamus, nec ullum certius ad gloriam iter putemus, quam ut ipsa illa virtute studeamus praestare, cuius laude atque gloria gaudemus. Quotquot igitur doctrinae nomine laudari aliquando optatis, strenue oblatas hic etiam opportunitates accipite, et quod videri vultis, illud ipsum esse omni contentione studete. Qui serio voluerint, experiundo cognoscent, facilius esse ingenuo homini, doctum fieri, quam doctrinam ita, ut risum non debeat acutioribus, simulare. Nempe hic quoque virtutis tutela facilior, vitia magno constant. P. P. inter apparatus ad inauguralia sacra, quae Deus nobis fortunet! a. d. XII. Sept. clc lccc xxxvii.

V. Pro-

V.

Proponitur vobis hac tabula venalis bona bonarum mercium copia, venalis non illa tam pretio, (quo i redimi illae possent, nae nihil pecunia esset potius!) quam iis rebus, quae in diuitum pariter ac pauperum potestate sunt, vna praesertim maxima, *seria discendi et obsequendi voluntate*. Haec enim si adsit, vel in mediocri ingenio, vel in magna rerum aliarum inopia, facilius doctrinam et sapientiam comparabit aliquis, quam si ea desideretur, caetera autem circumfluant omnia.

Hinc est, quod iacent saepe, et sibi suisque familiis, reiue publicae adeo, oneri sunt homines in felicissimo ingenio, honoratis natalibus, re familiari laudissima, praeceptis instituti optimis, opportunitatibus discendi maximis vsi; contra in splendidis reip. muneribus versentur, quibus nihil horum magnopere adfuit, adfuit autem, qua illi sola caruere, *seria discendi voluntas*. Quanti hoc sit in vtramque partem, sapientis et magni viri * verbis dicemus. Conqueritur primo de saeculi sui adolescentibus, *Quotusquisque*, inquit, *vel aetati alterius vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia. Neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt.* Pergit autem, *Sed non Auitus, cuius haec praecipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur: HAEC PRAECIPVA ERVDITIO, QVOD DISCERE VOLEBAT.* Semper ille aut de studiis aliquid aut de officiis vitae consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus:

* Plin. Epist. 8. 22. 3.

factus: et erat factus vel eo quod audierat, vel quod omnino quaesierat. Felices vos, Carissimi Ciues, quo propius ad huius Auiti imaginem accesseritis: felices patrias, quibus multi tales ciues succrescent: felices nos, si multorum ex hoc genere nutrix haec Academia quondam celebretur. P.P. a. d. xix Mart. clō lccc xxxviii.

VI.

Lubentes utimur ex hoc loco alienis eorum de studio litterarum sententiis, quorum antiqua auctoritas ponderis aliquid addere illis posse videtur. Modo Plinianum * illud occurrebat, *Vt satius vnum aliquid insigniter, quam facere plurima mediocriter: ita plurima mediocriter, si non possis vnum aliquid insigniter.* Verum vniuersim et sine exceptione vel declaratione illud usurpare, neque nobis decorum, neque satis aecommodatum vobis, Optimi Ciues, videbatur. Quid enim? satius est, vnum aliquid minutum in studiis litterarum facere insigniter, optimum, ut hoc utamur, anagramma facere, aut pronuntiare suauissime aliena dictata; quam plurima mediocriter? Quod si admittatur, metuendum est, ne multis bonis viris, et multiplici artificio rei publicae utilibus praefatur ille macerati milii in acum obuersam insignis, et nunquam aberrans, iaculator, cui dignum tanta arte praemium contigit, modii aliquot milii, in quibus eam exerceret. Sed nimirum non nimis acutum ipsum esse aporteat, si quis Plinium desipientis adeo praecepti auctorem arbitretur. *Vnum aliquid est vnum*

* Epist. 9, 29, 1.

vnũ magnum aliquid, et rei publicae vehementer vtile. Tale quid vnum insigniter facere quin satius sit, quam facere plurima mediocriter, dubitari vix potest. Theologum esse insignem, vt nostra artium diuisione vtamur, Ictum, Medicum, Philosophum, sine dubio maius est, quam singula illa mediocriter attigisse; et magnum Historicum, Mathematicum magnum, esse, excellentius est ad gloriam, quam si quis nullius earum rerum rudis sit, quas Academicarum vsus quartae Facultatis nomine complecti solet. Recte ista. Verum etiam subiiciendum est illud alterum. Qui vnum insigniter facere se non posse sentiat, is vt quam plurima studeat facere mediocriter. Multorum, etiam ingeniosorum hominum, etiam non nimis pauperum, ea fortuna est, non vt suo arbitrio eligere vnum quiddam possint, in quo elaborent prae caeteris omnibus: sed semper et vbique hamus illis pendeat necesse est, plura discant mediocriter; cum nesciant, quid sit inter illa plura, quod ad rem et honores pariendos prodesse sibi maxime possit. Tum vero illud etiam cogitemus non minus verum, non facile esse in studiis nostris vnum aliquid insigniter facere, nisi quis mediocriter certe possit plurima: adeo late patet ille doctrinarum orbis; adeo artes omnes vinculo quodam et cognatione continentur. Proponitur vobis, Commilitones, in hac tabula totus ille doctrinae, quantus hodie est, ambitus; patet copia discendi plurima. Vestrum est recte libertate illa Academica vti, et inde, quae ad rem vestram sunt, arripere, quandoquidem homini datum non est comprehendere simul omnia. Nos quidem, vt sunt patrum vota fere auida, optamus, vt nec desint in coetu

vestro, qui plurima insigniter ad laudem et gloriam
facere apud nos discant, nemo autem, quin insigniter
vnum, et mediocriter plurima. Ita vobis et studiis
vestris diuina indulgentia fauceat. P. P. a. d. VII. Sept.
c l o l o c c x x x v i i i l .

VII.

Quibus publica Academiarum instituta displicent,
eorum haud ultima illa querela est, quod aiunt,
specioso libertatis Academicae nomine concedi ado-
lescentibus, in Academiam, tanquam nouum aliquem
orbem, delatis, rerumque proinde omnium ignaris,
quos doctores et quibus de rebus differentes velint
audire; cum tamen vel ipsa illa professione, quod di-
scendi se causa venire aiunt, satis ostendant, ad illud
se iudicium aptos minime esse. Ciceronis, qui ita di-
sputant, auctoritate vtuntur, *Statuere**, *qui sit sapi-
ens, vel maxime videtur esse sapientis*. Laudant illam
Maurici sollicitam prouidentiam, qui negotium dede-
rit principi suae aetatis ingeniorum, Plinio, vt quae-
reret sui fratres liberis praeceptorem, cui hic respon-
det **, *Quum omnes, qui profitentur, audiero*, (per
scholas nempe se circumiuisse dixerat) *quid de quoque
sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola
consequi potero, vt ipse omnes audisse videaris*. De plu-
ribus, quae hac de re dici possunt, illud vnum in prae-
sentia suffecerit, apud nos satis cautum esse ipsius AV-
GVSTISSIMI REGIS nostri, et MAGNIFICENTIS-
SIMI Academiae suae RECTORIS, prouidentia, per
Sapientissimum quo Germaniam suam regit Consili-
um, ne publicus Doctor constituatur, quem audisse
poeni

* Acad. 4, 3. ** Epist. 2, 18, 3.

poenitere quemquam debeat; a nobis autem curari, quantum potest, ne priuato studio profiteri artem cuiquam liceat, quam non didicerit. Fruimini igitur, Optimi Ciues, libertate vestra, et de apposis vobis hoc libello, et de hac tabula, dapibus vel vestro, vel amicissimorum vestrorum iudicio, quae placent, eligite. Quidquid elegeritis, non metuimus, ne male vobis consulatis. Ille optimus doctor erit, quem diligentissime audieritis: illae optimae recitationes, quas summo studio frequentabitis, repetetis, ad actum ipsum et vitam transferetis. Cui alio praeterea, et magis ad suas rationes adstricto, consilio prudenter instituendi peragendique feliciter Academici curriculi opus erit, ei fidelem operam nemo nostrum rogatus non praestabit. P. P. a. d. XV. Mart. clō lo cc xxxix.

VIII.

Quod in omni genere vitae ac studiorum oppido utile est, vti semper ad finem respiciamus et eas actiones, in quibus occupari aliquando, quibus & publicam rem iuuare, et augere familiarem decreuimus, hoc in doctrinae et literarum studiis aliquem facere, adeo non est reprehendendum, vt summa potius laude dignum iudicetur. Verissima vox illa, *Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria*, etiam ad nos laboresque nostros pertinet. Verum ad hoc opus est sapientia quadam non sane vulgari, vt, quid utile sit, peruideamus. Nimis hic quidam angustis terminis circumscribentes vtilitatem, ea modo in hunc censum referunt, quae pensari, honorari certe, solent pecunia. Utamur exemplis, quae maxime in promptu sunt: Con-

cionibus habendis tentantur aestimanturque vt plurimum, qui Theologiae dedisse operam videri volunt; caussis scripto agendis, referendis ad iudices, vel sententia decidendis, censentur Icti; Medici autem curandis aegrotis professionis suae numeros implere, et quas largiri opes Galenus dicitur, solent consequi. Ad haec itaque remis et quadrigis contendendum qui adiunt, nihil illi sane peccant: nisi forte putamus, posse fieri, vt sit aliquis in vilo horum munerum probabilis, qui nihil horum, quae diximus, possit. Sed viam nimis abruptam, ipsoque compendio dispendiosam, quidam eligunt: concionari volunt discere, aut causas agere, aut curare aegrotos, simpliciter, non ante adhibere praesidia, quibus exercetur, et quasi subigitur animus, vt illis rebus cum successu tractandis fiat idoneus: cum contra ea alii totum vitae Academicae curriculum in instrumento parando consumant, vile ac sordidum putantes, illo ad ipsum actum vitae, cui se destinarunt; vti. Ex utroque fonte pariter oritur illa *paucitas*, de qua conqueruntur Viri sapientes, *hominum vitae utilium*. Non capit haec tabella iustam huius rei disputationem. Itaque breuiter sic habete, ciues. Quanto doctrinae apparatu opus sit, vt optatam in triuio illo metam aliquis consequatur, ipsa vortum rerum, quae hic vobis proponuntur, multitudo potest admonere. Et si non omnibus apta sunt omnia nedum necessaria: illud tamen dubitationem non habet, quo quis plura sua sibi artis atque professioni praesidia de communibus illis literis adiciuerit; qui diligentius illum quasi orbem rerum discendarum impleuerit; tanto, caetera si non desint, feliciores habiturum

turum in sua arte celerioresque progressionem: adeo, vt illae ipsae litterae, quae, vt fere ea quae ad omnes pertinent, secure saepe negliguntur, discrimen quasi efficiant inter ignobiliores illos, qui velut opificum quoddam vnum didicere, quo tueri vtcunque se possint, et inter architectos quasi ciuitatum, maiores animas, caeteris Consilio regendis aptas. Quid autem optabilius nobis, quam prodire ex hac schola non mediocres modo homines, sed, quos suae quemque classis ductores laeti mox conspiciere et admirari adeo nobis liceat. Illi nimirum optime sibi consulunt, qui capaci et feruido ingenio, excussa ignauia, sepositis nugis, corripiant et amplectantur quidquid bonarum litterarum possunt; vnum autem genus, quod sibi delegerunt, ita colant, quasi illud solum discendum sibi, et nihil praeterea habeant. Ad vtramque rem duces hic inuenient, nunquam, speramus, poenitendos. P. P. a. d. VI. Sept. MDCCXXXIX.

IX.

Qui Christianorum res ac disciplinam libenter reprehendunt, eos offendit interdum non nomen modo humilitatis, quatenus ea virtus esse dicitur, in quo ferri forte possint, cum ignaui et abiecti ad turpitudinem animi vitium eo nomine Romani homines designauerint: sed ipsa quoque natura ac definitio, quam magnitudini animi et honesto famae gloriaeque studio contrariam esse arbitrentur. Ac potest fieri, vt quidam vel veteres vel recentes ultra limites, pro sollemni hominibus intemperantia, hac quoque in re progressi sint, quorum tamen er-

ror sapientissimis Servatoris nostri praeceptis obesse non debet. Iustam eius rei disputationem haec tabella non capit. Videamus breuiter, quomodo se gerat Christianus iuuenis, non literarum modo sed Christianae etiam humilitatis studiosus. Agnoscit, si quid in se boni sit, illud Deo deberi vnice; quae mala sunt ea esse sua. Non comparat se cum deterioribus; sed quam longe absit a fastigio perfecti exempli, dies noctesque cogitat. Non ita saepe illi in mentem venit, quantum didicerit; sed quantum sit, quod nesciat. Qui se moneat, qui errata sibi sua ostendat, qui etiam cum asperitate reprehendat, illum non odisse potest, sed vel grato animo vel modesto excipit: Si quis in diuersa sit sententia, illum non ideo statim errare putat; sed de sua sententia diligenter quaerit. Suorum de quibus conuictus est errorum memor, errantibus ignoscit facile, sibi intendit eo acrius. Quoties versatur inter alios, audire ac discere potius cupit, quam docere et loqui. Cum progreditur ad dicendum, pudore ac metu debilitatis non sine decora cunctatione exorditur, et ipso suo metu pro se metuere alios cogit. Cum scribit, non a iactatione modo sibi cauet, sed asseuerationem etiam vehementiorem refugit. Cum disputat contra alios, molli brachio, suspensoque vestigio rem gerit, cedere paratus semper; tantum abest, ut fronte perfricta et importunis clamoribus alios superare studeat. Huncne vos hominem, Carissimi Commilitones, si vobis offeratur, odisse potestis? huiusne vos similiores esse optatis, an eius, in quo contra se habeant omnia?

Certe

Certe iunior Plinius*, non Christianus ille, ne satis quidem aequus Christianis, *Magis*, inquit, *in studiis homines timor, quam fiducia decet.* Qui ita animatus ad legendam hanc operarum nostrarum descriptionem, qui sic ad ipsas auditiones accesserit, illi fructum spondemus eo vberiore, quod nihil de eo pestis illa ingeniorum *δοκνησισοφία*, et vana de sua sapientia persuasio, praecerpet, quod vitium cum omnibus noxium est, tum perniciosissimum adolescentibus, quia segetem quasi defrutat, et ipsa semina doctrinae ac virtutis intercipit. P. P. a. d. xx. Mart. clo lo cc xxx.

X.

Cum omai tempore inter omnes, qui philosopharentur serio, illud constitit ac verum fuit, quod hodie his verbis celebratur, *nihil fieri sine ratione sufficienti*: tum non ad vnum modo aut alterum causarum efficientium genus illud referri potest, sed ad eas in primis etiam, quae tanquam finis aliquis ad agendum nos mouent, vel reuocant ab agendo. Hinc est, quod stultitiae genus vulgo putatur, si quis rationem adferre non possit, cur hoc vel illud egerit, non egerit; quod, ubi veras causas, quibus ad agendum progressi sumus, indicari pudor est, alias comminiscimur, quae videantur nobis speciosiores. Qui ad literas discendas vel suo se vel alieno consilio applicuerunt, eos saepe comperimus in ratione reddenda, cur hoc vel illud disciplinae genus neglexerint, eo confugere, ut inutilia et vana se discere nolle, non sine supercilio

K k 5

pro-

* Epist. 5, 17, 3.

profiteantur. Nec male profecto, quin sapienter; si probare illam rationem et suarum rerum arbitris, et suae adeo conscientiae, possint. Sed est, quod monemus illos, ut etiam atque etiam sibi attendant, ne forte in ipsos conueniat, quod argute disputatur apud Tullium *, *Difficultas laborque discendi disertam negligentiam reddidit. Malunt enim differere, nihil esse in hac vel illa arte, quam quid sit, ediscere.* In hac tabula, Carissimi Cives, nihil vobis proponitur, quod non quibusdam certe vestrum utile ac profuturum sit. Sapientiae vestrae erit, quod cuique praeter caetera conveniet, quod ad consequenda ea, quae sibi summa statuit, necessarium, vel suo iudicio, vel si illi diffidat, (quae ipsa magna sapientiae pars est) doctore aliquo in consilium adhibito, deligere: quidquid autem delectum fuerit, illud eo studio consequi, quo pecuniam petunt auari, quo superbi honores captant, quoque suas consecrari voluptates dediti illis homines consueuerunt. P.P. a.d. IV. Sept. clō lo cc xxxx.

XI.

Dum ingenia vobis nostra denuo publicamus hac tabula, ea subit cogitatio, An non inter eruditionis ac sapientiae impedimenta sit ingens illa sententiarum diuersitas, qua efficitur, ut quot fere sunt egregii doctores, tot sint non diuersa tantum, sed saepe contraria de rebus maximis minimis dogmata. Quem igitur, dicat aliquis, sequatur adolescens vericupidus, cum ad se quisque vocare illum videatur, reuo-

* Cic. de diuin. 1, 47.

reuocare a caeteris? Nonne aut perpetuo dubitandum erit, aut caeco arbitrio et velut iactis fortibus eligendum, quod laudent quidam, alii aequè vehementer damnent? Exaggerat more suo miseras, quae homini sapientiae studio ab hac parte obiciantur, *LYCETANVS in Hermitino*, et pene ad desperationem, ac deferenda veri bonique studia, suum illum sodalem adigit. Sed salua res est. Si quis praeter sanitatem sensus communis, et doctrinam eam, qua ad Academica curricula parari adolescentia solet, aequitatem animi, et naturalem quandam bonitatem ad illa doctorum hominum disidia afferat; ille in scholis vel maxime pugnacibus maiorem partem non de rebus maximi ad felicitatem nostram momenti, sed de verbis, quibus vnaquaeque res appellanda, de via et ordine, qua vnumquidque tractandum sit, disputari animaduertet. Breuis est felicitatis doctrina, expeditum iter ad ea, quae nos beatos reddunt. Quibus hoc semel persuasum est, vt nihil se malint esse quam bonos viros; qui in sapientiae, qua diuinae, qua humanae, studio verum et bonum non seiungunt, res aequè arcte inter se copulatas, quam sunt animi nostri partes, quae illis respondent: illi ab hac ipsa animi sui propositione adiuti, etiam si in doctores diuersa sentientes, docentes contraria, incidant, illud tamen, quod caput rei est, quod ita verum, vt falsum nunquam et nusquam esse possit, celeriter arripiunt, tenebuntque firmiter: caetera ita audient, vti se integros velut seruent, et alteram etiam partem audire parati sint. Hoc igitur agamus, Commilitones *Carissimi*, ante omnia, quaecunque extra contro-

uer-

312 PRAEFATIONES CATALOGIS

uersam posita sunt in omnibus omnium ordinum
scholis, ea ita demittamus in animum, ut etiam vita
ipsa exprimamus. Deinde aqua mente, et sereno
ab affectuum turbis animo, videamus de reliquis: et
magnum illud verum, quod per omnes dissentienti-
um inter se hominum doctrinas tamen eminet, tanti
faciamus, ut amemus omnes illius possessores profes-
soresque. Quae casteris de rebus intercedit senten-
tiarum varietas, eam ut spectaculum quoddam non
iniucundum interea consideremus, dum mature ipsi
per nos perpendere aliquando singula possimus. In
hac quidem tabula nihil esse confidimus, quod non
cum magnae illius et vnius veritatis partibus, quibus
felicitas nostra continetur, conciliari queat. P.P.A.D.
XII. Martii clō la cc xxxxi.

XII.

Moriturus apud Platonem * Socrates illud inter
alia disputat, quicumque recte philosophentur,
eos nihil aliud quam mortem meditari, eique viven-
tes adflescere. *Tota philosophorum vita, ait interpres
Platonis Tullius, commentatio mortis est. Nam quid
aliud agimus, cum a voluptate, id est a corpore, cum a re
familiarī, quae est ministra et famula corporis, cum a
republica, cum a negotio omni seuocamus animum, quid,
inquam,*

* In Phaedone p. 378. c. εἴτε ἄλλο ἐπισηδύνουσιν ἢ ἀποδιήσκουσιν καὶ
τεθνήσκειν. Hoc explicat p. 379. g. τὸ χωρίζεσθαι ἀπὸ τοῦ σώματος τὴν
ψυχὴν, καὶ εἰδῆσαι αὐτὴν καὶ αὐτὴν πανταχόθεν ἐν τοῦ σώματος π
αγείρεσθαι τε καὶ ἀθροίζεσθαι, καὶ δῖκεῖν μόνον καὶ αὐτὴν κ. τ. λ.
quam disputationem persequitur usque ad p. 386. a. Qui post
Platonem et ex Platone illa repetiuerint, diligenter laudant
Dauisius ad Cic. Tus. 1, 30. cuius supra verba quaedam posuimus.

*inquam, tum agimus, nisi animum ad se ipsum aduocamus, secum esse cogimus, maxumeque a corpore abducimus? Secernere autem a corpore animum est mori differre. Nempe mortis illa meditatio et commentatio non est cogitatio de morte, res alioquin vtilissima, et diuinis etiam oraculis nobis commendata; sed est agitatio quaedam exercitatioque mentis, qua a corpore illam auocamus, qua ea cogitamus et tractamus, quae seiuncti etiam a corporea compage animi cogitare et tractare posse videntur. Platonice itaque mortem meditantur et commentantur, qui numeros illos Platonicos, id est a re, quae numeretur, abstractos, qui notiones, rationes, axiomata, demonstrationes vniuersales, quae nusquam sunt, nisi in mente nostra, ita tractant, vt corporis vel sui, vel alieni, aut rei cuiuscunque sub sensum nostrum cadentis, rationem habeant nullam. Tales quidem philosophos admirari forte conuenit; vt autem multi sint in eo genere, non valde optabile est. Metuendum enim est, ne dum ita mori discunt adolescentes, viuere viri nesciant. Non incommode huc traduxerimus Terentianum * illud, vbi pater filio post dedecus admissum dicenti *Emori cupio*, respondet *Prius, quæso, discere, quid sit viuere. Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor*. Vos, Carissimi, hic inuenietis, qua et quid sit mori Platonice cognoscatis, quod quidem cognouisse neminem poenituerit; et quae ad vitam moderate, prudenter, feliciter agendam pertinent. Faxit Deus immortalis, vt et haec discatis, et, quod extra omnem comparisonem maius est, viuere et mori Christiane. P. P. a. d. XXX. Aug. clb lb cc xxxxi.*

* Heaut. 5, 2, 18.

XIII.

Vetus et sapiens antiquorum magistrorum praeceptum est, *ita viuere vnumquemque iubentium, uti vixisse se vltimo illo ac decretorio die velit*. Latissime illud praeceptum patere, nemo non videt, et ad hoc praesertim comparatum esse, ut euitetur occupeturque illud proprium stultitiae votum, reuocari sibi praeteritos annos, et praetermissas opportunitates optantium: quae ut ignaua plerumque et irrita sunt: ita certissimum est aduersus illorum casum remedium in illo ipso monito, quod indicauimus, cuius illa vis est, ut ad singulas etiam vitae nostrae partes, et velut periodos applicari possit ac debeat. Veniamus in rem praesentem, Commilitones! Instat unicuique illud tempus, quo decursis Academiae Spatiis ratio reddenda erit vitae hic peractae. Si quis sperat, ita de se iudicatum iri, ut primas ferat, qui plurimum pecuniae in corpus vel saginandum, vel vestiendum, vel enervandum impenderit, qui fortissimus potator, lusor, gladiator, fuerit; quibus rebus ea laus paratur, iis quo minus indulgeat, durum est intercedere. Sed nemo vestrum est videlicet, cuius non interit, alia omnia de ipso existimari: illud quaeretur nimirum, illud spectabitur, quis maximos doctrinae, sapientiae, prudentiae thesauros sibi parauerit, quis eas res modestia, probitate, frugalitate exornet. Hac ergo mente hunc laborum vobis impendendorum indicem in manus sumetis, ut quid didicisse aliquando velitis, nunc quando tempus est, quando opportunum est, accurate perpendatis, agatisque ea, quae egisse paullo post non inani-

nibus votis optetis, sed solida in felicitate gaudeatis.
P. P. a. d. XI. Mart. cIo Io cc xxxxiI.

XIV.

Digna est commentatione aliqua SENECAE VOX,
quo plus recipit animus, eo magis se laxat (Epist.
CVIII.) Vasi mentem nostram comparat, quod non
rigida quadam materia constet, certae tantum mensu-
rae capax, ultra quam nihil admittat; sed quod sit se-
quacis et flexibilis materiae, et cauis nostri corporis
partibus comparandum iis, quae ad ingestorum se mo-
dum accommodant, contracta et angusta, si modicum
iubeas continere, dilatari autem se patientia, si plura
accipere imperes; adeo quidem, ut, prout quisque se
adsuesecerit, vel tenui, cicadae instar, rore pasci pos-
sit, vel Tricongii nomen mereri. Verum illa caua
corporum suam tamen mensuram habent, nec eam ita
amplam, ut non mox ad finem illius perueniatur. A-
nimi longe alia est ratio. Verissime Seneca, et sine
exaggeratione, *quo plus recipit, eo magis se laxat*. Quo
plura aliquis vel intelligentia affecutus est, vel com-
prehendit memoria, vel iudicio acri disceptavit; tan-
to sibi ampliorem earum rerum omnium facultatem
contigisse sentiet: adeo quidem, ut progressionem qua-
dam geometrica augeri illae vires videantur, sicut a
parua scintilla exortus in materia arida igniculus lati-
us serpit subinde, et quo factus est amplior, tanto in-
crementis maioribus augetur, ut quae hodie parata est
doctrinae accessio, ea multo maior sit hesternae, et cra-
stinam ex se pariat, multum ipsam quoque amplio-
rem. Hoc qui non sentit, qui non boni imperatoris
instar

in *star* victoriam ab ignorantia reportatam vnamquamque instrumentum facit nouae, ille aut plane se ineptum ad studia nostra agnoscat, aut a via discendi praeceptorum culpa se aberrasse, aut negligentia quadam et leuitate animi non hoc egisse, aut saepe vel magna fecisse discendi interualla, quae quidem res quantam noxam adferat, amplius dicere, uti dignum est, iam non licet. Nos quidem dabimus operam, Commilitones Carissimi, vt qui sequi alacriter praecuntes velint, illi laborem discendi in singulos prope dies sibi minui sentiant, augeri autem facultatem. P. P. a. d. VIII. Sept. c l o I o c c x x x x i i .

XV.

Interualla non necessaria, id est, a morbo vel simili casu imperata, facere studiorum, vehementer noxi-um est. Idque adeo non in illo tantum genere viu-venit, quod totum geometricum est, quod totum me-thodo, ordine, serie, consequentium cum anteceden-tibus conuinctione constat, in quo, si lacunam semel admiseris, illud consequitur, quod de alia re Caecina (ad Ciceronem fam. 6, 7.) *quemadmodum scalarum gra-dus si alios tollas, alios incidas, non nullos male haeren-tes relinquas, ruinae periculum struas, non adscensum pares etc.* Et sane si quaeras, cur in Mathematicis studiis, in quibus vel propter necessitatem suam, vel propter facilitatem nemo debebat rudis manere, pau-ci adeo proficiant? causam non postremam illam de-prehendes, quod vna alteraque hora intermissa, serie illa et velut catena interrupta, nihil amplius cohaeret: luxata, debilitata, truncata, id est, obscura, sensu cassi-
vi

videntur, quae sequuntur omnia, nisi lacunam refarcias. Verum nec aliorum quae docentur in Academiis multum diuersa ratio est. Vt quisque melior doctor est, ita diligentius connectere et inter se deuincire studet omnia; atque efficere, vti quae prioribus horis docuit, ea sint velut instrumenta, veluti clauēs quaedam caeterorum; vti quae semel aut aliquoties iam dixit, ea tanquam nota ponat auditoribus, iisque iam vt functionibus quibusdam vtatur, quas non necesse sit, cum illorum nausea reponere, quoties aliquid inde eliciendum. Quae enim, quaeso vos, progressionēs fient, si ad singulos quasi gradus reuocanda sint superiora omnia, et quomodo ea, quae nunc dicuntur, vim et lucem e superioribus accipiant, ostendendum sit. Qui hoc agere vult, ille vt Terentiana illa anus, *mouerit multum, nihil promouerit*. Necessaria igitur est in omni rerum discendarum genere continuata quaedam diligentia, vt faciamus, quod in agricultura suadent agricolae, ne in media versurae parte consistamus, (*strigare* vocant sua voce) sed totum spatium cernitamus agilius. Quae vobis, Carissimi Commilitones, dicenda supersunt, ea Senecae mandabimus (Epist. 31. pr.) *Ad honesta nitentes, quanto magis incuberint, minusque sibi vinci ac strigare, permiserint, admirabor, et clamabo, Tanto melior! Surge, respira: et cliuū istū uno, si potes, spiritu exsuperā!* P. P. a. d. XXV. Mart. A. c l o l o c c x x x x i i i.

XVI.

Suaues sunt Socraticorum dialogi his, qui vera et solida amant, simplicia licet et talia, vt quiuīs eadem

L I

a se

518 PRAEFATIONES CATALOGIS

a se excogitari, a se dici potuisse existimet *. Iam specimen dabimus ex AËSCHINIS de virtute dialogo **. Quaerit ibi Socrates, sitne ars aliqua, demonstratione nixa, qua discerni possint adolescentes ii, qui boni viri futuri sint, a reliquis? Respondet amicus, se non habere, de tali arte quod dicat. Tum Socrates, *Atqui, inquit, quantiuis ea pretii ars foret, quique illam haberent. Hi enim nobis ostenderent puerili iam in aetate adolescentes illos, quotquot boni viri futuri sint. Quos nos complexi publice in arce custodiremus, argenti instar aut magis etiam, ne quid iis mali accideret, in praelio aut quocunque alio periculo: sed repositi ibi essent, matura aetate Seruatores ciuitati magnorumque auctores munerum futuri. Etiam nos, ciues, talem artem magno redemptam velimus. Sed quando ea nos destituit, vniuersos interim eo studio complectemur, quasi bonos viros ΣΩΤΗΡΑΙ et ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ patriarum vestrarum speraremus, aut vestro ingenio, aut opera nostra futuros. Hoc tum reliqua disciplina agemus, tum recitationibus nostris, quas non ad scientiam modo vobis, sed vel maxime ad virtutem prodesse deesse Deus O. M. iubeat. P. P. Gottingae a. d. Septembr. A. R. G. c1o 1o cc xxxxiil.*

XVII.

Non mera est Latini sermonis proprietates ex imitatione quadam et deliciis orta, quod dare, tradere.

* Hor. A. P. 240. Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quis speret idem; sudet multum frustra laboret Ausius idem.

** C. 12. p. 18. Io. Cler. vnde Graeca tantum ponemus, quorum interpretatio satis accurata Latino sermoni difficilis, nempe Latina ista, Ἀλλ' ἀντιμετρεῖς τῇ ἀρετῇ ΣΩΤΗΡΕΣ καὶ εὐεργεταί

dere, impertiri, aliquid dicuntur doctores his, qui illos audiunt, *hi autem accipere*. Veritas sua huic etiam generi formularum non minus constat, quam multis aliis, quas inopia verborum et casus peperisse, frequentasse temeraria imitatio, et orta hinc consuetudo non nunquam videtur. Munus profecto tribuit satis amplum, qui aliis hoc tribuit, ut possint homines inter homines esse, ut in gradu aliquo vivere, ut publicae rei partem quancunque tractando honorem inde sibi et emolumenta quaerere. Qua in re multo amplior et latior est nostra, quam aliorum largorum facultas. Alii enim, quod dedere, quod de suo sunt elargiti, eo ipso quo dedere momento habere ipsi desinunt, neque deinde iterum dare possunt. Nos quae hodie dedimus, non ideo non pergitur habere, sed cras dare aliis possumus, et postea subinde aliis: neque dum viuimus solum ita largiri nobis licet de nostro, aut vni alicui vel paucis testamento legare; sed per omnem consequentis temporis posteritatem munera illa nostra impertiri quibuscunque volentibus. Aliorum donorum haec ratio est, ut non possit eodem tempore nisi ad vnum aut paucos liberalitatis fructus peruenire, et quo pluribus velis benefacere, eo in minutiores particulas dispergatur benignitas. Nostra dona eodem tempore magnae impertiri multitudini licet, ut nihil tamen decedat singulis, sed solidum ad omnes beneficium nostrum perueniat, cum eo quidem, ut qui fideliter accipere, illi non tantum sibi habeant quod dedimus, sed ipsi quoque similem et aequalem habeant donandi et largiendi facultatem. Merito igitur haecenus etiam *liberalia*

ralia dicas *studia* nostra, quod liberaliter adeo et cum profusione quadam uti illis sine metu diminutionis liceat.

In hoc libello vobis, Ciues Carissimi, munera nostra, quae in sex proximos menses vobis paramus, ac destinamus, proponuntur: quae cupide a vobis accipi et arripi, optamus. Quo plura vos accipietis, eo nos iudicabimus feliciores. Nam ut alias beatiore putantur, qui dare possunt, quam qui coguntur accipere; ita nulla maior potest esse boni doctoris voluptas, quam si suos thesauros cupide videat diripi. Venite ergo, ac de nostris opibus vsurpate illud Senecae *, *Quod verum est, meum est.* P.P. a. d. VIII. Mart. clō lo cc xxxxiil.

* Epist. 12, extr. cum sententiae ab Epicuro sumtae causam dicit.

INDEX

INDEX RERVM.

- A**cademia Georg. Augusta, variae variorum de illa diuinationes
29. 30. verus eius status describitur 392. sqq. Bibliotheca Bu-
louiana ipsi testamento legatur 434
- Academia** Georg. Augusta, vnde nomen sortita 406. 463. inaugura-
tur 407. magnum reipublicae pace belloque praesidium est 416.
sqq. quales Professores initio acceperit 453. sqq. inaugurationis
sollemnia ipsa descripta 476. sqq.
- Adolescentes** an discerni possint ab aliis, qui boni viri sint futuri 518
- Aedificandi** ratio vnde repetenda 4
- Albrecht** Io. Guilielm. Erfurti nascitur 278, ibi etiam academiae no-
men dat 278. deinde Wittebergam abit 279. peregrinationem
litterariam ingreditur 279. matrimonium eius cum Martha Chri-
stina Pfeifferia 280. scripta eius 280. sqq. et mors 284. inter-
na corporis eius constitutio 284. sq.
- Alterco** vel **Altercor** verus huius vocis et Deriuatorum eius sensus
eruitur 79. sqq.
- Animus**, quo plus recipit, eo magis se laxat 515
- Apinus** (Sigism. Iac.) Lexicon Grammaticum molitur 2
- Arithmetica** ciuilibis quacnam sit 329
- Artium** initia saepe ab aliarum rerum imitatione ducta sunt 3. 4
- Astrologorum** praedictiones sunt vanae 159
- Auctores** rei rusticae a Gesnero editae notantur 249. refutatio cen-
surae rigidioris 251. sqq.
- Berenices** Coma, quomodo inter astra relata 159
- Bibliotheca** Bulouiana Academiae Gottingensi testamento legatur 434.
Hanouera Gottingam transfertur 464
- Brunquellus** Io. Salom. natus Quedlinburgi 268. studiis incubuit Ie-
nae 269. Lipsiae 270. iter litterarium cum Henr. Casp. ab Vslar
suscipit 270. 271. enumeratio scriptorum eius 271. sq. Professor
Iuris Extr. Ienae esse iubetur 272. reliqui eius honores 273.
coniugium et liberi 274. mors 276. oratio in funere eius ha-
bita 372. fuit ICtus bonus 375. sqq. bonus ciuis 379. sqq. et bo-
nus denique litteratae ciuitatis rector 384. sqq.
- Caesar** C. Iul. cur capiti ipsius in numis stella in vertice addatur 160
- Causus periodicus** quid medicis dicatur 308
- Christianae Charlotta** Marggtaui Brandenburg. natales 212. coniu-
gium 213. post mariti obitum tutelam liberorum agit 215. sq.
moritur 221
- Ciceronis** Epistolae cur quibusdam horrore sint 46. quid in illis ex-
pressum sit 46. commendatio illarum 49. Gracui et Gronouii
de illis contentio 49. 50.

INDEX RERVVM.

<i>Coma Berenices</i> , quomodo inter astra relata	159
<i>Conringius</i> Herm. immortalia huius viri merita 322. natales	323
<i>Conringius</i> Iustus. Origo gentis huius celeberrimae 323. nostri natales	325.
325. studia 325. 326. morbus et mors	327
<i>Consecratio</i> Romana et Graecorum <i>Heros</i> vnum idemque fere significat	207
<i>Crusius</i> Christiana Frider. nat. Hubneria, nascitur 290. matrimonio iungitur Magno Crusio 291. corporis eius habitus, morbus	292
et obitus	293
<i>Curius</i> (Manius) quis fuerit	87
<i>Demonstrationes</i> philosophicas num in concionem indoctae multitudine proferre, consultum sit	96. sqq.
<i>Diuus</i> . Vtrum homines diuos vocare licitum	163
<i>Duella</i> in Academia Gottingensi lege prohibentur	459
<i>Emendatio</i> quaedam Lexici eruditorum	315
<i>Epistolae</i> . Nusquam melius, quam ex epistolis cognoscuntur homines	48
<i>Eruditorum</i> rixae de rebus saepe exigui momenti eos valde decedunt	110
<i>Facere</i> vnum aliquod insigniter, satius est, quam plura mediocriter	504.
sq. nisi utile est quod facimus, stulta est gloria 505. nihil sine ratione sufficienti	509
<i>Forum</i> apud Romanos describitur	88
<i>Fridericus Ludouicus</i> princeps Walliae matrimonium init cum Augusta, Friderici II. Ducis Gothani filia	123. sqq. 143.
<i>Futurerum</i> praescientiam homines semper adfectarunt	18
<i>Gebauerus</i> Geo. Chr. primus Antecessor Gottingensis constituitur	457
itemque primus Rector	454
<i>Georgius</i> II. Rex magnae Britanniae inuisit Germaniam	133
<i>Gesnerus</i> Io. Matth. primus eloqui. et poeseos professor Gottingae constituitur	453
<i>Gottinga</i> , commendatur a situ, 449. salubritate, cet. 392. sqq. 431. 450.	
noua ibi conditur academia 407. circumtorum vnus gladio ibi traiecit	398
<i>Graeuus</i> et Gronouii de Epistolis Ciceronis ad familiares collocutio	49. 50
<i>Gronouii</i> et Graeuus de Epistolis Ciceronis ad familiares collocutio	49. 50
<i>Halleria</i> Elisabeth. parentes eius generosissimi 313. coniugium cum Alb. Hallero 313. ex partu difficillimo moritur	315. 316
<i>Halleria</i> Mariana, natales eius ex Gente Wyssia 297. laudes et virtutes 297. 298. matrimonium et liberi 298. cum morbo conficitur	299
298. 299. beata analysis	299
<i>Hallerus</i> Albert. cum Orpheo comparatur 295. sqq. eius scripta laudantur, imprimis Carmen de Alpibus 296. matrimonium prius cum Mariana Wyssia	297

Heros

INDEX RERVVM

<i>Heroes</i> deorum filii nominantur 203. Herois appellatio apud Graecos eam vim fere habuit, quam Romana <i>Consecratio</i>	207
<i>Hollmannus</i> Samuel Christ. primus Philosophiae primae et naturalis Theologiae professor Gottingae constituitur	453
<i>ICtorum</i> encomia 357. sq. summi ordinis requisita	360. - 362
<i>Inaugurationis</i> sollemnia Academiae Georgiae Augustae	478. sqq.
<i>Interrogatio</i> et responsio sunt vinculum quoddam, quo homines iu- cunde inter se colliguntur 38. interrogandi copiam facit Studio- sis Gottingensibus Gesnerus	40. sqq.
<i>Invidia</i> factorum accusatur vt plurimum, si hominibus mali quid acci- dit 336. et hoc quidem moris est ab antiquissimo inde tempore 337	
<i>Iuvenes</i> Christiani, quomodo se gerant 508. sq. praecipua eorum eru- ditio, quod discere velint	501
<i>Kries</i> (Io. Albinus) de hymnis veterum, maxime Graecorum disputat 113. Toruniensibus ob eruditionem commendatur	114. sq.
<i>Laudis</i> sensum quemdam bestiae etiam generosiores quaedam habent 499	
<i>Magistri</i> . Eorum qui Gottingae creati sunt recensio	33
<i>Medicamenta</i> quaedam a bestiis hominibus commonstrata	4
<i>Meelbaum</i> Ernest. Ioann. natales eius 339. educatio 339. studiorum ra- tio 340. mors	340
<i>Mors</i> . Varias, cur a multis contemnatur, rationes 317. 318. et haec sae- pius etiam vanas 319. 320. cur intra decimum et vigesimum aetatis annum tam pauci moriantur 330. tota Philosophorum vita com- mentatio mortis est	512
<i>Munchbushius</i> Gerlac. Adolph. in condenda Academia Georgia Augusta diligentem curam adhibet 453. 471. sqq. sollemnis eius in urbem introitus	474
<i>Nucha</i> quid Medicis dicatur	283
<i>Orpheus</i> , cum eo comparatur Alb. Hallerus	295. sq.
<i>Papenius</i> Christoph. Henr. primus Medicinae Doctor Gottingae renun- ciatur	462
<i>Philippus</i> Macedo, quomodo ad tam magnam peruenerit potentiam	180
<i>Philosophi</i> , tota eorum vita commentatio mortis est	512
<i>Piae caussae</i> quae dicantur	320
<i>Plinii</i> Panegyrius commendatur	55. sqq.
<i>Prasentia</i> futurorum hominibus negata 19. magnum est diuiniae pro- uidentiae beneficium 20. qualia futura hic intelligantur 21. ma- lorum praesentia homines miseros efficit 26. bonorum im- patientes	28
<i>Princeps</i> iuuenis, magnum reipublicae bonum 225. sqq. 230. exem- pla principum iuuenum	235
<i>Ratio</i> , nihil fit sine ratione sufficiente	509
<i>De Reineck</i> Henr. Christian nascitur Mengeringhusae 332. breue stu- diorum	

INDEX RERVVM

diotorum curriculum agit 333. atroci cum morbo conflictatur	33
moritur 334. ex sanguine eius corpus sectum quid ostenderit	33
<i>Rei. hartsbus</i> Tobias Jacob. parentes eius 362. studiorum fundamenta incrementa 362. 363. dignitates se inuicem excipientes 363. 364. scripta 366. duplex matrimonium 367. morbus 368. sq. et mors 37	
<i>R. nos</i> Eruditorum de rebus saepe exigui momenti, honorem illorum valde minuunt	11
<i>Robur Caroli</i> vnde hoc fidus nomen traxerit	11
<i>Saeculi</i> in litteras vis ac potestas	9. sq.
<i>Schmauffus</i> Io. Iac. primus naturalis iurisprudentiae professor Gottin	
gae constituitur	4.
<i>Scholae.</i> Multi in iis paedagogi sunt miseri et abiecti 59. causae et remedia huius miseriae 60. 61. iucunditas Scholarum	64. sq.
<i>Scutus Sobiescianum</i> vnde nomen traxerit	16
<i>Seminarii</i> Philologici Gottingensis ratio	70. sq.
<i>Sententiarum</i> diuersitas an inter impedimenta sapientiae et eruditionis referenda	510. sq.
<i>Siderum</i> consideratio est admirabilis 155. sq. eorum influxus vnde deriuetur	157
<i>Siparium</i> apud Romanos quid fuerit 86. 87. duplex erat scenicum 87. et in foro	88
<i>Stofchius</i> Francisc. Henr. Gentis huius in Silesia illustris dignitas 302. maiorum nostri recensio 302. natales 306. studiorum ratio 307. et mors	308
<i>Studiorum</i> interualla non necessaria sunt valde noxia 516. quare Studia dicantur liberalia	519. 520.
<i>Textrinorum</i> principia vnde repetenda	4
<i>Treuerus</i> Gottl. Sam. primus iuris publici et moralis philosophiae professor Gottingae constituitur	453
<i>Treuerus</i> Gottlieb Samuel. Gentis Treueriae orgines altius repetitur 343. sq. nostri natales 345. studiorum ratio 345. matrimonium 346. honores 347. sq. scripta 350. sq. morbus 352. sq. et mors	354
<i>Treuerus</i> Petr. an Superintendens Coburgensis fuerit	341
<i>Tribunal</i> apud Romanos describitur	90
<i>Varioli</i> inseruntur liberis regiis in magna Britannia	145
<i>Virtus</i> , vitrum doceri possit	498
<i>Vivere</i> ita quisque debet, vti vixisse die decretorio velit	514
<i>Walliae</i> Principum nuptiae rarissime celebratae	129
<i>Wilhelmina Carolina</i> , Magnae Britanniae regina vnde orta 165. illius elogia varia 119. sq. 169. 170. liberalitas insignis 172. sq. amor et ga litteras 181. pietas 181. 182. commerciorum cura 185. sapientia 186. diuinorum oraculorum meditatio 195. heroica moriendi constantia 197. antiquis heroinis aequiparatur	201

66V22-66V23

